

VIATA ROMINEASCA

19 6 1
APRILIE
ANUL XIV

REVISTĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN R.P.R.

CUPRINSUL

91 ANI DE LA NAȘTEREA LUI LENIN

MAJTENY ERIK: Un om umbla prin Europa	24
ANGHEL DUMBRAVEANU: Razliv	25
AL. ANDRIȚOIU: Visele	26
HORIA BRATU și H. CULEA: Leninismul și ofensiva comuniștilor împotriva spiritului mic-burghez	27
AL. OPREA: Importanța articolelor lui Lenin despre Tolstoi și unele probleme actuale ale istoriei noastre literare	24
LYA VENIAMIN: Lenin despre România	35
PAPP FERENC: Prima zăpada (nuvelă)	41
EMIL GIURGIUCA: Îmi hrănesc poemul; Baladă; Poetul-țăran; Vestea; Lumina	97
VASILE NICOROVICI: Cetăți în bronz de aluminiu (reportaj)	101
MENELAS LUDEMIS: Cel dintâi portret al Africii noi (în românește de Tașru Olieorghiu și Iawils Veakis)	112
VASILE SADOVEANU: Istoria unei livezi	115
<i>DISCUȚII</i>	
DAN DEȘLIU: Conflictele și problematica actualității	120
<i>TEORIE ȘI CRITICĂ</i>	
RADU POPESCU: Noul „Descult”	128
ION VITNER: Creatori și opere: Eugen Barbu (II)	142
<i>CARNET SOVIETIC</i>	
Il. B.: Arhitectură, construcție, urbanistică	161

Arh. JEAN MONDA : Calea Victoriei, acum și în curînd 164

MISCELLANEA

CĂRȚI NOI

SANDA MARINESCU : Tudor Șoimaru : „Grigore Manolescu” . 178
 RODICA FLOREA : Eusebiu Camilar : „Noți udeștene” . 179
 C. R. : Eugen Barbu : „...cît în șapte zile” 181

REVISTA REVISTELOR

— din Iară —

„Gazeta literară” Nr. 5—10961 ; „Veac Nou” Nr. 4—10961 ; „Flacăra”

Nr. 4—10961. 184
 — de peste hotare —

„Novii Mir” Nr. 1/1961 ; „Temps modernes” Nr. 1/961 ; „Tempo presente”,
 decembrie 1960. 189

REPRODUCERI: M. H. MAXY: V. I. Lenin (p. 3)
 AI. MANIZER : Detaliu al monumentului V. I. Lenin din
 Ulianovsk (p. 7)
 SPIRIDON GHEORGHE : Ședința brigadierilor (p. 72)
 ION JALEA : Cap de muncitor (p. 107)

FOTOGRAFII : Florin Dragu
 ILUSTRĂȚIA DE PE COPERTA: - GR. BOȚAN : Sudor.

Director MIHAIL RALEA

Redactor șef: Ov S CROHMALNICEANU
Colegiu! redacțional, Acad TUDOR ARGHEZI Acad. MIHAI BENIUQ
 Acad GEO BOGZA, DEMOSTENE BOTEZ, LUCIA DEMETRIUSI
 Acad IORGU IORDAN, Acad. ATHANASIE JEJJA, REMUS LUCA,
 AUREL MJHAIL- AL PHILIPPIDE, membru corespondent al Academiei R.P.R.*
 MARIN PREDĂ (**redactor-șef adjunct**). Acad. MIHAIL SADOVEANUI
 Acad ZAHARIA STANCU, D. I SUCHIANU; VICTOR TULBURE (**redac-**
tor-șef adjunct), Acad TUDOR VIANU.

Redacția: Bd. Ana Ipătescu nr. 15, telefon 11.88.85 — Raion I. V. Stalin,
 București

Administrația : Șos. Kiseleff nr. 10, telefon 18.63.99 — Raion I. V. Stalin,
 București

aniversari

91 ANI DE LA NAȘTEREA LUI LENIN

UN OM UMBLA PRIN EUROPA

MAJTENY ERIK

*Tin Londra, printre ziduri mucezite,
Pe podurile Pragii, cu statui,
pe caldarâmuri vechi cracoviene,
trecea un om cu gândurile lui.*

*Și casele-l priveau prelung, cum trece,
cu iruntea-n vînt, cu largi priviri senine,
dar nimeni nu știa-ncotro se-ndreaptă,
și nimeni nu știa de unde vine.*

*Elveția cu piscuri de zăpadă,
Italia cu stîncile-nsorite,
L-au găzduit pe cel ce-n vorbe clare
Cătuși si arma și vorbe ipocrite.*

*Și-n timp ce trenu-n huruit de roți
spre alte zări în goană îl purta,
pe cerul calm, ades, ca din senin,
văpaia luptei aspre iulgera.*

*Un om trecea, visînd, prin Europa,—
părea că viața însăși îl așteaptă,
la Tammeriors, la Londra sau la Praga,
ca să-i audă vorba înțeleaptă.*

*Uzinele și docurile negre,
și ulițele pline de ruine,
și triștii oropsiți de prin cocioabe...
pe toate le știa alît de bine !*

*In galerii de mine,-n puțuri sumbre,
oriunde Lenin apărea în lume,
cu-un gest al lui, cu-o singură clipire,
credințelor și luptei le da nume.*

*Prin iarna grea, prin grelele războaie,
Mereu chemai de dorul lui de țară,
Umbla un om atunci prin Europa,
Vestindu-i lumii noua primăvară.*

In românește de N. A. Străvoiu

V

ANGHEL DUMBRAVEANU

*Băduri de pin, nesîrșite, tăcute...
... Uneori ne ies în cale cete de mesteceni, exuberante,
Sau luminișuri vărgate de umbre prelungi...'*

*O, așteaptă erupție de lumină albastră!
Nemișcat Ungă țarm, privesc zarea lacului
Și parcă văd, sub cortul de mătasă al nopții albe,
Barca plutind pe cerul cu-ntoarse păduri,
Parcă aud vîslele ritmic ioșnind*

*Și păsările nopții trecînd prin văzduh,
Parcă simt aripa răcorii plutind peste iruntea înaltă,
Peste privirile lui Lenin spintecînd noaptea istoriei.*

*Codrii l-au primit cu brațele pline de-azur,
l-au așternut covoare de frunze licheni,
L-au acoperit cu lumina lor verde,
L-au încălzit cu răsufierea lor de ozon.
Omul care trecea în zori cu coasa prin iarbă
Sau gîndea, deasupra hîrtiei, la viitorul Rusiei și-al lumii
Simțea și-aici dragostea sîntă a pămîntului rus.*

*Apele îl răsirîngeau uneori lingă mal —
Privirile lui de lumină prevesteau acel Răsărit
Care-avea să fișnească din milioane de inimi, curînd,
în Retrogradul Roșu.*

VISELE

AL. ANDRIȚOIU

*u fruntea caldă încălzindu-mi manuscrisele
am adormit la masă între cărți și călimări.
Și era liniște. Și era primăvară. Și era seară.
Și am visat că îmi pierdusem toate visele.*

*Rămas în urma visătorilor,
nu mai eram de frumusețea firii dornic.
Priveam pustiu spre calendar, pustiu spre ornic
nu tresăream la dulcea revărsare-a zorilor,
nu mai vedeam în florile de vișin fructele
nici în copilul care mă privește cu mirare
desăvîrșirea vremurilor viitoare.
Nu-mi mai restabileam peste veacuri viaductele
nu mai eram nimic
Și mă făcusem, rece, neînsemnat și mic.
Mă-mprejmuiau parcă, cu ochii reci abisele.
Și-atuncea Lenin a venit și m-a-ntrebat încet:
— Ce ne vom face fără vise, tovarășe poet ?
Currt s-a făcut de ți-ai pierdut visele ?*

*Să-mi fi pierdut la fel cu Peter Schlemil umbra,
n-ar fi deloc întîmplător. N-as fi de vină
de vreme ce jurîmprejur e-atîta mare de lumină
încît ne pierdurăm umbrele, penumbrele.
Să-mi fi pierdut memoria
m-ar îi durut această pierdere din cale-afară
dar aș fi învățat din nou, precum odinioară,*

*din cărți și monumente vechi toată istoria.
Să-mi îi pierdut mai bine graiul. Literele
cerneala și condeiul mi-ar ii-ndestulătoare.
Să-mi îi pierdut vederea. Să nu mai văd culoare.
Auzul — să n-ascult cum sună, line țiterale.
Să fi pierdut din cerul pașnic soarele
aș fi visat un soare nou și fără-ndoială
că n-ar fi fost numai o simplă îndrăzneală
Un soare nou mi-ar fi iscat laboratoarele.*

*Să-mi fi pierdut viața. Ucis de dușmanul sfîrnit ca taurul
cînd vede pînze roșii. Din sînge-aș tace stele
și-aș ridica-n văzduhul patriei, cîntînd, drapele
să le-ncadrez-n ciucuri de strălucire aurul.*

*Cu fruntea caldă încălzindu-mi manuscrisele
am adormit. Și Lenin apropiîndu-se încet:
Mi-a zis : „Ce ne vom face fără vise, tovarășe poet ?
Cum s-a făcut de ți-ai pierdut visele ?’*

*Plugarul cel dintîi, ieșit în fața vîntului
a aruncat semințele și a visat că mîine
semințele s-or preschimba în pline,
și că va secera întinderea pămîntului.*

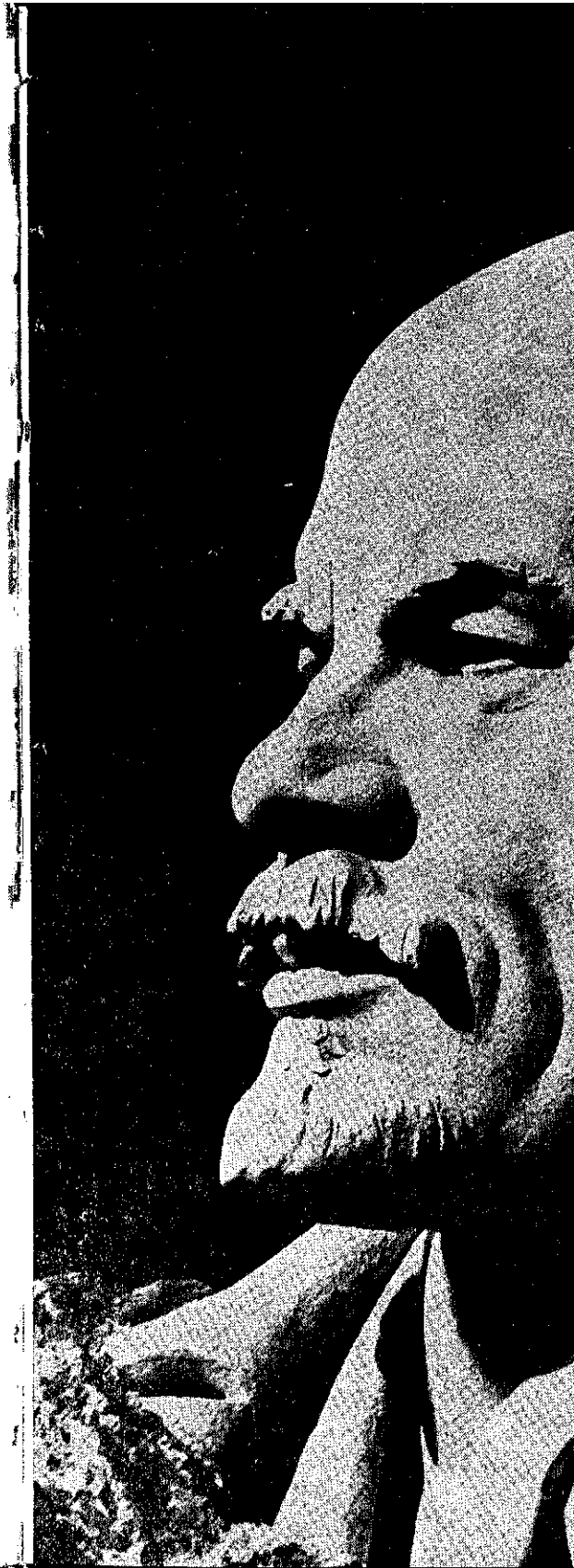
*Navigatorul cel dintîi, proptit în sabie,
din cedrul de Liban cu-arome-a tăiat scînduri
și a visat că va pluti în roza celor patru vînturi
și visele făcutu-i-s-au, ca la un semn, corabie.*

*Cei ce-au vorbit cu cerul, cu luna și cu stelele
Copernik, Oalilei și Bruno-au strîns pe umeri
povara-n ani lumină și în numeri.
Și stelele le-au stat pe deget ca inelele.*

*Durerea strînsă-amară la clipele bilanțului
Dospea-n oțet. Ardea în fiere. Și poporul,
visîndu-și, plin de glorie și faimă viitorul,
izbi zăbrelele, lovi-n veriga lanțului.*

*Prevăd o zi, zicea poetul, încălzindu-și manuscrisele,
o zi în care omul va fi om și strălucire.
Și versul lui tindea semeț spre nemurire.
Și-n viitor zburau, ca păsările-lyră, visele.*

*Toate-ncep c-un vis. Și-n evoluție
istoria e vise înfăptuite prin milenii.
Odată, revoluția văzînd-o, clară, Lenin
și-a preschimbat bărbatul vis în revoluție.*

*Caci visul intră-n timp ca promotoriul istmului
și prinde viață și lumină și îniățişare.
Aerodromul visurilor noastre viitoare
ne duce zborul spre desăvîrșirea comunismului.*

*Căci de la Lenin ne sînt leniniste visele,
el visătorul cel mai realist din visători,
și realistul cel mai visător, -adeseori
cu-o frază luminoasă toate căile deschise-le.*

*Cînd m-am trezit în strălucirea caldă-a zorilor
cînd am văzut că visele nu le pierdusem — iată,
inima mea de fericire beată
bătea din nou în rîndurile visătorilor.*

LENINISMUL ȘI OFENSIVA COMUNIȘTILOR ÎMPOTRIVA SPIRITULUI MIC-BURGHEZ

HORIA FIRATU și li. CULEA

M/TWj^ ici Marx, nici Lenin n-au scris *W W i* tratat de etică. Pentru în-*fA * A* temeiilor marxismului, etica *jsJ^S?* nu reprezenta un prilej de dispute academice, elaborarea ei fiind strâns legată de dezvoltarea și ridicarea „conștiinței de sine” a proletariatului la nivelul răspunderii lui istorice. Depășind perioada spontană a formării conștiinței sale și trecând la o etapă nouă, superioară, proletariatul dezvăluie o nouă umanitate, un profil etic nemaicunoscut pînă atunci în istorie.

Dar această etapă nouă, superioară, reprezintă o întreagă epocă istorică. Nimeni n-a inventat, n-a născocit rndrala comunistă. Ea s-a dezvoltat în momentul în care Marx, Engels, Lenin, pornind de la lupta de clasă a proletariatului au fundamentat țelul acestei lupte. Comunismul a arătat căile acestei lupte și a dezvăluit astfel criteriul științific al noii morale.

Lenin a dat o formulare clasică acestui criteriu în discursul ținut la al IH-lea” Congres al Comsomolului. Este miral ceea ce slujește la nimicirea exploatării, ceea ce contribuie la unirea tuturor celor ce muncesc în jurul proletariatului. Dar pentru ca morala nouă, conștiința comunistă să devină generală, este necesară o schimbare în masă a oamenilor care nu se poate înfăptui peste noapte. Caracterul științific al eticii leniniste constă tocmai în abordarea concretă și realistă a problemelor pe care le pune

dialectica moral-spirituală a maselor che-
mate să făurească într-o întreagă epocă is-
torică socialismul și comunismul.

MARXISMUL ȘI ADVERSARIII LUI
DESPRE „CONDIȚIA UMANA”
A MUNCITORULUI IN CAPITALISM

Marxismul se deosebește de vechiul so-
cialism utopic tocmai prin aceea că nu-și
propune să construiască o societate nouă
„cu oameni foarte virtuoși crescuți în sere
și pepiniere speciale” ci cu „reprezentanții de
masă ai materialului uman creat de capita-
lismul sîngeros, murdar, tîlhăresc, mercan-
til”. Din această situație însă leniniștii și
adversarii lor au tras concluzii radical de-
sebite. Pînă la revoluția proletară —’ scria Le-
nin—ei ne-au acuzat de utopism iar după
revoluție ei pretind de la noi lichidarea fan-
tastic de rapidă a urmelor trecutului. Dacă
utopiștii concepeau pe viitorii făuritori ai re-
voluției socialiste sub formă de prototip),
de „eterni logodnici ai Penelopei revoluțio-
nare”, de oameni „bătuți în nestemate” și
învestmîntați în „simboluri”, revizionisții
postulau incapacitatea proletariatului de a
face față sarcinilor revoluției. Scepticismul
revizionist a furnizat și furnizează ideolo-
gilor burgheziei capitaliste așa zise „argu-
mente de stînga” împotriva revoluției și a
socialismului. Operația devenită „clasică”
este mereu reluată pe măsură ce capitalis-
mul se împotmolește în impasul său, pe
măsură ce întrecerea pașnică, adîncirea cri-

zei generale, șomajul, etc. spulberă diferile mituri conjuncturale cu care capitalismul a încercat să-și drapeze înfățișarea. Sociologia muncii cu o ținută paternalistă, psihosociologia cu abilitatea ei neîntrecută de a umbla prin abisurile conștiinței, microsociologia cu capacitatea ei de a fragmenta analitic pînă la absurd funcționarea unei uzine (fără a integra însă rolul capitalului, profiturilor) se întrec între ele și-și dau mîna pentru a schița profilul mincinos al unui proletariat care nu e proletariat, supus prin însăși condiția sa umană, prin aservirea față de instrumentele și roadele muncii sale unei eterne oprămări.

An devenit de la un timp la modă cărțile scrise înainte de război de Simone Weil, o profesoară de filozofie care a murit în timpul războiului la Londra. „Cărțile Simonei Weil sînt cea mai importantă operă de sociologie și etică de la mijlocul secolului XX” — scrie Ignazio Silone, iar Albert Camus, care editase „Jurnalul Simonei Wei!” scrie că „La condition ouvriere” este cea mai mare carte care a apărut de la eliberare”.

Prin ce se explică osanalele pe care diferite publicații din Occident, de la Tempo presante pînă la Esprit și de la Encounter pînă la catolicul Figaro litteraire îl acordă unei cărți scrise cu ani în urmă? Prin așa-zisa autenticitate a lui S. Weil, care, spre deosebire de profesorii și filozofii de catedră a petrecut mai multe luni la uzinele Renault, a redactat ziare de uzină la Lyon, oferind astfel o imagine concretă a moralei clasei muncitoare „dinlăuntrul” ei. O adevărată legendă s-a creat, mai ales în cercurile catolice, în jurul acestei „escapade” (și în folosul cui lucrează această legendă se vede și din faptul că patronii uzinelor au pus o placă comemorativă în incinta halei în care ea și-a colectat observațiile de „filozof angajat”).

Despre ce vorbește S. Weil? Despre lumea muncitoare văzută ca o „lume solitară și lipsită de speranță imediată”, asupra ei planînd fatalitatea și disperarea (aceasta i-a plăcut lui Camus), despre mitul „marei industrii” prin care transformă

critica condiției muncitorului în capitalism într-o critică a ineluctabilei degradări a muncitorilor din fabrici. Dintr-o culegere de articole scrise înainte de război reiese clar că experiența „muncitorească” a făcut-o să cunoască nu forța, tenacitatea și perspectivele clasei muncitoare ci dimpotrivă un așazis caracter insurmontabil al sclaviei salariate și de a o accepta ca atare. Weil transformă într-o problemă de demnitate această acceptare pasivă a sclaviei morale ca un dat absolut: „sclavia ni-a făcut să pierd orice sentiment că așa avea vreun drept, momentele în care n-am nimic de îndurat de la brutalitatea celor din jur îmi par o favoare neașteptată” scrie ea într-o scrisoare redactată într-un cămin muncitoresc.

În momentul marilor greve din 1936, S. Weil evocă astfel viața de uzină: „nimeni nu suride, nimeni nu rostește un cuvînt cit de singur este”. Asemenea fraze, desigur că i-au plăcut lui A. Carrîus („îmi pare cu neputință, să-mi închipui în Europa o renaștere lipsită de exigențele definite de S. Weil”) după cum analiza spiritului mic burghez de rivalitate pe care S. Weil îl denuște „gelozie muncitorească a singurătății”, a pasivității și indiferenței reciproce probabil formează obiectul de predilecție al sociologilor burghezi cu egale preocupări. Stilul acesta sentimental dar care traduce o atitudine de condescendență față de muncitori, teoriile despre libertatea interioară care frizează morala creștină devin dintr-odată tranșante cînd autoarea se referă la Marx: „complexa subordonare a muncitorului față de întreprindere și față de cei care îl conduc rezidă în însăși structura uzinei și nu în regimul de proprietate”... „Istoria umană, scrie ea într-un alt loc, nu este decît istoria aservirii care face din oameni, atît opresori cît și oprimați, o simplă jucărie a instrumentelor de dominație fabricate de ei înșiși și reduce astfel umanitatea vie la un lucru inert”. În mai multe rînduri Simone Weil, intrînd în polemică directă cu marxismul, încearcă să susțină teza că nu viciile capitalismului ci organizarea mo-

dermă a muncii elimină posibilitatea de emancipare a muncitorilor. Este semnificativ că toți acei care subliniază astăzi „meritele” lui Simone Weil în dezvoltarea condiției muncitorești sînt adversari direcți ai mișcării muncitorești revoluționare, de felul lui Ignazio Silone, la care negarea esenței marxismului — învățătura despre lupta de clasă și dictatura proletariatului — negarea rolului istoric al clasei muncitoare în eliberarea societății este un aspect al colaborării de clasă cu burghezia. Am dat exemplul de mai sus fiindcă aici apare un caz tipic de critică burgheză a dezumanizării, a muncii în capitalism, a rămășițelor individualiste în conștiința oamenilor, insinuîndu-se ideea că acestea ar fi o condiție imuabilă, eternă, a existenței clasei muncitoare. Din ce în ce mai frecvent astăzi un asemenea pesimism se împletește cu critica progresului tehnic, văzut ca o restrîngere automată a libertății, ca o sărăcire a culturii, ca o tehnocrație. Mulți filozofi și scriitori burghezi (un Bergson, un H. G. Wells sau Huxley, un Peguy sau Mounier) au pus fenomenul de dezumanizare a muncii în capitalism pe seama „tehnicismului”, pe seama urmărilor obiective ale persistenței credinței naive, optimiste, în binefacerile progresului științific și tehnic. Acest optimism ei îl consideră ca o reacție intelectualistă, iluzorie, ca o rămășiță a credințelor naive ale secolului XIX. Revoltîndu-se împotriva „prețului pe care umanitatea l-a plătit pentru dezvoltarea industrială”, trăind din plin dezvoltarea mitului taylorist al „epocii de aur” al științei și tehnicii, ei au ajuns la concepția omului industrial robot, la pierderea credinței în om, la o critică conservatoare a capitalismului, la opunerea anacronică a culturii și tehnicii, la glorificarea evului mediu, la utopia mic-burgheză a „descenralizării” producției. Alți sociologi burghezi, împrumutînd de la marxism — și lucrul merită subliniat — noțiunea și critica înstrăinării muncii „omului” și necesitatea emancipării muncii, au omis cu bunăștiință critica marxistă a proprietății private ca temelie a înstrăinării muncii, căutînd să to-

cească tăișul revoluționar al acestei critici, înstrăinarea, fenomen tipic al exploatării muncitorului supus unei munci al cărei produs îi devine ostil prin înseși raporturile capitaliste de producție, este considerată de revizionişti ca un fenomen derivînd nu din relațiile economice ci din condițiile general-umane ale clasei muncitoare și ale întregii societăți, indiferent de caracterul însușirii private sau colectiviste a produsului muncii, indiferent de caracterul proprietății. Remarcînd scăderea valorii personalității umane în așazisul neocapitalism, revista italiană *Critica Sociale* atribuie acest lucru standardizării producției, organizării marii întreprinderi, producției de serie a bunurilor de larg consum, caracterului coplesitor al mass-media-urilor (mijloace moderne de difuzare a culturii), dorinței firești a oamenilor muncii către confort și securitate materială, propunînd ca soluție optimă doar „un dialog bogat cu curente vii ale gîndirii contemporane, ca existențialismul și filozofia catolică de stingă”.

Numeroși economişti occidentali recunosc astăzi că progresul economic nu este posibil dacă nu se ține seamă de factorul li-man în producție, dacă muncitorul nu este interesat în rezultatele muncii sale, în raționalizarea procesului de producție, averli-zînd asupra faptului că lipsa de interes și depersonalizarea muncitorului constituie un obstacol în rivalitatea economică cu socialismul. Ei nu sînt desigur preocupați de soarta muncitorului, ci de faptul că pînă și în cele mai marcante întreprinderi capitaliste productivitatea apare într-un contrast din ce în ce mai evident cu incapacitatea rezolvării relațiilor umane, cu sentimentul muncitorului că este aservit, subjugat. Revista italiană „Nuovi Argomenti” consoarînd un număr întreg unei anchete monografice la uzinele Fiat, ajunge aproape la aceleași concluzii ca Simone Weil.

Nici un fel de sociologie sau psihologie a muncii, nici un fel de manipulații psihotehnice, nici un fel de participare și consultare tehnică nu pot elimina obstacolul insurmontabil pe care îl reprezintă proprietatea capitalistă și legea profitului

care guvernează producția capitalistă. Ele apar muncitorului ca o încercare de a-l manevra și exploata mai subtil și mai eficace, ca o și mai mare restrângere a libertății reale. Tocmai de aceea tentativele ipocrite ale unor mandatarî camuflați ai patronatului de a „umaniza” conflictele de muncă și de a accelera cadența productivității pe seama epuizării fizice și nervoase a muncitorului s-au lovit de rezistența fermă a organizațiilor muncitorești. Tocmai de aceea inițiativele paternaliste de genul lui Simone Weil¹ au căzut în gol și au dus-o la faimoasa teorie a pasivității muncitorului. Pasiv, fiindcă nu răspundea apelurilor diversioniste. Abrutizat, fiindcă nu colabora cu patronul pentru a-i mări rata profitului și depersonalizat fiindcă nu imita stilul de viață al omului bine hrănit!

Lenin a văzut emanciparea muncii ca parte esențială a idealului socialist, ca o cheazășie a construirii unei noi societăți și ca o problemă a luptei de clasă : Jsub raport teoretic, scrie Lenin, marxismul subordonează „punctul de vedere etic” „principiului cauzalității”, sub raport practic, „el reduce punctul de vedere etic la lupta de clasă”. De aceea Lenin a pornit lupta împotriva rămășițelor capitaliste în conștiința ofamenilor în esență ca o luptă de clasă. Caracterele, scria Lenin, se călesc într-o singură zi de revoluție cit în ani de evoluție lentă, „pașnică”.

DIALECTICA CONȘTIINȚEI MORALE A MASELOR PARTICIPANTE LA REVOLUȚIE

a. — Clasa muncitoare

Lenin scria : „olare lupta de clasă în epoca de trecere de la capitalism la socialism nu constă în a apăra interesele clasei muncitoare împotriva acelor mănunchiuri, grupuri, pături de muncitori care se cramponează cu încăpăținare de tradițiile (deprinderile) capitalismului și continuă să privească statul sovietic ca înainte: a-i da „lui” muncă cât mai puțină și cât mai proastă — a smulge de la „el” bani cât mai mulți ?” i). Desigur, conținutul și carac-

terni acestei luple se schimbă. Dar ea rămîue în esență luptă de clasă. Căci pentru a putea birui în această bătălie de clasă de lungă durată care cuprinde o întreagă epocă istorică, proletariatului îi sînt necesare însușiri noi față de virtuțile politice și militare în primul rînd reclamate de etapa cuceririi puterii. Aceasta întrucît în construcția socialistă, în munca de zi cu zi, pe măsura lărgirii cadrului revoluției socialiste, lupta între vechi și nou în general, pe planul conștiinței în special, continuă și capătă o importanță tot mai mare. Tocmai de aceea tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej arată că în prezent, cînd a fost creată baza economică a socialismului în țara noastră, cînd victoria socialismului în economie a fost asigurată, activitatea ideologică, munca de lichidare a înfruririlor educației burgheze din conștiința oamenilor este tărîmul principal al luptei de clasă, al luptei între vechi și nou.

Deoarece rămășițele trecutului nu dispar de la sine, lichidarea lor, eliberarea oamenilor muncii și în primul rînd a tineretului de astfel de rămășițe în gîndire necesită o muncă ideologică perseverentă.

„Lupta ideologică — s-a subliniat la Congresul al II-lea al PMR, — este de o complexitate deosebită prin situațiunile și formele în care se înfățișează. Ducerea ei cu succes cere principialitate, perseverență și multă răbdare” (Congresul al II-lea al PMR, Ed. Pol. 1960, Buc. pag. 373).

Orînduirea socialistă, adusă la viață prin revoluționarea vechii societăți în țările ce constituie azi lumea socialistă, s-a dovedit capabilă chiar și în scurta-i perioadă de dezvoltare să creeze din materialul uman al trecutului, oameni noi cu un profil moral și spiritual nou, cu noi preocupări și cerințe culturale.

Aceste trăsături noi ale profilului moral al oamenilor societăți socialiste nu au apărut însă deodată și nici în mod lin. Ele s-au consolidat și continuă a se consolida succesiv pe parcursul perpetuei dezvoltări a celei mai noi dintre societăți.

Cum s-a dovedit posibilă o asemenea revoluționare sufletească a oamenilor și în pro-

¹ Lonin. Opere. voi. 28, pg. 85

porții atât de imense? Idei și genial continuator al învățaturii marxiste, V. I. Lenin a demonstrat prin întreaga-i operă că procesul de transformare moral-spirituală a oamenilor făuritori ai socialismului constituie unul dintre cele mai anevoioase, care se desăvârșește treptat și în etape. De unde una din principalele concluzii ale eticei marxiste: transformarea moral-spirituală a oamenilor nu se produce instantaneu, miraculos, printr-o ciudată dialectică lăuntrică a spiritului, ci treptat, concret istoric, în raport direct proporțional cu etapele revoluției, ale dezvoltării existenței sociale și invers proporțional cu ponderea vechiului din conștiința oamenilor.

Așa dar fizionomia moral-spirituală a claselor, grupurilor și păturilor ce construiesc socialismul nu este și rămâne identică pe tot parcursul desăvârșirii acestei societăți ci cunoaște o transformare continuă ca rezultat al neîncetatei interacțiuni dintre dezvoltarea conștiinței a istoriei prin oameni și conștiința dezvoltării istorice a oamenilor. Urmărind fizionomia moral-spirituală a diferitelor clase pe diversele etape ale revoluției socialiste, în întreaga sa operă, Lenin stăruie mai cu seamă asupra aspectului dialectic al înfățișării morale a clasei muncitoare. Prin calitățile ei morale acesteia îi revine răspunderea istorică a eliberării societății de exploatare, a antrenării în construcția socialistă a tuturor păturilor sociale, subliniind însă totodată necesitatea unei munci îndelungate de educare și reeducare a însăși clasei muncitoare.

În fundamentarea noii morale socialiste ca și în general a principiilor de bază ale operei de conducere revoluționară a maselor spre socialism, V. I. Lenin a avut de înfruntat nenumărate poziții teoretice greșite și reacționare în această chestiune atât dinlăuntrul mișcării muncitorești cât și din afara ei. Până la revoluția proletară — scria Lenin — ei ne-au acuzat de utopism, iar după revoluție ei pretind de la noi lichidarea fantastic de rapidă a urmelor trecutului. Lenin apreciază această poziție teoretică drept ridicolă, indicând totodată principalele căi și mijloace pentru construi-

rea societății noi „cu materialul uman de masă, pervertit de veacuri și milenii de sclavie, feudalism, capitalism, de mică gospodărie fărâmițată, de război al tuturor împotriva tuturor pentru un locșor pe piață, pentru un preț mai ridicat pe produse sau pe muncă”¹). Calea principală o constituie lupta tuturor oamenilor muncii alături de „acea dintre clasele asuprite care a fost instruită, unită, educată, oțelită de decenii de luptă grevistă și de luptă politică împotriva capitalului... care și-a însușit toată cultura orășenească industrială creată de marele capital și care este hotărâtă și în stare s-o apere, să păstreze și să dezvolte mai departe toate cuceririle ei, să le facă accesibile întregului popor, tuturor celor ce muncesc”²). Proletariatul se dovedește istoricește capabil a fi acea clasă „care va ști să suporte toate greutățile, vicisitudinile, încercările și marile sacrificii pe care istoria le impune în mod inevitabil celui ce rupe cu trecutul și-și croiește cu curaj drumul spre un nou viitor”, și în care oamenii ei cei mai buni „sînt plini de ură și dispreț pentru tot ce-i mic-burghez și filistin, pentru aceste însușiri care sînt atât de înfloritoare în rîndurile miciei burghezii”. Proletariatul este clasa care s-a oțelit în școala muncii și știe din această pricină „să inspire respect pentru capacitatea ei de muncă, oricărui om al muncii, oricărui om cinstit”³). V. I. Lenin a reușit așa dar, prin analiză, să desprindă din complexul fizionomiei moral-spirituale a clasei muncitoare, plămădită în capitalism, acele trăsături de caracter principale grație cărora muncitorii se vor putea dovedi singurii dintre cei asupriți în stare nu numai să răstoarne pe exploatare, nu numai să reprime fără cruțare rezistența lor ci și să rupă pe tărîm ideologic „cu întreaga ideologie burghezo-democratică, cu toată frazeologia mic-burgheză despre libertate și egalitate în generații”⁴).

Datorită acestor trăsături pozitive de caracter ale oamenilor muncii de la orașe,

¹ V. I. Lenin, Opere vol. 26 pag. 38(i)

² idem vol. 29 pag. 374

³ Ibidem

⁴ V. I. Lenin, Opere vol. 29 pag. 374

aceștia sînt de asemenea singura clasă capabilă de „apropierea proletară de psihologia oricărui om al muncii”, capabilă a-și făuri autoritatea „față de oamenii muncii de la sate sau din mica producție, răzlețiți, mai puțin ridicați, mai puțin fermi în politică”. Proletariatul în masa sa, deși a suferit în decursul societății capitaliste variate influențe nocive cari au determinat ca muncitorii să fie privați sub nenumărate raporturi de a-și îmbogăți și dezvălui esența lor umană, dat fiind totuși educația primită în bătălia politică desfășurată (dezvăluindu-și esența umană mai cu seamă pe acest tărîm), clasa muncitoare a dobîndit printre altele și acele trăsături de caracter, foarte prețioase, necesare conducerii politice a masei umane chemată a înfăptui revoluția socialistă în toată acea perioadă de trecere în care „revoluția va întâmpina împotrivire atît din partea capitaliștilor și a numeroaselor lor slugi din rindurile intelectualilor burghezi care se opun în mod conștient, cit și din partea enormei mase a celor ce muncesc, inclusiv țărani, prea îmbibați de deprinderi și de tradiții mic-burgheze și care de cele mai multe ori se opun în mod inconștient”.

Magistrale sînt paginile operei leniniste în care se analizează temeiurile obiective ale „oscilărilor inevitabile”, „duplicității de caracter” și „lipsei de caracter” de care pot da dovadă păturile de mijloc în zorii revoluției proletare.

b. — Țărănimea

Țăranul, scrie Lenin, este pe jumătate om al muncii, pe jumătate speculant. Datorită situației lui economice în societatea burgheză el trebuie să urmeze moralmente inevitabil sau pe muncitor sau burghezia. Situația sa obiectivă de pătură cu o natură social-economică contradictorie, determină principalele trăsături ale psihologiei țărănimii. Ca om al muncii care-și agonisește hrana cu sîngele și sudoarea sa, care este exploatat de moșieri, capitaliști și negustori — țăranul nutrește simțăminte și

gînduri asemănătoare cu ale celorlalte clase exploatate. Ca mic-proprietar el poate trăda însă cele mai reprobabile trăsături de caracter. Succesul bătăliei în atragerea aliatului firesc și principal ai clasei muncitoare — rezidă printre altele și în priceperea, dibăcia, suplețea și tactul cu care aceasta înțelege a se apropia de psihologia țărănimii Lenin insista adeseori asupra importanței înțelegerii de către muncitori a adevărului că „transformarea micului agricultor, transformarea întregii lui psihologii și a deprinderilor lui, este un lucru care necesită generații întregi”¹). Reeducarea lor moral-intelectuală „într-o manieră radicală și extrem de rapidă”, trebuiește întreprinsă în viitoarea revoluționară a transformării tuturor condițiilor lor de viață trecute și în primul rînd a micii gospodării. Numai baza materială, tehnică, folosirea masivă a tractoarelor și a mașinilor în agricultură, electrificarea masivă pot rezolva problema aceasta în ceea ce-l privește pe micul agricultor, pot însănătoși întreaga lui psihologie. Muncitorimea legată de industrie este singura capabilă a da țărănimii ajutorul multilateral, moral, spiritual reclamat de această transformare. La începutul drumului de la capitalism la socialism această însușire o posedă numai proletariatul, arăta V. I. Lenin. Practica istorică a dovedit de acum și în proporții gigantice transformarea acestor posibilități în realitate, țărănimea urmînd cu încredere clasa muncitoare în opera de transformare socialistă a societății.

c. — Intelectualitatea

Lenin a analizat de asemenea problemele atragerii masive, sub hegemonia clasei muncitoare condusă de partid a intelectualității în opera de organizare a societății socialiste pe temeiul „ultimului cuvînt al științei și tehnicii”.

Din unghiul de vedere al dialecticii dezvoltării fizionomiei moral-spirituale a inte-

¹ V. I. Lenin, Opere voi. 32, pag. 209

lectualității în perioada organizării socialiste a societății, sînt deosebit de valoroase indicațiile leniniste cu privire la evoluția trăsăturilor de caracter ale intelectualului în socialism.

Nenumărate sînt paginile operei leniniste cuprinzînd analiza minuțioasă și considerații portretistice geniale cu privire la fizionomia moral-spirituală a reprezentanților păturii intelectualității. Pline de elogi sînt paginile închinatăe figurii intelectualului înaintat, a revoluționarului-intelectual, cît și minunatelor trăsături de caracter ce-i caracterizează pe aceștia.

Optica materialist-istorică asupra situației intelectualului în societatea capitalistă relevă, în opera leninistă, locul și rolul obiectiv al intelectualității. Pe de-o parte și în cea mai mare măsură ca pătura slujitoare a capitalului (trădînd în această postură trăsături de caracter reprobabile), pe de altă parte, și în mică măsură, ca grupuri de intelectuali progresiști și atașați cauzei revoluționare, (trădînd minunate calități omenești și aducînd obiectiv un mare ajutor mișcării muncitorești). După cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare condusă de partid, condițiile socio-economice devin deosebit de prielnice atragerii masive a întregii intelectualități; pentru reeducarea aceleia vechi, pentru ridicarea și educarea unor întregi generații de intelectuali ieșiți din popor și devotați trup și suflet acestuia.

Situația concretă din perioada războiului civil din Rusia a fost de așa natură încît o mare parte a intelectualității a frînat procesul revoluționar, luînd adeseori poziție politică împotriva clasei muncitoare.

„Nu cu ajutorul intelectualității — scrie V. I. Lenin — ci în ciuda rezistenței ei (cel puțin în majoritatea cazurilor), proletariatul va învinge, înlăturînd pe intelectualii burghezi incorigibili, transformînd, reeducînd, supunîndu-și pe cei șovăitori, cucerind de partea sa treptat-treptat o parte din ce în ce mai mare dintre ei”), In opoziția lor retrogradă față de socialism — mulți intelectuali burghezi dau dovadă

de reprobabile trăsături de caracter negative, hipertrofiînd considerabil aspectele „mic-burgheze și aristocratice” din fizionomia lor morală.

„Cinismul cu care aceștia jubilează în fața greutății și insucceselor revoluției — scria Lenin — semănarea panicii, propaganda pentru revenirea la vechiul regim, toate acestea devin în noile condiții arme și metode ale luptei de clasă a intelectualității burgheze reacționare. O perioadă destul de îndelungată, indolența, neglijența, dezordinea și lipsa de punctualitate, pripa nervoasă, tendința de a înlocui acțiunea prin discuții și munca prin vorbărie, înclinarea de a se apuca de toate și de a nu duce nimic pînă la capăt — toate acestea însușiri ale oamenilor culți care nu se datoresc deloc firii lor rele și cu atît mai puțin relei voințe ci tuturor obiceiurilor lor de viață, condițiilor lor de muncă, surmenajului, separării nefirești între munca intelectuală și cea fizică, etc. — reprezintă o primejdie reală pentru societatea nouă, atît nemijlocit cît și prin influența mic-burgheză dizolvantă pe care aceștia o exercită asupra unor grupuri muncitorești”. Relevînd toate tarele moral-spirituale ale intelectualității burgheze, V. I. Lenin demonstrează că în condițiile construcției pașnice atragerea spre socialism, prin reeducare, a acestora, reprezintă o condiție sine-qua non a triumfului deplin al noului. V. I. Lenin, formula linia politică a clasei muncitoare față de intelectualitatea burgheză în termenii următori: „pe de-o parte să nu facă nici cea mai mică concesie politică acestei pături burgheze...”) pe de altă parte să combată necruțător părerea prezumțioasă, pseudoradicală a inutilității acestei intelectualități în opera de construire a socialismului.” în țara noastră poziția Partidului Muncitoresc Român față de vechea intelectualitate a urmat neabătut indicațiile leniniste. Partidul nostru, arăta tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej „a manifestat și manifestă multă înțelegere și răbdare față de vechii intelectuali, ajutîndu-i să se elibereze de balastul vechilor concepții și să-și însușească concepția noastră

¹ V. I. Lenin, Opere, voi. 29 pag. 408—419)

¹ V. I. Lenin, Opere, voi. 29 pag. 95

materialist-dialectică asupra lumii și societății". Calea urmată pentru realizarea acestui deziderat o constituie intransigența față de orice influență a ideologiei burgheze, necesitatea „combaterii științifice, principiale a concepțiilor retrograde care au circulat în trecut în rindurile intelectualității și de a căror influență unii oameni de cultură nu s-au eliberat încă în întregime”, ideologia veche exercitând încă „o anumită înriurire asupra unei părți înapoiate ideologicește a vechii intelectualități”. Calea de atragere spre clasa muncitoare a intelectualității o constituie schimbarea existenței ei materiale și în funcție de aceasta grăbirea primenirii conștiinței acestei păături sociale. O deosebită însemnătate reprezintă pentru atingerea scopului respectiv calea cointeresării morale a intelectualității. Trebuie să depunem folete eforturile — scria Lenin — pentru a înconjura pe specialiștii burghezi cu atmosfera de muncă comună, tovărășească, dusă umăr la umăr cu masa muncitorilor simpli conduși de comuniștii conștiinți, și să căutăm cu răbdare — fără a ne lăsa tulburați de unele insuccese inevitabile — să trezim în oamenii cu pregătire științifică conștiința faptului că folosirea științei în scopul îmbogățirii personale și a exploatării omului de către om, este o adevărată mîrșăvie, conștiința faptului că este un scop mai înalt să folosești știința spre a o împărtași întregii mase de oameni ai muncii. Această cerință leninistă, după cum a dovedit practica istorică, a găsit un deosebit ecou în sufletul și gîndirea rațională a acelor intelectuali care s-au alăturat prin convingere noii societăți.

În lupta împotriva propagării „teoriei” artei pentru artă, în lupta împotriva ideii lansată după 23 August de presa reacționară despre o pretinsă „criză a culturii”, în luptă intransigentă împotriva influențelor cosmopolitismului, estetismului și ale apolitismului, a recidivelor intimismului și individualismului, în combaterea academismului sterp și a tendinței speculative în cercetarea științifică, a tendințelor concesive față de cultura și arta burgheză, partidul nostru a

format, educat și călit frontul larg al intelectualilor atașat cauzei păcii și socialismului. Clarviziunea partidului, pozițiile sale înaintate, favorabile căutărilor îndrăznețe pe terenul științei și culturii au determinat gruparea în jurul partidului a tuturor forțelor științifice și artistice vii și de valoare autentică, îndoielii, sarcasmului, nihilismului fără încredere în posibilitățile omului și ale umanității — atitudini frecvente în cultura burgheză — li s-a opus idealul umanismului socialist. Creînd un sistem multilateral de învățămînt politehnic, asigurînd formarea unei noi intelectualități ale cărei cadre provin în imensa majoritate din rîndurile muncitorimii și ale țărănimii muncitoare, acest lucru a adus după sine schimbarea profilului intelectualității noastre noi în genere, izolarea crescîndă a concepțiilor burgheze și mic-burgheze în etica și concepția despre lume a intelectualității noastre. Marele succes pe care l-a înregistrat partidul nostru în anii regimului democrat-popular asigurînd triumful marxism-leninismului ca ideologie dominantă s-a concretizat pe tărîmul eticii prin legătura practică a intelectualului cu problemele imediate ale construcției socialismului; figura intelectualului cetățean, a intelectualului-om politic, a intelectualului conducător al maselor este caracteristică pentru cei mai înaintați și mai valoroși reprezentanți ai științei și culturii noastre socialiste indiferent de generația din care provine. Revoluția victorioasă a demonstrat caducitatea unor prejudecăți individualiste cu circulație prelungită, a scos la iveală conținutul diverselor tendințe evazioniste ca forme ale izolării de ansamblul vieții sociale. Însușirea într-o măsură din ce în ce mai mare a concepției marxist-leniniste despre societate, despre viață a fost cheia dezvoltării scriitorilor noștri, cheia atitudinii scriitorilor față de realitate.

Tabloul sinoptic al caracterelor participante la revoluția socialistă în momentele istorice relevate ar rămîne deficitar dacă n-am evidențiat, fie și poate succint, unele aspecte privind trăsăturile morale și spirituale ale claselor doborîte de la putere, intrate

în putrefacție, care tocmai în această ipostază pot încă răspîndi cu prisosință „miasme la locul de putrezire”. După preluarea puterii politice, „cadavrul societății burgheze” — scrie Lenin — „nu poate fi pus în coșciug și îngropat în mormînt. Capitalismul ucis putrezește, se descompune în mijlocul nostru, infectînd aerul cu miasme, otrăvînd viața noastră, învăluind ceea ce este nou, proaspăt, tînăr, viu, prin mii de fire și legături ale vechiului, ale ceea ce este putred și mort”).

Este de la sine înțeles că pe măsură ce vlăstarele capitaliste pierd ori ce mijloc și ori ce speranță de a acționa politic și economic înapotriva socialismului, acestea scot la iveală cele mai perverse și subtile arme moral-spirituale. În această situație foștii boigătași sînt nevoiți a-și lepăda pînă și ultimul vâl de ipocrizie cu care-și acopereau altădată chipul moral-spiritual hidos. Lenin evidențiază cu adîncă pătrundere că „Bogătașii și pungașii nu sînt decît cele două fețe ale aceleiași medalii. Ele sînt cele două categorii principale de paraziți crescuți de capitalism la sînul său”². Aceștia, fiind obișnuiți cu traiul parazitar, își dezvăluie în noile condiții toate resursele psihice reclamate de ingeniozitatea necesară strecurării lor în toți porii noii societăți spre a putea delapida, defăima, corupe, pungași, introduce rutina birocratică — într-un cuvînt descompune mediul în care s-au cuibărit. Din această pricină Lenin

£
trasa oamenilor muncii drept sarcină principală de zi cu zi învingerea nu numai în politică ci și în viața economică și de toate zilele a tuturor dușmanilor poporului : „adică bogătașii, lingăii acestora și apoi pungașii, trîntorii și huliganii”).

Printre mijloacele „spirituale” folosite de foștii exploatare împotriva muncii modeste de zi cu zi a oamenilor muncii, dezvăluind astfel respingătoare trăsături de caracter, se numără de pildă și calea ironiei ori a țipetelor isterice cu privire la pretinsa incapacitate, incultură și lipsă de maniere ale constructorilor socialismului. Ei

¹) V. I. Lenin, Opere voi, 28 pag. 96

²) Idem voi 26 pag. 396.

³) Ibidem

nu pierd prilejul de a strecura scepticismul, defetismul și bătaia de joc deschisă la ori ce greșeală comisă de oamenii muncii, la ori ce slăbiciune de caracter a acestora — alirnentînd astfel — după cum scria Lenin — „vechea prejudecată absurdă, barbară, mîrșavă și ticăloasă după care numai așa zisele „clase superioare”, numai cei bogați sau cei care au trecut prin școala claselor bogate ar putea cîrmui statul și conduce din punct de vedere organizatoric construcția societății socialiste”). În opoziție cu aceste calomnii odioase, arată Lenin, viața dovedește cum din sînul „prostimii” despre care vorbesc de sus și cu dispreț burghezii și intelectualii burgheziei, se recrutează extrem de numeroși oameni simpli, muncitori și țărani care știind carte, fiind înzestrați cu darul priceperii de oameni și avînd experiența practică, dau dovadă de un minunat spirit organizatoric și de un dezvoltat simț al noului, adevărului, binelui și frumosului. Pentru dezvoltarea încrederii în sine a oamenilor muncii, a demnității lor și sentimentului de stăpîni ai propriului destin, pentru ferirea acestora de scepticismul de zi cu zi cu care retrograzii încearcă să diminueze forța moral-intelectuală a oamenilor muncii — Lenin insistă asupra iminentei striviri a oricărui mediu spiritual infectat de psihologia coconășilor din trecut.

De întărirea capacității mediilor și colectivelor muncitorești de a contracara din punct de vedere spiritual influența nocivă a moralei vechi depinde, în desfășurarea revoluției socialiste, atît „paralizarea morală” a colportorilor burghezi și mic-burghezi cît și însăși „ofensiva generală a reeducării de masă a acestora”.

TRASATURILE MORALE ALE CELUI MAI ÎNAINȚAT OM AL EPOCII — COMUNISTUL

Vorbînd despre capacitatea clasei muncitoare de a conduce masele de oameni ai muncii pe drumul organizării unei noi societăți și al unui nou stil de viață, V. I.

¹) V. I. Lenin, opere. voi. 26. pag. 394.

Lenin nu pierde însă din vedere nici-un moment uriașa muncă ce urmează a fi întreprinsă sub conducerea comuniștilor întru reeducarea a însăși clasei muncitoare. În aceste împrejurări, Lenin pune înaintea țării sarcinile educării tuturor muncitorilor în spiritul solidarității proletare împotriva egoismului și psihologiei de mic proprietar, împotriva regulei „fiecare pentru sine, — un singur Dumnezeu pentru toți”, împotriva trântorilor, „filantropilor pe banii statului”. Eroismul pe frontul producției este înfinit mai greu, mai anevoios, mai lipsit de strălucire exterioară decât eroismul pe frontul militar. „Comuniștii de stînga”, urmași pe alocuri de unele grupuri de muncitori se ridicau împotriva disciplinei în fabrici, chemau la anarhie. Asigurarea celei mai stringente discipline în producție, scria Lenin, reprezintă „eroismul zilei de astăzi”. „Avem nevoie de eroismul de masă și de eroismul cotidian” pentru organizarea muncii pe plan local, pe plan republican. De aceea, nepăsarea mic-burgheză față de bunul obștesc, atitudinea fatalistă față de dificultăți, „cavalerismul”, risipa din bunurile statului, filantropismul cu bunurile poporului pe considerentul că „trîntorii și chiulangii, sînt și ei oameni”, toate acestea sînt supuse focului necruțător al criticii leniniste. Problema datoriei — ca o categorie a eticii noi, marxist-leniniste — se definește în aceste lucrări în practică, „în acțiune”.

Fiind chemată în primul rînd pentru a pune bazele unei organizări comuniste a muncii sociale întemeiată pe o disciplină muncitorească liberă și conștientă, clasa muncitoare, relevă Lenin, trebuie să elimine din psihologia ei, în noua etapă, ori ce urmă a vechilor discipline cu care era deprinsă în societățile bazate pe exploatare: disciplina bîtei, a foamei, a constrîngerii polițiste, etc.

Această disciplină nouă — scrie Lenin — nu cade din cer și nu se naște din bunele intenții, „ea se naște din condițiile materiale ale marii producții...”, purtătorul acestora fiind „o anumită clasă istorică, creată, organizată, încheată, instruită, luminată

și călîtă încă în decursul societății trecute”.

Disciplina nouă, cerută cu necesitate de organizarea socialistă a muncii, reclamă însă declanșarea războiului împotriva tuturor „custozilor tradițiilor capitalismului”.

Lenin nu a trecut pe lîngă asemenea fenomene, ca simularea muncii prin oftaturi adinei sub o povară închipuită, substituirea muncii adevărate prin hîrțoage, trecerea greutăților în mod cinic de pe umerii proprii pe umerii altora, pierderea de vreme, cu bună știință și fără remușcări. El explica adesea cum conștiința a numeroși oameni ai muncii rămîne încă multă vreme în decursul bătăliei politice împovărată de numeroase tare moral-spirituale, escrescențe ale condițiilor mizerabile de viață din trecut.

A nesocoti aceste particularități ale conștiinței clasei muncitoare în decursul revoluției înseamnă de fapt a plăti tribut utopismului și metafizicii, nesocotind totodată importanța social-revoluționară a partidului de avangardă al clasei muncitoare. Omul muncii poate fi simpatic, bun, frumos, vesel, dar dacă el va fi un pierdevară, un dezertor de pe frontul în care întreg poporul luptă pentru viitorul țării, atunci el va fi o jumătate de om, un filistin. Problema relațiilor cu colectivul, capacitatea de a evidenția calitățile membrilor acestui colectiv este o problemă principală a devotamentului său, nu în cuvinte ci în fapte față de ideile comuniste. Aici, de fapt, intrăm în caracteristicile unui reprezentant mai înaintat al clasei muncitoare.

Încă în subotnicele despre care V. I. Lenin spunea că sînt un „început de fapt al comunismului” s-au manifestat trăsături comuniste ale muncii ca disciplină tovarășească, simțul datoriei cetățenești, grija dezinteresată pentru interesele întregii societăți. Aceasta era munca oamenilor liberi de exploatare, care au luat în mîinile lor conducerea producției și care lucrează pentru ei înșiși. În același timp, trebuie să avem în vedere faptul că subotnicele comuniste au luat ființă în perioada cînd în țară domneau foamea și ruina, cînd pro-

ditctivitatea muncii scăzuse considerabil în principalele ramuri ale industriei. Pentru a ridica productivitatea muncii era necesar să dispară foamea, dar foamea nu putea să dispară decât dacă se ridica productivitatea muncii. „Se știe că asemenea contradicții se rezolvă în practică — scria V. I. Lenin — prin ruperea acestui cerc vicios, prin schimbarea stării de spirit a maselor, prin inițiativa eroică a unor grupuri izolate, inițiativă care are deseori în această schimbare, un rol hotărâtor”. Tocmai în subnotele comuniste și-au găsit expresia eroismul avangărzii clasei muncitoare care și-a încordat toate puterile pentru a învinge uriașele greutăți economice și a rupe acest „cerc vicios”.

Dar V. I. Lenin folosea noțiunea de „muncă comunistă” și într-un sens mai larg, referindu-se la munca liber consimțită a oamenilor muncii liberi de exploatare, participarea lor la conducerea producției, disciplina tovărășească, atitudinea de bun gospodar față de bunurile poporului, grija dezinteresată nu numai pentru sine însuși și „apropie” lui ci și față de cei „mai puțin apropiați”, față de interesele întregii societăți. Aceste trăsături ale muncii pe care Lenin le întrezărea în primele subnote comuniste vor fi caracteristice comunismului deplin. Dar ele se formează treptat. Multe din aceste trăsături, cum sînt de pildă întrecerea de masă, năzuința de a-i stimula pe cei rămași în urmă, dezvoltarea largă a creației tehnice, Legătura dintre producție și știință s-au manifestat într-o perioadă mai târzie. Toate aceste trăsături fac parte integrantă din munca socialistă, fără ele munca socialistă este de neconceput. Totodată însă dezvoltarea acestor trăsături cu adevărat comuniste în munca socialistă constituie tocmai expresia unui proces îndelungat. Călauza neabătută a clasei muncitoare și a tuturor oamenilor muncii pe parcursul întregii acestei etape istorice o constituie partidul de avangardă, organizația revoluționară a comunistilor sub conducerea căreia se încheagă și consolidează unitatea moral-politică a întregului popor muncitor.

Tabloul sinoptic al caracterelor participante la revoluția socialistă se deschide și este încununat de aceea la Lenin cu viziunea sa înflăcărată asupra tipului moral-spiritual al celui mai înaintat om al epocii — comunistul. Partidele de avangardă ale clasei muncitoare reunesc în rîndurile lor pe cei mai buni oameni ai muncii, care vădesc o pregătire teoretică multilaterală și sînt în primul rînd înarmați cu teoria marxist-leninistă avînd totodată o conștiință politică morală foarte dezvoltată; trăsături de caracter vădînd a răspunde tuturor exigențelor cerute de principialitate, devotament și abnegație deplină pentru cauza revoluției: bărbăție, fermitate în luptă cu dușmanul de clasă, etc. „Cînd vom avea, scrie Lenin în „Ce-i de făcut?”, detașamente de muncitori revoluționari, pregătiți în mod special și trecuți printr-o școală îndelungată, atunci nici o poliție politică din lume nu va putea ține piept acestor detașamente... de oameni nemărginit devotați revoluției... care de asemenea se vor bucura de încrederea nemărginită a maseilor muncitorești celor mai largi.”

Lupta eroică a bolșevicilor ruși, a partidelor comuniste și muncitorești din toată lumea, a purificat prin viață și istorie fizionomia moral-spirituală a revoluționarului de tip nou, a cărui viață și luptă este închinată în întregime cauzei fericirii poporului muncitor.

Dar nici fizionomia moral-spirituală a comunistului, călîtă în decenii de luptă, nu este fixată o dată pentru totdeauna. Și ea cunoaște o evoluție și adîncire continuă pe măsura dezvoltării generale a revoluției socialiste. Astfel, un loc dintre cele mai importante îl ocupă în opera lui V. I. Lenin analiza aspectului moral-spiritual al comunistului în etapa construcției socialiste, adică în acea perioadă istorică în care, după făurirea revoluției politice, comuniștii, muncitorii și oamenii muncii de toate categoriile au a înfăptui uriașa sarcină a revoluției economice, culturale și moral-spirituale. Realizînd revoluția politică, masele de oameni ai muncii conduși de clasa muncitoare în frunte cu partidul ei de

avangardă, au desăvârșit societatea și s-au desăvârșit pe ei înșiși în măsura în care era necesar pentru a putea trece la celelalte trepte ale revoluției socialiste într-o măsură infinit mai rapidă, V. I. Lenin surprinde genial tabloul viu al stadiului de desăvârșire moral-spirituală a oamenilor aflați pe această treaptă superioară a socialismului. Aceasta constituie treapta care reclamă nu numai giganți ai faptei politice ci și nesfârșite rînduri de eroi ai muncii modeste, de zi cu zi, pentru zidirea noii societăți. În primul rînd sarcinile partidului de avangardă sporesc considerabil. Orizontul sufletesc al comuniștilor se lărgeste substanțial pentru a putea conduce cu competență bătălia unei întregi generații pentru înfăptuirea unei societăți fără precedent.

Iată cum înfățișează Lenin chipul activistului social de tip nou în perioada construcției societății socialiste:

„— Tovarășii de răspundere — ...trebuie să trăiască în mijlocul vieții muncitorești, să o cunoască sub toate aspectele, să știe să stabilească fără greș în orice chestiune și în ori ce moment, care este starea de spirit a masei, care sînt adevăratele ei năzuințe, nevoi, gînduri, să știe să stabilească, fără umbră de falsă idealizare, care este gradul de conștiință al masei și forța influenței exercitate de cutare sau cutare prejudecăți și rămășițe din trecut, să știe să cîștige încrederea nețărmurită a masei printr-o atitudine tovarășească față de ea, printr-o atentă satisfacere a nevoilor ei".¹⁾

Lenin cere activistului social multiple trăsături de caracter pozitive și o circumspecție sui-generis care să-l ferească pe acesta de primejdia de a se rupe de mase, „primejdia ca avangarda s-o ia prea mult înainte, fără „a fi îndreptat linia frontului", fără a păstra o legătură trainică cu întreaga armată a muncii"²⁾.

Pentru a activa cu succes în această direcție, neabătîndu-se însă nici un moment de la fermitatea revoluționară, activiștii trebuie nu numai să-și înțeleagă just sar-

cinile, ci, se mai cere din partea lor, „un tact deosebit, priceperea de a se apropia de mase în chip deosebit, în fiecare caz concret în parte, realizmd cu un minimum, de fricțiuni ridicarea acestei mase la un nivel mai înalt sub raport cultural, economic, politic".

Lenin se concentrează îndeosebi, în această etapă, asupra dovedirii necesității dezvoltării moral-intelectuale a activiștilor de partid și din sindicate pe linia unei multilaterale instrucțiuni pe linie de producție, întrucît vechii revoluționari de profesie sînt astăzi conducători de întreprinderi, direcții generale și instituții superioare, ministrii, etc., competența lor în problemele construcției economice și culturale de care răspund devine o competență a fizionomiei lor moral-intelectuale.

De la tribuna Congresului al III-lea al P.M.R. s-a reamintit nu de mult actualitatea și însemnătatea acestor indicații leniniste pentru vasta acțiune dusă de partidul nostru întru „perfecționarea metodelor și stilului de muncă... îmbunătățirea activității organelor și organizațiilor de partid în conducerea industriei și agriculturii" (Congresul al III-lea P.M.R., Ed. Politică 1960, p. 79) în perioada construcției socialiste, la ordinea zilei în țara noastră. În conducerea treburilor economice, se arată în documentele de partid, organizațiilor de partid li se cere să aibă o privire de ansamblu, să studieze profilul întreprinderilor și celorlalte unități economice, să cunoască în ce direcție se pot dezvolta pentru a asigura folosirea cît mai eficientă a investițiilor, ce procedee tehnologice noi pot fi asimilate pentru ca produsele fabricilor, uzinelor și ogoarelor patriei noastre să corespundă cerințelor tehnicii moderne. De asemenea pentru a putea conduce opera de dezvoltare a personalității noi a oamenilor muncii cît și a edificării spiritualității noi, avangarda trebuie ca ea, în primul rînd, să dezvolte personalități complexe, cu un înalt nivel politic și o conștiință ideologică dezvoltată, cu un deosebit gust pentru artă, știință, cultură — într-un cuvînt cu o profundă sensibilitate și

¹⁾ V. I. Leiiin, Opere voi. 33, pag. 181.

²⁾ Idem Opere voi. 33 pag. 181.

conștiință a binelui, frumosului și adevărului. Vorbind, de pildă, despre conducerea de către comuniști a activității științifice, tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej arăta la Congresul al 11-lea : „Comuniștii care lucrează în domeniul științei și tehnicii trebuie să știe să coordoneze și să îndrume cu modestie munca oamenilor de știință, pătrunzând în esența lucrurilor și studiindu-le în mod detaliat” (Congresul al 11-lea al P.M.R., E.S.P.L.P. 1956, p. 155—156). La Congresul al 11-lea, tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej evidențiază lapidar dialectica dezvoltării multilaterale a cadrelor partidului nostru în etapa actuală, arătând că pe de o parte „ca urmare a activității pe care a desfășurat-o partidul în domeniul creșterii și promovării cadrelor s-au ridicat din rândurile muncitorilor, țăranilor muncitori, intelectualilor, membri și nemembri de partid, vîrstnici și tineri, zeci și sute de mii de cadre, oameni talentați, buni organizatori” ; pe de altă parte, necesitatea continuă de a îmbunătăți neîncetat activitatea în domeniul alegerii, creșterii și repartizării cadrelor în vederea asigurării „peste tot în funcții de coinducere oameni devotați trup și suflet cauzei construcției socialiste, bine pregătiți profesional, cu perspective de creștere, cu autoritate în masă, animați de pasiune revoluționară și de fermitate în aplicarea politicii partidului”. Creșterea cadrelor și verificarea sigură a însușirilor ce atestă această dezvoltare este posibilă pe deplin doar „în focul luptei” pentru înfăptuirea cu competență, simț politic și dragoste nețărmurită pentru cauza istorică a clasei muncitoare, a sarcinilor primite oricît de „mari” sau „mici” ar fi dimensiunile acestora.

ÎMPOTRIVA SPIRITULUI MIC-BUR- GHEZ ÎN STILUL DE VIAȚA, ÎN FAMILIE, ÎN RELAȚIILE DE ZI CU ZI

Modificările substanțiale survenite în societatea socialistă atrag după sine în chip inevitabil apariția, consolidarea și impunerea unui nou mod de viață — muncitoresc, socialist, complet opus felului de trai al

grupurilor umane în societățile bazate pe exploatare. V. I. Lenin subliniază adeseori importanța triumfului noului în modul de viață profesional obștesc, familial-personal al oamenilor muncii în socialism, pentru crearea acelui climat sufletesc în societatea socialistă care să facă imposibile ori ce manifestări ale „cuconașilor cu apucături burgheze”.

Stilul de viață muncitoresc trebuie să se impună — scria Lenin — deopotrivă printr-o conduită frumoasă, adevărată și morală, în viața obștească cît și în cea familial-personală. Pline de învățăminte sînt, în acest sens, referirile lui Lenin cu privire la familie. Relevînd, spre pildă, cum încă în capitalism la muncitori căsătoria se baza pe dragoste — la capitaliști, pe calcul meschin ; la cei dinții, pe egalitatea dintre soți și respect reciproc — la cei din urmă pe dominația bărbatului și egoism feroce — V. I. Lenin schițează cu entuziasm tabloul minunat al vieții de familie în socialism unde lichidarea proprietății private și a claselor exploatoare prin revoluția socialistă, ducе furtunos la emanciparea femeii și familiei, la dezvoltarea laturilor pozitive din morala familială proletară și surparea temeliiilor depravării acesteia.

Superioritatea familiei în socialism, țăria morală a acesteia se exprimă prin aceea că ea constituie o formă de relații între oameni care creează condiții prielnice pentru dezvoltarea unor profunde sentimente omenestii. Lenin a înfățișat patetic curățenia morală a dragostei adevărate, combătînd vehement acele practici și teorii pretins-socialiste, dar în fond comunist-egalitare, anarhiste, și în general dezvățate care îndărătul unei critici formale făcută monogamică burgheze, recomandau ca în noua societate să se adopte în materie de familie formula „dragostei libere”, a „amorului neînfrînat socialmente”, teoria „paharului cu apă”, etc. — formule ce nu presupuneau altceva decît un soi de prostituție sui-generis. Acestui buchet de „teorii” li se alăturau firesc faimoasele teze privind caracterul „colectivist” al teoriei familiei „te-tragamică”, „plurigamică”, „falansterului

amoros", etc. „Mi se pare — răspundea Lenin într-o convorbire purtată cu C. Zetkin — că această abundență de teorii sexuale, care nu sînt de cele mai multe ori decît ipoteze arbitrare, provin din necesitatea unora, în cea mai mare parte personală, cu alte cuvinte din trebuința acestora de a justifica de ochii lumii propria viață anormală sau instinctele lor sexuale excesive și de a le face moralmente tolerabile." Cît despre pretenția adeptilor teoriei „paharului cu apă", Lenin în aceeași convorbire punea interlocutorului următoarea întrebare pe deplin sugestivă; oricît ar fi de însetat (respectiv mînat de impulsuni sexuale) „un om normal, în condiții normale, se va întinde el oare pe burtă în plină stradă pentru a bea dintr-un mocișcă sărată? Sau dintr-un pahar ale cărui margini au fost mînjite de zeci de alte buze?" În viața sexuală, amintea adeseori Lenin, se manifestă nu numai ce am primit noi de la natură ci și ceea ce am dobîndit prin cultură.

Teoriile mic-burgheze care încearcă să lipsească pe oameni de năzuința firească către familie, către bucuriile maternității și paternității, propovăduirea abținerii de a naște copii reprezintă — în condițiile societății pe clase — un protest mic-burghez împotriva mizeriei, un protest al micului burghez ca reprezentant al unei clase învinse și lașe, un act de neîncredere în forța de viitor, „Copiii sînt viitorul nostru". „Muncitorii conștienți vor duce întotdeauna bătălia cea mai necruțătoare împotriva încercării mic-burgheze de a impune această doctrină lașă și reacționară clasei muncitoare", scrie Lenin cu privire la neomaltusianism. Lenin a calificat revendicarea stîngistă a „amurului liber" ca o revendicare burgheză și lumpen-proletară. Dacă prin dragostea liberă înțelegem libertate față de calcule materiale, față de prejudecăți religioase, față de interdicțiile părintești, expresia nu conține conținutului. Dacă însă în acest context — spune Lenin — „libertatea înseamnă libertate față de ceea ce este „serios" în dragoste, adulter, nihilism în problema familiei, anticoncepționalismul absolut — atunci

ne găsim în fața moralei mic-burgheze, generată în societatea împărțită în clase". „Nu este vorba aici de ceea ce înțelege unul sau altul prin „libertatea dragostei" — scrie Lenin. Este vorba de logica obiectivă a relațiilor de clasă în problema de dragoste".

„Logica obiectivă a relațiilor de clasă în problemele dragostei" — cine oare dintre moralistii burghezi nu ar ricana aici, nu ar protesta împotriva „amestecului politicii în relațiile sexuale", nu ar demonstra pe larg ideea că dragostea nu are nimic cu „relațiile de clasă", etc. Lenin însă a anticipat aceste critici și le-a smuls întregul teren de sub picioare, subliniind că marxismul nu subestimează, dar nici nu pune pe primul plan problemele sexuale, combate puritanismul și prejudecățile conservatoare mai ales cînd unele din ele reprezintă de fapt rămășițe ale inferiorității femeii în societatea împărțită în clase, dar nu se consideră legatarul utopiilor mic-burgheze, și nici nu este dispus a „experimenta" diferite teorii decadente ascunse după firme pseudo-revoluționare. Marxismul explicînd în mod științific că satisfacerea instinctului sexual este o cerință firească, avertizează însă că la om acest simț se educă și se dezvoltă în cadrul societății și prin urmare se manifestă în mod diferit la diferite pături sociale. Neridicînd nici un „tabu" în jurul problemei bărbat-femeie, el respinge însă absolutizarea ei „sub orice formă" considerînd că rezolvarea problemei are loc numai pe baza luptei proletariatului pentru o nouă societate. Acest fir roșu călăuzește pe Lenin atît în lucrările sale dinainte de 1917, cînd combătea încercările unor teoreticieni și scriitori burghezi de a vedea în problemele sexuale cheia pentru rezolvarea problemelor sociale, cît și după revoluție, cînd leagă rezolvarea acestor probleme de lupta pentru eliberarea femeii de sub „sclavajul domestic", de combaterea concepției mic-burgheze pejorative despre femei (mai ales în mediul sătesc) și cînd, preocupat de soarta noii generații, nu pierdea din vedere problemele mari ale educării ei. Și în acest

context, Lenin avertizează tineretul să nu reducă dragostea la satisfacerea necesității sexuale și să numească aceasta „dragostea liberă”, care — spune el — nu este decît o variantă a „casei burgheze de toleranță”.

Învățătura leninistă despre componentele morale ale noului stil de viață în socialism, despre trăsăturile familiei de tip nou, este deosebit de actuală pentru munca educativă ce se desfășoară în prezent în țara noastră. În salutul C.C. al P.M.R. adresat Congresului al III-lea al L.I.T.M. se arată în acest sens cum „În condițiile socialismului capătă o însemnătate tot mai mare judecata opiniei publice, formele obștești de influențare a celor ce au manifestări nedemne, care încalcă normele vieții sociale” în viața lor obștească, de familie și strict personală. În Raportul C.C. al L.I.T.M. ținut la același Congres, evidențiindu-se succesele obținute în munca de educare și instruire a tinerei generații se amintea încă o dată necesitatea combaterii manifestărilor negative — în școală, familie, societate — manifestări de care mai dau dovadă unii tineri. Combaterea cu și mai multă tărie a tuturor apucăturilor huliganice, cosmopolite și a tuturor obiceiurilor modului de viață descompus al lumii capitaliste care izvorăsc dintr-o concepție străină socialismului și prezintă pericolul decăderii morale, descompunerii politice — trebuie să fie permanent la ordinea de zi a organizațiilor U.T.M., se arăta în același raport. „Trebuie să simțim în permanență răspunderea pentru felul cum își trăiesc tinerii cei mai frumoși ani ai vieții. Să cultivăm cu perseverență în rîndurile tineretului sentimentul demnității personale, sinceritatea, cinstea, curajul, tovarășia, prietenia, respec-

tul față de vîrstnici, înțelegerea justă a dragostei și responsabilității la întemeierea unei familii”.

*
* * *

Omul nou al eticii marxiste este un om unitar.

Între concepția despre lume și normele comportării sale etice, între comprehensiunea politicii partidului proletariatului și viața sa cotidiană nu există „indici de toleranță”. După cum scrie recent un etician marxist, omul societății socialiste nu se mulțumește numai să fie „politicește alfabetizat” ci să ajungă la o concepție unitară asupra lumii. Unitatea dintre concepția despre lume, convingerile morale și normele, obiceiurile comportării de fiecare zi este scopul educației comuniste. Ar fi desigur eronat să se creadă că toate normele etice au devenit „obiceiuri” în viața de fiecare zi. Normele educației comuniste nu servesc ca o cheie universală, omul societății noastre mai are de rezolvat complicate probleme morale. Însă tot atît de adevărat este că sfera normelor de conduită devine din ce în ce mai largă, că din ce în ce mai multe norme capătă caracterul de obișnuință. Evidențierea maselor în spiritul moralei noi este indestructibil legată de practica luptei pentru comunism. De cînd a trăit Lenin, Țara Sovietică a făcut giganticii pași înainte, condițiile dezvoltării internaționale a ideii socialiste fiind astăzi mai propice ca oricînd. Lupta lui Lenin împotriva spiritului mic-burghez, ideile, lui Lenin cu privire la etica omului nou rămâne, și mai departe, farul călăuzitor al educației maselor în spiritul moralei socialismului și comunismului.

IMPORTANTA ARTICOLELOR LUI LENIN DESPRE TOLSTOI ȘI UNELE PROBLEME ACTUALE ALE ISTORIEI NOASTRE LITERARE

AL. OPREA

plicarea filozofiei marxist-leniniste la studiul literaturii și artei, a transformat critica și istoria literară într-o disciplină cu adevărat științifică. Analizarea operelor în funcție de condiții determinate istoric, de raporturile de clasă și de psihologia de clasă, într-un cuvânt în funcție de legăturile lor genetice complexe cu societatea, a dat posibilitatea să fie explicate fenomene literar-artistice contradictorii în fața cărora critica din trecut se oprea ca în fața unor „enigme” de nedeslegat. Aceasta deoarece critica literară marxist-leninistă nu se oprește la aspectele de suprafață, nemijlocite — așa cum fac și vulgarizatorii și formalistii, numai că în planuri diferite — ci merge către determinantele interioare, către esența determinată de acțiunea unor legi obiective. În acest mod și asupra aspectelor celor mai intime ale formei cade o lumină pătrunzătoare. (Lunacearski definea criticul marxist ca pe „criticul care sparge cu dinții iui coaja tare ca să dezvăluie miezul minunat” în articolul „Teze despre sarcinile criticii marxiste”).

Iată de ce critica burgheză nu o dată și-a manifestat „surpriza”, „uluirea” în fața modelelor clasice ale aplicării filozofiei proletariatului la studiul literaturii și artei. Este semnificativ că revizioniștii când neagă principii de bază ale esteticii marxist-leniniste își dovedesc, între altele, opacitatea în ceea ce privește înțelegerea complexității

acestor principii, fiind nevoiți pentru a ajunge la concluziile lor denigrante să se folosească de aceleași procedee metodologice simplificatoare, tipice dușmanilor înverșunați ai marxism-leninismului.

Un exemplu care ilustrează perfect adevărul acestei afirmații, îl constituie articolul lui Gleb Struve „Tolstoi și critica sovietică”, publicat în revista „Tempo presente” *. Într-o trecere în revistă a studiilor despre Lev Tolstoi apărute în Uniunea Sovietică începând din primii ani de după Revoluție sau chiar în perioada anterioară, Struve vrea să demonstreze că punctul de vedere al lui Lenin exprimat în cunoscutele sale articole „a impus grave limite” studierii operei tolstoiene. Dînd diferite citate din aceste articole, denunță caracterul lor nemijlocit politic — pe unele nici nu le consemnează considerîndu-le „pure polemici” — care nu ar oferi deci criticilor literari argumente, și precizează că le acordă mult spațiu în studiul său numai pentru că sînt considerate ca „un stîlp al teoriei comuniste despre literatură”. Struve se arată teribil de intrigat că Tolstoi poate să fie „un ideolog al țărânimii revoluționare” (s.n.) „Un ideologo del contadinaia rivoluzionaria”. Ceea ce dovedește dintr-o dată cît de „bine” a înțeles el articolele lui Lenin.

*) „Tolstoi e la critica sovietica”, „Tempo presente”, nr. 9—10, 1960.

În studiu! din „Tempo presente” nu găsim pasaje speciale în care să se expună poziția estetică a lui Struve. Ea poate fi însă desprinsă din preferința acordată diferitelor exemple. Astfel, după Struve, „primul critic marxist” din epoca de după revoluție care e emis observații mai, pertinente asupra operei tolstoiene ar fi un oarecare Lubov Axelrod-Orthodox. Acesta ar fi descoperit „ideea unității esențiale a lui Tolstoi” și care cuprinde întreaga „viață a conștiinței sale” elirninind episodul „convertirii”. După Axelrod „esența gândirii tolstoiene era ascetismul”. Nu ne mirăm că studiile care-i stau cel mai mult la inimă lui Struve sînt cele ale criticilor formalisti din primul deceniu al culturii sovietice. Pe ele le menționează chiar de la început, considerîndu-le „cele mai vrednice de stimă” din toată perioada de după revoluție; acestea și astăzi și-ar păstra „întreaga lor valoare”. Cărțile lui Boris Eichenbaum, de exemplu, sînt prezentate ca un bun exemplu de pur, „nefalsificat formalism”, de fals formalism (? I), făcîndu-se vinovate, „învechitele ineptii biografice sau ideologice”. Sociologia îi provoacă atîta oroare lui Struve încît critică două din cărțile lui Eichenbaum pentru că „trădează oarecari concesiile făcute sociologiei imanente” — oare se știe că este o formă confuză a sociologiei idealiste. Cu atît mai mult Struve va deplînge pe toți acești critici că după 1928 „au renunțat la multe din opiniile lor și s-au încorporat regulei dominante” care era aceea de a „aborda literatura dintr-un punct de vedere sociologic”.

După toate acestea s-ar părea că nu vor exista dușmani mai aprigi pentru Struve decît criticii sooiologiști vulgari din perioada de început a culturii sovietice și care ajungeau să identifice creația artistică cu ideologia. Ei bine, nu, aceștia sînt citați pe larg și folosiți împotriva interpretării leniniste. Mat întîi Struve nu uită să reproducă cu satisfacție cunoscuta teză a lui Plehanov, după care Tolstoi este un ideolog al aristocrației. Apoi face loc părerilor lui Troțki potrivit cărora marea slăbiciune a lui Tolstoi stă în totala sa

„orbire istorică” care-l face „de o puerilă neputință în cîmpul problemelor sociale”. În sfîrșit, o atenție aparte acordă criticilor *comuniști* (sic!) care mai tîrziu vor primi „dintr-odată” calificativul de „sociologiști-vulgari”. Acela care se arăta scandalizat chiar de oarecari, atingeri cu sociologia imanentă, expune principiile lui Fritsche care sună astfel: „1. Să demonstreze că Tolstoi ca gînditor și artist era condiționat de clasa socială căreia îi aparținea. 2. Să se opună tendinței crescînde de idealizare a lui Tolstoi.”

Dar nu numai atît. Citează părerea altcuiva, Olminski, care considera „Război și pace” și „Ana Karenina” drept „contra-revoluționare”, „bogate în talent dar tocmai prin aceasta și mai nocive și mai periculoase”. De altfel Struve situează la un loc de onoare articolele apărute în „Na literaturnom Postu”, organ al Proletcultului. Bunăoară, unul era intitulat nici mai mult nici măi puțin : „Tolstoi este nociv în totalitatea sa”, — toate articolele citate semnalfînd că operele tolstoiene „folosesc reacțiunii”.

Dar cum se împacă asemenea aserțiuni cu teoriile formaliste elogiate de Struve la început? Și, totuși, o explicație se poate găsi. Ea se bazează pe faptul că între erorile criticilor vulgarizatori și ale criticilor formalisti nu există un despărțărînt total — totdeauna unii furnizînd argumente altora. Oare atît formalistii cît și soeiologiștii vulgari nu-l considerau pe Tolstoi ca pe un reprezentant al moșierimii ruse? Numai că sociologists vulgari trăgeau de aici concluzia că toate ideile scriitorului sînt reacționare, deși operele sale sînt bogate în talent iar formalistii, opinînd că le este indiferent caracterul concepțiilor unui artist și că-i interesează numai talentul, se extaziau totuși în fața „conștiinței tolstoiene” — și, într-un caz și în altul, fetișizîndu-se aspectele neesențiale, lăturalnice.

Este semnificativ că Struve, după cum am văzut, poate să înțeleagă logica acestor puncte de vedere — chiar dacă nu le apreciază pe amîndouă în același grad — dar îi este cu neputință să perceapă motivele

pentru care moșierul Tolstoi poate fi un reprezentant al țărănimii și cu atât mai mult că opera sa e „o oglindă a revoluției ruse”. De aici, caracterul articolului său, care caută să opună perioada contradictorie de la începutul literaturii sovietice — făcând apologia exemplelor retrograde — perioadelor următoare când a avut loc, după propriile sale cuvinte, „avântul realismului socialist” și când critica sovietică și-a întemeiat cercetările ei științifice pe aprecierea leninistă asupra lui Tolstoi.

Iată deci care este substratul operațiilor aparent paradoxale la care se dedă Struve în „Tempo presente”. Voind să denigreze succesele dobândite de estetica marxist-leninistă Struve nu poate să facă altceva decât să cotrobăiască în lada cu vechituri și să scoată la iveală, admirativ, diferite mostre din oritioi formalști și vulgarizatori de mult uitați — ceea ce ilustrează elocvent situația jalnică a revizioniștilor contemporani.

Toate atacurile care au loc împotriva esteticii realismului socialist se dovedesc a fi în același timp atacuri la adresa fidelității ei față de principiile de bază marxist-leniniste despre literatură, principii care conferă noii estetici revoluționare un caracter adevărat științific.

Este de aceea imperios necesar să reamintim articolele lui Lenin și să scoatem în relief adâncimea și complexitatea analizelor care evidențiază magistral *adevărul obiectiv* cuprins în opera lui Tolstoi. Explicația stă, de fapt, tocmai în aplicarea acelei sociologii care am văzut că îl îngrozește atât pe Struve pentru că ar pîngări „puritatea” aprecierii estetice. Într-un loc Struve justifică aprecierea leninistă prin aceea că „în întregime” se află legată de „interpretarea rigidă marxistă a revoluției din 1905, și de obișnuita, veninoasa săgetare a liberalilor de la grupul Vehi”. De aici rezultă, mai întâi, că trivialele teorii ale lui Struve asupra lui Tolstoi sînt în întregime legate de trivialele sale teorii asupra primei revoluții ruse — deci factorul sociologic acționează și aci, deși nu este recunoscut. Iar în ceea ce privește apărarea

care se ia grupului „Vehi”, ne dă ocazia să aflăm relevante indicații asupra rudeniei teoretice a lui Struve cu persoanele pe care le apără.

Într-adevăr, oare grupul „Vehi” nu se străduia să demonstreze că reprezentanții culturii democrate ruse, începînd cu Bielinski, nu exprimau cîtuși de puțin interesele maselor celor mai largi ale populației în lupta lor pentru cucerirea celor mai elementare drepturi încălcate de orînduirea iobăgistă ci exprimau doar „starea de spirit intelectualistă”? Lenin a demascat însă substratul reacționar al acestor raționamente subiectiviste. „Sau, poate, — întreabă Lenin — după părerea autorilor noștri inteligenți și culți, starea de spirit a lui Bielinski, exprimată în scrisoarea sa către Gogol, nu avea nici o legătură cu starea de spirit a țărănilor iobagi? Istoria publicisticii noastre nu are nici o legătură cu revolta maselor populare împotriva ră-mășițelor asupririi iobăgiste?” Lenin stabilește semnificația unei opere în funcție de particularitățile epocii istorice, în toate aprecierile sale asupra literaturii aplicînd geniala sa teorie a reflectării. Tocmai de aceea tezele sale constituie, cum se exprimă Struve, „unul din stîlpii teoriei comuniste despre literatură”. Specialistul sovietic Meilah*), a adus argumente convingătoare asupra multiplelor fire care leagă „Materialism și Empiriocriticism” de articolele despre Tolstoi.

Nu începe oare Lenin prin a pune întrebarea: Cum poate opera lui Tolstoi să fie o oglindă a revoluției ruse din moment ce „nu poate fi numită oglindă ceea ce în mod evident nu oglindește just fenomenul”? Dar Lenin nu se oprește niciodată la contradicția pe care o prezintă la prima vedere fenomenele din viață, ci merge pînă la rădăcina lor, la aspectul lor esențial. El arată că însăși revoluția rusă era un fenomen extrem de complex și de contradictoriu, participînd la ea „numeroase elemente sociale care în mod vădit nu în-

* Vezi articolul „Problema artei și realității în concepția estetică a lui Lenin”.

telegeau nici ele ceea ce se petrece, care se dădeau și ele înlături de la adevăratele sarcini istorice puse în fața lor de mersul evenimentelor". Intre acestea un loc important îl ocupă țărănimea rusă care a determinat prin întreaga ei psihologie socială concepțiile lui Tolstoi.

Nu ține seama Lenin de faptul că Tolstoi a fost moșier? Doar afirmă cât se poate de clar: „Prin origine și educație, Tolstoi făcea parte din cea mai înaltă aristocrație moșierească a Rusiei". Numai că Lenin a știut să vadă mai departe decât a,cest aspect nemijlocit, ținând seama de raporturile complexe dintre scriitor și epoca istorică. El a înțeles motivul interior al operei lui Tolstoi și care constă în criticarea capitalismului de pe poziția țaranului patriarhal. (Să se observe că în cărțile lui Tolstoi abundă nobilii, dar aceștia sînt judecați în raport cu atitudinea pe care o au față de țărănime). Această împrejurare aparent paradoxală, Lenin o explică ținînd seama de transformările istorice de atunci: „Apriga sfărîmare a tuturor temeliiilor vechi ale Rusiei rurale i-a ascuțit atenția, i-a sporit interesul pentru ceea ce se petrece în jurul lui, (a lui Tolstoi n.n.) a dus la o schimbare radicală a întregii lui concepții despre lume", a făcut în sfîrșit, ca, să rupă „cu toate concepțiile consacrate ale acestui mediu", adică ale mediului nobiliar. De aici mai rezultă o concluzie foarte importantă: opera lui Tolstoi nu a reflectat în mod spontan epoca sa, datorită pur și simplu genialității autorului, cum susțin revizioniștii. Tolstoi a putut să zugrăvească în opera sa procese social-istorice atît de importante pentru că și-a schimbat radical întreaga sa concepție despre lume, pentru că a rupt cu concepțiile mediului său aristocratic, pentru că s-a situat pe poziția țărănimii patriarhale.

De altfel în toate articolele sale, Lenin acordă importanță ideilor lui Tolstoi, nu analizează numai modul în care în opera sa se oglindesc contradicțiile social-istorice, ci dă și o apreciere amănunțită a sistemului său de concepții. Nu există eroare teoretică pe care Lenin să n-o critice cu spiritul său

polemic ascuțit. Și ascetismul și perceptul „non-violenței" și apelul către „Spirit", — în jurul cărora sociologii vulgari făceau atîta zgomot — toate aceste „învățăături" sînt analizate cu asprime în lumina conținutului lor reacționar. Numai că Lenin subliniază că asemenea crezuri ale lui Tolstoi nu trebuie considerate ca niște caracteristici pur individuale, ele sînt condiționate de „contradicțiile în care se afla viața rusă în ultima treime a secolului al XIX-lea". Concepțiile lui Tolstoi constituie „reflectarea ideologică a orînduirii vechi, orînduirea iobăgăstă, orînduirea de viață a popoarelor orientale". Astfel se explică și caracterul naiv al multora din credințele sale și trăsăturile utopice ale viziunii sale despre lume, care făceau ca Tolstoi, împreună cu masele de țărani, să nutrească dorința de a nimici toate orînduirile de stăpînire a pămîntului, de a curăța pămîntul, de a creia în locul unui stat politicianist de clasă un cămin pentru micii țărani, liberi și egali în drepturi. Dar die pe acest punct de vedere, al țărănimii patriarhale, Tolstoi a putut în același timp să vadă și toate laturile negative ale capitalismului, împotriva cărora să se înverșuneze cu toată ura acelor mase de mici producători aruncate într-o cumplită mizerie și suferință de civilizația burgheză. De aici contradicțiile izbitoare menționate de Lenin: Pe de o parte critica necruțătoare a exploatării capitaliste, demascarea actelor de violență ale guvernului, a comediei justiției și administrației de stat, dezvăluirea profundeii contradicții dintre creșterea bogăției și cuceririle civilizației și creșterea mizeriei, sălbăticiirii și chinurilor masei muncitorești; pe de altă parte, predica smintită de „neîmpotrivirea la rău prin violență". Pe de o parte un protest extrem de puternic, direct și sincer împotriva minciunii și a ipocriziei sociale; pe de altă parte un „tolstoian" care se bate cu pumnul în piept și tînjește după „autoperfecționarea morală". Pe de o parte realismul cel mai lucid, smulgerea tuturor măștilor; iar pe de altă parte propovăduirea religiei, adică a celui mai pri-mejdios obscurantism.

Lenin va sintetiza observațiile sale, conchizând că „Tolstoi este ridicol ca profet care a descoperit noi rețete pentru izbăvirea omenirii”, dar că „Tolstoi este măreț ca exponent al ideilor și stărilor de spirit care s-au format la milioanele de țărani ruși în perioada de ofensivă a revoluției burghize din Rusia”.

Desigur, Lenin în aceste articole scrise cu diferite prilejuri și în diferite ziare și reviste, nu s-a ocupat de aspectele specifice ale formei — și a cere aceasta, cum face Struve dovedește în cel mai bun eaz o rea intenție. Dar chiar și în această privință criticii literari i s-au oferit indicații metodologice fundamentale. În necrologul scris la moartea scriitorului, Lenin spunea că „Zugrăvind această perioadă din viața istorică a Rusiei, — adică de după 1861 n.n. — Lev Tolstoi a știut să ridice în lucrările sale atâtea probleme mari, a reușit să atingă o asemenea forță artistică, încât operele sale ocupă unul din primele locuri în literatura universală”. Iar mai departe : „Prezentarea genială în opera lui Tolstoi a epocii de pregătire a revoluției într-una din țările oprimate de iobăgiști, a marcat un pas înainte în evoluția artistică a întregii omeniri”.

Reiese deci că opera lui Tolstoi a marcat un pas înainte în evoluția artistică a omenirii, datorită a doi factori: a) „prezentarea genială” ; b) materialul social uriaș al acelei epoci istorice.

Pentru a înțelege însemnătatea ultimului factor să ținem seama că în această perioadă marea literatură realistă se afla în declin în Europa occidentală. Tindea să domine o literatură în oare avea o slabă rezonanță sentimentul istoriei, — cel mai adesea descriindu-se cazuri individuale, lipsite de semnificații ample. Faptul că Tolstoi a putut să înscrie un pas înainte în evoluția artistică a omenirii, continuând și dezvoltând tradițiile marelui realism, nu poate fi explicat dacă nu ne referim la efervescența social-politică, la marile mișcări de masă, etc. care caracterizau Rusia acelor ani, și în care masele țărănești aveau un rol însemnat, dat fiind că, așa cum afirma

Lenin, prima revoluție rusă a fost „o revoluție burghezo-țăărănească”.

În oglindirea acestei revoluții cu laturile ei pozitive și negative, vedea Lenin și originalitatea operei tolstoiene.

Chiar și după această privire sumară reiese clar că numai pe baza sociologiei marxist-leniniste opera unui scriitor poate fi explicată în toată profunzimea și complexitatea laturilor ei. De pe poziția proletariatului revoluționar Lenin a luminat temeiurile social-istorice care au determinat sensurile cele mai lăuntrice ale activității lui Lev Tolstoi, fundamentând bazele metodologice ale noii critici și istorii literare.

Realizările criticii și istoriei noastre literare sînt condiționate de modul din ce în ce mai profund în care se aplică principiile marxism-leninismului la studiul literaturii. Teoria leninistă a reflectării, modelele pe care le oferă analiza leninistă a unor scriitori — Lev Tolstoi sau decembriștii, Hertzen, democrații revoluționari, narodnicii ș.a. — nu numai că nu „impun limite” cum preconizează miopia domnului Struve et comp., dar deschid un real și vast orizont cercetării științifice, dînd posibilitatea să se soluționeze o seamă de probleme complicate, ale căror laturi contradictorii derutaseră chiar pe unii dintre reprezentanții de frunte ai criticii materialiste din trecut. Este neîndoios că progresul pe care-l marchează istoria noastră literară se explică prin aceea că datorită îndrumării de către partid s-au corijat diferite abateri de la principiile esteticii marxist-leniniste, — fie în direcția estetismului, fie a sociologismului vulgar.

Acest progres despre care vorbeam ar putea fi ilustrat chiar sub raport cantitativ, prin numărul mare de monografii publicate în ultimii ani. S-a creat o adevărată literatură critică, unind teme ca : „N. Filimon” de G. Călinescu, „Alec Russo” de Al. Dima, „Anton Pann” de I. Roman, „Topîrceanu” de Al. Săndulescu, „Q. M. Zamfirescu” de V. Rîpeanu, „Ibrăileanu omul” de Savin Bratu, „Ibrăileanu” de Al. Piru,

„Calistrat Hogaș" de C. Ciopraga, „Contemporanul" de Zoe Dumitrescu- și Savin Bratu, „Arghezi" ide Ov. S. Crohmălniceanu, ș.a. O adevărată asediere a unora din punctele principale de pe harta istoriei literaturii române.

Ca o dovadă a nivelului atins de cercetarea științifică în istoria noastră literară, menționez studiile și articolele publicate pe marginea unei probleme atât de complicate ca a curentelor literare — în speță despre sămănătorism și poporanism. Se știe că în jurul acestor două curente, în presa din trecut s-au exprimat părerile cele mai controversate și mai eronate. Pe de o parte tradiționalismul cel mai obscurantist a căutat să le ridice în slăvi laturile retrograde — în special la sămănătorism — iar pe de alta, aceste două curente au fost respinse cu argumente false de către apologeții civilizației burgheze care au dat etichete greșite scriitorilor aflați în orbita de influență a sămănătorismului și a poporanismului. În afară de aceasta, cele două curente fiind privite numai sub latura lor literar-culturală, și ignorându-se cea social-politică, au fost cel mai adesea confundate, integrate unul în altul. Dezbaterile purtate în paginile revistelor noastre, fără a elucida complet toate aspectele, au ajuns la o seamă de concluzii principiale, bine sintetizate și în același timp clarificate de Silvian Iosifescu în articolul său din „Lupta de clasă". *)

Mai întâi, pe baza sociologiei marxist-leniniste, s-au făcut disocierile necesare între sămănătorism și poporanism, arătându-se că primul curent a reprezentat pe plan politic, ideologic, literar, reacția feudală împotriva dezvoltării capitaliste a țării, iar cel de al doilea, reflecta ascensiunea politică a burgheziei satelor. Apariția lor a fost conexată condițiilor economico-sociale de la sfârșitul veacului trecut, când odată cu dezvoltarea capitalismului țara noastră intra sub influența marilor țări imperialiste. În această perioadă proletariatul român, deși derutat o

* „Probleme privind studierea marxistă a unor curente literare". „Lupta de clasă", nr. 12/1960.

vreme de trădarea așa zișilor generoși din conducerea partidului social-democrat, devenea o clasă în sine, provocând o largă campanie de popularizare a ideilor socialiste. Satul românesc apăsător de relații semi-feudale precum și de efectele pătrunderii capitalismului este bîntuit de mari răscoale care vor culmina cu cea din 1907. Sămănătorismul și poporanismul sînt două concepții social-politice diversioniste cu privire la „problema țărănească", prin care se încerca să se contracareze influența ideilor socialiste. Dacă aceste aspecte politico-ideologice, cu particularitățile lor pe plan literar-cultural, erau mai ușor de clarificat, problema se complica în ceea ce privește aprecierea operelor unor scriitori care suferiseră înrîurirea acestor curente. Ne vom opri asupra poporanismului care se leagă de o revistă ca „Viața românească" cu rolul ei cunoscut în literatura română și în paginile căreia au figurat nume ca : M. Sadoveanu, T. Arghezi, C. Hogaș, G. Topîrceanu, Gala Galaction etc. Așa cum subliniază Silvian Iosifescu, independența relativă pe care o au formele de conștiință socială a acționat în acest caz astfel încît a făcut să existe o separare între mișcarea literară de la „Viața românească" și ideologia poporanistă ca atare. Literatura promovată de „Viața românească" se inspira dintr-o linie general democrată, folosind antipatia poporanismului față de proprietatea latifundiară și față de marea industrie capitalistă pentru a susține principiile unei zugrăviri realiste. Dar o separare totală nu există. Și Ibrăileanu, mentorul teoretic al revistei, a împărțit teza lui Stere despre rolul pe care trebuie să-l aibă țărănimea în transformările sociale precum și idealul utopic al unui stat de mici proprietari rurali. De influența acestor teorii n-au scăpat nici scriitorii „Vieții românești", ceea ce o demonstrează faptul că în operele lor se ignoră viața clasei muncitoare, negîndu-se chiar dezvoltarea marelui industrii capitaliste și a proletariatului.

Se evidențiază astfel caracterul profund științific pe care-l capătă munca istoricilor literari cînd se bizuie pe noua metodă de

studiere a literaturii. Exemplele ar putea fi înmulțite, fie cu studii asupra operei globale a unui scriitor, — amintim, bunăoară, articolul lui Paul Cornea despre Budai Deleanu — fie asupra unor opere literare — vezi, de pildă, însemnările lui Paul Georgescu despre „Pădurea spînzuraților”. Alte' studii le vom discuta mai departe în cursul articolului. Consider însă că e mai bine să mă opresc asupra aspectelor ne-rezolvate încă multumitor în istoria noastră literară și care dovedesc cât de actuală este studiarea exemplului pe care-l oferă analiza leninistă a fenomenelor literare. Din acest punct de vedere chiar unora dintre studiile noastre bune li se pot aduce reproșuri mai ales în ce privește valorificarea deplină a punctului de vedere adoptat. De pildă se poate cita pozitiv studiul lui N. Tertulian „Eugen Lovinescu și contradicțiile estetismului” și unde estetica lui E. Lovinescu este minuțios explicată prin concepția sa sociologică de apologet al civilizației burgheze. I s-a adus însă cu justețe obiecția că analiza sa reduce în mare măsură la sfera suprastructurii, că pentru a se putea înțelege mai limpede opoziția lui Lovinescu față de unele curente ideologice, în ultimă instanță, tot ale burgheziei, ar fi trebuit ca studiul să pătrundă mai adînc și în sfera fenomenelor economico-sociale.

Dar dacă aici observația capătă mai mult un aspect de deziderat, cu totul altfel stau lucrurile în cazul unor monografii în care referințele la fenomenele economico-sociale sînt atît de timide — din teamă de a nu se plăti tribut sociologismului vulgar — încît nici nu se simt în substanța analizei. Astfel se prezintă monografia lui Constantin Ciopraga despre Calistrat Hogaș. Monografia are marele merit că reconstituie, folosind un bagaj impresionant de informații, personalitatea acestui scriitor în jurul căruia plutea, cum remarca în „Istoria literaturii romîne” acad. G. Călinescu, — „o adevărată legendă”. Analiza situîndu-se pe terenul tare al faptelor verificate și răs-verificate, împrăstie negura teoriilor speculative idealiste despre aedul homeric (Eugen Lovinescu) sau despre păstorul

transhumant (Pompiliu Constantinescu). Există în această monografie o adevărată risipă de detalii documentare, de la notele căpătate de Hogaș și de colegii săi la liceul din Iași, și pînă la străzile pe unde-a locuit. (Uneori chiar excesivă. De pildă, spunîndu-ni-se că a locuit în Piatra Neamț, pe strada Sipoș, face o trimitere cu precizarea că apoi această stradă s-a chemat a Iordanului — după numele unui pîrîiaș — mai tîrziu Roger Naum, iar astăzi Ștefan Gheorghiu !) Trebuie menționate și caracterizările pătrunzătoare asupra unor aspecte de ordin artistic ca, bunăoară, specificul lui Hogaș de „povestitor în cadrul peisajului”, și acestea impregnate de un bogat material documentar prezent în proiectarea unor teme hogașiene pe panoul vast al literaturii romîne și universale. Într-un cuvînt, această monografie ilustrează într-un grad înalt scrupulul față de exactitatea și bogăția informațiilor, ceea ce exclude, de la bun început, defecte ca forțarea datelor de dragul teoriei sau alte forme de schematism.

Din păcate referințele la epoca istorică sînt uluitoare de vagi. Dacă C. Ciopraga expune liste întregi cu date cînd a apărut „Viața”, „Vatra”, „Evenimentul literar”, cele două volume scoase de Gherea sub titlul „Literatură și știință”, etc., despre evenimentele social-istorice ale epocii nu aflăm aproape nimic. Sau, trebuie să le deducem noi indirect din manifestările pe plan literar-cultural. Desigur nu cerem ca să se calculeze numărul fabricilor apărute în Moldova ș.a. după cunoscute exerciții sociologist-vulgare. Este însă vorba de laturile specifice ale epocii care a determinat fenomenul Hogaș. Credem că aceasta este și cauza pentru care capitolul „Privind viața” care-și propune să sintetizeze concepția despre lume a scriitorului, este slab. Criticul merge pe o cale facilă, arată care idei ale lui Hogaș au coincis cu cele ale lui Eminescu ori Hașdeu, apoi „aspectul său sămănătorist” și „aspectul său poporanist” și termină subliniind dragostea pentru popor, dragostea față de natură și humorul ca „un triptic inseparabil”. Dar care este

unitatea interioară a concepției despre lume a lui Hogaș, cum se explică faptul că el „premers ideile poporaniste, ori că a fost și poporanist și sămănătorist? (Asupra ultimului aspect, am îndoieli). Legătura dintre scriitor și curentele literare nu este analizată ținându-se seamă de o dialectică mai complexă.

Raportarea la specificul condițiilor istorico-sociale credem că ar îi dat adâncime și unor observații de ordin artistic, interesante. De ex. într-un loc se remarcă tipurile de oameni tari, de țărani vînjoși, „strașnici” pe care-i găsim și la Hogaș și la Sadoveanu. „Pe drumuri de munte, el, — Hogaș n.n. — întâlnește Novăcești și Corbeni”. Și autorul monografiei se oprește aici. Nu ar fi fost însă folositor să meargă mai departe, circumscriind aria specifică a vieții sociale care la atras pe Hogaș și i-a furnizat asemenea tipuri? Ca și Sadoveanu, Hogaș s-a îndepărtat de centrele urbane în care se făceau simțite mai acut efectele civilizației burgheze cu diverse forme de destrămare a personalității umane, „oameni mărunți, cu suflet de mozaic”, cum scria Hogaș, îndreptându-se către locurile care nu se aflau în „bătăia” civilizației și unde putea să găsească „oameni turnați dintr-o bucată” (tot citat din Hogaș), de o umanitate întreagă. Ibrăileanu găsea ca merit povestirilor sale reînvierea „oamenilor întregi de odinioară”. Poate astfel „grandiosul” din opera lui Hogaș n-ar fi fost redus numai la influența mitologiei antice conjugată cu a basmului nostru popular ci ar fi fost pus în legătură cu caracterele umana viguroase, pline de vitalitate pe care autorul le-a descoperit pe „drumuri de munte”, într-un decor al naturii la fel de viguros și de măreț. Evident, aici ar trebui o sociologie mai nuanțată pentru care nu sînt pregătit, dar sînt sigur că astfel fundamentate, bogatele considerații și informații ale lui C. Ciopraga, ar fi avut o mai amplă rezonanță.

Ca să se înțeleagă în ce direcție aș îi dorit să se orienteze demonstrația critică, amintesc cîteva din considerațiile prețioase apărute în presă cu ocazia sărbătoririi a

80 de ani de la nașterea lui M. Sadoveanu. De pildă, articolul lui N. Tertulian, „Dialectica socială a creației sadoveniene”. Criticul pornește prin a cerceta accentele de elogiul la adresa unor moduri de viață „arhaice” care există în opera sadoveniană și față de care nu o dată s-a manifestat o atitudine total negativă. (Nu mai departe decît în nr. 5/1960 al „Vieții romînești” o notă care stabilea comparații între Arghezi și Sadoveanu condamna la ambii scriitori aspectul „refugiului în primitivitate, al regresivității arhaice, al ostilității față de civilizația burgheză (! ?)” ca pe un „tribut plătit confuziei ideologice”). N. Tertulian însă analizînd dialectica socială a creației sadoveniene ajunge la concluzia că „In realitate, cultul civilizației arhaice și al unor forme de viață primitive conservate pe teritoriul românesc, reprezintă în opera sadoveniană o formă specifică de reacție etică *umanistă* față de anomaliiile și contradicțiile pe care le-a adus cu sine triumful progresiv al civilizației capitaliste”. De aici, dualismul specific din opera lui Sadoveanu, pe de o parte negarea pătimașă a antiumanismului și barbariei civilizației burgheze, iar pe de alta exaltarea calmă a formelor de viață specifice unei civilizații țărănești străvechi; dualism care la rîndul său se explică prin faptul că Sadoveanu și-a alcătuit fondul de observații într-o provincie cu o civilizație capitalistă relativ mai puțin dezvoltată, sau care cunoștea prea puțin acele fenomene de dezvoltare progresivă a contradicțiilor capitalismului, specifice marilor metropole.

Studiului i se poate obiecta însă că ajunge în latura opusă și la întrebarea: oare prin exagerarea polemicii contra capitalismului Sadoveanu nu ajunge și la idealizări ale vechilor relații patriarhale? — dă un răspuns prea categoric negativ. Dar pentru aceasta ar fi trebuit incursiuni mai ample în concepția ideologică a lui Sadoveanu precum și raportări la curentele ideologice ale epocii, ceea ce, poate, spațiul limitat al articolului nu ar fi îngăduit. Oricum, numai pe o asemenea bază avem convingerea că se poate înălța edificiul

mult aşteptatei monografii asupra operei lui Mihail Sadoveanu.

Am ajuns însă la o problemă care mi se pare că ar fi util s-o discutăm. Un istoric literar nu se poate mărgini să dezvăluie care sînt coordonatele istorice și cum se reflectă ele în creația scriitorilor. (Și nu mă refer la aspectele specifice de formă care alcătuiesc un capitol special) Opera de artă nu este o oglindă care reflectă în mod automat, epoca. Intervine aici, în primul rînd, viziunea ideologică, poziția de clasă care influențează în chip direct capacitatea scriitorului de a oglindi adevărul obiectiv.

În articolele de istorie literară mai persistă încă punctul de vedere care soluționează în chip facil — și ca atare fals — acest aspect, preconizînd că un scriitor mare poate să depășească granițele oricărei concepții reacționare prin forța talentului său, care înseamnă forță de observare ș. a.

O părere apropiată acesteia am găsit-o formulată în articolul lui Q. C. Nicolescu *) care polemizează cu Mircea Zăciu pe marginea problemei sămănătorismului. Nu vreau să mă amestec într-o apreciere asupra acestei polemici care a adus în dezbatere multe teze juste. Într-un loc G. G. Nicolescu se miră cum de nu poate Mircea Zăciu să înțeleagă „de ce scriitorii mărunți sînt caracteristici sămănătorismului, cum sînt în genere asemenea scriitori caracteristici curentelor reacționare, întrucît marii scriitori depășesc prin forța observării și talentului lor tiparele înguste, prestabilite, le sfarmă și dau o imagine adevărată a lumii” ? Desigur, există aici și lucruri adevărate. Dar nu înseamnă totuși să considerăm că cei care alcătuiesc curentele literare cu o orientare retrogradă sînt numai scriitorii fără valoare, în vreme ce marii scriitori, indiferent ce concepție au, totdeauna ar da o imagine adevărată asupra lumii prin forța unor calități pur individuale, cum ar fi talentul, forța de observare, etc ? Cu cîteva pagini mai încolo, teza este re-

luată în sprijinul considerațiilor Juste că operele în care trăsăturile curentelor reacționare domină sînt fără valoare. Autorul face însă o delimitare, declarînd că aceasta se întîmplă numai la scriitorii lipsiți de un talent viguros, deoarece „se lasă seduși pînă la capăt de tendințe care sînt în contradicție cu adevărul vieții, mai cu seamă scriitorii fără o mare personalitate, fără o mare forță de observare a fenomenelor tipice din viață, cu alte cuvinte, fără un mare talent. De aceea Caragiale nu s-a lăsat antrenat de sămănătorism, Vlahuță, Iosif, Goga, s-au lăsat, în proporții variabile, puțin sau foarte puțin și nu notele sămănătoriste sînt cele care dau valoare creației lor”. Că nu notele sămănătoriste pot da valoare creației lui Vlahuță, Iosif, Goga, este adevărat, dar că marile talente numai datorită mării lor personalități nu se pot lăsa antrenate chiar pînă la capăt de tendințe retrograde, nu este adevărat. Chiar G. C. Nicolescu, cu cîteva rînduri mai jos dă numele unui autor mare ca Rebreanu și al unei cărți de a sa, „Gorila”, complet viciată de o ideologie reacționară. În genere, în asemenea cazuri se citează aprecierea dată de Engels lui Balzac sau chiar articolele lui Lenin despre Tolstoi, — și anume paragraful în care se arată că un scriitor dacă e cu adevărat mare trebuie ca măcar cîteva laturi ale revoluției să se fi reflectat în creația sa. Dar nu-i prima oară cînd în presa noastră s-a atras atenția asupra sensului exact al acestor teze. Paul Cornea într-un articol din „Lupta de clasă” atrage atenția că poziția legitimistă a lui Balzac i-a dat posibilitatea recepționării cu intensitate a laturilor negative ale capitalismului. Cît privește pe Tolstoi, s-a arătat că el este cu adevărat mare — și de aceea în creația sa se reflectă aspecte importante ale revoluției ruse —, pentru că s-a situat pe poziția țărânimii patriarhale dintr-o anumită etapă istorică și care dincolo de îngustimi de gîndire, acumulase un noian de mînie și ură împotriva orînduirii iobăgiste, precum și împotriva noului dușman, capitalismul.

Desigur, talentul, forța de observare, joacă un rol important. Dar putem da totul

) „Viața romînească” nr. 10/1960.

numai pe seama unor astfel de calități individuale, fără a ține seama de poziția socială a scriitorului și de coordonatele obiective ale realității? Sînt erori și erori. Există cazuri cînd erorile unor scriitori nu au un caracter pur individual, ele sînt, în același timp, erorile maselor populare datorită specificului condițiilor istorice. În asemenea împrejurări, erorile ideologice nu-i închid orizontul asupra laturilor importante ale societății, deși soluțiile ori concluziile sînt false. Dar cînd erorile au un caracter subiectivist, cînd nu au o justificare istorică, atunci unghiul de vedere asupra societății este îngustat și sărăcit, oricît de mare talent ar avea scriitorul. În această problemă se cuvine să ne exprimăm cu claritate, deoarece una din principalele erezii ale revizionistilor constă, după cum am văzut, în fetișizarea talentului, în negarea rolului pe care-l are natura de clasă a concepției despre lume a creatorului.

Este adevărat însă că defînirea poziției de clasă a unui scriitor cere mult discernă-mînt științific, respectul față de nuanțe pentru a nu se schematiza înțelesurile complexe ale unei opere. Din această cauză am rezerve față de punctul de vedere exprimat într-un articol din „Tribuna” pe marginea monografiei „Tudor Arghezi” de Ov. S. Crohmălniceanu. Autoarea articolului își exprimă nemulțumirea pentru că „nu se pune punctul pe i” și nu se ajunge la „încheierea că Tudor Arghezi prezintă unele din caracterele micului burghez”. (După cum se vede, prin termenul nebulos de „unele”, nici Lidia Bota nu se exprimă cu prea multă siguranță.) Dar cum se explică faptul că pe de-o parte esența de clasă a lui Tudor Arghezi e determinată de unele din caracterele micului burghez, iar pe de alta, așa cum se declară în final, același Tudor Arghezi este „cel mai mare poet rotînd al veacului nostru”? Desigur că între aceste două aprecieri există o distanță pe care autoarea s-ar fi convenit s-o expliciteze.

Lidia Bota, după părerea mea, nu ține seama de semnificațiile obiective ale operei de artă. Oricum, în întregul ei articol, re-

constituie „traectoria morală a omului” Arghezi, face referiri la psihologia sa de clasă, etc dar nu acordă o importanță a parte strădaniei evidente a lui Ov. S. Crohmălniceanu de a găsi în opera lui T. Arghezi oglindirea unor coordonate principale ale epocii. Aceasta este însăși rațiunea acelor „disocieri” relatate amănunțit de autoare. Astfel înfățișîndu-și societatea burgheză ca pe o ordine întoarsă, absurdă, inumană, ca pe un „smîrc” și în același timp fiind un cîntăreț al „Florilor de mucegai”, al „piscurilor mari de piatră”, al „boabei și fărînei”, al „horelor”, și al „plugului”, căutînd să răstoarne tabla valorilor constituite și să-i opună una mai dreaptă, Arghezi își exprimă „simpatia pentru tot ce e desconsiderat în univers, preocuparea de a afirma superioritatea unor forțe urgisite și ținute în anonim”. Dar aceasta, arată Crohmălniceanu, se află în legătură cu faptul că poetul „a scris și s-a format în epoca imperialismului și a revoluțiilor proletare” cînd avea loc „intrarea tumultuoasă a maselor în istorie” și în conștiința sa n-au putut să nu aibe ecouri aceste modificări colosale de straturi din adîncul vieții sociale. (Mai menționez explicația dată „miturilor grozave”, „înmulțirilor organizate și desorganizate”, cum se exprima acad. G. Călinescu. Crohmălniceanu vine cu o explicație ideologică evidențiind efortul lui T. Arghezi de a se ridica deasupra haosului și izolării individualiste din lumea capitalistă și care se traduce altfel prin apărarea integrității omului în fața tendințelor către atomizarea, destrămarea existenței umane.)

O operă de artă nu poate fi redusă numai la exprimarea ideilor, părerilor artistului, fără a se ține seama de reflectarea conținutului obiectiv al realității. Și tocmai aici intervine greutatea pe care trebuie s-o învingă un cercetător, pe de o parte trebuind să descopere determinarea socială, de clasă a unui fenomen literar, iar pe de alta să țină seama, datorită implicațiilor unor factori intermediari, de relativa independență față de alte forme ale conștiinței sociale; cu alte cuvinte, să-și reprezinte exact relația dialectică dintre determinarea de

clasă și caracterul popular, relație pe care o reclamă totdeauna marile opere de artă.

Ov. S. Crohmălniceanu schițează în acest sens o soluție interesantă în cazul lui Arghezi, sugerînd legătura care se află între concepțiile lui Arghezi și ceea ce este mare în opera sa — ca reflex al unor semnificații importante ale epocii, — precum și ceea ce este caduc, perimat. Se arată astfel că atît prin originea sa țărănească cît și prin unele împrejurări biografice, poziția sa este înrudită „cu a micului producător, a plugarului sau a meșteșugarului”, — ceea ce ni se pare mai precis decît formula ambiguă și prea generală a micului burghez — ceea ce pe de o parte explică înfrățirea cu ceea ce este ținut în umbră pe nedrept, iar pe de alta diferite efecte ale individualismului.

Este totuși un fapt că mai mulți recenzenți s-au arătat nemulțumiți față de considerațiile sociologice cuprinse în această monografie, și, după părerea mea, nu fără temeii. Cauza stă, așa cum arăta și o cronică din „lașul literar”, în metoda de analiză folosită de Ov. S. Crohmălniceanu. Adică, el cercetează opera lui Arghezi împărțind-o în compartimente ideologico-artistice generale și nu urmărind-o în etapele evoluției ei. Un asemenea procedeu oferă avantaje mai ales în ceea ce privește reconstituirea universului specific arghezian, — și unde Crohmălniceanu poate să-și dovedească din plin virtuozitatea de a lumina nuanțele cele mai fine. Dar impune și limite, mai ales cînd, în cazul scriitorului respectiv, cercetarea științifică este abia la început. Anume, nu lasă să se vadă clar, didactic, în înțelesul bun al cuvîntului, evoluția ideologică a scriitorului în funcție de împrejurările concret-istorice. Aș vrea să fiu bine înțeles. Crohmălniceanu supune unei critici ascuțite toate concepțiile lui Arghezi. Amintesc polemica pe care o susține cu credințele religioase ale lui Arghezi și pe care le leagă de concepțiile individualiste care făceau apologia eroului în opoziție cu mulțimea, sau, în sfîrșit, toate laturile teribil

de contradictorii expuse încă în „Preliminarii”. Cum spune și Lidia Bota, toate elementele există. Dar ce anume le încheagă? La aceasta, monografia lui Crohmălniceanu nu dă un răspuns detaliat și complet, nereușind să lege multiplele fire ale vieții și activității lui Arghezi într-un tot perfect unitar — desigur și din pricina uimitoarei complexități a fenomenului arghezian.

Situația o vom întîlni însă și la alte studii. Se pare că în istoria noastră literară se încheagă cu greutate acele sinteze sau profiluri generale despre care vorbea și Silviu Iosifescu * și pentru realizarea cărora trebuie să se valorifice și mai mult sociologia marxist-leninistă, în care teoria leninistă a reflectării ocupă locul principal.

În concluzia articolului de față vrem să subliniem o idee de care nu ne-am ocupat în mod special pînă acum dar care a reieșit cu ocazia diferitelor analize : critica noastră nu se mulțumește doar să descopere legitatea obiectivă a operelor literare, sau mai exact, prin aceasta își exprimă implicit și atitudinea sa ideologică și politică, spiritul său militant. În critica și istoria literară marxist-leninistă, activitatea gnoseologică este indisolubil legată de practica revoluționară, și tocmai aceasta asigură înalta ei platformă științifică. Obiectivitatea reală și deplină o dobîndește criticul care își formulează judecățile de valoare ținînd seama de interesele și de țelurile clasei muncitoare, clasă care este purtătoarea progresului societății. De pe această poziție el va putea să depășească aspectele de suprafață, să nu fetișizeze aparențele, ci să meargă către esența proceselor, găsind cauzele sociale și explicînd semnificațiile obiective ale operelor ca și limitele lor condiționate istoricește. În acest sens admirabilele analize leniniste constituie un model în permanență viu pentru critica și istoria literară contemporană, și care tocmai de aceea au fost di/n totdeauna obiectul răstălmăcirii din partea celor mai diverși reprezentanți ai reacțiunii.

*) „Viața românească” nr. 6/1960.

LENIN DESPRE ROMÎNIA

LYA VENIAMIN

În vasta operă leninistă pot fi regăsite o seamă de referiri de o deosebită importanță cu privire la țara noastră. Culegerea de „Texte din lucrările lui V. I. Lenin cu privire la România”, apărută nu de mult în Editura Politică spicuește din ansamblul volumelor lui V. I. Lenin, textele care se referă la câteva din momentele proeminente ale vieții noastre sociale, cum ar fi, de pildă: raporturile mișcării muncitorești și socialiste din România cu mișcarea și partidele muncitorești europene; despre locul și rolul războiului balcanic în politica internațională a vremii; poziția României în primul război mondial; despre atitudinea statului burghez român de o parte, și a muncitorilor din România de altă parte față de unele evenimente revoluționare din primele decenii ale secolului XX ca revoluția din 1905 din Rusia; revoluția din Octombrie 1917; revoluția maghiară.

Aprecierile leniniste cu privire la România în chestiuni ca cele de mai sus, sînt întotdeauna însoțite de o cuprinzătoare analiză sociologică marxistă a situației social-economice interne și generale care a servit drept canava pentru evenimentele și atitudinile respective.

După cum este binecunoscut, dezvoltarea capitalismului în România celei de-a doua jumătăți a sec. XIX-lea și dezvoltarea proletariatului industrial ca o consecință a acestui proces istoric, a fost însoțită de debutul mișcării noastre muncitorești cît și de primii pași în opera de introducere a socialismului științific în lăuntrul acesteia.

Așa, spre pildă, în 1879 are loc prima conferință a cercurilor socialiste, la care au participat socialiști romîni și emigranți revoluționari ruși din mai multe orașe din țară. Conferința, bîzindu-se pe activitatea depusă de cercurile socialiste, de-a lungul unui întreg deceniu, dezbate pe larg programul de acțiune pentru dezvoltarea propagandei socialiste în România. Printre altele, multe din prevederile acestui program aveau a fi aduse la îndeplinire mai tîrziu prin mijlocirea unor organe de presă cum au fost ziarele „înainte” (Buc, 1880), „România Viitoare”, „Contemporanul” (Iași 1884), „Drepturile omului” (Buc, 1885) etc Numeroase traduceri din operele clasicilor marxismului, cît și diverse broșuri de popularizare se eșalonau pe linia aceluiași scop.

Dezvoltarea mișcării muncitorești în deceniul următor (IX) al veacului trecut, a determinat o lărgire a perimetrului preocupărilor socialiste, lupta fiind vădit orientată de astă dată spre crearea partidului social-democrat al muncitorilor din România (încheiat apoi în 1893).

Noile obiective ale mișcării muncitorești din România determină în această etapă o întărire a legăturilor cu mișcarea internațională. Pe această linie, socialiștii din România, de pildă, au cerut în 1887 părerea lui Fr. Engels cu privire la mișcarea socialistă din România.

Pe bună dreptate arăta V. I. Lenin în articolul „Fr. Engels” (parțial reprodus și în „Culegerea” pe care o recenzăm) — că după moartea lui Marx, Engels a continuat „să fie sfătuitorul și conducătorul socialiștilor europeni... atât a celor germani... cât și a celor din țări înapoiate, de pildă spaniolii, români, rușii, care trebuiau să-și chibzuiască și să-și măsoare primii lor pași” •). Firește că la cererea socialiștilor români, Fr. Engels nu a întârziat cu sfatul ce i s-a cerut. „Contemporanul” vremii reproduce în acest sens scrisoarea de răspuns a lui Fr. Engels prin care acesta își exprimă satisfacția pentru faptul că socialiștii din România „primesc în programul lor principiile de căpetenie” ale teoriei marxiste. Socotim de asemenea interesant — în acest sens — a reaminti de o scrisoare, trimisă de unii socialiști români lui Fr. Engels, prin care se cerea acestuia „cât mai multe lămuriri și aceste lămuriri sînt foarte importante pentru dezvoltarea mișcării socialiste din România.”)

Socotim a reieși cu pregnanță, din aceste rînduri, încrederea cu care socialiștii din România apelau la sfatul și îndrumarea lui Fr. Engels, atât de elogios caracterizate, după câte am văzut, de către V. I. Lenin.

îndrumarea primită din partea conducătorilor socialismului internațional i-a ajutat pe oamenii muncii din România să-și poată continua drumul revoluționar chiar și după ce „generoșii”, trădători ai mișcării socialiste, au trecut de partea burgheziei.

înarmați cu învățătura lui Marx și Engels, muncitori înaintați ca I. C. Frimu, Al. Constantinescu, Șt. Gheorghiu etc. au strins mai unit elementele proletare devotate cauzei celor ce muncesc, puțind, deși nu fără dibuirile inerente, face față noilor sarcini ce reveneau mișcării muncitorești la începutul sec. XX.

începutul secolului XX a marcat și pentru capitalismul din România trecerea în faza sa monopolistă, imperialistă de dezvoltare, arăta V. I. Lenin. Vladimir Ilici Lenin analizează, în mai multe texte reproduse în „Culegere”, chipul în oare economia Romîniei din acea vreme se integra ca parte „minoră”, ca țară slab dezvoltată în concernul capitalist al statelor imperialiste puternic dezvoltate. Amintim în acest sens „Caietele lui Lenin despre imperialism” (izvorul documentar nemijlocit al lucrării „Imperialismul — stadiul cel mai înalt al capitalismului”) reproduse în Anexa lucrării „Lenin despre România” care cuprind importante extrase de cifre, aprecieri și mai cu seamă pătrunzătoare N.B.-uri și adnotări privind situația economică a țării noastre în primele decenii ale secolului XX.

Reproducînd din Diourith cifre privind evoluția extracției de petrol din România între 1886—1907 (extracția crescînd în acest interval de timp de cea !8 ori) ca o consecință a pătrunderii capitalului străin (german, francez, olandez, italian) în această industrie, V. I. Lenin adnotează : „Exemplul nu e rău” — firește, pentru ilustrarea faptică a imposibilității creării unei industrii proprii în condițiile de atunci ale țării noastre. Numeroase alte cifre și constatări de fapt (spicuite sugestiv din publicațiile economice ale timpului și consemnate în „Caiete...”), vin să întărească aprecierile leniniste marginale privind: stoarcerea petrolului românesc de către trusturile internaționale ; poziția dependentă față de statele imperialiste mari a unor țări debitoare ca România ; împletirea și subordonarea industriei și băncilor autohtone romînești față de industria și capitalul străin interesate în menținerea unei Rojmîinii eminentemente agricole etc.

!) „Lenin despre România”, Ed. Pol. 1960, pag. 5.

*) Arhiva Centrală a Institutului de istorie a P.M.R., Microfilm rar. 171 în limba germană.

Evidențiind toate cele de mai sus, V. I. Lenin marca pe deplin științific locul și rolul României imperialiste în lăuntrul sistemului economic mondial capitalist, ajuns în faza imperialistă.

Pe acest suport economic, aveau să evolueze cele mai de seamă evenimente și personalități ale României primelor decenii ale secolului XX, principalele manifestări ale mișcării muncitorești, cât și orientările politicii interne și internaționale ale statului burghez român.

Textele leniniste reproduse în „Culegerea” pe care o recenzăm se referă în acest sens la unele evenimente social-politice, dintre cele mai importante petrecute în țara noastră la începutul acestui veac.

Respectînd cronologia istorică, reamintim mai întii de avîntul mișcării muncitorești din România puternic influențată de revoluția burghezo-democratică din Rusia (1905—1907), fenomen consemnat și de Lenin în unele texte ale „Culegerii”. Astfel articolul „Țarul Rusiei” caută ocrotirea împotriva propriului său popor la Sultanul Turciei¹⁾, evidențiază faptul că revoluționarii „potemkiniști” odată ajunși în România, în ciuda insistențelor țarului nu au fost extrădați. Este știut că numai datorită protestelor muncitorimii și ale opiniei publice progresiste din țara noastră, guvernul burghezo-moșieresc român a fost împiedecat să-i extrădeze pe marinarii revoluționari în Rusia. La Constanța marinarii potemkiniști au fost primiți sărbătorește de populația orașului și ajutați de cercurile muncitorești din întreaga țară. Aceaste a constituit, firește, o pilduitoare manifestare a solidarității internaționale a muncitorilor din România cu proletariatul din Rusia.

Urmărind mersul dezvoltării istorice a României, V. I. Lenin, așa cum rezultă din unele texte, a stăruit asupra reliefării momentului 1907 în viața patriei noastre.

Amintim în acest sens că V. I. Lenin a apreciat în mod deosebit răscoala țăranilor din 1907. În „Caiete despre imperialism”, V. I. Lenin apreciază că „Răscoala țăranilor din România din 1907 (primăvara) a jucat același rol în ceea ce privește îmbunătățirea situației lor ca revoluția din 1905—1907 în Rusia”.²⁾

După cum se știe, unii fruntași ai mișcării socialiste au adoptat o poziție oportunistă față de răscoalele țărănești, determinînd chiar oarecari poziții greșite ale mișcării muncitorești față de răscoală.

C. Dobrogeanu Gherea a fost unul dintre cei mai fervenți în acest sens.

Dat fiind că din noța lui Lenin „Către P. B. Axelrod”, reiese că Vladimir Mici avea cunoștința de activitatea lui C. Dobrogeanu Gherea în România, socotim posibilitatea de a conchide asupra faptului că și acest aspect al activității acestuia îi era cunoscut, cum tot atît de bine îi era cunoscută și activitatea unor personalități muncitorești remarcabile, cu orientare fermă și consecvent pozitivă în lăuntrul mișcării socialiste din România.

Amintim în acest sens că din „Scrisoarea lui V. I. Lenin adresată lui I. C. Frimu”³⁾, datînd din 1911, rezultă de pildă că între conducătorul social-democrației ruse și fruntașul vieții socialiste din România existau legături dintre cele mai strînse pe linia mișcării muncitorești internaționale.

Numeroase texte din lucrările lui V. I. Lenin cu privire la România se referă, în continuare, după cum aminteam, la poziția României (atît a mișcării muncitorești cât și a statului român) față de războaiele balcanice și față de primul război imperialist.

După cum se știe, România nu a participat la primul război balcanic, început la 9 oct. 1912, și care însemna — după cum scria V. I. Lenin — „un mare pas înainte pe calea distrugerii rămășițelor feudate în întreaga Europă răsăriteană”. Burghezia română, expansionistă, își exprima însă fățiș tendințele imperialiste față de acest război.

¹⁾ Idem, pag. 7.

²⁾ Idem, pag. 31.

³⁾ Idem, pag. 11.

De asemenea conducerea oficială a mișcării muncitorești din România a avut o atitudine oportunistă față de el.

Al doilea război balcanic, la care a participat și România, a fost un război nedrept, de cotropire, purtat sub paravanul unui stindard patriottard pentru cele mai hrăpărețe și meschine interese burgheze și dinastice.

Comitetul executiv al P.S.D. deși a condamnat formal politica de cotropire dusă de guvernul burghezo-moșieresc nu a mobilizat totuși oamenii muncii la acțiuni revoluționare împotriva acestui război.

În articolul reprodus în „Culegere” și intitulat „Războiul balcanic și șovinismul burghez”, răspunzând la întrebarea: „Care este cauza istorică a faptului că problemele vitale ale Balcanilor au fost soluționate printr-un război călăuzit de interese burgheze și dinastice?”, V. I. Lenin ar fi spus: „Principala cauză o constituie slăbiciunea proletariatului din Balcani și, în afară de aceasta, influențele reacționare și presiunile exercitate de puternica burghezie europeană” — avînd cu siguranță în vedere și cele menționate mai sus cu privire la România.

În ce privește izbucnirea primului război mondial, care a fost generat — după cum scrie Lenin — „de relațiile imperialiste dintre marile puteri, adică de lupta pentru împărțirea prăzii, pentru a se hotărî cine să înghită cutare colonii și state mici...” — România burghezo-moșierească socotind a-și satisfac-î mai bine interesele expansioniste alături de Antantă a pășit împreună cu aceasta în războiul reacționar de jaf și cotropire dus între 1916—1918.

V. I. Lenin condamnă cu asprime acest război, pe toți inițiatorii săi imperialiști cît și pe susținătorii acestora în persoana unor lideri ai mișcării reformiste. Referindu-se la unul din acești susținători ai războiului imperialist în România, și anume la social-democratul român Rakovski, V. I. Lenin scria în lucrarea „Socialismul și războiul” că „în România, Rakovski, declarînd război oportunistului, ca fiind vinovat de falimentul Internaționalei, e gata totodată să admită ca legitimă ideea apărării patriei¹⁾”. Iar în același an, în scrisoarea „către K. Radek” continuă: „Rakovski (vezi broșura lui) este pentru apărarea patriei. După părerea mea nu avem drum comun cu astfel de oameni²⁾”.

Poziția lui Rakovski, înfierată de Lenin, nu diferea firește de cea a majorității conducătorilor P.S.D. Aceștia s-au dovedit a fi încă de la începutul războiului profund oportuniști, ținînd astfel hangul mișcării revizioniste și oportuniste internaționale. Această poziție inaugurată în așanumita perioadă a neutralității, în contradicție cu puternicul curent antirăzboinic al maselor și elementelor de stînga din sînul mișcării muncitorești, — a fost continuată mai laș de către elementele corupte ale conducerii P.S.D. după izbucnirea războiului în august 1916.

Consecințele acestui război sînt prea bine cunoscute.

V. I. Lenin, în lucrarea „Pacifism burghez și pacifism socialist” creionează magistral dezastrul care a însemnat pentru România, ocuparea acesteia de către Germania: „Cei mai slabi aliați — scrie V. I. Lenin — au pierderile cele mai mari; în coaliția engleză au fost strivite Belgia, Serbia, Muntenegru, România...”³⁾).

Infrîngerile armatei romîne pe front, epidemiile, foametea, specula, pierderea celei mai mari părți din teritoriul țării — ocupat de trupele dușmanului — au dus însă la creșterea spiritului revoluționar.

În februarie 1917 revoluția burghezo-democratică din Rusia a contribuit de asemeni la creșterea mișcării revoluționare din România.

¹⁾ idem, pag. 16.

²⁾ idem, pag. 27.

³⁾ idem, pag. 28.

⁴⁾ idem, pag. 46.

Ulterior, Marea Revoluție Socialistă din Octombrie prin cucerirea puterii politice de către proletariat pe a șasea parte a globului a dat clasei muncitoare de la noi — după cum scrie tov. Gh. Gheorghiu-Dej — „un curaj și un avânt revoluționar încă necunoscut pîfă atunci” (Articole și Cuvîntări, E.P.L.P., ed. IV-a pag. 179).

În adevăr, luptele revoluționare desfășurate în vechiul regat pe linia grevistă cît și pentru crearea Partidului Socialist din România, în Transilvania anului 1918 pentru abolirea asupririi naționale, lichidarea proprietății moșierești și pentru instaurarea democrației, cunosc un avînt fără precedent.

La Timișoara, Arad, Cluj, Oradea, Reșița, Petroșani, Lupeni și în numeroase alte locuri se formează sfaturi muncitorești, organizate pe baze internaționaliste, cuprinzînd delegații muncitorilor de diferite naționalități.

V. I. Lenin în „Cuvîntare rostită la adunarea delegaților cooperativelor centrale muncitorești din Moscova” (nov. 1918) spunea pe marginea acestor evenimente petrecute în țara noastră: „într-adevăr, s-au produs evenimente de o uriașă importanță. În România și în Austro-Ungaria s-au format Soviete de deputați ai muncitorilor”.¹⁾

Anii 1919—1920 cunosc un uriaș avînt revoluționar al oamenilor muncii, avînt ce a culminat cu greva generală din 1920.

În toți anii aceștia muncitorimea a împletit strîns revendicările ei interne, economice și politice, cu lupta internaționalistă pentru apărarea Rusiei Sovietice — primul stat socialist din lume.

Ultimele texte ale culegerii „Lenin despre România” cuprind tocmai referiri multiple cu privire la atitudinea plină de simpatie a oamenilor muncii romîni față de tînăra republică sovietică — primul stat socialist din lume, cît și la odioasele intervenții militare imperialiste la care participa guvernul burghezo-moșieresc.

În „Raportul despre situația internă și externă a Republicii”, prezentat la Conferința organizației Moscova a P.C. (b) din Rusia (iulie 1919) Lenin spunea: „În toate statele dușmane nouă creșc forțe care ne sînt prietene. De pildă în statele mici — Finlanda, Letonia, Polonia, România”.²⁾

Întreaga activitate depusă de grupurile comuniste din România cît și de întregul proletariat român întru sprijinirea revoluției proletare din Rusia și cea din Ungaria confirmă pe deplin aprecierea leninistă privitoare la „forța prietenă” din România.

Astfel militanții revoluționari organizau greve de protest împotriva intervenției antisovietice; au loc mișcări revoluționare în rîndurile armatei; iau avînt luptele împotriva intervenției militare antisovietice. Împotriva voinței poporului muncitor, clasele guvernante asumîndu-și sarcina de cordon sanitar împotriva tînerei republici sovietice, proferau tot felul de amenințări la adresa acesteia, pregătindu-se tot odată intens să o atace.

Lupta oamenilor muncii din România, cît și în general criza revoluționară din țara noastră care era atunci la ordinea zilei a determinat însă ca planurile urzite atunci cu privire la trimiterea trupelor romîne într-o nouă campanie anti-sovietică în Ucraina să fie spulberate.

Trecînd în revistă culegerea de texte din lucrările lui V. I. Lenin cu privire la România, cititorul are așadar prilejul a se înarma cu profunde interpretări științifice ale unor importante momente din istoria contemporană a patriei noastre precum și cu interesante analize privitoare la realitatea noastră social-economică de la sfîrșitul secolului XIX-lea și primele decenii ale secolului XX.

¹⁾ idem, pag. 87.

²⁾ idem, pag. 112.

IURI! ALEXEEVICI GAGARIN - un comunist, primul om care
a pătruns în spajul cosmic - 12 aprilie 1961

PRIMA ZĂPADĂ

*Drumul meu a dus întotdeauna
dinspre singurătate spre oameni..."*
Prisvin

PAPP FERENC

1

În| înă la, urmă m-am trezit dan somn. Dar nu în clipa când vacar-
fpÁ " " l ajunsese la culme, ci labia după ce liniștea a prins să se
= :!!• aștearnă iarăși. Capul îmi hula iar eu umblam cam fană rost
de colo pînă colo prin mulțimea care începuse să se împrăști. Îmi
simțeam limba aispră ca o pilă de răzuit fierul, buzele îmi erau scoro-
jite, fripte de jeraticul țigărilor fumate chiar pînă la capăt. Cu un sfert
de ceas înainte, vislam încă arici. Credeam că visul era realitatea iar
ce trăiam, laeavea, coșmar. De după clina dealului, pe acolo pe unde se
înșiruie cei câțiva oțetari ciufuliți de suflarea vîmtului, se ivea soarele.
Lucirea lui spinteca, parcă, negurile ce împiedicau ivirea zorilor. Trei
mari grămezi de cenușă fumegau în lumina turbure a dimineții, două
aflăte una lîngă alta, a treia puțin mai într-o parte. Fosta hală a fe-
răstraielor, fosta fabriclă de barăci și ceea ce fusese atelierul de tîm-
plărie. Din loc în loc, mai șerpuiau cîteva șovăitoare pale de fum care,
după ce se ridicau în aerul din ce în ce mîai limpede, se contopeau
prefăcîndu-se în cîte un molatic norișor. Negrul și cenușul — aceste
două culorii stăpâneau peste tot. Ce s-o fi ales din peretele proaspăt
vărut al halei gaterelor? Din acoperișul ei boltit? Din literale roșii,
ce stăteau arcuite deasupra: „Proletarii din toate țările, uniți-vă!” Ce
s-o fi ales din rumegușul de culoarea untului rînced, din cafeniul-roș-
oat al buștenilor, din lucirea bătînd în culoarea ierbii a geamurilor de
la atelierul de tîmplărie? Cenușii și negri erau și oamenii printre care
eu, specatator întârziat, mă strecuram aruncîndu-le priviri buimace.

Pivnița de sub gateră era ca un bazin de înot ; pe fundul ei se
învălmășeau încă mormane de cenușă în care luceau pete mari de jar.
Podeaua se prăbușise printre grinzile făcute scrum, peste care căzuseră
și căpriorii cuprinși de flăcări ai acoperișului. Gaterile arătau ciudat
de lungi, despuiate, cu părțile de jos — deobicei ascunse sub podea —
disproporționat de mari față de rest. Era ceva nerușinat și umilitor în
priveliștea asta.

Cenușa răsufla fierbinte, îmi dogorea fața și îmi ardea ochii. De
pe țărnul bazinului se desprindeau arcuindu-se o pereche de șine în-
guste făcînd punte peste abisul fumegînd între mal și circularul din

dreapta. Traversale arseseră, totuși șinele nu se prăbușeau sub greutatea vagonetului. De-abia acum una dintre șine începea să se îndoaie, să se lase încet, încet. Vagonetul cel masiv, turnat diintr-o bucală, s-a înclinat într-o rînă, apoi s-a pirăViălit în marea de cenușă de sub el. S-au stîrnlit jerbe de scînteii, s-a auzit o groaznică pîrîitură, apoi iarăși liniște ca-n mormînt. De sus, din cerul mohorît brăzdat pe ici, pe colo, de cîte o dungă roșietiqă cerneau mereu, liniștit, așezîndu-mi-se fără foșnet pe față și pe căciulă, fulgi negri.

Dincolo, pe celălalt mal al bazinului, mai stăteau, cam sfrijite și perpelite de pîrjol, cîteva tufe de brusture care, în zilele lor cele bune crescuseră în neștire. Razele soarelui, alungind umbrele, presărau praf argintiu pe frunzele lor uscate. Acest lucru neînsemnat rii-a pus pe gînduri : cum de nu mi-a trecut pînă acum prin minte, că locurile acelelea jilave vedeau pentru prima oairă lumina soarelui ! Acolo căutau oamenii în toiul arșiței de-amiază, un strop de umbră și de răcoare.

— Uite ce se mai însorește buruiana! — i-am șoptit unuia oare se oprise lingă mine și tușea sec. — Că pînă 'acum!... știu că n-a prea avut parte de lurnlina soarelui !

— Care buruiană ? — a mormăit cel de lîngă mlilne. — Unde naiba vezi buruieni? Acolo nu-i decit fum și scruta!

— Fum și scrum s-a ales de toate — am zis — da' colo, dincolo, tot au mai rămas cițiva scaieți.

•— Unde vezi scaieți, măi omule ?

M-am uitat la el : am văzult un obraz lunguiet, supt, cănit de scrum. Nu-l știam, ori nu-l recunoșteam! ? ! în orice caz, omul ăsta nu mai vedea decît pînă în marginea bazinului. Ce era dincolo nu-l interesa. Mi s-a făcut rușine că luasem în seamă niște buruieni. Tîrîindu-mi, domol, picioarele înțepenite, am făcut cîteva pași pe cărarea umedă, mișcîndu-mă doar atît, cît să nu mai văd scaieții. Atunci mi-a lovit auzul glasul răgușit al lui Varga Lați :

— Ia-uite, am ajuns să văd și a doua oară fabrica în halul ăsta !

Stătea, cu mîinile înfundate în buzunare, în mijlocul unui pîlc de oameni. Dăduse capul pe sparte și se uita la cer. Știu de copil că atunci cînd ai capul așa, pe spate, îți poți ține o vreme lacrimile.

Varga Lați era dnacu gol : pe față, pe gît, pe mîini, numai funingine ; salopeta udă atîrna în zdrențe pe el. Pe cei care în timpul lucrărilor de stingere suferiseră arsuri mai serioase, îi dusesese deja salvarea. Vaietul de sirene al mașinilor se stînsese de mult pe celălalt mal al Mureșului, pe șosea. Varga tușea înecîndu-se, tot trupul i se zguduia iar cînd apuca, în sfîrșit, să-și tragă sufletul, continua să arate cu mîna udă, înnegrită de funingine spre bazin :

— A doua oară © văd așa — zicea — da... ce vorbesc... ? Că doar și voi tot a doua oară o vedeți...

Făcea aluzie la nemți : Astă toamnă se împliniseră treisprezece ani de cînd îi dăduseră foc fabricii, de cînd aruncaseră ou grenade în hala mașinilor .Se retrăgeau pîrtîn părțile acestea, în fugă nebună, din fața armatei sovietice, dar atîta timp cît a fost necesar ca să ne jefuiască și să ne prăpădească fabrica, să ne lase fără lucru, tot au mai avut. Varga Lați și cu mine eram pe-atunci niște feciorași de treisprezece ani. Tupilați pe acoperișul hardughiei sub care se găsea ferăstrăul de

scurtat trunchi, privisem munca pripită a geniștiior germani. Dar cînd prinseră a se prăbuși pereții halei de brichetat, fuseserăm siliți să ne retragem', asurzii de presiunea ce se stîrnise ., să ne, ascundem printre bușteni. ,

O vreme n-am mai auzit decît înjurăturile lui Varga Lați. Aș fi intrat și eu în vorbă... dacă nu m-aș fi simțit atît de alb printre ceilalți, care erau atît de negrii. Mi-am vîrît și eu imîmie în buzunare și am luat-o încetișor din loc, ocolind cu grijă băltoacele cu apă murdară. Care va să zică Varga fusese acolo, la foc — nu mlai încăpea nici o îndoială ! — pînă în ultima clipă. Pînă cînd lupta zadarnică a trebuit să fie abandonată.

Și eu... care n-am fost în, stare să mă ridic din pat! Mădar cît mă mai îmboldise gazda!

2

Mai tîrziu, am nimerit între sălciile de pe malul Mureșului.

Am căscat gura o vrenie la furnicile oare zoreau de-a lungul trunchiurilor contorsionate ale copacilor, apoi ochii mi-au alunecat spre luciul apei. 11 auzisem mai înainte pe dantiinier, cînd îl întrebuse pe Borodeanu : „Tovarășe director! Azi facem de mînciare?!” Și îl auzisem apoi și pe acesta urlînd, cu amîndouă mâinile ridicate spre cer: „Ce mă mai întrebi? Tontule !” Și îi auzisem și pe ceilalți făcîndu-1 tont pe cantinier. De fapt toți cei de față îl înjuraseră. Ceea ce, bine înțeles, nu schilma situația. Din fabrică trăiam cu toții, iar fabrica, arse. Locul meu de muncă, atelierul, rămăsese în picioare. Nu era mai bine, oare, să mă fi dus drept acolo ?

Pe apă pluteau, bucăți de lemne. Uneori se stîimea cîte un pui de vînt, prin frunzișul sălciilor, aducând un miros iute și împrăștiind niște fulgi negricioși. Pe celălalt mal, o fetiță cu rochie albastră își păștea vaca plesnindu-se din cînd în cînd cu joarda peste piciorușele arse de soare și uitîndu-se la mine. Ședeam pe un butuc roșietic de salcie pe jumătate putred, pe care soarele îl și înflîierbînttiasă. Colo, departe, pe pod, trecea iarăși, huruînd, gaz-ul de la raionul de partid, dine știe a cita oară în ziua aceea ! Prin preajma a ceea ce fusese fabrica, toate erau învălmășite și domnea o zarvă de nedescris. Se făceau cercetări, se telefona, dîndu-se raportul la regiune și la București. În vreme ce aici, în desimea sălciilor, era o liniște ca-n țintirim. Iar cînd contenea bătaia vîntului, se simțea pînă și mireasma îmbătătoare a socului. Fetița se uita stăruitor la mine. Credea, pe semne, că dau cu undița, mi-a strigat într-un rînd :

— Nimic... hai ?

I-am răspuns cu un semn, iar ea m-a încurajat.

— Poate mai tîrziu... dă spre seară mușcă el mai bine.

„Ce-oi fi căutînd eu prin locurile acestea ?” — m-am întrebat. — „De ce m-oi fi prîponit aici, de parcă mi-alr fi picioarele înțepenite?” Jos, în fața mea apa curgea lin, purtând bucăți de lemne, mișcînd rădăcinile ciotului de sialcie pe care ședeam. Vremea trecea. Simțeam că-mi vîjiie capul. Nu-mi dormisem somnul. Să știi că Varga ăsta nici acum nu s-a dus la culcare. O fi stînd și o fi înjurînd și acum, acolo, pe malul mării de cenușă, ce rămăsese în locul fabricii.

După-amaiază am dai o raită pe la sala de mese. Prînzul se: sfîrşise așa că de-abia s-au îndurat să mă mai servească... Am îmbucat doar de cîteva ori din tocana călduță de berbec, apoi împinsei farfuria cît-aolo ; aveam mai multă nevoie de liniștea de pe malul rîului. Fetița plecase. Între timp, vîntul se întetise ; în locul adierilor cu miros de soc, pe lîngă apă nu se mai simțea decît mirosul iute, înecăcios al grinzilor arise-scrum. M-am așezat pe-un ciot și în curînd m-a cuprins somnul. Cînd m-am trezit era întuneric, frunzișul foșnea, iar părul îmi era jilav de roua ce Găzuse.

M-am dezbrăcat și m-am spălat pînă la brîu, apoi am făcut gimnastică pînă ce m-am zvințat. Apa rece mă înviorase. Am pornit spre Vera. încă de azi dimineață ar fi trebuit să mă duc pe la ea, dar nu vroiam să mă vadă așa, nedormit •; mahmureala produce întotdeauna impresie proastă fetelor.

Vera locuia la marginea coloniei, într-o casă de cărămidă ce duhnea a mucegai. De-a lungul casei era un cerdac, la capătul căruia, pe vremuri, cineva înjghebase un fel de colivie așezată pe stîlpi de lemn, închisă din toâte părțile. În această colivie se găseau grămădite niște scaune de grădină, descleiate, cîteva scînduri, haine vechi și alte multe lucruri de prisos. Seara, după ce familia Toth — adică bătrînii — se trăgeau la culcare, aici stăteam noi, eu și Veria, pe întuneric. Și primăvara, cînd încă nu era tocmai, cald, tot acolo stăteam și ascultam picuratul din ce în ce mai riar al apei scurse din zăpada topită peste zi. Iar cînd ne despărțeam, de multe oiri vedeam atîrnînd de streășină țurțuri proaspeți iar pămîntul înghețat pîrîia sub picioarele mele. Hotărîsem să facem nunta în preajma anului nou.

Acum, cînd mă duceam spre clasa ei, prin negura înserării ce se lăsa încetișor, parcă nici nu-i mai știam fața. Mi se părea că de ani de zile n-o mai văzusem deși de-abia ieri ne întîlniserăm. Avea douăzeci de ani — era deci cu șase ani mai mică decît mine — și nu vedeam în ea decît o copilă. Altădată, cît ce închideam ochii, chipul ei îmi apărea... Pînă și respirația i-o simțeam; parcă, și simțeam pe frunte mîngîierea genelor ei lungi. Iar acum ? Zadarnic doream să-mi apară... daci mecanismul închipuirii mele se defectase — pe semne — ca o mașinărie veche.

La Kalloș, mașinistul, ardea becul. Înăuntru, între pereții încărcăți cu fotografii, jucau vreo șase sau șapte inși. Cu ei petrecuseam și eu în ajun, căci fusese ziua gazdei. Mă amețisem repede și repede îmi pierdusem dapul; nici nu mai știu cum m-am tîrîit spre Casă. Iar ea ? Uite-i că o țin înaintea... De supărare... pasă-mi-te ! Prin perdeluța subțire, se zărește bărbia ascuțită, nebărbierită, a mașinistului, gura lui zîmbitoare și încilcitură de riduri de pe obrazul lui, lăsate de greutățile vieții. Îi aud și glasul răgușit: „Ei ! Fie ce-o fi. Banca !” Aud pe urmă glasul pițigăiat al lui Tenyereș, normatorul, și după chițăitul lui înțeleg că a pierdut. Tare aș mai dori să văd ce-i în inima lor ? Dar., parcă eu am motive, să mă laud ? N-iați stat și eu dormind ca un nesimțit toată după-amiazia ! Iar starea aceasta a mea, începuse — îmi amintesc perfect acum — în momentul cînd l-am zărit pe Varga Lați cu haina arsă, cu ochii injectați, arși de fum. Mi se lăsase ca o to-ropeală pe creier. Toată ziua nu-mi venise o idee ca lumea și nu

simțisem supărare decît în clipa cînd al'm înțeles că Lați ăsta, care-a stat la datorie în ceasurile cele mai grele, mă pusese oarecum într-o situație de inferioritate.

Amurgul se lăsa sur iar eu aveam, impresia că și casele și ulițele erau copleșite de cenușă. Spre apus orizontul ardea în văpăi arămii, pe care se proiecta imaginea înaltă, dreaptă a coșului de fabrică. Pe locul unde fusese hala gaterelor nu se mai cunoștea nimic. Gol și pustiu era și locul unde se aflase mlăirele hangar, nimic nu împiedica privirea, pînă la dîmbul golaș din spatele lui. „Nu m-o fi scuturat destul gazda — îmi ziceam. Poate fusese prea grăbită să iasă, și d-aia nu și-o mai fi bătut capul cu mine. Ce ! E cu puțință să nu te trezești cînd te zgîlție și te îmboldește cineva ?”

La Toth nici n-am intrat. Îmi era groază de văicărelile biătrînilor. Am șuierat numai ușurel, Vera a ieșit din clasă, s-a oprit pe scările de lemn și s-a uitat lung la mine. Părul ei blond-închis, cu fire drepte și țapene, cădea, ca de obicei, ca o perdea, acoperindu-i obrazul stîng. De astă dată îi era căzut pe ochi și flutura, greoi în boarea înserării.

— Toată ziua te-am așteptat — mi-a spus ea cu glas înăbușit. Credem dă tenau dus cu salvarea !

Tăceam. Cam mulțisor tăcusem azi. Parcă mă și' dezvătasem să mai vorbesc. Mă uitam la genunchii Verei. Erau cam la înălțimea ochilor mei, ialr fusta scurtă pe care o purta nu-i acoperea... Ochii îmi alunecară apoi spre pulpele ei, spre glezne, spre pantofi. Erau noi-nouți, fuseseră albi dar acum erau plini de scrum.

— Ai fost azi-noapte pe-afară ? — m-a întrebat.

— Da. Vorba sunase cam fals. Am tușit, ca să-mi dreg glasul și am continuat: Am fost și eu acolo. Da'ce... parcă mai era ceva de făcut ?

— Te-am tot căutat... Ne-om fi încrucișat pașii fără să ne vedem...

— Probabil. Te-am căutat și eu.

— Și... de-atunci... pe unde tai umblat ?

— Am tras un somn.

— Ei ! aveai doar nevoie.

Vera se molcomise. Cobora treptele. Acum mijlocul îi ajunsese în dreptul ochilor mei, apoi sîinii... Bluza cu picățele îi acoperea, dar eu îi știam de parcă i-aș fi văzut chiar. Nimeni altul nu-i știa ! Fata avea privirea cam speriată.

— Ce s-o alege de noi, Pista ?

— Cum de noi... ?

— Vreau să zic de noi toți... de fabrică ?

— Eu am dormit... așa că nu prea știu... Ai auzit tu ceva ?

— Oamenii fac... presupuneri. A fost adunare, dar nu știu ce-au liotărît. Cred că mîine se adună și tineretul.

M-a dus cu ea, în vîrfurile picioarelor, pe trepte în sus, de-a lungul verandei, pînă la colivie. Ne-a întâmpinat bezna neagră. Am dat, jos, cu cotul, fără să vreau, o sită veche ce sta agățată într-un cui. Căzînd siita a stărnit un nor de praf. Ne-ana așezat, alături, pe o albie întoarsă cu fundul în sus. Asta era „banca” noastră preferată ; umerii ni s-au apropiat da de obicei. Vera mirosea a filn proaspăt. Niciodată n-am priceput cum poate mirosi o ființă omenească — mai ales o fată

tînără — a fîn ? Dar acest miros de fîn nu l-am simțit decît o clipă, căci nasul mîi se umplu de praf.

— Nimic n-a rămas din atelierul de tîmplărie — zise Vera. Am intrat în cenușă, care frigea încă, dar tot m-am dus la mașina mea. Era și ea fierbinte aa o sobă.

— Da'ce ! Parcă se poate răci așa... dintr-odată ? !

— Știu ! Da'mereu era rece. Numai căltire sfîrșitul turei se încălzea nițeluș.

— De-aitunci s-a răcit... nu te teme !

— Cum vorbești tu despre mlașinia aia, Pista ?

— Cum să vorbesc ? N-am spus decît că de-abia s-o fi răcit. Și aș pune rămășag că așa e !

Vera mi-a răspuns domol, cumpănindu-și vorbele.

— Tot ce am, cu mașina aia am cîștigalt.

Ne-a cuprins întunericul. Simțeam că fata și-a încrețit fruntea și privește, îngrozită, în gol. Știam dă pe buzele ei palide s-a cui-băriți mihnirea, cia un lucru străin care n-are ce căuta pe gura ei. Ar fi trebuit s-o mîngîi, dar nu găseam nici cum vorba potrivită. Eu nu eram trist, ci doar răscolit și neliniștit. Mă preocupa viitorul care, dintr-odată devenise incert. Ce ne putea aduce noul an ? Am simțit pe obraz părul ei. M-a lovit iar cunoscuta mireasmă de fîn despre care greu mi-atr fi fost să spun dacă-i cu adevărat un mjiros, sau o simplă adiere închipuită. Din grinzile tavanului cobora o căldură seacă.

— A doua oară văd fabrica în halul ăsta — mă încumet să zic după un' lung răgaz de tăcere.

Vera a încuviințat dînd din cap ; părul ei îmi mîngîia iarăși fața.

— Așa zicea și Varga Lați.

Parcă m-ar fi mușcat o gînganie otrăvitoare ; simții furnicături în tot trupul. Trebuie să fi fost foarte aproape de mine, atunci în zori, dacă auzise și ea vorbele lui Lați.

— Toți cei ce au fost aici în 44 pot spune la fel.

— Dar nu pe toți îi taie capul ! — oftă fata.

Ca o cernere de praf m-a copleșit amărăciunea. Miiu apărut în fața ochilor scaieții cei înalți și mi-a fulgerat prin minte deodată : Buruienile acestea netrebnice au ajuns în lumina soarelui cu prețul liniștii mele. Din tot ce plănuișem noi doi — Vera și cu mine — în multe nopți petrecute mîna-n mîna, șezînd pe troaca cea întoarsă cu gura în jos, s-a ales fum și scrum, în pârjolul care mistuisie fabrica. Ne și vedeam cu copii... cu mobilă nouă... Casa ne-o păzea un cățel tărcat, aveam picap și ne pregăteam' de-un concediu la îmiare. Vedeam înaintea noastră nopțile nenumărate pe care aveam să le petrecem împreună, laolaltă culcîndu-ne și laolaltă sculîndu-ne. Și toate astea fuseseră atît de aproape ! Poate de-aceea nu ne grăbiserăm. Iar acum — îmi dădeam seama — era prea tîrziu. Valul vieții ne îndepărtase de limanul visat. Vera izbucni în plînis. Se vedea cît de colo dă-și ținuse toată ziua lacrimile, ca să le poată da drumul seara, lingă mine.

3

În drum spre casă n-am întîlnit țipenie de om.

Șoseaua plină de praf părea brumată sub razele sclipitoare ale lunii pline. Sub ulucile fabricii, din întunericul dens, a țîșnit o pisică

fulgerînd din ochii ei verzi. Fără obișnuitul huroit al mașinilor, aerul părea rarefiat, lipsit de oxigen și mult mai înăbușitor ca altă dată. Stăteam în cumpănă. Să mă uit ? Să nu mă uit nițel prin vreo crăpătură a ulucilor ? Apoi am luat-o iarăși la drum. Înfiiorîndu-mă, parcă, așa cum mi se întîmpla cînd eram copil și treceam prin dreptul țintirimului. Mă uitam la ferestrele caselor, luminate toate. Peste tot, musafiri, prieteni sau vecini. Cele două treimi, pustiite, ale coloniei, se adunaseră la cea de-a treia, care scăpase nevătămată. Știam bine despre ce se vorbește în fiecare clasă. Despre altceva nici nu s-ar fi putut vorbi în seara asta! Nici eu nu mă gîndeam la altceva : mereu mă pomeneam cu marea de cenușă scăldată de razele lunii în fața ochilor ; mirosul ei înecăcios, iute, se lăsa greu peste împrejurimile fabricii mistuite de flăcări. Frunzele salcânilor nici nu se clinteau ; se pare că vîntului nici nu-i păsa de necazurile noastre și se dusese la culcare.

Mă mai limpezisem. Treceam prin mijlocul drumului, curiozitatea nu mă mai îmboldea să privesc, prin ferestre, să văd ce se petrece prin casele oamenilor. Simțămîntul de singurătate ce mă cuprinsese se întetea, pînă, cînd îl simții.cia pe o ciudată povară, grea ca plumbul. Aș, fi putut deschide oricare ușă pe, lîngă care treceam, dar eram sigură că oriunde aș fi intrat, aș fi auzit aceeași poveste ; a doua, a treia, a zecea sau a suta oară ! Cum a observat omul focul, cum a sărit din pat, cum s-a repezit să dea o mină de ajutor pompierilor. Poate că toți făcuseră cam același lucru, totuși fiecare căuta să povestească în felul său cele trăite. Iar eu, dare nu puteam istorisi altceva, decît că tocmai «atunci visam arici și dă femeia la care stăteam în gazdă abia-abia fusesse în stare să mă urnească din, pat... Gîndindu-mă la toate acestea, numai de povești nu-mi ardea. Ce prostie ! Să visezi arici, cînd în viața ta n-ai văzut decît o dată sau de două ori asemenea lighioană.

Pășeam prin colbul jilăvit de rouă. Cîte un cîine mă lătra plictisit, iar eu îi răspundeam cu cîte un șuier. Doream fierbinte să mă cufund iarăși într-un somn adînc, chiar de-ar fi fost să visez iarăși numai arici.

Acolo, în colonie, văzusem lumina zilei. De fapt în casa în care mă născusem ar fi trebuit să locuiesc și acum — oasă în care își sfîrșiseră zilele părinții mei. Adesea (mă întristam amintindu-mi că fusesem silit să o părăsesc. Adevărul este, că nu era cine știe ce arătoasă ; pereții de lemn erau putreziți de atîta umezeală. Fusesse clădită preatepjoajpede rîu, pe pămînt jilav și nici temelie n-avea ca lumea. Poate-i dolar o impresie a mea, însă întotdeauna am crezut că dacă s-ar fi aflat numai cu vreo sută de pași mai departe de mal, mama și tîta —• bieții — ar mîai fi trăit cîteva ani.

Doi ani a văduvit malcă-mea. Cînd s-a știins din viață, eu lucram la o altă întreprindere fiindcă aici, la noi, nu era nici un strung liber. Eram lăcătuș de meserie, aciolo însă mă angajaseră ca strungar și aveam leafă ceva mai bună. Mă anunțaseră prin telefon... îmi aduc aminte ca acum : era prin mai și era Cald, așa că atundi cînd am ajuns,

cît ce-am intrat pe ușă, m-a lovit un miros de narcise. Vecinii o așezaseră pe catafale și aduseseră acolo toate narcisele cîte se găseau în colonie. Din mormanul de steluțe albe, îi vedeam obrazii bătrîni, dar liniștiți. Ar fi trebuit să-i aduc eu florile, dar mi-o luaseră alții înainte. Am stat multă vreme, în amețitoarea mireasmă a florilor și-mi aduceam aminte cu dureroasă precizie de rugămîntea ei de totdeauna : să nu plec și să nu plec ! Să petreacă du mine puținele zile pe care le mai avea de trăit. M-am aplecat asupra ei, am sărutat-o pe frunte. Florile pe care nu eu le adusesem foșneau atinse de umerii mei. Și acest foșnet ca niște șoapte domoale, pline de reproș, m-au urmărit apoi multă, multă vreme.

O mătușă din Ciuc a venit, deși greu bolnavă, să-și ia bun-rămas de la mama. Ei i-am dat, după înmormîntare, hainele maică-mi, vasele cîte mai erau bune de folosit și niște lucruri care mie nu-mi trebuiau. Cîteva mobile mai bune le-am pus la adăpost, sub un șopron, pe celelalte le-am dăruit în dreapta și-in stînga, celor ce se arătaseră dispuși să le primească. În casa noastră s-a mutat imediat un fochist de locomotivă — unul care avea o droaie de copii — așa că, înainte chiar să fi plecat înapoi la rosturile mele, ferestrele erau împodobite cu alte perdele decît cele pe care le apucasem de mic.

Îl rugasem pe Varga Lați să-mi scrie dacă s-ar ivi vre-un post de strungar ; doream tot mai mult să mă văd iar acolo, unde-mi petrecusem copilăria. Peste vreo șase luni am primit o scrisoare de la el prin ciare mă chema. O funcționară ieșită la pensie, mli-a cedat o odaie ; i-am făcut o intrare separată, mi-am adunat mobila de pe unde se găsea depozitată și am dat-o la reparat. Din trei părți năvălea acum soarele în locuința mea, parcă ar fi voit să-și plătească datoria ce o avea față de bieții mei părinți.

Mergînd așa, pe ulița pustie, purtîndu-mi povara singurătății printre ferestrele care vegheau treze, mă sîcîia un gînd ciudat : „și acasă — mă gîndeam — toate le voi găsi altfel de cum, le-am lăsat"... Presimțirea mi se adeveri într-un fel, Cînd am răsucit comutatorul l-am zărit pe Lați, doitmiind dus, cu capul pe masă. își ținea unul din brațe căpătîi ; celălalt atârna, aproape pînă în podea. De cîte ori nu tresărisem, în timpul zilei, gîndindu-mă: atîta mi-ar lipsi, să dau tocmai de el cînd o să ajung acasă? Crescusem împreună, dar Varga mi-o luase înainte. Lucrul ăsta l-am înțeles mai bine, abia azi-dimineață. De-aoc ea poate presimțeam C-o să-l întîlnesc. Mă uitam la el și-mi dădeam seama că toate cîte se aflau acolo în jurul lui, patul înalt, larg, de modă veche, cu oglindă, aparatul de radio în cutia lui mică albă, cărțile mele tehnice, romanele, aparatul fotografic în toc de piele, planșa de desen, toate cîte alcătuiau micul meu univers casnic, toate acele lucruri ce oglindeau exigențele mele, nu se potriveau deloc cu persoana lui, cu felul lui' de a fi. Observai că și pe fața de masă se așternuse un strat din fulgii întunecați ce pluteau afară, prin tot văzduhul.

Cînd am intrat Varga Lați nu s-a trezit așa că am fost nevoit să strig la el :

— Hei !

— Da ! — răspunse el prompt, dar fără să miște. Întrebarea tai justificată, bătrîne, dar dacă a fost ușa deschisă ? !

— Ți-am spus eu ceva ?

— M-ai întrebat ce caut aici!

— ii fi visat, măi vere !

Se ridică în capul oaselor, se întinse puțin și-și frecă fruntea stacojie, pătată. Nu rrnai era îmbrăcat în hainele lui de lucru jerpelite și arse, ci într-un costum maro, de sărbătoare. Mă măsură cu o privire limpede, pătrunzătoare. întrebă :

— Cît o fi ceasul ?

— Unsprezece.

— Și tu... pe unde naiba ai umblat ? De trei ori te-am căutat.

Apoi, de necaz, am adormit aici, pe masă.

— Bine ai făcut. Dar să știi că mie mi se bate ochiul. Mîncăm. ?

— Ce ai ?

— Nici eu nu știu.

— Ia să vedem.

Am adus cina de la bucătărie ; un blid de ciorbă de fasole verde. Am tăiat câte-o felie de pîine și-am scos din sertarul mesii încă o lingură. Am început să mîncăm. Capetele noastre se atingeau de-asupra farfuriei. Lați își mjarunțise felia de pîine în ciorbă și o pescuia cu lingura, dumicat cu dumicat. Așteptam să-mi spună ceva.

— Am avut ședință de partid — spuse el, în cele din urină.

— Și... ?

— Mîine dimineață ne sculăm devreme apoi... muncă în asalt.

Dacă ne ținem bine, în patru zile pornim patru gatere.

în timp ce vorbea își apropiase obrazul de al meu ; îi vedeam de-aproape pleoapele înroșite de fumul incendiului și cutele lăsate de oboseală pe fruntea, ce-o cunoscusem mereu senină. Căuta, cu ochii lui întunecați, alegîndu-le pe îndelete, bucățile de pîine ce pluteau în ciorba de fasole verde. în sufletul lui zgura acelei zile tulburi se așezase, în timp ce alții — printre care și eu — aveam nevoie de un răstimp mai lung, pînă să putem judeca liniștit. Varga se și lămurise o1 el însuși și cu lumea. Așa că, stînd așa față-n față cu el, am simțit că încordarea mea cedează ; simțeam că de fapt nu mai era nici o primejdie. Se ivise o piedică, ami învins-o și acum totul merge înainte pe calea hotărîită. Muncim, trăim, iar pe la anul nou o să ne căsătorim Vera și cu mine — și apoi căutăm un cățel creț oare să ne păzească casa. Varga mă căutase toată seama. Bram convins că numai ca să mă liniștească.

— Hala n-o putem ridica în patru zile,!

— Nu-i vorbă de asta ! — ripostă el. — La început ferăstraiele vor lucra și sub cerul liber. Mai sînt cazuri. Apoi puse jos lingura și zîmbi. — Ei ! ce-a rămas... a ta să fie ! Că bună a mai fost!

— Gătește bine bătrîna — spusei.

— Dimineață vii ?

— Mai întrebi ? !

— Cred că vor veni cu toții.

Era un lucru așa de simplu și de firesc ; vom porni mașinile și sub cerul liber. Asta trebuia să-i răspund Verei cînd ma întrebă... Cum de nu mina trecut prin cap ?

Varga plecă. M-am aplecat peste pervazul ferestrei deschise și m-am uitat îndelung după el, pînă ce-a dispărut după colț. Acum se duce acasă, le spune cîte o vorbă bună neveste-si și fetei, ca ele să se culce mulțumite, apoi adoiairme și el. El nu știe ce înseamnă să dai din colț în colț, ziua de mișine nu-i dă nici o grijă. Un muncitor ca mine își găsește ușor un rost oriunde în țara asta, familie n-aveam, totuși, m-a sîcîit toată ziua gînidul : oare ce-o să se aleagă de tihna mea de pînă acum ?

Varga n-o caută anumle, nu-i dă importanță, totuși o trăiește din plin. Oare nu tocmai din cauză că el nu se prea zdrobește după o viață tihnită ? ! Mi-a trecut pofta de culcare. Am dat drumul aparatului de radio și-am stat s-ascult cîntecul pătimaș al unui tenor sud-american. Așezat la fereastra deschisă am fumat, multă vreme, țigară după țigară.

4

Era spre vremea prînzului ; pe geamul murdar, razele soarelui stîrneau curcubeie. Cuțitul cu care lucram, subțire la limită, îmi juca în fața ochilor, umflîndu-și contururile. însenina că trebuie să mă odihnesc.

împinsei cureaua de pe roata de transmisie și mașina se opri. Eram puțini în atelier ; afară de mine doar un lăcătuș și meșterul. Ceilalți lucrau pe-afară. Mașinile suferiseră amarnic din pricina focului ; arsesese unsoierea din lagăre, se topiseră cartărele, scrumul se alesese de curelele de transmisie. Toate piesele mașinilor erau uscate, afumate, ruginite. Cererile de piese veneau ca o avalanșă și se cereau tot piesele cele mai importante. Nu ca) înainte, cînd erau solicitate mai multj mărunțisurile. Astfel se chema că noi, cei trei, ne făceam obișnuita meserie, doar că ritmul muncii era ceva mai vioi. Cînd mă opream să răsufli oleacă, mă uitam împrejur prin atelier. Era același atelier din totdeauna ; tavanul scund, unghere întunecoase, mașini negre prinse în podeaua neagră. Pilitură sură, liliachie, grărnietzi de șpan, legături de cîlți îmbibate cu ulei. Meșterul lîngă tehgheaua menghinei, plină de scule aruncate claie peste grămadă, îndrepta un desen, stiărpînându-se pe sub nas.

Ce-i drept nu-i păcat. N-a trebuit să tragem Ța sorți, cine să rămînă în atelier și cine să meargă la îndepărtarea ruinelor. Ne adunaserăm cu toții, în zori, la atelier, iar meșterul spusese : „Un lăcătuș și un strungar să rămînă aici, ceilalți, «fiară !" Pornirăm cu toții fără vorbă, spre ruine; meșterul strigase iar: „Ce, mă! Sînteți nebuni ? Păi n-am spus că un lăcătuș și un strungar să rămînă la atelier ?”

Nenea Truță, celălalt strungar, ieșise de mult, eu de-abia trecusem cu un picior peste prag. Cinevai mă împingeia de la spate, dar eu tot mi-am făcut loc întorcîndu-mă și — ca omul care face un hatîr celorlalți — ani oftat:

— Ia-uite, dom-le, te-mping înapoi fără să te mai întrebe... ! Ei, dar dacă altul nu vrea, bai să rămân eu !

Acum, în clipele de răgaz, mai oă-mi venea să cred că prea lesne mă învoisem... Nu cumva, pînă la urmă, să se creadă că anume am ales munca asta mai ușoară.

Am stat ce-am stat și i-am spus meșterului.

— Nenea Geza ! Cheamă-1 pe moș-Truță... Eu aș vrea să lucrez cu cei de-afară.

— Aici ți-e locul ! — mă repezi miaistărul fără să mă învredni-cească barem, cu o privire, era tare ocupat cu planșa, pe care o avea în față și cu scărpinatul pe sub nas. Țepii cărunți ce-i acopereau obrajii uscățivi aveau străluciri metalice. — Dă-i bătaie ! — urmă el ^apoi — că acu-i vezi venind după piesă.

Aș minți dacă aș spune că m-așteptam la alt răspuns ; erau tocmai vorbele pe care, fără să mi-o mărturisesc, le dorisem. Dar tot am mai insistat:

— De ce-oi fi rămas tocmai eu ?

— Tot eu s-o știu și pe asta, bai ? Cînd or fi gata toate piesele comandate, poți să te duci și tu la ceilalți.

— Pînă atunci își termină lucrul cei de-afară !

— N-ai tu grijă, nu-1 termină...

Se urni din loc făcînd câțiva pași ; podeaua cea putredă pării sub picioarele lui. Acum își privea planșa sub alt unghi, mai de la distanță. Nici așa însă — se pare — nu-i fu pe plac. Deodată, mă privi drept în față: atît de brusc și-a ațintit la mine privirea rece a ochilor lui albaștri, încît am tresărit. Mi-o fi ghicit gîndul, Căci pe fața-i veșnic neraisă i se ivi un zâmbet. Pîtaă și acest zâmbet îmi aducea aminte de zilele liniștite de mai înainte. Îmi fuseseră dragi zilele acelea care treceau așa, una Ca alta, acum, însă n-ar fi fost rău să mai uit puțin de viața obișnuită de altădată. Ceea ce se înlîmpla pe-afară, numai obișnuit nu era. Iar noi, cei din atelier, eram oa să zic așa pironiți la mal, departe de curentul mare al fluviului. Cerînd însă să-1 cheme pe celălalt strungar în atelier, în glasul meu nu se prea! simțea cine știe ce convingere.

— Păi dadă zici — spuse meșterul pe neașteptate — du-te și spune-i lui Truță să vie... dadă vrea...

— Ei ! Așa mai merge i — am îngăimat eu.

Întinsesem prea mult coarda ? Ori plesnise poate din pură în-tâmplare ! Pe fața meșterului nu se putea citi nimic. Am ieșit aprin-zîndu-mi o țigară. Pe când ocoleam hala mașinilor auzeam răsufllarea regulată, potolită, a motorului și plescăitul curelelor celor mari de pe transmisiile osiei principale. Constatam cu uimire cît de învechite erau mașinile noastre și cît de neeconomic erau îmbinate. O mașină de aburi de 900 de cai putere, pusă în mișcare pentru un singur strung, fiindcă în zilele acelea să fi căutat cu luminarea, nu găseai altă mașină în stare de funcționare în toată fabrica. Iar în clipele acelea nici chiar strungul meu nu mai lucra ! Am grăbit pașii, încît atunci cînd am ajuns lia colț alergam de-a binelea. In graba mea, era gata să cad în bazin. M-a lovit un val de căldură dogoritoare. Lumina ne-miloasă a soarelui, mi-a izbit dureros retina. Tabloul acesta, al forfotei

aparent lipsite de rost, care apăru în fața ochilor mei, m-a amețit. Siluete de homari se agitau acolo, jos, printre postaimenfecele de beton ale mașinilor, ca niște furnici, și era tare greu să ghicești sensul mișcării lor; parcă nu-i preocupa altceva deoît să dispară cît mai curînd în mormanul de cenușă de sub picioarele lor. Unii scoteau cenușa cu lopata, stîrnind nori întunecați. Prin aer se încrucișau, ciocnindu-se mereu, bucăți de lemn arse pe jumătate, șipci și scîndurii. Curînd am început să recunosc oamenii, mai mult după mișcări. Crezusem că și Kalios se află la postul lui, în casa mașinilor. El însă stătea acolo jos, cufundat în rumeguș pînă la genunchi și desfăcea un lagăr al osiei principale. Varga Lați, îmbrăcat iarăși în hainele de lucru zdrențuite, trăgea cablurile, tot unul cîte unul, de pe sub ruine. Avea mișcări iuți, aproape vesele. Smuncea sirtoa al cărei izolator arsese, apoi, proptindu-se bine pe picioare, trăgea într-una, din toate puterile. Cineva, pe care nu-l vedeam, urlă.

— Stai așa! că mi s-a încolăcit pe pictor!

Soarele dogorea, cenușa bătea cînd în alb, cînd în' albastru, grinzile arse pe jumătate aveau un luciu metalic. S-a iscat un vînt, involburîndu-se printre mașinile ce se înălțau, golașe, spre cer, și deodată totul a pierit sub norul gros de cenușă.

Orbit, am început să tușesc. O buclată de lemn ce venise în zbor, mă lovi la gleznă. Jos, drept sub mine, Cineva ascuns privirilor mele, a strigat răgușit, cit îl lua gura: „Damänvaaaals!”

Cînd vîntul s-a potolit, iar fulguiala de cenușă a început să se așeze, l-am zărit pe nea Tiruță. Era cocoțat tocmai sus, pe gaterul din dreapta. Rama ferăstrăului încremenise ceva mai sus de jumătatea drumului său. Truță, bătrînul, se urcase și încălecaser peste marginea ei de de-asupra. Nădragul — ca un burlan țeapăn și murdar — îi alunecase în sus pe pulpă, de i se vedeau gleznelor prea albe și firave, brăzdate de vine liliachii, și bocancii enormi cu ținte mari, legănîndu-se prin fața pieptenilor aibăstrui-argintii ai pînzelor de ferăstrău.

— Nea Truță! — l-am strigat de departe. Vino jos! E mai bine pentru dumneata să te întorci în atelier!

Scoțîndu-și capul prin largul patralater al cadrului, privi în jos. Părea un portret în ramă de fier. Șapca lui neagră semăna cu o plăcintă frămîntată din zgură și ulei. Soarele îi cădea în plin pe chipul lui slab, năclăit de funingine, umplîndu-i-l de broboane de sudoare care se prelingeau, la vale lăsîndu-i pe față dîre întunecate.

— Ce faaace?

— Cred că-i mai potrivit pentru dumneata să stai în atelier, e mai răcoare, am repetat eu.

— Mai bineee?

Uitîndu-mă la bătrîn, mi se părea că bocancii lui cu talpa de-un deget, oare se bălăbăneau prin fața ferăstraielelor, sînt mai mari decît însuși omul. Țintele tocite luceau alb, iar sus, pe chipul lui îngust și încrețit, sticleau broboanele de sudoare. Asudam și eu acum, și-mi simțeam gura plină de gustul amarui al scrumului.

De-abia înțelegeam bolboroseala lui mînioasă.

— Dracu'mai știe unde-i bine acum!

Vîntul se stfoni iarăși, învolburînd cenușa. Închisei ochii apărîndu-mi cu palmele gura și nasul. Bătrînul, cocoțat acolo sus, își căuta un loc mai comod, legănîndu-și picioarele. Am înțeles că n-are de gînd să coboare și că n-are să-mi cedeze locul.

— Păi... dacă nu vrei — mi-am zis — mă întorc înapoi. Doar piesa-i așteptată...

Simțeam ca un fel de ușurare și nimic altceva. Dintr-un colț al bazinului niște fete cu fețele pline de funingine mă strigau și-mi făceau semne, dar eu mă uitam în altă parte, că aveam destule de văzut. De-abia seara am aflat că fusese și Vera printre ele. Am privit în urma mea, pe lîngă sala mașinilor. Vîntul își făcea de cap; ridica cenușa într-un vârtej înalt în formă de con și apoi o împrăstia peste depozitul de bușteni. După fiecare asemenea răbufnire de vînt, atelierul îmi apărea aa un loc curat și îngrijit.

I-arn raportat meșterului:

— L-am găsit pe bătrîln, dar nu vrea să se dea jos în ruptul capului.

Ochii lui reci, tăioși se ațintiră asupra mea cu ironică satisfacție dîndu-mii să înțeleg oarecum, că meșterul știa de mai înainte că moș Truța nu-i dispus să schimbe cu mine...

5

Cînd, sub cerul de vară s-au pornit cele patru gatere deodată, iar rumegușul — împrăștiindu-se în aerul dens — prinse a se cerne pe umerii gateriștilor, trustul a oprit producția și reconstrucția fabricii.

— Ei, băieți! — spuse meșterul. — Deabia acum zic și eu că ne-am ars! Aruncă, cu o mișcare firească, șublărul pe strung, dînd din umeri, ca omul care cu acest gest înțelege să pună punct muncii sale începute acum douăzeci de ani. Mai tîrziu mi-am adus aminte mereu de acest gest al meșterului, fiindcă el exprima foarte bine tocmai simțămîntele noastre din, acele zile.

Știam de mult că fabrica e o hîitură, că rnașinile-s vechi de pe vremea lui Pazvante, că pădurile din împrejurimi sînt sleite și că rodul plantărilor executate în anii de după eliberare nu se va arăta decît de-abia peste cîteva decenii. Ne deprinsesem cu acest gînd, care ne durea și nu-l puteam uita, dar nu ne mai băteam capul cu asta. Se întîmplă ca unul sau altul să se aleagă — la vîrsta de 30 de ani — cu o boală incurabilă, pe care apoi o poartă pînă pe la șaizeci de ani. E firesc ca în tot acest răstimp el să nu se gîndească la moarte, ci la viață. Și fabrica noastră era bolnavă, dar n-a stat să se tînguie, n-a așteptat — pasivă — să-i vină ceasul, ci a trăit dînd munți de chereștea economiei naționale, ba a și cîștigat o dată drapelul de frunză pe țară! Plesnea de viață, de energie care însă, acum, se evaporaseră fără urmă, așa cum se evaporază oxigenul din tubul rămas cu robinetul deschis. Pieirea ei se întîmplase repede, în mai puțin timp decît este necesar ca o asemenea veste să se răspîndească. Flăcările mistuitoare iscate din bobul de jeratic al unui muc de țigară aruncat unde nu se cădea, n-ar fi oprit producția decît pentru cîteva zile. Pe cînd știrea asta...? Iată că dărimase totul... absolut totul!

Am desprins pentru cea din urină oară, cureaua de pe roata de transmisie. Mi se părea că trag o draperie neagră între Ieri și Azi. Bănuiam de-atunci chiar, că în ce mă privește — n-alm să mai împărtășesc necazurile ce aveau să se abată asupra coloniei noastre. Prea se zguduise pământul sub noi ! Prea pîrîiseră pereții ce ne înconjurau ! Roțile au încetat să se mai învîrtească. Au căzut la pământ ulcimiile așchii de oțel. M-am uitat îri jurul meu. Cu toții păreau parcă mai mici decît fuseseră cu un ceas-două în urmă.

În asemenea clipe e bine să ai numai preocupară grave. Mie însă, privind la bătrînul Truță, cum se șterge pe mîini, cu ochii pironiți în pămînt, a început să-mi pară rău de cele patru zile pe care le-am petrecut în răcoarea atelierului.

Directorul Borodeanu și Lukaci, secretarul de Partid, au fost chemați la regiune. S-au înapoiat cu vestea că mașinile utilizabile trebuie să fie demontate ca să fie trimise altor fabrici; aici are să se construiască un mare combinat pentru industrializarea lemnului, care o să producă furnir și plăci aglomerate.

Mai auzisem noi cîte ceva despre acest proiect ce figura în planul de stat, dar deocamdată nu vedeam decît vechea fabrică, ciuntită și neagră toată de funingine, care nu, mai dădea țări lemn, nici nouă pîne.

A venit Varga Lați și m-a chemat, am hoinărit apoi împreună, prin depozitul de buștenii, printre stivele de cherestea uscată, caldă, din care se împrăștiau miresme de rășină proaspătă. Era pe la mijlocul săptămînii și era vremea lucrului.

— Tu știi că-i vremea lucrului ? — l-am întrebat.

— Ei, na ! Cum să nu știu ! — mi-a răspuns el. — O simt în tot trupul meu. Mă și înfior cîteodată : „Cum naiba să mă apuc: eu de cablurile astea smolite, în cămașă de mătase ?”

Văpaia soarelui de înainte de amiază ne dogora apăsătoare. Loveam cu piciorul, din cînd în cînd, alene cîte o scoarță de copac, înnegrită, din grămezile care acopereau locul. În fața noastră se ridica o prăjină cu tabla avertizatoare : „Fumatul strict oprit !” Ne-am aprins țigările, parcă anume, ca să ne convingem încă o dată, că deacum toate-s răsturnate cu capul în jos.

— Asta-i ! — spuse Varga. — Acum trebuie neapărat să luăm o hotărîre. E trist al naibii cînd, dinibr-odajță, destinul comun se îmbucătățește în destine mărunte, individuale.

N-aveam nici un chef să urmăresc, în gînd, filozofările lui despre destinul comun. Pe mine mă interesa propriul meu destin, sau mai precis : destinul meu și al Verei.

— Ce hotărîre să mai iei ? ! Poți hotărî altceva, decît ceea ce o să hotărască ceilalți ? Aici nu prea ai de ales !

— De ce ? Poți să pleci în altă parte, bunăoară. Asta-i una la mînă. Sau poți să rămîi să lucrezi la demontarea mașinilor. Asta-i a doua...

— Asta nu-i o treabă pentru mine. Cît poate să țină ! O lună ?

— Sau poți s-aștepți începerea construcției. Asta-i a treia...

— Cam nesigură treaba asta, bătrîne !

— Absolut sigură.

— Ei, și chiar dacă n-ar fi nesigură, mai este-o întrebare. Face de mine ? Doar nu-s zidar !

— Nici eu !

De astă dată Varga se afla într-o mare încurcătură, care îl aducea mai aproape de mine și mă făcea să nu-l mai pizmuiesc. Îmi era mai drag acum și îl înțelegeam mai bine. Adesea oamenii se simt mai apropiați între ei când își descoperă slăbiciuni comune. Iar eu, pînă acum, prea rar descoperisem la acest Lați vreo trăsătură care să-mi fie proprie și mie.

— Care-i punctul de vedere al partidului ? l-am întrebat.

— Comitetul raional o să-i sprijine pe cei ce vor să plece la lucru în altă parte.

— Păi atunci e limpede.

— Nu tocmai ! li sprijină, firește, sînt mulți cei ce vor să plece. Dar să nu uităm că și pe șantierul care-o să fie aici o să fie nevoie de brațe de muncă. Și nici să te muți așa cu tot calabălăcul, nu-i tocmai ușor.

Priveam în jur, cu ochi mari ; parcă pentru întâia oară vedeam stivele înalte de scânduri din care iradia lumină și căldură și linia colinelor ce închideau valea, și norișorii albi care tiveau zarea.

— Nu-i chiar așa ! — a adăugat el cu glas sumbru. — Adevărul e că totuși destinul comun se destramă în destine individuale. Ne obișnuiserăm cumva așa, cu toții laolaltă ! Nici nu-mi venea să cred că odată o să fim siliți s-o luăm care-ncoitro !

A mai tras uri fum din țigară și a continuat :

— Fapt e totuși că aici se va înălța un combinat uriaș.

Tăceam. Mă bucuram oarecum de tulburarea lui, dar tot mai speram că în cele din urmă o să găsească o soluție convenabilă și pentru mine. Mă cuprindea iarăși sentimentul singurătății, mă simțeam din nou părăsit, ca în seara aceea, cînd am trecut pe ulița plină de praf, scăldată de razele lunii. Habar n-aveam ce aş putea să fac, ceva potrivit și pentru mine și pentru Vera. Trecu cineva pe poteca ce mergea paralel cu cea pe care ne aflam noi. Nu i se vedea, dincolo de bușteni, decît pălăria ; o vechitură verde, slinoasă.

— Să-l ia naiba de combinat ! — strigă Varga pe neașteptate, amenințînd cu pumnul spre norișorii cei albi. — Habar n-am ce va fi, deși îl văd mereu în fața ochilor. Pricepi tu cum vine asta ? Ceva modern și minunat, aici, între vechile noastre dealuri. Iți spun : habar n-am ce va fi, totuși parcă mereu-îl văd înaintea ochilor.

Își vîrî mîinile în buzunare și zîmbi stînjedit. Eu în viața mea nu văzusem ceva ce nu există. Îmi plăcea să trăiesc liniștit, lucru pentru care nu simțeam nevoia să Visez. Realitatea voiam s-o văd, nu să mi-o închipui ! Realitatea care putea să ne asigure — Verei și mie — un trai mulțumit. Dacă în această colonie n-o să mai avem un rost, o să ne luăm catrafusele și-o să ne așezăm într-un loc mai primitiv, mai sigur. De cîte ori n-am discutat cu Varga Lați despre viață, despre problemele ei mărunte. Mai ales după ce-am terminat armata. A fost un timp cînd, din cauza acestor discuții, era gata-gata să stricăm prietenia ce ne lega din copilărie. De multe ori, îmi venea cumva, că umblata pe poteci diferite, că sîntem străini unul de altul. Și nu numai pentru că

el se căsătorise mai devreme. Il invidiam și nu prea știam de ce, dar să-l urmez nu eram în stare. Și nici nu voiam. Evenimentele grave care interveniseră au topit parcă toate diferențele dintre noi. Eram amîndoi deopotrivă de necăjiți, mergînd pe poteca dintre grămezile de bușteni, pe sub tabla care — chipurile — oprea fumatul. Soairele ne bătea în creștet, noi însă nu ne mai hotărâm s-o luăm spre oasele noastre.

— Ei ! Am plecat ! — am, spus. M-am săturat de hoinărit !

— Și eu...

— Asta-i muncă mai grea decît cea mai grea dintre munci.

— Ai dreptate... fire-ar să fie... !

Am dat mina, cam stingheriți, căci pînă acum nu obișnuiam s-o facem. Păi, dacă ne întîlneam de zece ori pe zi ! Îmi părea rău de Lați, constatăm că mă cam dezamăgise. însemna că m-am înșelat în privința lui ț acum nici el nu era în stare să găsească o soluție convenabilă pentru mine. Și eu, care-mi pusesem nădejdea în el ! îl compăttimeam, văzînd aă nici pentru el însuși nu găsește o dezlegare... Pe cînd eu... Ei bine, eu mă și hotărîsem.

îi scrisesem lui Gheorghe Bucur la fabrica de cherestea unde lucrasem pînă la moartea maică-mi. Multe scrisori plecaseră în ziua aceea, căci nimeni nu-i chiar atît de singur pe lume, încît la un necaz ca ăsta, să nu aibă cui îi scrie o scrisoare. Nu mă îndoiam că Bucur are să mă ajute, nu odată îmi spusese în față, pe cînd lucram la ei, că-i place „stilul” meu de lucru.

Seara, în căldura apăsătoare a „coliviei”, șezînd pe albia întoarsă, am strîns-o lîngă mine pe Vera și, mîngîindu-i părul, îmi sfărîmam capul cum să-ncep, să-i spun ce hotărîsem. Stam îmbrățișați ca doi copii ai nimănu. Eu măcar eram orfan în lege, n-aveam pe nimeni decît pe ea doar. Mă gîndeam ; cit de lînă îmi cursese viața pînă atunci și-mi venea să plîng de necaz ; de ce-orn fi noi așa de nenorocoși ? Pînă la urmă am început să-i vorbesc, sub scutul beznei cenușii : că de-acum încolo fiecare trebuie să-și găsească singur calea, că un om destoinic nu stă mult la îndoială.

Simțeam surîsul mîbnit al Verei.

— în ce mă privește, singur tata are dreptul să hotărască.

— Sau eu... ! — am zis dam răstit. — Mai curînd eu !

— Tuuu ? Păi tu însuși n-ai de lucru ?

— O să am. N-ai să mă vezi umblînd lela multă vreme.

— Ai de gînd să pleci ?

— Da ! Cu tine !

S-a lăsat tăcere. Se auzea scîrțîitul cariilor care rodeau grinzile.

— Numa' că eu nu-s dispusă să mă duc așa, oriunde !

Copil a fost și copil a rămas ! Un copil zvelt, cu trup mlădiu, cu ochi calzi. Un copil care uneori se încorda ca o varga de oțel, un copil care pe neașteptate se schimba și devenea om în toată firea, încăpățînat, decis. Niciodată n-^am fost în stare să prevăd și să evit aceste schimbări, deși ele se petreceau sub ochii mei. Vera a simțit că sînt necăjit. Și-a lipit palma fierbinte, cam aspră, de obrazul meu și a oftat. Dar nu s-a îmblînzit. A adăugat :

— Să știi că nu-mi place cînd cineva se amestecă în treburile mele J

Cred că nici cînd colonia noastră n-a fost atît de tăcută. Arn citit undeva că minele părăsite temporar, încep să se năruie, se distrug și le îneacă apa. Se vede că și sus la suprafață, lucrurile se petrec cam în același mod. Unde încetează munca, începe ruina. Pe zi ce trecea, zidurile îmi apăreau tot mai urâte și mai jupuite, zăplazul mai șubred, clădirile mai părăginite. Mă opream în ulița tăcută și mi se părea că aud cum pîrîie, cum se macină împrejurul meu, colonia.

Câțiva plecaseră, alții se pregăteau de drum. Comisia care lucra în biroul direcțiunii, repartiza la locuri de lucru corespunzătoare, într-o anumită ordine, înotîi pe cei mai în vîrstă, familiști, apoi pe cei mai tineri, punându-le la dispoziție camioane să-și transporte lucrurile. Lânzezeala însă nu se risîpea ; cei mai mulți, mai stăteau pe gînduri. Oamenii trăiau ca într-un vis, așteptau ceva care parcă nu mai voia să vină. Iar zilele treceau, leneșe, greoaie.

Pierzîndu-mi răbdarea să mai aștept un răspuns de la Gheorghe Bucur, m-am repezit pînă la el. M-a primit rîzînd, mi-a pus în mână scrisoarea pe care tocmai se pregătea să o dea la poștă.

„Exact de-un strungar ca tine avem nevoie. Ai primi aici un strung destul de bun. Nu chiar cel pe oare l-ai avut, ci unul mai din fund, dinspre colț. Am vorbit cu conducerea, dar trebuie să te grăbești — bătrâne — că ai voștri vor năpădi azi-măine, toată Valea Mureșului. Ar fi nevoie și de un electrician...”

— Asta-i foarte important! — am zis eu.

Am aflat pe urmă că el, Gheorghe Bucur, devenise mașinist-șef, dar că era în același timp și șeful atelierului și de-aseenea președintele comitetului uzinei. Altă schimbare — la el — n-am băgat de seamă, doar că vorbea ceva mai cumpănit.

— Adu-l aici și pe prietenul tău — mi-a spus. O să vedem noi ce știe și în orice caz o să găsim ceva de lucru și pentru el. Nu se pricepe cumva la ascuțit ferăstiraie ? !

— Știe de toate, ca și mine.

— Păi tu te mai pricepi și la altceva decît la strung ?

M-am uitat chiorîș la el :

— Ce faace ? Află că nu-i nici un fel de muncă, la o fabrică de chereștea, la care să rămân de rușine.

— De unde să știu asta, măi frate ; că tu, nu te-ai amestecat nici odată în ceea ce nu te privea direct. Și cum ți-am spus, adu-l aici și pe prietenul tău.

M-am întors acasă cu primul tren și m-am dus drept la Varga. Eram bucuros că de astă dată avea el nevoie de mine și că eu eram cel care îi putea fi de ajutor. Mă gîndisem : Nu-i spun nimic, îi dau numai scrisoarea lui Bucur și aștept să văd ce mutră o să facă.

L-am găsit în curte : gol pînă la brîu, asudat learcă, îi ajuta nevastă-si la spălat de rufe. întinse mîna după scrisoare. Degetele-i erau opărite, încrețite de leșie. Fetița lui, care avea vreo trei ani îl tot zgîlțîia de pantaloni, încît omul, pînă să isprăvească de citit cele cîteva rînduri, se tot clătina de parc-ai fi băut. Varga! îmi făcuse rost de slujbă

aici, când cu moartea maică-mi. însemna că aducându-i această veste, îmi plăteam doar o datorie.

— Ia uite, dom-le ! — zise el ridicând ochii. — E rost și pentru un electrician. Care va să zică te-ai gândit la mine ?

— Nu, dragă ! La Șahul Persiei!

•— Mulțumesc, Pista.

Am simțit emoție în vocea lui. Mi-a dat înapoi scrisoarea, s-a aplecat, a luat fetița în brațe și a început să-a șteargă obrazii mânjiți de magiun.

— Uite însă că noii, oțtiva •— a adăugat — ne-am vorbit să mai rămânem să demontăm fabrica.

— Ce ! Ești nebun ? Nu-ți dai seama că pînă atunci ți-or sufla alții toate posturile bune de sub nas ?

— Cei ce ml le-or sufla înseamnă că n-au avut încotro nici ei...

— Ascultă, măi băiete ! Ai stat tu vreodată la coadă ? — l-am întrebat.

Acum ? Sau mai demult ? Că •— în ce mă privește — tocmai deunăzi mi s-a-ntîmplat, la oraș cînd am, vrut să intru la un film.

— Ei, și cînd ai ajuns la casă ai luat bilet ? Ori ai renunțat ?

— Am luat!

— Ei ! Și-acum de ce vrei să renunți ?

— Aha ! Ai început să vorbești în! pilde ! Just, just! Da'... uite că nu prea mă interesează reprezentarea pentru care mi-ai făcut rost de bilet. Nu te supăra ! Demontăm fabrica, și-apoi se construiește combinatul.

— înțeleg ! Tu îl și vezi în fața ochilor.

— Asta-i situația. Vreau să-l văd și în realitate.

— Păi, dacă ar fi să-l văd cu ochii... crezi că eu m-ași da în lături ? Da'ce ! Pot eu s-aștept atîta ?

— Nici nu face să stai și să privești cu mîinile încrucișate cum •clădesc alții.

Nevastă-sa lăsase și ea rufele, își ștergea mîinile cu șorțul și se uita cînd la mine, cînd la bărbait-său. De cîte ori se uita la el, în ochii ei căprui scânteia un fel de mîndrie. Poți să știi ce vedea ea în. Lați al ei ? Știu însă că, la mine nimeni nu se uitase, nîcîcînd, cu asemenea ochi. Era o femeie scundă, cam grăsuță. Fusese o bună sortatoare de cherestea. Avea brațe și pulpe pline, bronzate. îmi plăcuse și mie de ea pe cînd era încă fată. Eram sigur că o să-mi dea dreptate mie. Trebuia numai s-o atrag în discuție.

— Gîndește-te bine, măi băiete — am spus. Dacă nu de alta, cel puțin pentru familia ta.

Boșke tăcea, așa că tot Varga Lați a răspuns.

— De-o fi să fie, găsim noi de lucru.

— De găsit găsești, da' cine știe unde ? ! Ia vezi ce scrie Bucur, că azi-mîine o să se umple Valea Mureșului de noi, cei de-aici.

— îți mulțumesc, Pista, dar noi ne-am gîndit bine și nu plecăm.

Nu-mi venea să-mi cred urechilor. E-adevărat: anii copilăriei și ai uceniciei, prima iubire, amintirea luptelor și a trudei, te leagă de un loc. Dar, la urma urmii ce mai poate aștepta un familist de la o fabrică arsă, de la toată valea asta secătuită ? Se vede că de data asta

Varga se pripise cu hotărîrea lui. Și-apoi să vedem ce fel de oameni or fi cei cu care zice că s-a înțeles.

Soarele se oglindea în apa cu zoaie din albie, aruneînd pe fața lui Varga, Lați reflexe de curcubeu. Acest obraz îmi păru mai ostent și mai îmbătrînit decît îl știam. Ochii lui erau tot cei de altădată îndrăzneți, puțin ironici. Am observat că în creștet părul lui castaniu și creț începuse să se rărească. Mi-am dat seama deodată că dacă Lați o să se cramponeze de hotărîrea ce o luase, convorbirea noastră e un fel de întîlnire de adio. Altfel îmi închipuisem totul în timp ce veneam spre casa lui! M-a cuprins iarăși sentimentul atît cunoscut ; de sfială, iarăși simțeam că nu sîntem la fel, iarăși ni se despărțeau cărările. Simțeam din nou că unul dintre noi; se codește să facă ceea ce trebuie, că întîrzie pe undeva și că dîm nou s-a ivit un prilej cînd într-o clipă trebuie luată o hotărîre definitivă.

— Cu cine te-ai înțeles să rămîneți ? — l-am întrebat cu voce seaGă.

— De-ocamdată sîntem câțiva membri de partid. În toată țara se construiește, problema brațelor de muncă nu-i chiar așa de simplă. Și-aici o să trebuiască să organizăm un șantier.

— E-o dispoziție primită de la Partid ?

— Nu tocmai dispoziție. Ai văzut doar că totii cei care vor să plece primesc sprijinul necesar. Pur și simplu, comitetul raional a adresat un îndemn membrilor de partid, care pot să facă asta, a căror situație o perimate, să rămînă pe loc sau să se întoarcă îndată ce începe construcția. Aici o să fie mare nevoie de noi. Ni s-a spus că la început o să fie ceva mai greu, dar noi nu ne speriem de greutate.

— Îndemnul acesta nu-ți este adresat ție personal.

— Cum să nu ? ! Eu consider că mi-i adresat și mie. Asta...

Varga, a privit șovăitor în juru-i, apoi: și-a dus mîna udă, înnegrită, la piept. — Asta vine de-aici, de undeva. Înțelegi ?

Făcînd o ultimă încercare m-am adresat femeii.

— Și tu... ce zici de toate astea ?

— Tot stau și mă întreb — spuse ea foarte liniștită — ce te-o fi găsit de nu mai ai stare. Să pled, să pleci. Nu te mai fîrîi atîta. A trecut vremea cînd trebuia să te repezi orbește pentru o bucată de pîine !

Se uitau, îngîndurați, la mine, de după troaca cocoțată pe o bancă cu picioare înalte. Fetița se vîrîse dedesubt și acum mă zgîlțîia pe mine de pantaloni.

— La drept vorbind — spuse Varga Lați — noi contăm și pe tine, că adică ai să rămîi și tu. Ne gîndeam că doar s-o găsi ceva care să te lege...

— Ce m-ar lega, vine cu mine !

— E vorba de Vera — i-a explicat el femeii, apoi s-a întors iarăși către mine. Nu încerc să te conving, dar îți spun drept, eram convins că n-o să fie nevoie de nici o vorbă ca să rămîi. O să ne fie cam greu la început, nu-i vorbă, dar mai tîrziu ție o să-ți fie greu, dacă pleci.

— De ce să-mi fie greu ?...

Varga Lați m-a privit îndelung. Vedeam că-l frămîntă un gînd. Mi-a spus, cu tristețe :

— Drept că după ce-o slăi fie gata combinatul o să te poți întoarce și tu înapoi.

Am mototolit scrisoarea lui Bucur și am scăpat-o în praf. Ne spusese tot ce aveam să ne spunem. Varga Lați își vîrî mina în albă, scoase din apă o cămașă tărcată cu mîneci scurte și începu s-o stoarcă. Pe umerii lui arși de soare mușchii puternici începură să joace. Femei-a strigă speriată :

— Vai, Lați ! Nasturii ! Ai grijă, nu stoarce-așa de tare, că toți se sparg.

Mi se părea cumva, că toată dogoarea zilei se strînsese acolo în curte ; pe scîndurile noi ale zaplazului se iveau picături de rășină străvezie. Se simțea tare mirosul pătrunzător al săpunului de rufe. Am mormăit un fel de „noroc-bun”, Varga și nevastă-sa mi-au răspuns cu prietenie, apoi am ieșit pe poartă.

Nu-mi dădeam seama ce anume mă apasă, dar mă simțeam tare prost. Era a doua, oară, în numai cîteva zile, cînd Varga, Lați mă dezamăgea. Purtarea lui mă tulburase. îmi stricase, tot cheful. Nu mai eram chiar atît de convins că fac bine părăsind colonia. S-ar putea întîmpla — îmi ziceam — să scap plecând o ocazie mai bună ce s-ar ivi pe-aici. Totuși, să stau așa, șomer, să pîndesc mereu, nu cumva' s-o ivi și pentru mine un locșor de muncă în atelierul șantierului de construcții ? Și unde-i încă acest șantier ! „Așa, pățești cînd te străduiești pentru altul !” — m-am gîndit și m-a cuprins ciuda. „Eu îi fac rost de un servici bun, iar el... poftim !”

Trebuia să vorbesc cit mai curînd și cu părinții Verei. Bătrînul era de mult la pensie, îl istoviseră necazurile prin care trecuse în tinerețe. Pe el, de-o vreme nu-l mai interesa nimic altceva decît știrile în legătură cu îmbunătățirea legii pensiilor. Nevastă-sa — o femeie firavă și mult mai tînără decît el, care de-abia începuse să încărunțească, lucra din greu la cantina fabricii, dar nimeni n-a auzit-o plîngîndu-se vreodată. De la ea moștenise Vera și trupul ei zvelt și neostoita ei poftă de muncă.

Am fumat două țigări în drum spre casă. La gîndul că va trebui să mă despart de Vera, mi se strîngea inima. în definitiv, ce mai așteptam noi ? încep lucrul la cealaltă fabrică, iar peste cîteva zile ne cununăm. Amânăm doar cumpărarea mobilei noi, care mai putea aștepta,.

în timp ce le împărtășeam părinților Verei planurile mele, m-am liniștit. Bătrînul Toth a aprobat totul dînd mașinal din cap, fiindcă nu era vorba despre legea pensiilor. De altfel în fiecare zi, după masă, îl apuca moțăiala. Pe țata Erji o podidiseră lacrimile, de la primele cuvinte. Vera trecuse în spatele lor și-mi făcea semne desperate că vrea să stăm de vorbă între patru ochi. Spusese ce aveam de spus, mi-am luat rămas bun, iar Vera m-a condus afară. Ne-am îndreptat spre „colivie”, parcă ne-ațm fi înțeleș mai dinainte. Vera a tras ușa, apoi, în întunericul sfîșiat pe ici pe colo de pale de lumină, m-a luat la rost.

— Ce ! Ai înnebunit ? Te-nșiri cu toate, așa, față de părinți, fără să mă întrebi și pe mine ?

Observam iarăși cunoscuta schimbare diu firea ei. De la o clipă la alta, se transforma dintr-o pisacută blajină într-un oatîr încăpățînat.

Nu mă mai lăsa nici s-o prind de mină. S-a depărtat de lîngă mine. În ochii ei scaparase o lumină verzuie, care mă-nfiora.

— Că ai de gînd să pleci, că mă iei cu tine. Păi cum vine asta ? — bodogănea într-una. Ai vorbit cu mine despre așa ceva ? E drept, mi-ai pomenit ceva de-o scrisoare... da' cine s-a gîndit ce o să iasă din asta ? ! Te-ai cam pripit, Pista !

— Cu ce naiba m-am pripit ? —> am întrebat. Mi-am asigurat uni loc de muncă și atîta tot. Unde vezi tu pripeală? Ia spune. După tine ce anume trebuia să aștept ?

— Și combinatul... ?

— Aia... cînd o fi să fie ! Crezi tu că la București se spune : „Dați-i zor cu combinatul ăla, că Soș Rișta e grăbit să se-nsoare !” Nu-i doare pe ei capul de soarta mea ; ci de țară, de planul care trebuie împlinit, de miile de fire ce se țes în jurul acestei probleme.

— Nu-i vorba numai de tine ! De-ar fi numai atît, firește, nu s-ar mai construi nici un combinat. Ar fi cam' exagerați oa numai pentru tine să se facă. E vorba de o întregă colonie, de întregul raion. Țara, întregă are nevoie de o astfel de fabrică și vor totodată să ne asigure și nouă plinea, așa că, toate se leagă între ele.

— Cînd s-or lega, le-om examina și noi mai de aproape. Dar eu unul nu pot sta cu miinile în sîn, să aștept combinatul care, cine știe cînd va fi gata !

— păi dacă tu toate le vrei de-a gata ! Comitetul raional însă a...

— Chemarea aceea este adresată comuniștilor.

În obscuritatea sfîșiată pe ici, pe colo, de dungile de lumină ce străluceau ca argintul topit, mi s-a părut că fata pâlise, că buzele ei moi erau albe ca varul. Nu la mine, di la peretele din' față se uita ea și poate nici nu mă auzise cînd i-am răspuns răs-picat: da ! Le vreau pe toate de-a gata !

Cînd a vorbit apoi, vocea îi era din nou alta. Vorbea moale, cu oarecare modestie.

— Să plec cu tine ? Să nici nu te gîndești la asta ! Cred că în momentul de față alta-i situația...

Așa voia să mă convingă să rămîn. Dar eu eram ca un cazan încins ; ziua de azi îmi măcinase nervii.

— Biiine! — i-am răspuns, rece. În cazul ăsta, o să ne vedem din duminică în duminică.

— O să-mi facă plăcere, mi-a răspuns cu același ton.

S-a retras într-un colț, nu cumva să-mi treacă prin minte s-o sărut și m-a urmărit cu ochi fosforescenți ca de pisică pînă ce am închis ușa ce scîrția enervant.

Am și început îndată să împachetez.

Chiria era plătită pe încă zece zile, totuși i-am dat voie gazdei să închirieze camera altcuiva, cu mobila mea cu tot, pînă ce am s-o pot lua. Socoteam că orioît s-ar zvîrcolli în somn flăcăul care ar dormi în patul meu, nu i-ar putea pricinui stricăciunii mai mari decît dacă l-aș ține sub vreun șopron, bătut de vînt și ros de umezeală.

În zori, m-am urcat în tren. Cerul era acoperit de nori și sufla un vînt rece. Nimeni nu venise să-mi spună „drum-bun”. În timp ce-mi așezam bagajele în plasă, stropi grei de ploaie începură a ciocăni în

geamul prăfuit. Am coborît fereastra și m-am aplecat afară. M-am gîndit : „Se pare căi familia Varga nici cu spălatul n-are noroc. Unde naiba au să usuce atîtea rufe ? Iar Vera, oare cînd o să-și dea seama că a greșit ?” De sus de pe rambleu! înalt ochii mei posomoriți vedeau dincolo de acoperișurile căsuțelor scunde, terenul larg al fabricii arse. Mi-era milă de cei care la ora asta, zvircolindu-se pîrîin slorin, sub acoperișurile învelite cu carton asfaltat, așteptau zadarnic șuieratul sirenei. Norii negri se lăsaseră jos, brazii din fața coloniei funcționariilor se legănau în bătaia vîntului aplecîndu-se în dreapta și-n stînga, parcă ar fi vrut să-mi facă semne de adio. Intr-o parte se vedeau grămizile neregulate ale buștenilor, mai încolo stivele de scîndurii uniform aliniate ; ploaia cădea peste ele în linii oblice. La mijloc ? Scrum și funingine, maldăre de grinzi carbonizate, cîteva mașini desperecheate așezate pe podeaua galbenă de scîndură nouă, apoi zidul de cărămidă, al halei mașinilor, golaș, înnegrit de flăcări!. în curînd potecile aveau să se prefacă în pîrîiașe negre care vor duce la vale scrumul rămas după pîrjol, pînă departe, unde nu-i ajunsese decît vestea. Culmile pleșuve ale dealurilor se pierdeau în zare după perdeaua cenușie a ploii'; arinii de pe malul Mureșului se înveliseră în neguri. Vîntul mă lovi drept în față, umplînd întregul compartiment cu miros de scrum jilav. Ultimul om pe care l-am văzut, pășea în lungul șinelor; avea pe el miantaua de ploaie și pălărie în cap ; mergea neluînd seama la tren, privea în pămînt, reflectînd parcă : oare mai este pămîntul vrednic să calce omul pe el ?

7

Noul meu loc de inuncă nu-mi era străin. Un an și jumătate lucrasem într-o vreme, în acest atelier, la strungul cel mai apropiat de intrare. De data asta mi s-a repartizat cel din colț. Era o vechitură înaltă și lungă, încă destul de bună chiar pentru unele lucrări mai complicate. în prima zi l-așm desfăcut, l-am revizuit cu de-amănuntul, i-am! controlat fiecare piesă. N-aș fi vrut în ruptul capului să trag ponosul neglijenței cine știe cui.

Mi-a plăcut întotdeauna lucrul complicat, care cere finețe. Meseria am învățat-o după eliberare. încă din vremea uceniciei auzeam mereu că tineretul trebuie să învețe, că al lui e viitorul. Lals' că și altfel nu răbdam ușor ca cineva să se dovedească mai destoinic ca mine. Voiam să demonstrez cu ori ce chip, că fac: și eu măcar cît oricare altul. Atelierele de întreținere, de pe lîngă fabricile de che-restea, nu dau cine știe ce ocazii ucenicilor să deprindă tehnica cea mai nouă. De aceea, cei care vor să învețe strungăria cumsecade își fac ucenicia la oraș, sau se duc la oraș, pentru cîțiva ani, după ce ies lucrători. Eu n-am lucrat la oraș, dar îmi procurasem cărți, învățasem temeinic aritmetica, geometria și teoria așchierii metalelor. Continuasem să citesc și mai tîrziu tot ce-mi cădea în mîna despre metodele strungarilor sovietici fruntași. Ieșisem strungar mult mai bun decît era nea Truță, dar nu prea aveam ocazia s-o dovedesc, decît cînd se făceau reparații capitale la locomotivele liniei forestiere ; atunci era mult de lucru și de obicei se iveau lucrări mai deosebite. Din păcate, după ce se organizaseră atelierele centrale din Reghin, noi nu mai executam reparații capitale.

La noul meu loc de muncă am avut o surpriză plăcută. Directorul Căminului era în cele mai bune relații cu toate întreprinderile de prin împrejurimi, relații bazate pe „ajutor mutual” — cum zicea dînsul. Primea și comenzi care nu se încadrau în profilul unei fabrici de cherestea, lucrări a căror contravaloare o recupera sub forma de comenzi asemănătoare, iar nouă, aceste lucrări ni se plăteau în acord, cu bucata. Gheorghe Bucur mi-a spus-o din capul locului:

— Ascultă, Pista, la noii, dacă-i dai bătaie, poți câștiga bani frumoși.

— Ore suplimentare?

— Și aia, dar mai ales acordul...

Am primit comenzii pentru piese auto și pentru tractoare. Altă mîncare de pește era asta, decît strunjirea roții grosolan turnate de la mașina de presiune. Simțeam o deosebită plăcere să mingii cu degetele cîte o piesă delicată de motor. A început să mă preocupe trepidațiile strungului, care oajm făceau dificilă și nu cu totul sigură dimensionarea pieselor pe care le lucram : cum să suprim aceste trepidații ?

Camera pe care o găsisem era mai rea și mai scumpă decît cea pe care o părăsisem ; singurn-i ferestruică era tot timpul umbrită de un paltin noduros, pereții ei duhneau a mușgai chiar în timpul verii. După ce însă mi-am așezat lucrășoarele la locul lor și-a început să cânte micul meu aparat de radio; s-a adevărit încă odată că nu pereții alcătuiesc căminul, ci atmosfera prietenoasă pe care reușim; noi să o creăm între ei.

La atelier mă băteau pe umăr și mă încurajau, asigurîndu-mă că mă voi simți bine acolo. Mă primiseră ca pei un biet om pe care trebuie să-l convingi că viața nu-i un șir de nenorociri. Bucur s-a mirat mult aflînd că încă nu sînt membru de partid. Trebuia să fie ceva la mijloc — zicea el mereu — deși adevărul era mai simplu : pînă atunci nu mă gîndisem încă să devin membru de partid ; nu vroiam să am răspunderea ce-o presupune această calitate.

Despre ai noștri se vorbea destul de mult pe-aici. Mereu se-ntrebau : cum să le vină în ajutor, mereu se arătau nedumeriți de oprirea definitivă a fabricii. Altfel însă cei de aici trăiau și munceau, așa cum peste tot în întreaga țară ; numai la vechea noastră fabrică încetase vuietul mașinilor. În acest mediu liniștit m-am scuturat repede de sentimentul de apăsare ce mă copleșise în ultimele zile. Fără Vera însă, mă topeam ! Cum se însera, mă cuprindea așa, un neastîmpăr, și nu mai aveam chef de nimic, iar vîntul mii-aducea dinspre munte miresme de fîjn proaspăt cosit, tot trupul mi se muia, chinuit de dor. Nici măcar nu ne sărutaserăm la despărțire ! Mi se întipărise în minte o imagine ca la cinema, cînd se rupe filmul și cadrul (meu) se mai schimbă un timp. Vera, în penumbra străbătută de cîteva șuvițe de lumină a „coliviei"... O vedem mereu mînioasă, cu ochii reci, de piscă. Simțeam mereu privirea ei cum mă sfredelește cu îcăpățîiare.

A venit și duminica. Nebun de bucurie, îmbrîneindu-i pe cei din jurul meu, m-am urcat în vagonul personalului, m-am proțăpît

pe culoare și nici nu m-am mai mișcat de-acolo, cât a ținut drumul, înainte de-a coborî, mi-am' aruncat privirile peste acoperișurile oaselor, m-am, mirat văzînd că toate gaterile, afară de unul, fuseseră demontate. „Măi-măi!” — mi-am zis. — „Așa repede? De ce atîta zor? De-ar avea Varga și cu ceilalți un grăunte de minte, ar mai lungi-o un pic!” Colonia era ponosită, lipsită de viață. Și pe drum, și pe după gardurile de șipci, am văzut numai' oamenii care se mișcau alene. Nimeni nu se grăbea! Din coșul fabricii nu ieșea strop de fum, Zadarnic se ridica drept în zare, oa un port-drapel de pe oare pânza a fost smulsă pentru totdeauna! Pe potecile dintre bușteni alergau copii lipsiți de griji; se urcau pe grămezile de lemne, se Îmbrânceau unul pe altul, și nimeni nu-i mai alunga. Am simțit o senzație neplăcută, punând piciorul pe pămînt.

— Tiii! Da' dumneavoastră mai trăiți încă! — i-am spus lui Bunescu, șeful stației.

— Trăim și-o să trăim! a răspuns el zîmbind.

— Cam fluieră vîntul prin casă, cum văd eu...

— Așa și-așa! Pîn'or mîi fi flăcăi, care să vină pe la fete, nu ne prăpădim noi chiar de tot!

Făcu un semn cu mina, zîmbind, arătîndu-mi ceva cu șapca lui roșie. Pe drum venea Vera. Era îmbrăcată într-o rochie scurtă, albastră, de sub care i se vedeau, lucind mat, pulpele bronzate și pantofii albi; pășea ușor, abia lăsînd urme mici în colbul drumului. Ducea în mână, legănînd-o, o sacoșă de ștrand; m-a salutat fără surpriză de parcă abia ieri) ne-am fi despărțit.

— Bună, Pista!

— Bună, — răspunsei dezamăgit.

— Hai la Mureș, pînă la prânz ne scaldăm și stăm la soare.

— Cum vrei!

Atîlta. Pornirăm alătura; cele cîteva zile ce trecuseră de cînd nu ne'am mai văzut, puneau un fel de perete invizibil între noi. Ni se atingeau, uneori, coatele.

— Frumoasă întîlnire a doi îndrăgostiți?! — am izbucnit eu în cele din urmă.

— Cum vrei să fie? răspunse Vera, dîndu-și de-o parte pârul de pe față și privind-mă țintă. Doar sîntem pe stradă și ne văd oamenii!...

Nu puteam să nu observ cît era de schimbată. Chiar a doua zi după incendiu se putea slimți o schimbare, dar nu mi-ain dat seama de ea. Vorbea puțin, și în puținele ei cuvinte nu mai răsuna tonul de copilărească încredere de altădată. Vedeam în ochii ei un fel de mirare. Privea lurnea, parcă puțin speriată și parcă mereu s-ar fi întrebat: „Se poate una ca asta!” Parcă-mi era chiar mai dragă așa și tremura în mine dorința s-o strâng în brațe. Treceam, pe lingă zaplazul fabricii și mîi se părea că de dincolo mă tot striga un glas sumbru. I-am' cuprins umerii, simțeam că trebuie să o apăr de ceva; nu numai pe ea, dar însăși dragostea noastră trebuia, să o apăr. Vera se desprinsese din îmbrățișarea mea și spuse:

— Ai uitat că sîntem pe stradă și că ne văd...

S-a oprit pe mal, în iarba înaltă, și-a lepădat sacoșa și-a început să se dezbrace fără nici o jenă. Își prinse poala rochiei cu mîinile

încrucișate, o 'ridică în sus și cu un gest simplu ieși din ea ; îi admiram pulpele frumos bronzate. Când i-am zărit apărînd trupul îmbrăcat în costumul verde de plajă, am simțit un regret. Caracterul ei mi se arăta încă o dată așa cum era în realitate. Îmbrăcase de acasă costumul de baie, cămașa și-o vîrîse în geantă și astfel nu mai era nevoită să se ascundă pe după tufe, de ochii mei curioși, decît la plecare, cînd avea să sie îmbrace după baie. Aș fi fost fericit dacă aș fi văzut-o dezbrăcîndu-se în fața mea, dacă aș fi simțit că ea însăși consideră că-i a mea. Cînd i-am mărturisit gîndul meu, m-a. luat peste picior. Mi-am luat geanta în care aveam chiloșii de baie, m-am retras după niște tufe, apoi m-am lăsat de-a. dreptul în apă scăzută și repede. Vera a intrat în apă ceva mai la vale, unde rîul își domolea cursul și avea și o mică plajă. De pe celălalt mal s-au apropiat de noi cîțival cunoscuți. Ne făceau semne și ne strigau. Din clipa aceea și pînă la prînz de-abia am putut schimba cîteva cuvinte cu Vera. Tot grupul sta afundat în apă, pînă sub bărbie, și nu discuta decît despre viitorul coloniei.

Ziua n-a fost așa cum o așteptasem, cuta mii-o închipuisem în singurătatea mea apăsătoare din cursul săptămânii. Mă tot uitam la Vera, sorbeam din ochi trupul ei frumos format, îi ascultam glasul profund și moale. Cînd ochii ei suri se opreau asupra mea, simțeam că mă mingîie o boare călduță, plăcută. Totuși, stăruia între noi un fel de ceață care nu voia să se risipească.

În amurg, pe cînd mă găseam iar în tren, mi-am dat seama că nu schimbasesm — cit a fost ziua de lungă — o singură vorbă mai ca lumea, că nu ne spuseseșăm nimic de care să ne lamintim cu duioșie în zilele de singurătate ce ne așteptau iarăși. Vera se plimba pe aleea de zgură dintre linii, pe sub fereastra vagonului meu. Deodată și-a ridicat ochii spre mine. M-am aplecat și am luat-o de mină.

— Tare sînt curioasă, oare cît timp o să te mai aducă ceva pe aici ? spuse ea.

— Cred că nu prea mult... Am să te iau cu mine. Află, Vera, că nu pot trăi fără tine.

— Acolo nu-i secție de tîmplărie și nici pe bătrîni nu-i pot părăsi acum... zise cu un fel de nehotărîre în glas.

— Păi, dacă-i vorba de asta, nici aici nu mai e atelier de tîmplărie... Iar în ce privește părinții tăi, iartă-mă, dar...

Mă întrepruse brusc :

— • înțeleg, înțeleg ! Nu despre asta-i vorba. Eu cred că...

Tăcurăm o vreme amîndoi, apoi deodată Vera, fără nici o introducere spuse:

— Ce te-a făcut să mă minți spunîndu-mi că ai fost și tu la stins focul, cînd de fapt ai zăcut beat-mort, încît nana Kati nici n-a fost în stare să te trezească ?

Pînă să-i răspund, trenul s-a și pus în mișcare. Vera mi-a mai strigat:

— Duminică... te mai aștept ?

— Desigur! — am răcnit eu. — Așteaptă-mă, Vera, că vin neapărat...

Obrazul îmi ardea de rușine. Colonia defila iarăși prin fața ochilor mei, dar privirea mea a rămas ațintită spre silueta zveită ce

rămăsese nemișcată între linii. Și-am tot privit-o pînă cînd locomotiva mii-o ascunse aruncînd între noi un nor de fum înecăcios.

8

A fost pentru ultima oară cînd i-am făcut aluzie la căsătoria noastră, dîndu-i ocazia să ocolească un răspuns direct.

Ne vedeam rair, doar o dată pe săptămîină. Cînd o vedeam îmi apărea și imaginea fabricii mistuite de foc. Părea că o soartă absurdă hărăzise acest fundal sumbru dragostei noastre. Cu fiecare sărutare a Verei, parcă sorbeam ceva din atmosfera de pustiu ce plutea prin preajma fabricii. De multe ori băgăm de seamă, surprins, că ea parcă nici nu mai auzea ce-i spuneam. Era mereu cu gîndul dus, mereu rezervată și plictisită. Și eu care-i cunoscusem firea deschisă, comunicativă. Poate acum, ea ar fi trebuit să insiste pentru grăbirea căsătoriei noastre; eu nu mai aveam curajul s-aduc vorba de asta. Trăiau destul de strîmtorati; prînzul la care mă poșteau duminica era din ce în ce mai sărăcăcios, iar mie îmi era din ce în ce mai greu să-l primesc: Știind în ce încurcătură se găseau, parcă îmi și luasem gîndul de la însurătoare,

Nemai vorbind despre asta, abia mai găseam vre-un subiect de conversație. Ceața care se lăsase între noi, parcă mereu se îngrioșă. Vera se purta de parcă niciodată n-ar fi fost logodnica mea; abia mă mai lăsa să o sărut, iar sărutările acestea, date așa, cam în silă, mă umileau. Legătura noastră devenise ceva aproape lipsit de sens.

Între timp se isprăvise și demontarea mașinilor care rămăseseră intacte. Tot lucrul durase doar o lună de zile. Un gater suedez de 24 ajunsese pe la fabrica noastră. Îl priveam uneori și mă minunam, cît de vesel mușcă în lemn. Și parcă mă înfiora un vînt rece ce se lăsa dinspre colinele pleșuve. Mă întristam vîzînd această mașină aici, într-un loc străin „Uite — îmi ziceam — și bietul gater a fost nevoit să plece în pribegie, ca și mine”. Vechea noastră fabrică se desfăcuse în bucăți care continuau să lucreze în alte părți, în alte fabrici. Numai oamenii —unii dintre ei — se mai codeau să plece, să se împrăștie care-ncotro, deși colonia lor nu mai era în stare să le dea o pîine.

Varga aștepta cu încăpățănare împlinirea visurilor lui. Mai bine zis, aștepta să i se ivească ocazia să se apuce de lucru pentru împlinirea lor. Se ducea pe la reședința raionului. O lua frumușel pe jos, ținînd malul Mureșului, căci banii de drum vroia să-i economisească. Se angaja la ori ce muncă ocazională — cineva îl văzuse, odată, montînd o prăjină de antenă, pe acoperișul unei case — sau! bătea pur și simplu străzile. Și ceilalți procedau la fel. Parcă n-ar fi fost nevoie, în ori care colț al țării, de brațe vînjoase de muncă? Eu? Ciștigam cît nu câștigasem nicicînd în viața mea; economiile mele sporeau.

Am auzit mai tîrziu că Varga Lați și-a vîndut aparatul de radio. Firește, omul cînd ajunge la ananghie, de radio se lipsește mai întîi. Cu toate că Varga era tare legat de aparatul lui. Un an de zile adunase ban lîngă ban, își luase un aparat mare și complicat, și-l arăta ca pe

o minune oricui se nimerea să-i între în casă. „Are cinci lungimi de undă...” explica el prefăcându-se nepăsător; își plimba, cu vizibilă satisfacție, degetele pe butonii albi de ebonită. „Aici sînt ultrascurtele”. Mai ales de asta era el mîndru, deși, după cît știu eu, tocmai pe această lungime de unde nu se poate recepționa nimic, dacă năi o antenă specială. Parcă îl vedeam, pe Lați, luînd cutia aceea enormă subsuoară și ducînd-o la vînzare, resemnat că trebuie să se despartă de ea, în timp ce Boșke, nevastă-sa, se uită buimăcită după el. îmi aminteam cum m-am dus la el cu scrisoarea lui Bucur Gheorghe în mîna. Varga — nu mă mai îndoiam — greșise. Oamenii de soiul lui, oare o dată ce-au ales un drum, nu-l mai schimbă în ruptul capului, ar trebui să deschidă mai bine ochii atunci cînd iau o hotărîre. Dacă m'ar fi ascultat, azi nici nu și-ar mai aminti că a fost cîndva necăjit.

— Va să zică l-ai vîndut! i-am spus cînd ne-am întîlnit. — Și n-ai venit și tu... barem să mă întrebi: „Mă, ăla! N-ai ceva bani să-mi dai și mie împrumut?”

— Ai înțeles greșit, bătrîne — mi-a spus Varga Lați, făcînd pe indiferentul. — începuse să mă plictisească namila aia, mi se urîse cu ea.

— îmi stă gîndul la uri alt fel de aparat! — a adăugat el. — Am văzut unul la, inginerul silvic. Al meu, cam pițigăia tonurile înalte. Și-apoi, știi prea bine — o întoarse el pe neașteptate — că nu-mi place să fac datorii...

Tare ași fi vrut să-l ajut, mai ales că atunci cînd am avut un astfel de prilej nu reușisem să-l conving să primească ajutorul meu. De obicei nu mă prea joc: cu banii, dar de data asta i-ași fi dat bucuos, oricîți, chiar de-aș fi știut că n-iam să-i mai văd niciodată.

— Ți-s prieten, măi Lați! — i-am spus. — Am ceva bani strînși; știi și tu doar, îi adun pentru imobilă. Cît vrei?

— Mulțumesc, Pista! Tu ești un băiat de zahăr! Da' după cum ți-am spus, cred că m-ai înțeles greșit

Eram pe uliță și ne oprisem locului. Se lăsase peste vale tăcerea ca un fel de pîclă pe care noi o simțeam venind de după gardul fabricii. Acolo buruiana năpădise potecile, iar prin clădirile pustii șobolanii își făceau de cap. Șinele prinseseră rugină, printre traverse începuse să crească iarbă. M-am uitat în jur. Mai ai chef să teși la visuri într-un asemenea loc? Face să-ți mai amintești că în, locul ăsta nu cu multă vreme în urmă, un colectiv puternic de oameni ai muncii, care nu știau ce-i aia „nu se poate” își trăia viața lui frumoasă? Am apucat să văd și eu cuim moare o așezare omenească, cum se alege praful și pulberea din podeaua pe care atîtea perechi de picioare au jucat nebunește! Savanții vremurilor viitoare, dînd de urmele acestei vieți, vor avea cu ce-și bate capul întrebîndu-se: Unde-au dispărut oamenii aceștia?

— Ei, am plecat — a zis Varga, Mi-a strîns mina cu putere, anulme parcă, să-mi arate că forța lui de altădată era încă întregă. Am treabă... a îngăimat el apoi, dus pe gînduri.

Observam oă pentru mine e tot mai neplăcut să mă întorc pe-aici. Atmosfera devenise apăsătoare. Cel puțin eu simțeam că mă înăbuș. Nici după ce mă aflam din nou în odăița mea, nu mai puteam să scap de această apăsare.

În a doua duminică a lui septembrie, am primit o lucrare urgentă, așa că a trebuit să rămân la atelier toată ziua. Era pentru întâia oară că nu mă puteam duce la Vera. Cu o lună în urmă n-aș fi putut îndura să n-o văd, acum, privind prin fereastra atelierului ia coasta îndepărtată a muntelui ce începuse să prindă culorile toamnei, n-am simțit altceva decît că abia acum îmi petrec duminica cu adevărat în liniște. Îmi era rușine de mine; însumi pentru ceea ce simțeam; mă temeam oă cine știe ce vorbe umiltoare la adresa Verei o să-mi scape, în lipsa ei. Gîndul că ea n-are să mă creadă, poate, cînd aveam să-i spun că am avut de lucru, îmi trecu prin cap doar ca o sticlire trecătoare de fulger. E drept că în ultima vreme, de mai multe ori simțisem că Vera se îndoiește de vorbele mele.

În cursul săptămânii următoare însă m^a cam sîciit gîndul ăsta. Ce-o să se întîmple dacă Vera o să înțeleagă greșit lipsa mea de la obișnuita noastră întîlnire? Dacă va crede că acea comandă urgentă a fost numai un pretext, iar adevărul este că n-am vrut s-o văd?

Vremea se posomorise. Peste crestele scaldate în soare se furișară mai întîi umbrele câtorva nori izolați, apoi curînd totul fu cuprins de întuneric și numai cînd și cînd mai pătrundea cîte-o săgeată de lumină prin spărturile norilor. DuminiGa următoare, cînd am coborît din tren în stația pustie, ploaia, sta gata să pornească și bătea un vînt jilav. Pe marginea șanțului foșneau bălăriile năpădite de colb. Nu voiam să privesc nici acum printre ulucile gardului fabricii, căci jalnica priveștiște nu mă atrăgea; de data asta însă urechea îmi fu lovită de niște strigăte ca de comandă, urmate de un huruit de lanțuri. M-am uitat printr-o spărtură a gardului.

Am băgat de seamă numaidecât că de cînd nu mai trecusem pe-aici, se întimplaseră unele schimbări. Pe sub pereții afumați ai halei mașinilor treceau niște oameni, și am văzut mișcare și în dreptul atelierului. Dincolo de sala cazanelor se aflau, parcă ieșite din pămînt, două barăci vopsite în verde. Fiindcă erau așezate în groapă, nu le vedeam decît partea de sus a ferestrelor, o parte din pereți și acoperișurile negre teșite. Între ele se zărea capota gălbuie a unui camion. Prin urmare pe pămîntul pârjolit, se ivise iarăși viață. „Doar n-or fi-nceput combinatul?!” — mi-am spus, mirîndu-mă. Pentru mine acest combinat era o simplă închipuire stîrnită de dorința fierbinte a lui Varga Lați. Ideea asta nu o luasem; în serios nicicînd. „Am să-ntreb!” — m-am gîndit.

Primii stropi de ploaie m-au ajuns tocmai cînd deschideam porțița Verei. Vîntul cel jilav se oprise și începuse să cearnă o ploaie de toamnă cu stropi mărunți. Mi-era sete. Bătrînul Toth era în bucătărie și părea tare ocupat cu repararea unui deșteptător desfăcut în bucățele. Își plimba privirile somnolente cînd peste roțițele de alamă aranjate frumos în fața lui, cînd spre soba rece. În aceiași timp mă informa că Vera era plecată cu niște prietene Ia nu știu ce manifestare culturală, în orașul din apropiere.

— Păi... nu știa că vin ?
— Nu era sigură... Că zicea că dacă duminica trecută n-ai mai venit...
— Ei și ? !
— Ei și ! S-a dus...

Mă privi și-n ochii lui albaștri, brăzdați de vinișoare, am zărit un strop de compătimire și foarte multă răceală. În mina lui neagră, cam țeapănă, șurubelnița tremura.

— Și cred că... și duminica viitoare... — adăugă el fără plăcere, târăgănând vorbele. Că vezi, la ea, de-o vreme încoace nu prea poți să știi... Că zicea că tu vii la noi numa' ca un turist care se duce la Lacul Roșu ! Da' aici nu-i Lacul Roșu, -așa să știi!...

— Cuta a zis ?...

— Că viii ca un turist din ăia..

Și-a mai adăugat:

—• Eu cred că nu face să-ți pierzi vremea...

— Dacă zici dumneata... — i-am răspuns înțepat și m-am sucit pe călcâie, fără să mai spun nimic.

Mi se părea că dacă i-aș fi dat bună-ziuă, ar fi însemnat că sînt de acord cu cele întîmplate. Dar, oare ce se întîmplase ? Nici nu eram în stare să-mi dau seama.

Cînd am ajuns în fața casei mii s-a părut de-odată că se face lumină în mintea mea. Am ajuns aici tăind de-a dreptul, fără ocolișuri și fără cotituri. Se putea prevedea de mult că o să ajungem aici !

Nu mai avea nici un sens s-o aștept pe Vera ! M-ași fi expus la noi ironii, la noi: umilințe. Ar fi trebuit să fiu mai prevăzător atunci cînd am început să-mi dau seama că se lasă' între noi afurisita aia de perdea de ceață. „Ei, bine! N-am să mă tîrăsc în genunchi în fața ei !” — m-am gîndit. „În definitiv, mai sînt destule fete pe Valea Mu-reșului ! O să vedem noi cui o să-i pară rău pînă la urmă!”

Am mai privit o dată la „colivia” din capătul cerdacului. Acoperișul ei de tablă ruginită era brăzdat de șiroaie roșietice de apă. O clipă foșni parcă un vînt căldicel în jurul meu, aducîndu-mi miresme de flori de cîmp și fîn de curînd cosit, apoi se stinse lăsînd iarăși totul în neclintire. Mă simțeam ca atunci, lla căpătîiul maică-mi, cînd zăcea moartă, copleșită de buchete de narcise. Mîndria mi se înecă într-un sentiment de durere.

Tot drumul pînă la gară m-a însoțit ploaia, mărunță și deasă. Tot pe o ploaie ca asta călătorisem și atunci, după incendiu; acum însă îmi era milă de mine și nu de cei ce rămîneau aici sub acoperișurile de șindrila și de catran. „Trebuie să-mi schimb felul de viață” — îmi ziceam. „Dar cum anume?! Și de unde s-o începi?” Oamenii care foiseră pe lîngă fosta hală a mașinilor, dispjăruiseră. Pereții ei își pierdeau contururile, în ploaia mărunță ca într-o ceață rară. Barăcile verzi erau la locul lor, iar între ele, pînza gălbuie, udă, a camionului. Se întunecase parcă. Valea tăcea ca sub un clopot întunecat ; sub bolta acoperită de nori tăceau și dealurile cu culmi golașe. Ceva a tăcut și în mine, ceva ce pînă atunci cîntase mereu, dîndu-mi căldura vieții.

După o toamnă umedă, cu ploi bogate, care mă cam măcinase cu serile ei fără sfârșit, căzu și prima zăpadă.

Spre seară, începuse să fulguiască. M-am oprit în dreptul ferestrei și m-am uitat cum se așează fulgii grei pe ramurile golașe ale paltinului din curte. Orizontul se strîmtase. Nu mai vedeam decât pînă-n cocaina dărăpănată a vecinului. Casei, fabrica, munții, se mistuiseră în viitoarea albă. În colțul odăii, unde negura amurgului, îngropase totul în obscuritate, soba de tuci clipea somnoroasă. Capetele de șipci de fag se topeau încet, plîngînd, sfîrîind, în aparatul de radio zumzăia domol o închipuire de melodie, care nu putea să acopere bătăile Mrnii mele. Trecuseră ani mulți de cînd Geza-baci, meșterul meu, mă pusese întîia oară la strung, dîndu-mi în mină schița unui mic cilindru. Atunci îmi mai zvîcnise inima cu bătăi dese și pripite, ca acum.

Astă-seară urma să se discute în organizația de bază cererea mea de primire în partid. Căutam o nouă orientare în viață, căutam noi țeluri spre care să mă îndrept.

Mai erau zece minute. Mi-am aprins o țigară. Mina îmi tremura ușor, bățul de chibrit mi se părea greu. Eram emoționat. Arătătoarele ceasornicului meu-brățară clipeau cu lumini verzui. Încă șapte minute, încă cinci, încă trei...

Mi-am luat paltonul și-am ieșit în cerdac.

pămîntul era alb. Bezna înghițise totul. Pe covorul alb al zăpezii proaspete se vedeau urme de pași ; în cîteva clipe le acoperea iarăși ninsoarea deasă. Pe la jumătatea drumului m-am uitat înapoi și în urma mea se vedea un șir de urime care șerpuia prin covorul moale de nea, Zăpada cădea mereu iar urmele păleau sub ochii mei. Inima mi- s-a strîns ca un ghem: „Așa-i și viața mea!" — mi-am zis. — „Merg pe drum. O vreme se mai cunoaște că' a umblat cineva pe-aici, apoi nu se mai vede nimic. Mă uită și Vera, mă uită și prietenii, mai curînd sau mai tîrziu ajung la fier vechi și piesele lucrate de mine. Tot mai mult pălesc urmele pașilor mei, așa cum pălește tot, tot ce am făcut și tot ce mi s-a întîmplat în viață". M-am urnit, pornind mai departe, îmi simțeam picioarele grele și țepene. Fulgii umezi mi se lăsau pe față, pe ochi. Zăreata ca prin sită luminile ferestrelor. Clipirea lor prietenoasă, mereu îl cheamă, toereu îl amăgesc pe cel ce rătăcește de unul singur. Viatul contenise. în rotogoalele de lumină ale felinarelor se învolburau tăcuți fulgii albi de zăpadă,

Sala de ședințe era tixită. S-aflau acolo toți membrii organizației de bază. Prin pereții subțiri de scîndură, dați cu var, pătrundea frigul de afară; în cele două sobe de tablă duduia un foc zdravăn, care însă abia fusese ațîțat. Oamenii își dezbrăcaseră paltoanele și se așezaseră pe băncile cam șubrede, fumînd. Suci, secretarul, care se așezase pe unul din scaunele pregătite pentru prezidiu, își aranja hîrțile. Cînd și-a aruncat privirile spre mine, am văzut, sticlindu-i în sprîncene, ca

niște mărgele, picăturile fulgilor topiți. Pe podeaua dată cu bradolină, se lăteau bălțuțe de apă murdară de la zăpada adusă de afară, pe bocanci. Am dat bună-seara și, fără să țin seama la Mg, mi-am dezbrăcat și eu paltonul, așezîndu-l pe una din bănci, apoi m-am retras; lingă ușă.

Primul punct pe ordinea de zi era cererea mea de primire în partid. S-a citit cererea, răspunsurile la întrebările din formular și recomandările. Una era din partea lui Geza Prodan, vechiul meu meșter, cealaltă de la Varga Lați. Mi le-au trimis în plicuri închise, așa că eu, crezînd că n-am voie să le citesc le predasem tovarășului Suciu, fără să le desfac.

Cuprinsul lor m-a impresionat. Mi se părea că vorbele citite răsună dintr-un trecut tare îndepărtat, de pe buzele unor oameni de multă vreme trecuți din viață, Amînidoi arătau că am origine sănătoasă, că viața mea e o viață tipică de proletar și că sînt un foarte bun meseriaș, pe care se poate conta în lupta pentru progresul tehnic. Atunci ani înțeles de-odată că nici cel mai singuratic om nu poate trece prin lume fără să lase o urmă, măcar în amintirea oamenilor. Unul lasă o- urmă mai adîncă, mai durabilă, altul una mai subțirică, pe care primul vifor o spală,

„Dar” — citi nea Suciu cu glas; mai apăsător, recomandările lui Lați — „tovarășul Soș se Calm dă la o parte atunci cînd ceilalți se află în luptă cu greul. El pune mare preț pe propria-i liniște, pe propria-i tihnă, fără să-și bată capul cu ceilalți, cu clasa muncitoare. Iubește munca, dar i se pare că strungul lui este unica unealtă cu care se construiește socialismul! El nu-și dă seama că și oamenii trebuie să fie strunjiți, formați, educați. Partidul trebuie să-l ajute ca el, în calitatea lui de adevărat muncitor, să înțeleagă unde îi este locul și care îi sînt îndatoririle față de colectivitate”.

Nici Geza-baci nu fusese mai blajin. Multe bune, dar și multe mai puțin bune spusese despre mine.

Amîndoi încheiau spunînd că merit să fiu primit în partid dar mie mi s-a părut că se contrazic în propriile lor afirmații.

— Poftește! — zise Suciu. — Fă-ți autobiografia...

M-am ridicat în picioare. Nu erau decît cunoscuți de față. Ii știam pe toți, pe nume, știam unde lucrează fiecare. Nu odată fuseseam împreună cu ei. Dar nu ca acum! Era limpede că ei cunoșteau un lucru pe care eu de-abia de aici-încolo aveam să-l cunosc. Stăteam în fața lor, și tremuram de emoție. În recomandările ce tocmai se citiseră, erau cuvinte care mă făcuseră să roșesc. Ceva însă — poate liniștea compactă ce se lăsase între pereții sălii — mă împiedica să încep răspunzînd celor spuse în scrisorile de recomandare. Am înșirat datele mele personale, deși acestea tocmai se citiseră. Am rezumat fără să comentez cînd și pe unde trăisem, ce anume lucrasem. Chiar și pe mine m-a surprins cît de goale și fără înțeles sunlau datele și faptele pe care le înșiram. Mi se părea că cei de față așteaptă să adaug și sensul celor spuse de mine ca să poată fi deplin înțelese. Dar cheia, care trebuia să descuie înțelesul lor, nu se afla în buzunarul meu! Mi-am dat seama surprins, cît mi-i de străină, cît de puțin îmi cunosc propria-mi viață. Niciodată n-am stat s-o cercetez mai temeinic.

Spirid

Oamenii așezați pe bănci însă știau foarte bine cu ce măsură trebuie măsurată viața unui om.

M-au ascultat în tăcere pînă la capiat. Prin fumul țigărilor le vedeam ochii liniștiți, care clipeau atenți. Kovács, de la manipularea buștenilor, s-a ridicat o dată fluturîndu-și pulpanele scurtei descheiate. A deschis fără zgomot ușa sobei și a vîrît cîteva bucăți de lentă pe foc. Nici o clipă însă nu și-a întors de la mine fața lui grăsulie și țepoasă.

— Poftiți, — spuse tovarășul Suciu... Gine dorește să pună întrebări ?

Primele întrebări au fost în legătură cu statutul partidului, cu situația internațională, cu politica de pace dusă de Uniunea Sovietică și de țara noastră. Cei care puneau întrebările voiau să afle dacă eu citeșc sau nu gazetele, dacă mă străduiesc să-mi însușesc sistematic cunoștințele necesare... Răspunsei repede, fără pic de ezitare.

Pe urmă a ridicat mîha vechiul meu prieten Gheorghe Bucur.

Era cam de-o vîrstă cu mine. Ochi mari, întunecați, față netedă, vîdind blîndețe. Doar gura avea o croială mai bărbătească... Ședea în banca din față, între doi gateriști mai bătrîniori, și în clipa aceea și el părea mai în vîrstă decît era în realitate. „De ce-o fi așa ?” m-am întrebat — „că Bucur ăsta stă liniștit, ca la el acasă, printre ceilalți, în timp ce eu mă simt ca un școlar în fața profesorilor?” pînă aici ajunsesem cu filozofările cînd pocni focul de pușcă al întrebării lui Bucur:

— Ia spune-ne, măi Pista ! Pînă' acum de ce n-ai cerut, să fii primit în Partid ?

Da ! Ca un foc de armă sunase întrebarea lui. Parcă și văzusem flacăra roșietică-gălbuie ieșind pe gura țevii, și fumul care se împrăștia cu greu. Era o întrebare care mă putea doborî. Ori spuneam sincer ce și cum, ori nu ! Mi-am plimbat privirea pe deasupra capetelor celor de față. Cu toții ancoraseră de mult în limanul în care eu de-abia acum încercam, să intru și acum voiau să știe de ce rămăsesem, în urmă ? Eu știam de ce, iar răspunsul pe care l-am dat a. sunat tot ca un foc de pușcă :

— Am rămas, tovarăși, pentru că mi s-a părut că-i mai tihnit astfel. Vedeam foarte bine cum e viața comuniștilor : muncă, răspundere, peste tot partea mai grea a lucrului. Pe cînd eu ? ! îmi făceam cele opt ore și-apoi, pînă a doua zi, raoroc-bun !

Așteptam să-i văd supărîndu-se, înfuriîndu-se, năpustindu-se la mine cu vorbe grele. „Te pomenești că m-or da pe ușă afară !”... — mă gîndeam, deși recunoscusem tocmai ceea ce îmi reproșau cei doi oare mă recomandaseră.

Dar liniștea nu s-a tulburat. Bucur, mai ales, părea chiar mulțumit. Se uita la mine, aruncîndu-mi niște priviri aproape recunoscătoare, și apoi trase și cu a doua țeava. Deși, între patru ochi, lui îi explicasem ce mă rodea în ultima vreme, m-a întrebat :

— Si-acum de ce vrei să vii între comuniști ?

Frigul din odaie nu se mulase cine știe ce. Reflectoarele cele mari ale teatrelor dau nu numai lumină ci așa, mai de aproape, și căldură. În luminile încrucișate ale unor asemenea reflectoare mi se părea că mă găsesc, în acele clipe. Sudoarea îmi brobonise fruntea,

deși în tavan nu ardea decît um bec de șaizeci de lumini, iar prin fumul din sală nu vedeam decît privirile cîtorva perechi de ochi. Zăpada de pe ghetete mi se topise, iar acum, cînd îmi schimbam greutatea trupului de pe un picior pe celălalt, ca un om trudit, tălpile îmi plescăiau în băltoaca de apă. „Trebuie primit, că-i eopil de proletar de-al nostru” — mormăi cineva la spatele meu. Nu știam cîine a vorbit, dar vocea lui mi s-a părut ca o încurajare și ca o caldă strângere de mină.

Mi-a venit în minte Vera : De luni de zile se pregătea să facă cerere, dar oiricînd discutam despre asta, ea își punea urna și aceeași întrebare! : „Bine, bine ! Dar eu cui, păcatele mele, să-i cer recomandare ? Qine o să mă considere demnă de această cinste ?” Am simțit cum mă săgeată o durere vie, mă vedeam părăsit. Miam uitat cu ochii împăienjeniți la Bucur și am spus cu glas stins :

•— Pentru că mi-am dat seama că altfel omul trece prin viață fără rost ; ninsoarea îi acoperă urmele și nu rămâne nimic după el. Barem de mi-ași fi dat seama mai de mult !...

•— Pofțiți ! a spus Suciu, arătînd spre mine. — Cine nu-i mulțumit de răspuns, poate pune întrebări suplimentare...

Din bănci s-au auzit murmure :

— înțelegem noi, înțelegem...

Căliman, directorul, și-a netezit mustața și mi-a zîmbit cu prietenie :

— Și... de ce zici, că ai plecat de la cealaltă fabrică ?

•— Pentru că a ars, și-a încetat activitatea...

— Toată lumea a plecat ?

— Nu. N-au plecat toți. Urni au rămas ..

— Știi ce se clădește acolo ?

— Știu...

— Știi și cînd ai plecat ?

Acum glasul lui era mai puțin prietenos. Ce-o fi vrînd omul ăsta de la mine ? — m-am întrebat. Mă trecuseră nădușelile, îmi zvîntam fruntea cu batista. Fumul îmi ustura ochii.

— Da. Știam și atunci — am răspuns.

— Mulțumesc !

S-a produs freamăt în încăpere, băncile au scîrțîit. M-am uitat, speriat împrejur. în aer plutea ceva ca o încordare.

10

— Pofțiți și luați cuvântul, tovarăși...

Cel puțin zece mâini s-au ridicat deodată. Suciu căzuse pe gânduri, își rodea capătul creionului ; nu știa cui să-i dea cuvântul mai întîi. Un timp — ce mi s-a părut lung — a notat, ridicînd mereu ochii de pe hîrtie, numele celor care se înscriau apoi a zis, cu oarecare prudență :

— Tovarășul Iszlai...

Dintr-o bancă mai din fund s-a ridicat un bătrîn îmbrăcat într-o scurtă ponosită! plină de ulei. Omul era fochist pe locomotivă, mîinile și fața îi erau negre iar părul tuns scurt, alb ca zăpada. Se vedea cît de coloz, că venise la ședință de-a dreptul de pe locomotivă. Nu știu

ce-aș fi dat să-i fi putut ceti pe față ce anume dorea să spună, dar, nu se uita la mine. Cîteva clipe și-a frecat mîinile de-olaltă, apoi a izbucnit fără veste, cu un glas mînios și răgușit:

— Azi nu mai merge ca mai de mult, tovarăși ! Ia să ne gîndim pușin, poate că primul sputnic chiar acum vîjîie pe deasupra capetelor noastre !...

Cîțiva și-au ridicat, fără să vrea, ochii spre tavan. Iszlai baci a continuat ceva mai potolit:

— Acu' treizeci de ani, cînd m-am pripășit eu pe-aici, pe Valea Mureșului, încă nu se pomenea așa ceva ! Dar și atunci, noi deschideam bine ochii, să vedem dacă pe respectivul muncitor îl trage sau nu inima către tovarășii lui de muncă, către clasa din oare face parte. Cum; n-o să-i deschidem azi, cînd toate-s cu puțință ! Cînd oamenii au progresat așa precum se știe că au progresat ! Iacătă-1 pe tovarășul Soș : muncitor tînăr, de ani de zile ar fi putut sta alături de noi, în Partid ! Dacă n-ar fi umblat cu șoalda, voind nu știu cum; să-și construiască singur socialismul așa, ca, pentru sine ! Ce să spui despre un asemenea om ? ! Partidul și guvernul hotărăsc să clădească un combinat uriaș în locul acela iar el, vorba aia; „adio și n-am cuvinte!" Adevărat ! ? Nimeni n-a fost silit să rămînă acolo, dar vezi că noi nu trebuie să facem numai ceea ce sîntem obligați să facem, mai trebuie să ascultăm și glasul inimii, cînd e vorba de interesul comun ! Crede tovarășul Soș că dacă ar fi procedat și tovarășii sovieticii ca dîmsul, știința lor ar mai fi ajuns să lanseze sateliți artificiali ? Aș vrea să-i aud răspunsul !

↪ N-ar fi ajuns ! — am răspuns...

— Dar, tovarăși, medalia are două fețe — urmă Iszlai-baai mulțumit — cei care i-au dat cu atîta bunăvoință recomandările, ocupatu-s-au oare de el, în' atîția amar de ani ? Ori, de-abia acum au descoperit că tovarășul Soș are și lipsuri ! ? Vreau răspuns și în privința asta.

— S-au ocupat, dar nu i-am prea ascultat...

— Prost ! Tovarășe Soș ! Că, vorba aceea, nici ei nu-s cine știe ce oameni învățați, oi simpli muncitori. Dar atîta tot știu și ei, căi mie nu-mi poate merge bine atîta timp cît ție îți merge rău ! Atîta știu și dînșii că clasa noastră muncitoare e ca o pădure deasă de molift : nu-i vîntul lui dumnezeu care s-o poată doborî', atîta tihip cît arborii stau strînși, alături, proptindu-și crengile unul într-altul. Să-mii spună tovarășul Soș : a văzut el vreodată brad singur pe vîrf de munte ?

Mă privea fix așteptînd răspunsul.

— N-am văzut, tovarășe Iszlai...

— Nici n-ai să vezi, așa să știi ! Păi atunci, dumneata de ce vrei să fii brad singuratic ? Cine naiba ți-a băgat în cap asemenea idei ? ! Da', ce voiam să zic ? Trebuia să-i ascuți pe ei, că înseamnă că știau mai bine, tovarășe Soș, căci din felul cum sînt alcătuite recomandările eu am priceput că prietenii dumitale sînt oamenii dintr-o bucată. Nu trebuia să sări imediat, ca puricele, pentru că, mă rog, a fost un incendiu. Pentru că Partidul, guvernul, toată țara, se gîndeau la soarta dumitale și-ți purtau de grijă. Numai dumneata n-ai avut grijă țării,

tovarășe Soș ! Tovarăși ! Eu consider că acest candidat nu prea-i copt chiar cum trebuie...

Iszlai-baoi s-a așezat, brusc, pe bancă. Pe mine mă tăiau frigurile acolo lingă ușă și eram gata-gata s-o iau din loc. Nu știam ce atitudine se ia în asemenea cazuri. Candidatul e poftit pur și simplu să iasă ? Sau se mai votează ! Tovarășul Suciu a întrebat •

— Va, să zică ești împotriva primirii lui ?...

•— Cine-a spus asta ? — spuse baci-Iszlai, ridicându-se din nou și uitându-se mirat la Suciu. — Eu dimpotrivă, îl prețuiesc pe acest tovarăș Soș pentru sinceritatea de oare a dat dovadă aici, în fața noastră. Dinăștia ies adevărații oameni ! Propun să fie primit. Nu pentru faptele lui de pînă ! acuma, că nu-i mare lucru de ele, ci pentru cele ce-are să le săvîrșească de-aici înainte. Că doar om fi noi harnici să educăm un pui de muncitor, ce dracu ! Că-i sînge din sîngele nostru !...

— De acord ! — spuse, directorul Căliman. — Altceva nimic nu mai am de spus și astfel renunț la cuvânt.

Kovacs, responsabilul de la depozitul de bușteni, vorbi ciupindu-se de bumbii scurtei:

— Nu chiar fiecărui om i se coace mintea la vreme — zicea. Asta-i o lege a firii, de care trebuie să ținem seamă. Pe urmă mia criticat în toate chipurile, m-a numit „exemplu negativ”, individ moplisit de mentalitate mic-burgheză. Totuși, în timp ce vorbea, simțeam, cumva, că omul acesta ținea la mine. Din vorbele lui și din vorbele celorlalți reieșea limpede că egoismul meu îi doare, căi slăbiciunile mele le pricinuia lor mai mare durere decît îmi pricinuisse mie însumi, încet-încet, am înțeles că am putut trăi așa cum am trăit numai datorită faptului că mereu se găsiseră alții care își asumau sarcini prea mari, care luptau și munceau și în locul meu. Iar acum tot ei eriau aceia care mă făceau să înțeleg, ceea ce ar fi trebuit să înțeleg și singur încă de multă vreme.

Nimeni n-a votat împotriva mea, și astfel am fost primit candidat de Partid.

În drum spre casă, călcînd zăpada de-o jumătate de șchioapă ce se adunase, mă tot frămîntam : Oare în seara asta a intervenit într-adevăr o schimbare în viața mea ? Ori îmi vin asemenea gînduri numai din cauza nervilor mei răscoliți ? Eram simțitor de parcă nu nervi, ci mii de arcuri întinse aș fi avut pe sub piele. M-a cutremurat un gînd, ce atunci l-am descoperit : ce mare și plin de răspundere lucru e viața ! M-am uitat înapoi. Urmele mele șerpuiau prin zăpada albă pe care o Căloasem, dar păleau din ce în ce mai mult. Nu, m-am gîndit atunci : Dar nici zăpada nu-i decît un trecător acoperămînt al pămîntului. M-am abătut din drum, dorind să umblu pe unde zăpada era neatinsă, pe unde încă nu călcase picior de om !, pe acolo pe unde măcar pentru cîteva clipe, puteam să las urme clare, distincte.

11

Între două ture, Suciu a încredințat locomotiva fochistului și a trecut pe la mine prin atelier. Era plin de funingine și venea printre bancuri, tropăind cu cizmele lui enorme. Se ștergea pe mîini cu niște

câlți încă albi pe care, cînd s-a oprit în fața mea, i-a aruncat cu o mișcare obosită sub banc. Clipea des, ochii lui suri erau injectați din cauza vîntului tăios și din pricina fumului locomotivei.

— Ei, merge, merge... ? — m-a întrebat cu glas scăzut.

Nu era o întrebare de toate zilele pe care oamenii și-o pun unul altuia, din simplă obișnuință, ci o întrebare pornită dintr-un interes adevărat, plin de grijă.

— Depinde la ce te gîndești — i-am răspuns. Gă-, în ce privește lucrul, merge strună !

— Tu cu lucrul ai stat întotdeauna bine...

— M-am străduit...

— Și cu sarcina pe care ai primit-o ?

Am oftat:

— Nu prea găsesc uneltele de care am lipsă !

Ștusem de mai înainte că intrînd în partid am să primesc și eu sarcini ca toți ceilalți membri și candidați. De cînd fusesem primit, mă simțeam gata la ori ce. Voiam să le dovedesc, și lui Iszlai și celorlalți, că de fapt sînt sânge din sângele loir și că nu au greșit avînd încredere în mine. De mi-ar fi spus : „Ia fă bine, urcă-te pe Stînca Altarului — dar așa, fără să-ți ajute nimeni ! — și înfige steagul ăsta pe ea” — mli-aș fi făcut colți de cățarat și aș fi pomii, la drum ! Cu oui ce preț aș fi pus drapelul ! Dacă mi-ar fi cerut-o, aș fi fost în stare să săr cu parașuta, aș fi fost în stare să mă fac scafandru și să mă las în fundul mării, aș fi fost gata să mărșăluiesd zile și nopți întregi frînt de foame și mort de sete, sau să înfrunt ploaia de gloanțe a inamicului. Nu era vorba, bine înțeleas de astfel de lucruri. Primisem o sarcină care mi se părea mult mai simplă, mai comună. Se vede însă că tocmai asta s-a dovedit foarte grea pentru mine.

Noi nu aveam, ceea ce se cheamă un „șef de atelier”. Bucur era șef peste tot personalul de întreținere, ceea ce însemna că pe lîngă munca lui de șef-mașinist el mai conducea și controla vreo treizeci și cinci de oameni : lăcătuși, mecanici de gater, strungari, tocilari, îngrijitori de mașini, ungători, foehiști, electricieni, etc.

În atelier stătea puțin ; mai mult umbla prin hala mașinilor și în general pe-afară, prin fabrică. Bucur și Suciu socotiseră că o să fie capabil să impună disciplina comunistă a muncii la tinerii din atelier. De fapt nu era vorba decît de doi pierde-vară : Koșa și Tonceanu. Bucur de mult ar fi trebuit să propună concedierea lor, dar își pusese în cap să facă oameni din ei, chiar înainte de-a fi chemați la armată. Cum și-o fi închipuit el una ca asta ! ? „învață-i să lucreze” — mă îndemna el — „că eu n-am vreme. Iar de-or începe să prindă ceva, restul să-l găsească ei și singuri”. îi sîcîia rău chestia asta : „Cum naiba să-i las așa, să ne facă uzina de rîis acolo la armată” ?

Nu mi se ceruse deci cine știe ce. Totuși, cînd îmi aduceam aminte de cele două săptămîni ce trecuseră, vedeam negru înaintea ochilor.

— Nu găsesc uneltele potrivite — i-am spus lui Suciu, amărît, — Nici nu-mli deschid bine gura, să le fac vre-o observație, că mă și pomenesc cu tot atelierul chicotind, în spatele meu.

— Nu-i om pe care să nu-l poți influența !

— Mă-ntreb însă, cum ?

— Păi tocmai asta trebuie să găsești. De ce te pierzi cu firea ? Doar nimeni nu ți-a fixat vreun termen ! Eu una-ți spun: observă-i, studiază-i, iar la momentul potrivit, dă-i drumul...

— Nu mai spune! Tu știi ce gură au ? !

— Aici nu-i vorbă de gură!

Atît mi-a spus, apoi mi-a strîns mîna și a pornit înapoi, cu pași greoi, străbătînd în lung întreg atelierul. Peste puțin timp s-a și auzit șuieratul trenulețului care pornise, huruind, spîre pădure.

Suciu plecase, dar parcă îmi lăsase ceva din liniștea lui, pe care o cunoșteam cu toții. Am început să înțeleg că pînă acum mai mult stricasem, decît dresesem, în problema îndreptării celor doi pui de lele ; ei de-abia așteptau prilejul să-mi arate cît de puțin le pasă de mine.

Mi-am aruncat ochii pe ceasul de la mîină : Koșa tocmai atunci oprise freza, lăsînd piesa lucrată numai pe jumătate și, întinzîndu-se și căscînd ca un hipopotam, s-a apropiat alene de Toniceanu oare acolo, în colțul lui, răspăluia nevoie-mare la nu știu ce. După puțină tocmală, Tonceanu scoase pachetul de țigări și își aprinseră cîte una. Știam că la vremea asta, de obicei lăsau lucrul și nu-l mai reluau decît a doua zi. Știam oă ceea ce trebuia să facă Koșa era urgent. In afară de asta, eu de-abia așteptam să se elibereze freza. De cîteva zile mă tot pregăteam să-i tai la o osie un' fâgaș longitudinal, lucrare care Bucur nu credea că se poate executa la freza noastră. Era vorba despre un nut care trebuia să se lărgească progresiv, lucru care nu se făcuse nicicînd la această fabrică.

La unu fără cincisprezece, m-am apropiat de ei :

— Ce se aude cu freza, Koșa ? Cît mai' ai de gînd s-o ții pe loc ?

— De asta vorbești ? — m-a întrebat băiatul, privind lung mașina. — Păi vechitura asta de mult s-a amortizat. Și-a sicos și și-a răscos banii ! Char adineaori făceam socoteala. Așa că, ce mai vrei de la ea ? !

— Vreau s-o pun la treabă !

— Imposibil, bătrîne ! — mă lămurii Koșa. •— Amortizarea e ceva ca atunci cînd un cal îmbătrînește și crapă. Gata ! Nu mai ai ce-i face ! A muncit banii cîți i-ai dat pe el, ovăzul pe care l-a mîncat, așa că,... are tot dreptul crape. Caire-i nebunul să mîie un cal mort ? Iar mașina asta nu-i nici ea mali brează !

— Cal mort ai zis ?

— Cal mort!

— Și cu piesa care-i așteptată ce te faci ?

— Se face...

— Cînd ?

— Tot lucru' la vremea lui !...

Mi-a întors spatele și-a mai scos o țigară din pachetul celuilalt. Așa mergea treaba de două săptămîni încheiate.

Era vacarm; cazangiii reparau un rezervor teșit în cîteva locuri. De departe ai fi crezut că și eu stăteam de vorbă cu cei doi tineri deși eu, la atelier, nu cunoșteam alta decît munca și iar munca.

Lui Tonceami îi plăcuse în mod deosebit povestea despre calul mort ; o repeta mereu, înecându-se de râs, în timp ce cu mâna lui butucănoasă, își potrivea mereu pe frunte, moțul roșcat și creț.

Koșa se rezemase cu coatele de tejgheaua menghinei și aștepta răbdător ca ortacul lui să-și încheie râsul. Acum nici mort n-ar mai fi plecat de lângă mine. Fuma cu gesturi molatice și părea tare mulțumit de sine. își plimba ochii fără grabă, pe toți pereții. Era o distracție nemaipomenită pentru el, să facă glume nesărate pe pielea mea.

Mă cuprins tristetea. Uite, nici acum, după ce eram și eu în partid, prestigiul meu nu crescuse ! Să fi fost eu de vină, că voiam să mă impun așa, fără vreun efort deosebit ? Poate că asta era ! Cine vrea să-și câștige prestigiul în fața altora, să poftască să muncească din răspuțeri. Mai supărător era că pînă atunci nici nu simțisem nevoia să am vre-o trecere în fața celorlalți. Trăisem și fără asta. Așa dar, trebuia să-mi otrăvesc sufletul pentru mucoșii ăștia ! Numai pentru ca ei să devină oameni de treabă, să aibă parte de mai puține eșecuri în viață ! Asta mă cam rîcîia, dar îmi dădea curaj. începusem să-mi simt din nou nervii ca niște arcuri întinse. Cred că în astfel de clipe, pun poezii mâna pe condei.

Între strungul meu și freză erau vreo patru pași. Am pornit freza, iar apoi strungul meu. Reglasem automatul în așa fel încît să poarte singur piesa ; în acest timp mă ocupam de piesa din freză. Făcusem un calcul rapid. Era timp destul să comand amîndouă mașinile.

Băieții se holbau la mine.

— Dacă zgomotul nu-ți priește — i-am spus lui Koșa — poți să ieși în curte... Toncene ! Roți să pleci și tu, dar mai întîi dă-mi rașpelul și lăhiurește-mă ; ce naiba trebuie să iasă din bucata aia pe care o tot mocăiești de azi-dimineață ? Las că o fac eu și pe aia. Voi să veniți doar să vă luați leafa...

Trecură cîteva minute încordate.

— Ei, hai ! — zise Koșa — lasă-mă la freză...

— Mai bine stai și te odihnește, că ceea ce faci tu, nu merită nici doi bani. Așa se strînge, piesa în menghină ? Ia uite-te și tu ; cine naiba ți-o primește ? !

— S-o găsi cineva s-o primească !..

— N-aș crede !

— Hali să facem pariu !

— Pierzi, băiete !... Am să intervin eu însumi să nu fie primită.,
îmi spuse șuierîndu-și vorbele printre dinți :

— Îi spui lui nea Bucur... hai ? !

— Bine-înțeleș !

În ochii lui au tresărit fulgere de ură. Astfel priveau părinții noștri la denunțătorii și la lichele pe vremea patronilor. Să unelțești sub nasul celor mari, să-i acoperi pe tovarășii tăi, erau legi sfinte ale solidarității muncitorești pe care proletarii și le statorniciseră în timpul exploatării capitaliste. Unde-s acum capitaliștii ?... Unde-i exploatarea ? Împotriva cui mai conspirăm azi ? Văzusem de atîtea ori cum unii dintre tovarășii mei de atelier făceau lucru de mîntuială, ore la rînd, cînd lipsea meșterul. Privirea lui Koșa m-a făcut să roșesc. În

aceeași clipă însă am înțeles că în vremea noastră o asemenea solidaritate e ceva josnic și păgubitor.

— Degeaba, bătrîne ! Eu n-am să dau niciodată mima cu tine, nici împotriva lui nea Bucur, nici împotriva întreprinderii. Chiuleala ta o simțim pe pielea noastră !

— Și dacă iese cu bucluc? mormăi el.

— N-am ce-ți face, o să ți se returneze piesa... Ascultă, Koșa : Fii vesel cît poți, dar la ce-ți folosește să fii prost ? Eu vreau să te-ajut. Crezi că eu vînez după greșelile tale ? Te înșeli ! Vino la mine, ori de cîte ori o să ai nevoie și ai să vezi că nu vreau decît să te ajut...

Am lăsat freza, nu fără a fi îndreptat piesa prost prinsă. Nici nu m-am uitat la flăcău, dar am mai simțit o vreme arzîndu-mă în ceafă, privirea lui. Băiatul a început să ciocănească la spatele meu ; s-a chinuit un timp, apoi a dat de pămînt cu cheia de fixare. Nu m-am întors nici atunci, deși îi simțeam răsuflarea fierbinte în dreptul urechii mele.

— Hai și-mi-arată ! — zise el cu dispreț. — Sînt curios cum ai să prinzi tu nenorocita asta de piesă !...

— Dacă ești așa de curios, am să-ți arăt...

Am vîrît două bucăți de pînză de ferăstrău, pe care le netezisem bine la tociță, sub colțul piesei, apoi am strîns șuruburile, fără să mai controlez. În ce privea potrivirea „din ochi”, — nu mă întreceau mulți. Oi fi moștenit-o ? ! Oi fi deprins-o ? ! N-are importanță. Fapt e că observ imediat cea mai mică nepotrivire. Iar cînd spun eu despre ceva că-i drept, apoi e drept ! !

— Ai văzut ?

— De văzut am văzut, dar are să trepideze...

— Nu se poate ! Nu vezi, p-arcă-s sudate ?

Am pornit mașina, cuțitaiul rodea impasibil smulgînd din piesa turnată, lăsînd în urma lui o suprafață netedă, dreaptă. De trepidații, nici pomeneală !

Cîteva secunde am stat fără vorbă, unul lingă altul, apoi m-am înapoiat la strungul meu. însemna că, în ce-l privea pe Koșa depășisem faza legăturilor pur verbale ! „Ce-i asta ? — mi-am spus — Poftim, o lucrare simplă, de fiecare zi... De cîte ori n-am făcut noi așa ceva, absolut fără nici un efort ? ! Se vede însă că acum, cînd e vorba tocmai despre un asemenea lucru simplu, trebuie să mai adăugăm ceva de la noi. Acest ceva de la noi, să aibă influență asupra celorlalți ?”

După o jumătate de oră, Koșa isprăvisese treaba, așa că eu am putut să trec la freză. Bucur venise din hala mașinilor și se cam adunaseră și ceilalți. Erau curioși să vadă dacă în cazul acesta, cuțitaiul rotativ putea fi înlocuit cu cuțitul frezei. Bucur, cînd era vorba de muncă, nu știa ce-i gluma. S-a grăbit și de astă dată, să lămurească lucrurile :

— Și dacă strici osia ? Ce-am să scriu în foaia ta ?

— Te-am rugat eu să scrii ceva ?

Se uitau toți în tăcere la ceea ce făceam. Lucram repede și cu mare precizie. Era o lucrare pentru care înainte, trebuia să ne adresăm Reghinului. Foloseam un cuțit ascuțit într-un anumit fel și două piese

de fixare făcute de mime. Băieții se găseau și ei acolo, dar tăceau chitic. Nu știu ce-aș fi dat să știu ce-mi urează : succes, sau eșec ? Eșec, probabil ! Lucrarea a ieșit- foarte bine. în timp ce Bucur cerceta cu minuțiozitate dimensiunile, m-am uitat la Koșa. îmi susținu privirea un timp, apoi a dat din umeri.

13

Pe la începutul lui februarie mi s-a repartizat un mic apartament, cameră și bucatărie, într-unui din blocurile de locuințe ale fabricii. Era și timpul. Răcisem zdravăn în cămăruța igrasioasă în care locuiam ; începusem să simt junghiuri prin piept și prin spate. Godinul, care se încălzea destul de repede, n-ajuta mare lucru ; stăteam puțin pe-aosă, și cît ce ieșeam pe ușă, se făcea iarăși Mg.

Duminică am făcut rost de un camion. Bucur m-a însoțit dorind să-mi dea o mină de ajutor. Ne-am vîrît și noi în cabina șoferului, să fim mai feriți de frigul care se lăsase. Drumul ce șerpuia pe lîngă rîul înghețat, era alunecos, așa că nu înaintam' mai repede decît viteza normală a unui ciclist. Era un ger tăios. îmi simțeam picioarele înghețate în bocanci ; aburii ce ne ieșeau pe gură se așezau în straturi albăstrii pe geamurile reci ale cabinei. Din cînd în cînd făceam cîte o haltă, șoferul cobora și ștergea parbrizul și pe-o parte și pe alta, cu o cîrpă înmuiată în petrol.

— E răcoare — zicea el de fiecare dată, cu un fel de satisfacție, parcă. — N-are rost să trag la umbră.

De sus cernea o ceață înghețată, îmbrăcînd în chiciură sîrmele de telegraf și crengile golașe ale capacitor. De pe lîngă drum și chiar de mai sus, de pe coasta dealului, case izolate ne nciveau cu ferestrele oblonite. Frigul mă toropise. Bucur aprinse o țigară ținînd-o chinuit între degetele rebegite ; trăgea fumul cu buzele strânse și îi da drumul pe nări. Mie nu-mi ardea de țigară.

Ne apropiam de ținta călătoriei. Mi-era tot mai greu să-mii înving nevoia de somn, totuși mă simțeam din ce în ce mai răscolit. „Nu-i rău puilul ăsta de ger, •• îmi ziceam — oamenii stau pe la casele lor și, poate, n-o să ne mîlnim, cu nimeni”.

— Ei, acu' ai și casă... — spuse Bucur cu jumătate gură, neluîndu-și ochii de la drumul înghețat. — O fi vremea să te-nsori i...

•— Chestia nu-i chiar așa de simplă •— îi răspunsei, și iar îmi veni în minte: „Bun e gerul ăsta!” -

Jos, pe Mureș se dădeau pe gheață cîtiva flăcăiași încălțați cu cizme și cu căciuli mari în cap. De pe mal îi privea cu jind o fetiță înfofolită toată într-o broboadă mai mare ca ea. Ne-am oprit iarăși, iar șoferul ne-a comunicat fluturînd vesel cîrpa muiată în gaz, că-i frig al naibii. Apoi motorul hurui din nou și pornirăm mai departe.

în timp ce vedeam apropiindu-se cunoscutele culmi pleșuve, simțeam că emoția mea se schimbă, încet-încet, într-un fel de teamă; parcă cine știe ce primejdie m-ar fi amenințat. Am trecut peste pod, hurducîndu-ne și am ajuns între casele coloniei acoperite cu zăpadă și chiciură, învăluite în ceață și fum. Pe dramul așternut cu zgură neagră, șenilele unui tractor răscoliseră bucăți de lut galben. N-am întîlnit pe drum. nici țipenie de om.

Fosta mea proprietăreasă — îi scrisesem din timp — ne aștepta cu ceai fierbinte. Pe fața ei grăsuță, albă, se vedea cât de colo, că abia rezistă să nu-nceapă un pic de bîrfă. Eram nerăbdător să mă știu trecut de greu : am scos mobila, am urcat-© în camion, am întărit-o cu funii și am acoperit-o cu prelata. După aceea, Bucur și șoferul, nu intrat în casă să bea un ceai. De la o vreme, starea mea de jenă se risipise ; în timp ce încărcăm ultimele boarfe, chiar simțeam dorința să se apropie cineva pe lîngă uluci. Înțelegeam că mi-ar fi imposibil să plec așa. Din septembrie nu mai fusesem pe-aici ; de-atunci mereu mă gîndeam că trebuie, neapărat să mai viu o dată pentru mobilă știam însă că după aceea, cu greu are să se mai ivească un prilej să mă abat prin părțile acestea.

— Mă duc să dau o raită — i-am' spus lui Bucur. — Chestie de zece minute.

— Numai să nu se lungească... Trebuie să plecăm...

Casele se înșirau, de cele două părți ale uliții copleșite de zăpadă. Toate coșurile fumegau, iar fumul, împrăștiindu-se încet printre acoperișuri, se amesteca cu ceața. Dincolo de gard, pe terenul fabricii, se ridicau acum mai multe barăci ; și din coșurile lor suiau suvițe subțiri de fum. Ferestrele erau acoperite;; care cu perdelețe, care doar cu hârtie de gazetă. Zăpada era pătată pe ici pe colo cu grămezi de pămînt scos din săpături. Erau destul de multe asemenea săpăturii. Se vedeau și stive de cărămidă, ca niște mari cuburi roșii, acoperite de zăpadă. Un escavator, mușca din pămîntul înghețat, aplecîndu-și cu mișcări domole gîtul gros și lung. Huruitul motorului — cînd mai tare, cînd mai potolit — și zgomotul pămîntului ce cădea de sus tulburau ciudat, liniștea neclintită a iernii. În jurul unui foc ce pâlăia în curtea fabricii, se buluciseră oameni în șube. La stînga, pe linia îngustă, ce ducea la depozitul de materiale, se vedea un șir de vagoane în care se descărcau țevi sau drugi de fier.

Mai încolo era hala mașinilor, în dosul ei clădirea cea scundă a atelierului cu ferestrele murdare. Cele trei mări de cenușă dispăruseră ; le spălaseră ploile toamnei iar mai apoi le acoperise ninsoarea. Dar nu numai natura își făcuse datoria : gropile de sub gatere fuseseră umplute și nivelate. Pe deasupra treceau acum potecile, fără ocoluri ; puteai să crezi că niciodată Crețu, mecanicul de la gatere, nu se tridise în acel loc, furișîndu-se prudent printre curelele de transmisie, la trei metri sub pămînt. O jumătate de veac trecuse de cînd au fost săpate aceste gropi ; acum le sunase ceasul. A fost o vreme cînd în cel mai ascuns ungher al acestor gropi își ținea consfăturile comitetul de grevă al muncitorilor, pe cînd sus, pe sicîndurile putrede ale podelei, bocăneau ritmic țintele bocancilor jandarmerești.

Mergeam încet prin zăpada ce seârția sub pași, atent la toate schimbările ce se arătau ochilor mei mirați. Valea nu mai era moartă, se odihnea doar puțin, pentru ca pe urmă să pornească iar la treabă cu forțe noi. La fiecare pas așteptam s-o văd pe Vera întîmpinîndu-mă zîmbitoare, cu genele albite de promoroacă, cu părul căzut pe față, acoperindu-i jumătate din obraz. Părea să nu fie decît o glumă stupidă că eu mergeam singur pe acest drum, numai oaspete pe aceste meleaguri ce-mi fuseseră leagăn și cămin. Bine înțeles, Vera nu mi-a

ieșit în cale, și nici altcineva nu m-a întâmpinat în tot lungul gardului, al cărui capăt se pierdea în ceață.

Am ajuns la casa clădită cu doi ani în urmă, în care locuia Varga Lați. Curticica, nici cât o odaie mai răsărită, era goală •, se vedea pământul curățat de zăpadă, zgrunțuros din cauza gerului. Lați avea obiceiul să arunce toată zăpada peste garduleț, în grădinița de flori care era și mai mică decât curtea : „Acolo prinde bine un strop de umezeală — zicea el, iar în curte n-am nevoie de noroi”. Intrând în casă, m-a întâmpinat căldura umedă din bucătărie și mirosul ciorbei de cartofi. Deschizând ușa, pe lângă mine pătrunse înăuntru aburul rece de afară. Boșke spuse surprinsă :

— Uite-1 pe Pista !

Cum s-a apropiat repede de mine, am avut impresia c-o să mă îmbrățișeze, dar s-a mulțumit să-mi strângă doar mâna rîzînd:

— Bine că te mai văd și pe tine măcar din an în paște !

— Am venit să-mi iau mobila, oă am primit, în fine, casă !

— Cameră-bucătărie, m-a întrebat ea.

— Cameră-bucătărie... îmi ajunge și-mi prisosește...

— Pentru un holtei, într-adevăr e și prea mult !

Eram convins că Boșke o să aducă vorba despre Vera ; chiar eu doream acest lucru. Ea însă s-a ghemuit în fața sobei și a început să ațîțe focul. Apoi a adăugat, zîmbind :

— Sper că stai să prânzești cu nai ?

— Mulțumesc, Boșke, dar trebuie să plec... sînt așteptat... Da' Lați pe unde umblă ?

— Lucrează. Au sosit cîteva vagoane și... tu știi cum e cu taxele de locație ! O să-d pară rău că nu v-ați întîlrit ! îl găsești la linia de garaj...

Boșke, poate din discreție n-ai amintit cu nici un cuvânt de Vera. Povestea în schimb fericită, că din decembrie Lați căpătase de lucru, cu alții împreună, la construcție ; le fusese destul de greu pînă atunci, dar că acum nu mai aveau nici o grijă. Nu eram prea atent la vorbele ei, deși situația lor mă interesa •, dar în atmosfera caldă a căminului lor, nu eram, în stare să-mi rup gîndul de la Vera. în ultimele luni mă convinsesem că trebuie să mă resemnez, totuși nu izbutisem s-o uit ; abia acum, însă simțeam într-adevăr cât eram de singur, fără ea, și cât de ușoară mi-ar fi fost viața alături de o femeie ca, ea. Mă gîndeam la unele trăsături ale firii ei, care altădată mă făcuseră să zâmbesc, deși erau însușiri frumoase, pentru care ar fi trebuit s-o invidiez. Cît era de însuflețită pentru ori ce problemă obștească, chiar de-ar fi fost vorba de sădirea câtorva altoi, dragostea ei de ordine, de muncă, conștiinciozitatea și modestia ei. De ce nu mi-oi fi dat seama din timp ce om se ascunde în fata asta firavă ? Momentele ei de încăpățănare, care nu erau decît manifestări ale spiritului ei de independență, mi se păruseră simple capricii copilărești. Fusesem mai slab decît ea și avusesem pretenția de-a juca rolul celui mai trae ! Așa o înstrăinasem de mine.

— Acum... ce-a fost a trecut... zicea mereu Boșke, zîmbind cu seninătate. — Bine că am scăpat de griji. Toate au ieșit așa cum am prevăzut noi !

Mai speram ceva, și astfel am mai zăbovit câteva minute. Din odaie se auzea gîngureaia fetiței, care se juca cu păpușa.

— Păi... am plecat, am spus în cele din urmă, înăbușindu-mi un oftat. — Mă duc să-1 caut pe Lați.

14

Alături de stivele de materiale, la vreo șaizeci de pași de linia îngustă, se găsea un șopron deschis, înjghebat în grabă. Acolo se cărau materialele sosite. Nu era țevărie, ci fier pentru beton armat. De la vagoane, pînă la această remiză ducea o potecă așternută cu zgură. M-am oprit cam în mijlocul ei, în margine, ca să nu încurc lumea. Au trecut mai întîi doi necunoscuți, balansîndu-se ușor să țină în echilibru materialul pe care îl cărau în spinare. A apărut apoi din ceață o figură cunoscută; un fost manipulant de la buștenii, în urma căruia pășea Lați. Duceau împreună o legătură mare de fier-beton, care se legăna elastic pe umerii lor. Cînd m-a văzut, Lați a strigat:

— Stop, Miška! Pune jos!

Legătura de fier căzu în marginea potecii, zornăind. Ne-iam îmbrățișat, bătîndu-se pe umăr. Varga și-a scos mănușile zdrențăroase, croite din bucăți de postav rămas de la cine știe ce, s-a căutat prin buzunare după tabachera lui de tinichea și-a început să-și sucească o țigară cu degetele înroșite și crăpate de ger. Se vedea că întîlnirea noastră îl emoționase și căuta să cîștige puțin timp, să se liniștească, sucindu-și țigara. „E mai ieftin tutunul decît țigările”, mi-am zis și m-am înfiorat de parcă l-aș fi jignit pe acest prieten bun al meu. Mi s-a părut străin obrazul lui osos și cam slab, brăzdat de cute. Fruntea-i era învinețită de frig. Ochii lui însă erau veseli ca totdeauna. De multe ori ne priveam noi așa, de aproape, unul pe altul, și de fiecare dată simțeam că eu nu-i cunosc și nu-i înțeleg îndeajuns pe oameni. Poate să fie adevărat că ochii sînt oglinda sufletului, dar e tot atît de adevărat că-i foarte greu să citești în ea. Varga, umezi țigara, și o aprinse.

— Ei, ia spune...!

— Spune-mi tu, zisei. — Ce-i asta, muncă voluntară?

— Nu, dragă! E muncă, obștească.

— Nu cumva vrei să zici că...

— Ce să zic? Că eu, ca electrician...

— Chiar asta voiam...

— Păi tu nu înțelegi că sîntem încă la începutul începutului? întinse tabachera și celuilalt tovarăș. Ia sucește-ți și tu una... pînă schimbăm o vorbă cu dumnealui. Pe la noi ai trecut, Pista?

— Trecut... Boșke mi-a spus că...

— Nu-i așa că Boșke arată bine?

— Excelent!

îmi ștersei chiciura de pe gene.

— Sper că nici ție nu-ți merge rău pe-acolo... — urmă Varga.

— Cum, adică, „nici mie”, Lați? Nu cumva oi fi zicînd că ție îți merge bine?

— Eu îs mulțumit.

— Păi atunci, eu de ce să mă mai plîng?

— Mă gîndeam așa, poate-i fi avînd vreo neplăcere...

Aștepta, îngrijorat, răspunsul, iar eu știam exact unde bate.

— N-am nici o neplăcere! Și, ← îți mulțumesc pentru recomandare.

— Îmi pare bine că, în sfîrșit, ți-a venit rîndul. Se pare că cei de acolo au avut mai mare influență asupra ta, decît am putut avea noi.

— Nu-i chiar așa. Toate la vremea lor, cam asta-i. Cineva spunea atunci că nu tot omul se coace la aceeași vîrstă...

— Ei, asta-i bună! exclamă Varga Pista rîzînd.

— ...și să știi că n-am uitat ce ai scris acolo; am cîntărit bine fiecare vorbă a ta și-ți sînt recunoscător...

— Sînt tot lucruri pe care ți le-am mai spus și din gură — mormăi el cam jenat. — E drept că nu așa deodată.

— Să știi că asta a avut mare greutate.

— Depinde cine le ascultă.

li mai eram dator lui Varga cu o explicație :

— Știi tu, măi Lați — îi zisei — că a fost o vreme cînd eram convins că ai luat-o pe o linie înfundată.

Zîmbi, seârpinîndu-se pe sub bărbie.

— Nu-i chiar așa de greu cînd vezi că drumul pe care ai apucat, duce la bine. Și-apoi, nu eram singur...

Am tăcut amîndoi o vreme. Varga prinsese chiștocul între unghii și l-a fumat pînă n-a mai rămas aproape nimic din el, apoi și-a șters firele de tutun ce i se lipiseră de buze.

— Vera ce face? l-am întrebat cu glas sec.

— Alaltăieri am vorbit cu ea. E bine...

— Și... nu știi ce-a determinat-o să... ?

— Asta tu ar trebui s-o știi!

— Adevărat...

Am mai schimbat cîteva vorbe fără importanță. S-ar crede că doi prieteni oare nu s-au văzut, nici nu mai știu cum să-nceapă, atâtea au să-și spună... Noi nu ne văzuserăm' de luni de zile, dar cînd eram zilnic împreună, găseam mult mai multe subiecte de conversație.

își isprăvisese țigara și tovarășul lui Varga și tot tușea, să ne atragă atenția... Gerul ne mușca lacom, vedeam, bine că Varga era înghețat de-a binelea.; mie îmi clănțăneau dinții de atîta umblat prin frig. Ne-am luat rămas bun și ne-am îmbrățișat din nou, îndelung și cu putere, căci nici unul din noi nu știa pe cît timp ne despărțim iarăși. Apoi Varga și tovarășul lui s-au aplecat, au ridicat legătura de fier pe umeri și au pornit încetîșor, pășind țepeni, spre magazie. M-am uitat lung după ei: dacă rămîneam aici, acum aș bătători și eu aștia șazeci de pași de zgură.

Sus, pe deasupra capului meu a trecut un cîrd de ciori și s-a lăsat la pămînt, mai încolo, printre stivele de materiale ce se înșirau în depozit. Părea că cineva a împrăștiat o lopată de cărbune pe zăpada albă. Din depărtare, clacsonul camionului nostru mă chema stăruitor. Am pornit de-a lungul șinelor, fără să mai privesc în urmă. Mai simțeam pe degete strînsoarea de menghină a mîinii reci și aspre a lui Varga. Și undeva în străfundul minții mele, pîlpîia vag un simțămînt de vinovăție.

Bucur, îmbrăcat cu pantaloni de schi și scurtă îmblănită, bătea din picioare prin fața porții.

— Grăbește-te, omule ! •— îmi strigă el — dacă vrei să tragi și tu o dușcă de ceai.

— Nu-mi trebuie nici un ceai — răspunsei mohorât, deschizînd cu o mișcare mînioasă ușa mașinii. — Spune-i șoferului să-i dea drumul.

Acum simțeam cu adevărat durerea despărțirii. Mă durea văzînd cum dispar pe rînd, din micul cadru al geamului mașinii, oasele ce-mi erau afîit de cunoscute, gardurile, pomii încărcăți de promoroacă. Mă chinuia gîndul că iată, de azi încolo, n-oi mai avea ce căuta printre dealurile acestea pierdute în ceață. Eram îndurerat ca oricare om oare poartă în el cioburile unui vis fărîmat. Parcă-mi venea să cobor din mașină, să intru în rînd cu Lați, la cărat fier-beton.

Motorul gemu de efort. I-am spus lui Bucur cu glasul stins de amărăciune :

•— Cît de păcătoasă-i cîteodată viața.

Nu mi-a răspuns imediat. Căuta, probabil, să înțeleagă ce se petrece în sufletul meu. Cînd am ieșit în șosea, s-a întors spre mine și mi s-a uitat drept în ochi. Înțelegeam că mă compătimizește :

— Asta-i datorită numai așa... unei stări trecătoare... — răspunse el calm. — Nu te teme, n-are să țină... Dacă n-ai nimic pe conștiință...

— Cred că n-are de ce să dureze, zisei.

Apoi n-am mai scos o vorbă pînă acasă. Bucur își lăsase capul pe spate și ațipise. Eu rîcîiam din cînd în cînd gheața de pe geam, curățîndu-mi cîte un petecuț cît o monedă, prin care să privesc la peisajul ce-și dormea somnul de iarnă.

15

Fiecare om trăiește în felul lui. Pentru unii vremea trece mai ușor, pentru alții mai greu. Trecerea vremii mie-mi lăsa impresia că-mi alunecă printre degete un șnur lung, lung fără sfîrșit. Acest șnur uneori se subția, alteori se îngroșa, ceea ce nici nu băgăm de seamă. Pe acest șnur nu exista nici un nod de oare să mi se împiedice degetele.

Eram, de-acum membru de Partid. Adunarea generală, la propunerea unită a lui Bucur și a lui Suci, îmi scurtase stagiul de candidatură. Iszlai-baci se ridicase din nou la cuvînt; mă asemănase cu o pasăre Phoniix oare din cenușa vieții mlic-burgheze renăscuse în chip de adevărat comunist. Ceilalți au fost mai rezervați; totuși această adunare generală constituise pentru mine un prilej de mare bucurie. Aveam două 'inovații. Nici eu nu mi-am dat seama cum se-ntîmplase... în două rînduri' voisem să le dovedesc ceva băieților •— lui Koșa și lui Toinceanu care în ultima vreme se-nvîrteau mereu în jurul meu. Și astfel, pînă la urmă izbutisem două inovații. Toate acestea se potriveau foarte bine cu acea curgere lină, fără cotituri, a lucrurilor care mie îmi aminteau de primăvară. Nămeții se topesc, platoșa de ghiață a apelor se sparge și pornește la vale, se stîrnesc vînturile jilave, ies mugurii, apar frunzulițele firave, crude încă, florile îmbobocesc, iar toate acestea, luate laolaltă, se cheamă primăvară. Ceea ce nu înseamnă însă că primăvara orice durere omenească trebuie să înceteze !

Așa cum bornele de pe șosea îți arată cât drum ai străbătut, pentru mine scurgerea vremii era punctată de știrile ce le primeam despre vechea fabrică, despre noul șantier al combinatului ce se clădea, știri oare ajungeau la mine pe cele mai diferite căi; articole de ziar, întâlniri întâmplătoare cu unul sau cu altul, simple vorbe purtate din gură-n gură, sau purtate pe aripile vântului, precum sînt purtate semințele de paltin pînă cine știe unde. Destul că toate veștile astea pe care le primeam mă țineau într-o continuă stare de ațîțare; aveam neconținut impresia că am uitat să fac ceva foarte important, ce ar fi trebuit să fac neapărat.

Către sfîrșitul iernii, Varga Lați i-a adunat pe vechii muncitori ai fabricii — bine înțeles numai pe cei care rămăseseră acolo. Se găseau, printre ei și electricieni, și dulgheri, și circulariști, și tîmplari, și sortori, și îngrijitorii de mașini, și lăcătuși, și gateriști, și foști muncitori auxiliari de pe la baracă. Erau și femei. Oamenii și-au luat titlul de „brigada de dulgheri” și lucrau de-a valma la construcție. Această denumire o adaptaseră, evident, în vederea viitoarelor lucrări și n-avea alt rost decît să le dea o aparență de calificare. Deocamdată lucrau cu toții la lopată : săpau temeliiile și nivelau terenul. Mai tîrziu — spre marea mea mirare — căci îi cunoșteam pe toți — această brigadă de dulgheri a dat excelente rezultate la turnarea betonului. Adesea apăreau în ziar articole despre ei. Cînd dădeam cu ochii de ele, viram gazeta în buzunar și petreceam ziua într-un fel de așteptare înfrigurată. Seara, ajungeam tîrziu acasă. îmi luau timpul ședințele, consfăturile în legătură cu producția, și tot felul de lucruri ce țîn de activitatea obștească. Cînd mă vedeam aoasă, aprindeam lumina, mă așezam comod la masă și citeam articolul pe îndelete, șir cu șir, literă cu literă. Și mai tîrziu, pe întuneric, sub plapumă, tot la cele citite mă gîndeam. Oare aș avea destul curaj să fac și eu ca Varga și tovarășii lui ? Aș putea să intru și eu printre cei oare se gîndesc mai mult la interesele celorlalți decît la ale lor ?

Apăruse odată ceva și despre mine în ziar, dar în loc să mă bucur că am reușit să las și eu un semn durabil în lume, gîndul mi-a alergat „acolo”. — „Oare o săni cadă în mîină și lui Lați ziarul ăsta? Oare n-o să treacă peste articolaș, fără să-l vadă?” Nu știi ce-ași fi dat să afle că, în timp ce el spărgea cu tîmăcopul pămîntul înghețat, nici eu nu arsesem gazul de pomană. I-ași fi putut scrie, ce-i drept, că eram prieteni, dar mă temeam să nu creadă că vreau să mă laud față de el...

Ieșisem într-o după-masă la gară. Făceam cîteodată această plimbare — cînd aveam timp — ca să văd cine mai vine, cine mai pleacă. Și-mi și plăcea să mă uit după trenul care dispărea pe două peretele de stîncă împodobit cu smocuri de iarbă. De multe ori întilneam cunoscuți, în trecere, de la care mai aflam cîte ceva din cele ce mă interesau mai mult.

Intrase în gară personalul, învăluindu-mă cu aburul fierbinte al locomotivei ; apoi pe deasupra mea defilară o mulțime de obraze ome-nești. Geamătul se stinse și începu larma celor ce urcau și coborau. Nii departe de locul unde mă găseam, apăru la geam chipul cunoscut

al nepotului fostei mele gazde, student la drept în anul trei. Băiatul scosese capul și se scobeia în dinți plictisit. L-am întrebat :

— Ce-i **Minai**, ai fost în vacanță ?

Întoarse ochii spre mine și aruncă, scobitoarea drept la picioarele mele :

— Nuuu ! **Da-i** mătușa cam bolnavă, răspunse el cu indiferență.

•— Mi-a spus să lucrez pe-aioi acum. Apoi, aplecîndu-se mai mult, adaogă cu răutăcioasă satisfacție : — Da' Vera-i tot acolo ! Lucrează-n brigadă. Spunea mătușa că seara, cînd iese de la lucru, îi ca o țigancă din alea care cumpără zdrențe.

— Ei, ce să-i faci ? După lucru omul nu poate fi ca scos din cutie, cum umblă mucoșii de seama ta !

Nu-mi mai rămîneau decît cîteva secunde ca să mai aflu una-alta de la el :

— Și ce mai spunea mătușa ?

•— Gi-că Vera în fiecare săptămîină are alt logodnic.

Băiatul nu prea făcea de actor ; se vedea cale de-o poștă că vorba asta o născocise chiar atunci. Dar chiar dacă ar fi spus-o mătușă-sa, n-avea pic de adevăr în ea. O cunoșteam prea bine pe Vera, ca să, pot crede asemenea calomnii.

Trenul a șuierat, obrazul mulțumit de sine, plin de pistrii și de coșuri al studentului a dispărut din geam. Trenul a cotit pe după stînci; eu am rămas singur în gară, cu sufletul răvășit. Cînd am pornit într-un tîrziu spre caisă, pe drumul muiat de ploile primăverii, **mi-a** venit deodată poftă de rachi. Am trecut totuși fără să intru, pe lîngă circiumă, Știaim de-acum că durerea poate să fie nu numai înăbușită. **Ci** și suportată.

Muncind **fără** contenire, nici n-am băgat de seamă cum a trecut vara. M-a surprins deodată culoarea aurie a frunzelor ce păleau pe nesimțite. Koșa și Tonceanu pleaseră la oaste. Ne promiseseerăm să ne scriem. în locul lor veniseră niște **mecanici** mai în vîrstă. Le simțeam lipsa băieților. Parcă, nu-mi era la îndemîină că **nu** mai aveam cui să-i dau explicații... Discuțiile pe care le avusesem cu ei, nu o dată, mi-au dat. idei fericite. Mă pomeneam adesea privind în jur : Nu cumva l-oî vedea pe vreunul dintre ei venind,, cu fața strălucitoare de mulțumire, spre mine ? Așa, veneau ei de cîte ori; credeau că acum. na ! m-au înfundat, cu cine știe; ce întrebare. Simțea și Bucur lipsa lor... S-a tot plimbat îngîndurat, printre bancuri, apoi **s-a** oprit în fața mea.

— Așa-i că la băieți te gîndești ? l-am întrebat.

•— Da, la, ei... **mi-a** răspuns. — Da' și la tiiiie mă gîndesc .Că de-o fi să ne facă cînte în armată, înseamnă că-i și meritul tău.

în dimineața aceea căzuseră primii fulgi ai iernii. Erau niște fulgi grași, ce picau plutind din cerul fumuriu care părea prăbușit peste case. Am lăsat puțin, lucrul și m-am apropiat de fereastră. în, mintea mea se **fonma** ideea curioasă a unui nou calendar : de la o zăpadă la alta. Mi-am adus aminte, cum după prima ședință de partid, la care fusesem de față, m-am abătut din drum căci doream — vezi-doamne ! — **să** las urme pe-acolo pe unde nimeni nu umblase înaintea mea. **Și**-acum mă întrebam : are vreun rost să mergi de unul singur? Are vreun rost să deschizi pîrtie în zăpada proaspătă, așa, numai pentru propria ta

mulțumire? Lucrul ăsta are rost numai dacă îl faci cu scopul de-a ușura drumul celor ce vin după tine.

Afară ninge, crestele dantelate ale munților se pierdeau în viitoarea albă. Când am pornit mașina iarăși, am constatat că șnurul cel lung mi se oprise pentru o clipă între degete : însemna că începeam un an nou.

16

A apărut prima fotografie a combinatului aflat în construcție. Era primăvară. De sub zăpadă începuseră să apară coastele negricioase ale dealurilor. Apa Mureșului se umfla și izbucnea, în șuvoaie verzui, de pe sub gheața care noaptea trozneva de-a lungul dealurilor.

O uzină atât de mare, de frumoasă, cu linii atât de drepte, nu văzusem pînă atunci decît în film. Dîmburile tăiate de spălaturile apelor, ce se vedeau în fund, alcătuiau o priveliște neașteptată. Poza nu putea fi de mult, căci se vedeau coastele însorite pe oare, prin fundul râpelor, mai dăinuiau cîteva pete de zăpadă. Tăiasem ilustrația din ziar și mă obișnuisem s-o privesc în fiecare seară. **O**, pusesem pe masă, sub scrumieră, iar vecina care îmi făcea curățenie, pricepuse că n-are voie să se atingă de ea.

De cîte ori mă uitam la -această fotografie mi se strîngea inima, continuam totuși s-o privesc, cu amănunțime, parcă ar fi fost o șaradă interesantă ce-și aștepta dezlegarea. Iar în timpul ăsta simțeam cioeănitul ritmic, -aproape stins, al inimii. Reușisem să descopăr în fotografie labirintul de țevărie ce acoperea pereții, brațele drepte, întinse în sus, ale macaraieilor-turn, cele două camioane pitulate în umbra zidurilor, basculantele betoniștilor, gîtul de girafă al transportoarelor. Mult m-am căznit pînă am dezlegat misterul unei linii verticale : era vechiul coș al fabricii, iar mai într-o parte, ca o bucățică de zahăr roasă pe jumătate, fosita hală a mașinilor. Parcă anume le lăsaseră acolo, pentru comparație.

Cîteva mici pete spălate în încîlceala drumeagurilor și a șanțurilor mu puteau fi decît figuri -omenești. Unde ? în care zid va fi **foșt** băgată legătura de fier pe care o purtaseră în acea cețoasă zi de toamnă, pe umeri, Varga Lați și cu celălalt, de-a lungul potecii podite cu zgură ?

Pînă -atunci, imaginea coloniei stăruise- în mintea mea așa cum o văzusem după incendiu, din fereastra vagonului : ciuntită, toată: numai scrum și funingine, fără viață, sub aripile- negre ale norilor ce se rostogoleau pe cer. Și mereu mi se părea că-**l** văd și pe acel bărbat în manta de ploaie, care trecuse pe lîngă tren cu pași șovăielnici și cu capul aplecat. Iar acum, cînd mă gîndeam la dealurile pleșuve, îmi apăreau îndată și liniile drepte și îndrăznețe ale clădirilor combinatului. Nu puteam să știu ce mașini vor funcționa între noile ziduri, totuși cînd închideam, ochii parcă le, și vedeam. Așa văzuse și Varga Lați, în fața ochilor, combinatul, la timpul său, cînd încă nici n-avea de unde ști ce anume se va construi pe locul fabricii mistuite- de foc.

În drum spre ședința de producție, am poposit pe malul Mureșului. Mă așezasem pe o bornă și, avînd timp destul, mă lăsam în voia vi-

sării. Căutam să descifrez acel ce misterios care își trimitea mereu chemările spre mine.

— Să fie Vera... ?

Nu încăpea îndoială, tot o mai iubeam. Amintirea ochilor ei scilpitori îmi mai răpea și acum de multe ori somnul. Totuși nu-mi mai făceam iluzii că și ea s-ar mai gândi la mine. Nici nu prea avea motive... Dacă n-am fost capabil să mi-o păstrez atunci când, așa zicând, îmi aparținuse, acum, după atîta timp, eram silit să mă resemnez. O pierdusem și pace ! îmi rămăsese numai licărul de lumină pe care ea mi-l aprinsese: în suflet.

Nu mă rărtgîiam nici cu ideea că cineva, din cei de-acolo, mi-ar simți lipsa, Mă uitaseră, probabil, de tot, căci la drept vorbind nici nu prea aveau de ce să-și aducă aminte de mine. Prea singur trecusem printre dînșii ! Viața se încheie la loc după cel plecat, ca apa bălții în urma firului de trestie pe care l-ai smuls din ea. „Și totuși”, îmi ziceam — „eu de ei țin. Ce-ar fi să-i scriu lui Lați... să-mi caute de lucru... ? M-ar înțelege, oare, că de data asta nu mai alerg după vreo slujbă mai bună ?”

„Ce m-ar aștepta acolo ? Numai neplăceri — m-am gândit. Mi-ar da de înțeles mereu, că am fugit când a fost greu. Iar Vera s-o fi măritat de-atunci, și ar trebui s-o văd cum' îi surîde soțului ei. N-aș putea să îndur asta”.

Curînd însă mi-am dat seama că din nou pun în cântar doar neplăcerile posibile, și-astfel n-am să ajung niciodată la o împăcare cu mine însumi. Mult mai important era altceva...

Mă pătrunsese răcoarea vîntului de primăvară. Mi-am strîns mai bine pardesiul și am pornit mai departe, călcînd tina amestecată cu mazăricea ce cădea, stăruitor, de sus. în făget, pe creastă, copacii își aplecau, vuind, crăcile golașe ; prun gheața rîului ieșeau șuvoaie verzi de apă clocotitoare, vîntul sfîșia trâmbelele de fum cu gust acriu, împraștiindu-le printre case și prin curțile pustii.

în fața clubului mi-atoî scuturat, de bine de rău, noroiul de pe încălțăminte, am intrat și am tras repede ușa după mine ; parc-as fi vrut să zăvorâsc afară atmosfera sumbră care mă urmărise pînă atunci.

Murmurul potolit al sălii, fumul înneacăcios de țigară, dogoarea ou miros de cetină ce venea dinspre soba încinsă, mă pătrunseră. Privirile prietenoase ce m-au întâmpinat, au făcut să mă simt și mai vinovat. M-am așezat lîngă nea Suciul și rni-am lăsat mîna pe genunchiul lui. Ce bine e — m-am gândit — că nu trebuie să stau la nesfîrșit, acolo pe borna kilometrică, singur !

17

Pe vară mă copleșise lucrul. Și lucru, nu glumă ! Muncisem cît doi, și în locul celui alt strungar, cît timp acesta fusese în concediu. Pe urmă plecase și Bucur la odihnă și trebuie să-i țin locul. Abia acum putusem să-mi dau seama ce înseamnă atribuțiile de șef-mașinist, cîte trebuie să cunoască, cîtă răbdare trebuie să aibă, cît de rapid trebuie să se orienteze într-o problemă sau alta : mașini, atelier mecanic, tociarie, subsolul de la gatere — trebuie să fie mereu peste tot, ba mai avea de rezolvat și unele probleme administrative.

A venit însă și vremea concediului meu. Când plecai ia Călimăneștii, unde primisem un loc într-una din vilele rezervate frunțașilor din producție, mă simțeam epuizat. Neînfrînata spumegare a Oltului, printre pădurile bătrîne și liniștite, adierele umede; ale serii, zorile scăldate în rouă, au șters curînd însă pînă și amintirea acestei oboseli. Când noaptea se lăsa neagră, pe sub teii încremeniți, apăreau licăririle licuricilor care pîlpîiau cîteva clipe, se stingeau și iar se aprindeau apoi. Erau poate semne tainice prin care se chemau, poate un joc al acestor mici insecte, ce trăiau și ele, în felul lor, miracolul iubirii.

Am urmărit de multe ori curioasele lor evoluții, deși acest spectacol nu-mi producea decît amărăciune; mă gîndeam că lumina dragostei mele nu va mai răzbi nici cînd pînă la inima Verei. Bucșa, un băiat de prin părțile Craiovei, cu care mă împrietenisem, propuse să prindem un licurici și să-i verificăm' fosforescenta. După puțînă alergătură, am reușit să prindem un exemplar pe care l-am dus în cameră. Constatarăm că în odaia întunecoasă, așezat pe peretele alb, se vedea destul de bine de la distanța de un metru.

M-am înapoiat la fabrică însetat de lucru. Și fără griji. La vederea imaginii cunoscute a atelierului, mă cuprinsese un sentiment de mulțumire, același sentiment care îmi încălzise sufletul cu două săptămîni în urmă, cînd dădusem cu ochii de frumoasele oase de odihnă ce se înșirau pe sub ghirlandele de arbori deasupra valurilor înspulmate ale Oltului.

Iar după alte două săptămîni a sosit și scrisoarea...

Am crezut mai întîi că prietenul meu de la Craiova, Bucșa, își pierduse răbdarea. Înainte de plecare avusesem cu el o discuție pe tema : ce dispozitiv ar fi necesar pentru a se ușura schimbarea capului de burghiu. În mintea mea începuse să se contureze ideea unui astfel de dispozitiv. După înapoierea mea la fabrică urma să încerc realizarea lui și-i promiseseam lui Bucșa să-l țin la curent...

Dar scrisoarea nu era de la el.

„Sper că ești sănătos și n-ai nici alte necazuri. Și la noi sînt bune toate. În clădirea pe care sper că ai văzut-o și tu prin gazete, a început montarea mașinilor secției „furnire”. Cei vechi se întorc unul cîte unul frumușel acasă, așa că azi-mîine, o să fim iarăși cu toții laolaltă. Amestecați — bine înțeles — în mulțimea oamenilor noi. Am aflat oă ar fi nevoie tocmai de un strungar ca tine, așa că eu mi-am și pus căciula, ca la cinema, să știe tot omul că-i locul ocupat, mă rog frumos ! Ce părere ai ? Ți-1 țin... ? ! Și-ți mai spun așa, ca să știi, că am primit un strung nou-nouț de la Arad. Ultima expresie a tehnicii. E drept că, după cum merg treburile, peste un an-doi așa ceva n-o să ne mai impresioneze. Prin urmare, treaba-i urgentă, așa că ori vii, ori scrie-mi, poate nu-ți convine. Noi te pomenim mereu și ori de cîte ori cineva aduce vorba despre tine, ne referim la tine ca la unul care-i plecat dintre noi numai așa, pentru un timp oarecare. În altă ordine de idei : dacă ai vreme, mă poți felicita, am un flăcăiaș de trei luni. Așa ca la noi acum e : 0 : 0 sau... 1:1?! Ți-aș mai scrie eu și altele, dar nu știu dacă te mai interesează...

Rînduri așternute cu cerneală violetă pe o coală de hîriie cît toate zilele. Dedesubt : iscălitura cu o mulțime de înflorituri a prietenului meu. Așa zisa „iscălitură de ministru" de care era tare mindru.

De cîte ori îmi aruncam ochii pe ultima propoziție a scrisorii, simțeam un tremur prin tot trupul meu ,• simțeam' parcă material cum mi se încordează nervii. în viața mea nu mai avusesem de dezlegat o ghi-citoare așa de grea : „La ce naiba s-o fi gîndit Lați cînd scria că poate nu m-ar mai interesa?!" Să-mi fac din nou iluzii? Ori poate-i vorba doar despre obișnuita frază poetică ou care oamenii își încheie scri-sorile, dar care n-are absolut nici o semnificație...

M-am rezemat cu coatele pe masă ; privirile-mi rătăceau pe-afară, pe fereastra deschisă. în grădină, printre crengile unui brad bătrîn, se pitulau niște porumbei care făceau ramurile să foșnească mereu. Jocul lor stîmea din cînd în cînd cîte o ploaie de ace sau făcea să, cadă cîte un con ce se desprindea de la locul lui. Am recitat scrisoarea, de astă dată mai pe îndelete, mai întîi însă am șters cu creionul chimic, cu, mare grijă, ultima propoziție. Voiam cu orice preț să fiu ferit de tentația de a o reciti mereu, fiindcă prea mă răscolise !

Eram incapabil să judec limpede: în creierul meu licăreau tot felul de gînduri, unul de ici, altui de colo, care se alungau și iar s-a-propiau între ele ca licuricii de la Călimănești. Mă încercam senzații moi, necunoscute, și altele de mult uitate. Părea că s-a rupt un stăviliiar, s-a năpustit peste mine dintr-o dată, toată neliniștea, care mă bîntuise doi ani la rînd și oare acum mă, purta, fără viitori și praguri, tocmai prin albia pe care tovarășii de-aiei, fără voia lor, o croiseră pentru mine. Mă învățaseră sa privesc lumea cu ochi de comunist, iar eu am încercat să fac astfel. Ce l-o fi. determinat pe Varga Lați să oprească un loc pentru mine ? Simpla prietenie ? Sau poate simțise, din depărtare, ce se petrece în sufletul meu. înțelese probabil, că să mă înapoiez la locul meu însemna o pedeapsă pentru mine, pedeapsă pe oare eu totuși o doream I Nu puteam primi răspuns la toate, cine știe dacă aveam să-I primesc vreodată? Toată viața pe care o dusesem pînă în clipa cînd am pornit spre sediul partidului, călcînd prin zăpada dintîi a aceluia an, mi se păru deodată urîță și încurcată ; iar acum trebuie să mi-o privesc drept în față, cu alți ochi.

Pe fereastra larg deschisă, sufla un vînt rece, care clătina lalmpa atîrnată deasupra capului meu. Mă învăiuiam miresme de flori tîrzii, de ierburi de munte veștejite. Mai încolo, pe sub gardul grădinii, vuia Mureșul năpustindu-și valurile peste bolovani. Zgomotul acesta metalic pătrundea întotdeauna pînă, în, camera mea. Mă, obișnuisem cu el încît îl auzeam numai cînd vroiam. Acum simțeam că: mi-ar fi mult mai greu să suport aceste clipe fără vîietul continuu al rîului.

Un ceas întreg am zăbovit cu coatele pe masă, apoi am încuiat odăița și am ieșit în uliță.

Bucur nu era, acasă. Nevastă-sa mi-a spus că-I găsesc neapărat la fabrică. Era acolo. Ședea în cabina strîmtă cu pereții de sticlă din sala mașinilor. In încăperea întunecoasă era nevoit să țină toată ziua lampa aprinsă. Cum ședea în cercul de lumină al becului, tovarășul Bucur arunca o umbră enormă pe peretele de la spatele lui. Avea în fața lui o mulțime de schițe și socoteli, îngrămădite acolo în neorânduială. Fără

o vorbă, i-am întins scrisoarea. Credeam că rîndurile simple ale scrisorii erau ca o carte deschisă pentru oricine. Bucur citi tot jucîndu-se cu un smoc de păr ce-i cădea **pe** frunte și **pe** urmă fluieră surprins :

— la uite, dom'le, că au început și ăia să umble după brațe de muncă.

— Alta-i povestea, Ghiuri — i-am spus încet, — De-ar fi numai atita, pentru mine ar fi mult mai ușor să rămîn aici, unde-s prețuit...

Poate suna ceva neobișnuit în glasul meu ; Bucur s-a uitat pe furiș la mine, a, mai citit o dată scrisoarea, a aștemut-o în fața lui pe masă și a rămas așa privind îndelung, prihi peretele de sticlă, la plăcile curate, date cu ulei, din podeaua atelierului. Mi-1 simțeam apropiat, ca un frate. Mi se părea că în liniștea ce se lăsase îi aud bătăile inimii. Și chiar înainte să îi rostit un cuvînt, m-a încercat un sentiment nou ; dacă l-aș fi trăit cu doi, ani în uirmă, acolo, acasă, mi-ar fi fost ușor să pornesc de-a dreptul pe drumul pe Care de-abia aici îl cunoscusem. Dar ca să ajungi la un astfel de sentiment, trebuie să-ți fie tare dragi oamenii din jurul tău și să fii pus în situația să te desparți de ei.

18

Fumul locomotivei se răspîndea peste mestecănișul tînăr. Cîte-un ghemotoc de fum mai ramînea agățat cîteva clipe printre frunzele îngălbenite și arunca umbre trecătoare peste iarba înaltă. Știam că după mestecăniș urmează curba cea mare, de unde se putea vedea combinatul. M-am lipit de geam și cu gesturi nervoase mi-am aprins o țigară.

Rămăsese în urmă și ultimul mesteacăn, și ultima tufă cu frunza îngălbenită. Trenul coti la dreapta și apăru șantierul apropiindu-se de mine, parcă plutind. Am simțit o senzație ciudată ; părea că într-o ramă veche și bine cunoscută, cineva a încadrat un tablou nou de-abia zvîntat. Sute de ferestre stropite cu var reflectau soarele amiezii, aruncînd în toate părțile săgeți orbitoare de lumină, oare apoi se resfrîngeau pe nenumărate mașini — unele în mișcare, altele stînd pe loc — pe stivele de cărămidă, pe sacii de ciment, pe grămezile de calcar și de pietriș, pe scîndurile și mormanele de țevi.

Zidurile roșii de cărămidă, planșeurile de beton deveneau mai vapoaze în bătaia razelor de lumină. După ce trenul cotise și soarele nu mai cădea, din spate asupra șantierului, toate își recăpătară echilibrul și contururile lor reale, vechea hală a mașinilor, cu pereții năruiți, sta în soare la adăpostul giganticilor clădiri ce se înălțau alături, ca un cîine îmbătrînit care înainte să-și fi dat ultima suflare, își mai plimba o dată privirile peste locurile pe unde și-a, petrecut viața. În juru-i, o mulțime de tioroburi învelite în cabluri negre și groase ca rîna, păreau niște roți uriașe ale unei mori nevăzute. Pe fostul depozit de bușteni, răscolit pînă-n fund, se ridicau clădiri zidite pe jumătate, iar printre ele, și paralel cu linia de fier îngustă, și perpendicular pe ea, peste tot panglicele albe ale aleilor betonate.

Ceea ce vedeam nu era încă o uzină, ci doar un șantier în construcție care, în aparenta lui învălmășeală și înghesuială, dădea impresia unei mișcări grabite într-o direcție anumită. Ieri încă nu era așa,

nuine nu va mai fi așa. Pe deasupra lui pluteau aburi albi și nori trandafirii de colb, din care se ridicau macaralele, ca niște stîrci enorme cu aripile frânte. „Da ! Asta e un miracol — mă gîndeam, în timp ce trenul se rostogolea mîi departe de-a. lungul rămășițelor vechii împrejurimi a fabricii, — eu însă n-am mișcat un deget pentru realizarea lui ; oricine are dreptul să-mi reproșeze asta. Eu aici n-o să pot umbla decît cu capul plecat.”

Huruitul roților încetă. Am auzit atunci din înălțime un vag zumbăit de avion.

Mi-am făcut loc prin mulțimea zorită și gălăgioasă, abia purtîndu-mi cele două geamantane grele. O față cunoscută nu mai vedeam, în afară de aceea a șefului de stație ; Bunescu, cu chipiul lui roșu pe cap, se oprise în fața biroului de mișcare. L-am strigat de departe r

— Noroc, dom-șef ! Mai trăiți ? mai trăiți ?

— Trăim' și vom trăi ! — răspuse el zîmbind. Apoi se apropie de mine și mă întrebă : „De tot, sau numai așa, în vizită ?”

— De tot !

— Chiar așa mă gîndeam și eu.

— De unde pînă unde ?

— Păi să-ți spun drept, parcă-mi spunea mie ceva că matale n-ai plecat definitiv...

Și continua să zîmbească, cu zîmbetul mulțumit al celui ce tocmai atunci cîștigase un rămășag. Primul ghiont l-am și primit, așa dar !

Cineva m-a îmbrîncit brusc. Varga Lați mă ținea de umeri și mi se uita drept în ochi. în privirile lua apăruse — nu știu cum — aceeași lumină pe oare o zărisem și la Bucur cînd ne-am despărțit. Se vede că despărțirea și revederea stîrnesc aceleași emoții. Am așezat jos cele două geamantane. Ne-am îmbrățișat, iar Varga Lați m-a sărutat cu stîngăcie. L-am sărutat și eu pe amîndoi obrajii. Bunescu tușea dregîndu-și glasul și se tot căuta prin buzunare. O vreme n-am mai fost în stare să scoatem o vorbă, ci ne uitam așa, unul la altul, din ce în ce mai înveseliți. Deodată izbucnirăm în hohote de rîs, iar șeful stației ne imită. Eu am deschis vorba.

— Măi, Lați ! Pus-ai tu bine căciula pe locul ăla... ?

— Fii liniștit ! — mi-a răspuns Lați. De-aici mergem direct la cadre.

— Să nu te gîndești neapărat la strungul ăla nou, — i-am spus mai pe șoptite. — Pentru mine îi bună orice muncă. Dacă-i nevoie, dau și cu târnăcopul !

Lați mi-a șoptit, imitîndu-mă :

— Pentru asta ai cam întîrziat. Strungul e-al tău !

Era tuciuriu ca un indian, obrajii-i erau netezi, tinerești. Parcă nu aceeași vreme trecuse peste capetele noastre ! Pentru el, poate că acești doi ani au trecut mai ușor decît pentru mine. Chiar și în clipa asta ar fi trebuit să mă bucur de ceea ce-mi spunea Lați, eu însă mă simțeam stînjenit ca omul clăie primește un premiu pe care nu-l merită.

Boșke așternuse de prînz în sufragerie, pe masa ovală, pe oare nu puteai să-ți rezemi coatele... Ne aduse mîncarea din bucătărie ; ochii îi fugeau mereu spre căruciorul cu perdeluța trasă, din colțul odăii, și-atunci îi apărea o cută între sprîncene. Lați s-a ridicat și a dat dru-

mul aparatului de radio ; plimbându-și degetele pe clapele albe de ebonită, spuse făcînd pe nepăsătorul :

— Cinci lungimi de undă. Are și pic-up. Eu după masă am să plec la lucru. Dacă vrei să asculți... Boșke îți dă plăcile.

— Bine, măi Lați ! Am văzut și cele cinci lungimi de undă și pic-upul. Văd totul. Chiar mai mult decît îți închipui.

Un zîmbet fin îi răsări în colțurile gurii. Nu era ironie sau trufie, Ci o expresie gingașă de satisfacție.

— De ce zici că nici nu-mi închipui ? De unde știi tu ce-mi închipui eu ?

— Să vedem ! Ia spune-mi ce simt eu în momentul de față ?

— Păi ce să simți... ? Te-nțeleg, te-nțeleg...

Mă aplecasem, asupra farfuriei și tot scurmam cu cuțitul, fără să-mi dau seama că uneori, o zgârii numai.

— Vera.s-o fi măritat, bine-nțeleș — am zis într-un tîrziu.

— Draci ! Ți-ași fi scris. Deși nu știam dacă te mai interesează.

Am dat ușor din cap. Devenise un chin pentru mine fiecare înghițitură. Boșke nu se putuse ține să nu ciripească, în felul ei :

— Acum lucrează cu miontorii. Zice că-i așa, ca un fel de curs, ca să cunoască mașina.

Fetița lud, Varga a stat tot timpul liniștită. Mă privea cu ochii ei mari. înfuleca cu poftă și gîfîia. Era limpede că nu se gîndea la nimic, dar mie mi-a venit deodată în minte că nu i-am adus nici un dar. Mi-ar fi plăcut s-o văd cum se bucură. „Face ochii mari și-și țuguie gurița, — îmi ziceam. Și țopăie și râde. Trebuie să-i aduc ceva, s-o văd cum se bucură.”

Am mulțumit pentru masă. Varga a început să se pregătească de mers la lucru. M-am scuzat și am ieșit, zicînd că vreau să mă duc să mă uit primpjur.

Treceau mereu camioane răscolind lutul și stîrniind o pulbere gălbuie ce se așeza pe salcîmii din marginea drumului, pe garduri, pe pereții și pe ferestrele caselor. Eu însă vedeam strada, cum va arăta peste un an-doi : bulevard larg, asfaltat, cu straturi de flori pe margini. Praful înecăcios mi se părea o adiere a salcîmilor în floare.

Pe celălalt trotuar mergeau doi bărbați. Cel mai vîrstnic dintre ei avea o față mohorâtă de om cu multe griji și purta un coși cu cartofi.

— Servus, Pista ! — mi-a strigat el. — Ei, ai venit ? ai venit ?

Au coborât de pe trotuar, am coborât și eu și ne-am întîlnit în mijlocul drumului. Erau Kallos, mașinistul, și normatorul Tenyereș. Erau negri și ei, ca dracii, de parcă abia acu' s-ar fi întors de la mare. în timp ce-mi strîngea mîna și mi se uita în ochi, Tenyereș fredona un cîntec despre greierele cel îndrăgostit.

— Da, am venit.

Kallos m-a aprobat cu blîndețe, apoi s-au îndepărtat. Norul de praf gălbui i-a înghițit îndată. O vreme însă tot am mai auzit cîntecul zeflemisitor al normatorului.

Nu știam.: au fost aici tot timpul ? Sau acum s-au întors și ei.

Mi-am dat seama că aș putea să mă întîlnesc cu Vera. Parcă o și vedeam, cu părul ei căzut peste ochi, acoperindu-i jumătate din obraz, și știam că n-aș fi fost în stare să scot o vorbă. De fericire și de rușine.

M-aş fi bucurat însă. s-o zăresc doar. Şt simţeam parcă iarăşi, ca prin vis, mânuţa ei mică şi aspiră, cum îmi mîngîie obrajii.

Am pornit spre. Mureş, pe poteca pe care muncitorii dornicii să scurteze drumul, o bătuseră de-a dreptul, printr-o curte părăsită. Lăsasem în urmă praful, şi în liniştea ce mă înconjură n-am mai auzit decît huruitul îndepărtat al motoarelor şi scrâşnetul pietrişului vărsat din camioanele basculante.

19

Mai şezusem eu odată pe sub sălciile acestea, tocmai pe cioata peste care am dat şi acum. Totul era neschimbat ; salcia bătrână, găunoasă ca un burete, din a, cărei coajă scorojită se scurge mereu un rumeguş roşietic. Rădăcinile ei puternice, uscate, ieşite din mal zgîrie luciul apei şi se leagănă încetişor, mişcate într-urna, de unda lină a râulu'i. M-am aşezat pe ciotul uscat, rezem'îndu-mi picioarele pe două rădăcini groase. Umbra mui se pierdea în adîneul apei verzui ; iar de jur împrejur mă învăluiau miresme jilave de toamnă şi miros curat de apă. Mereu aveam impresia că fac doar un popas scurt şi iar am să pornesc la un drum lung şi greu.

M-am odihnit o leacă. Cine ştie cînd voi mai avea. un asemenea răgaz de linişte ? Lumina începutului de toamnă cădea oblic peste culmile ce mă înconjurau. Strălucea, dar nu mai dădea căldură, iar pămîntul îşi păstra răceala adunată în' noţile lungi. Colo, în zare, pilcuri negre de brădet întunecau crestele. Privirile însă mi s-au oprit la nişte vâluri vapoaze. Era vâlul toamnei ţesut de soare şi de vînt acolo, din sclipirile miriştilor îndepărtate; plutea pretutindeni între cer şi pămînt, şi-n adîneul sufletului meu. Pîlpîirile de purpură şi sânge ale frunzişului veşted de-abia răzbăteau prin el.

Privind apoi într-o parte, am zărit, aproape de tot, acoperişul de şindrilă putredă al vechiului cămin cultural de mult părăsit, iar dincolo de el, deasupra ramurilor de salcie, proiectîndu-se pe cerul plumburiu contururile aspre de beton şi piatră ale noului combinat. Jos, sub picioarele mele, se călătoreau pe unda lină a apei, frunze moarte. Mă uitam după ele fără părere de rău, căci natura e una, iar viaţa omului alta : nouă, oamenilor nu ne mai pasă de schimbarea anotimpurilor. Numai să vrem şi putem face să înflorească trandafirii şi să se coacă poamele, la orice vreme !

Sosisem tîrziu aici: clădirile se aflau de-acuta sub acoperiş, iar la adăpostul lor se montau maşinile. Şi de astă. dată — ca de atîtea ori — alţii băttătoriseră poteca pe care trebuia să merg, oameni ale căror urme nu le acoperă nici praful, nici ninsoarea. Dar viaţa e lungă şi mai sînt destule de făcut. Oricare dintre noi trebuie să treacă, prin încercări nenumărate. Şi mereu se vor găsi hăţişuri prin care va trebui tăiată o cărare. Pentru noi sau pentru alţii, voiniceşte, fără să ne pese de durerile trecătoare, provocate de spini. Un astfel de drum visam eu şezînd acolo, la poalele colinelor pleşuve, bătute de soare.

(1960)

ÎMI HRĂNESC POEMUL

EMIL GIURGIUCA

I mi hrănesc poemul explozii de sori,
Geizerii albi ai turbinei, coaserii de cristal,
Parașutistele din azur, cioclrliile,
Sutlarea scăldind imensul palat estival.

Îmi hrănesc poemul temerarii sondori,
Ferestrele orașului nou fîlfîind peste zări
Fîntînile bumeranguri — bucuriile,
Unda călcată de oameni In aerogări.

Mi-I hrănesc agregate pornind
Fluxul de seve ca-n martie,
Combina amiezii, gigantă, din cîmp înălțînd
Fumul de aur al patriei.

BALADĂ

in munți venea el, înstelat
De visuri ce nu au hotare,
I Student în vacanță, plecat
Pe țărnul Dobrogei, la mare,

Un cîntec ea mării-i cînta
Adus din ostroavele tulce
Și cîntecul ei povestea
De aurul Dunării dulce.

*Ca marea de verzi ochii ei,
Iar părul, de aur văpaie,
Lumini să-mprumute din ei
Văzduhul părea că se-ndoaie.*

*Iar el întinzînd îndrăzneț
Din calcule poduri în spațiu
Simți lingă zboru-i semeț
O undă, un dor fără sațiu.*

*Atunci ca-n heladicul mit.
In jurul lor Terpsihore
Părea că alaiul vrăjit
Și-I poartă în iulfet și hore.*

*Un tînăr platan a-ncheiat
Deasupra lor cort din frunzare
Iar locul părea fermecat
De Orele scînteietoare.*

*Și cînd își veniră în ori
Dobrogea de dor era plină,
Pe țărnul alb vile și flori
Rîdeau, scînteiau în lumină.*

*Platanul sub care-au vorbit
(Adaos aduc la baladă,)
De-apururi va sta înflorit
Și frunzele n-or să-i mai cadă.*

POETUL ȚĂRAN

*mW^^lugul lasă locul la tractoare,
WM^k Secerea și coasa la combine,
KdflH Dar din toate mai uluitoare
E schimbarea pyetrecută-n tine.*

*Izgonit a fost urîtul. Truda,
Care umbra-ți clătina pe sapă,
N-o să-ți mai înece-n mugur cruda
Floare a visării-n neagra-i apă.*

*Și mînînd din șea semănătoarea
Nu-ți apasă umărul, aripa.
Licărind ca ciocîrlia clipa
Poate iiliî și bate zarea.*

*Pe a cîmpului imensă dală,
Sărutat de ochiul viorelii
Cerul primăverii o să-ți pară
Un tablou de Sandro Botticelli.*

*Iar cînd vara-și va vărsa sipetul
Încărcat de rod și limpezime,
In priviri nu lacrimi mari poetul
Va iârma, ci îmbulziri de rime.*

VESTEA

....în regiunea Cluj au luat ființă opt noi gospodării colective, în care au intrat peste o mie de familii de țărani muncitori. In satele Batîn, Sălcuța, Arghișu, Ticu, Dîncu, Diviciorii Mari, Ceaba, Dobolțu, toți țărani muncitori sau marea lor majoritate s-au înscris în gospodăriile colective nou înființate".

{Scînteia, XXX, 4974, 26 octombrie 1960}

V*estea sclipește, iulguie senin
De parcă-n grîu săgeată-un sităruș
Și iot văzduhul pare cîntec plin
Iar eu sînt amețit ca de-un urcuș.*

*O, cuiburi de țărînă, limbi subțiri
De brazde, crînguri cu sărace Hori,
Și tu, nădejde, firul din priviri
Tors în zadar de plopi tremurători.*

*Ocolul strimt și-ntunecații ieri
In care vechi aleanul v-ați rostit
Și nu găseați liman, cu ce puteri
Le-ați înfruntat în voi și risipit ?*

*S-a ridicat ogorul românesc
Și la suflarea veacului răspunde.
Puterile lui mari acum țîșnesc.
Cu jarul strîns în straturile-afunde.*

*Zidirea cere temelii de iier.
Vestea sclipește. Primii săpători
Cazmalele-și ridică pîn-la cer
Schîfînd în aer stîlpii viitori.*

LUMINA

*ijind cu o părere, cu sială,
Apoi ca o suflare de izvor,
Baterea-i blîndă e pe rînd petală,
Geană albastră, buză și ulcior*

*Cînd fluture pe mînă mi se-așează,
Oțelul tare, rotunjit la strung
Simte — muindu-mi degetul în rază —
Metalul pur la care am s-ajung.*

TITINA CALUGARU:
Tîndaa Saveta — poetă populară

CETĂȚI ÎN BRONZ DE ALUMINIU

VASILE NICOROVICI

are sînt posibile într-un peisaj industrial descrierile balzaciene ? Adică asemenea descrieri care să plece de la ideea unei condiționări reciproce între peisaj și sufletul omenesc, în așa fel încît să devină posibil, oa din înfățișarea unei străzi sau a unei case să se deducă trăsăturile caracteristice pentru o categorie umană sau pentru un personaj ? Ridic această problemă nu dintr-o pretenție teoretică, spre a stabili relația dintre artă și industrie, sau fiindcă îmi lipsea o introducere ieșită din' comun la un reportaj despre rafinările de petrol. Dar această problemă mi-a fost impusă de însăși logica realității, pe cînd umblam încă pe teren. Trebuind să descriu mai multe unități de același gen mi-am, pus întrebarea dacă să le înglobez într-un singur cadru generic, sau să diferențiez fiecare unitate în parte, stabilindu-i particularitățile specifice. Dar care sînt aceste particularități ? Ce semnificație au ele din punct de vedere omenesc ? E drept că o seamă de autori de reportaje nu-și fac asemenea complicații. Pentru ei o fabrică de strunguri; e o fabrică de strunguri, indiferent dacă se află la București sau Arad. Și-aici și dincolo sînt mașini, unelte, ateliere, hale, meșteri, ucenici, fruntași, birouri, comitete, etc. etc. Deși aceiași vor fi de acord că Bulevardul 6 Martie din București se deosebește de bulevardul din centrul Aradului, nu numai ca structură, dar și în ceea ce privește lumea care circulă pe trotuare. La o privire fugară s-ar părea că industria nu este decît o aplicare strictă a unor legi tehnice și științifice, valabile oricînd și oriunde. Așa ar fi dacă, la rîndul lor, oamenii n-ar fi decît niște executori mecanici și n-ar aplica legile științei, potrivit priceperii, îndemînării, concepției lor despre viață, — manifestîndu-și și aici întreaga lor personalitate, ceea ce face ca fiecare uzină să aibe o istorie și un caracter al ei aparte, înscris chiar în instalațiile-i mecanice cu o asemenea expresivitate, încît un ochi exersat poate diferenția două unități industriale de același gen, prin aceeași bogăție de amănunte, oare deosebesc Catedralele gotice din Reims și din Chârtres.

Cam asemenea gînduri mă preocupau, în timp ce vizitam rafinările din Ploiești. E drept că în primele zile, aglomerarea aceea de ans-

tăiații m-a pus în încurcătură deși mai văzusem înainte și alte întreprinderi industriale. Sînt o sumedenie de instalații: care înalte și metalice, care mai scunde și negre, pitite după ziduri, oare scoțînd un zgomot surd și înfundat, ca de uragan oapitiv. Sînt apoi o sumedenie de rezervoare, așezate toate de-a lungul unor străzi întortochiate, oare se bifurcă și iar se întîlnesc, se încrucișează cu calea ferată, străbat prin cîmp deschis și nimeresc iarăși între instalații, magazii sau birouri. Peste tot țevărie și conducte. Pe coșurile înalte nu iese decît un gaz invizibil. Într-o uzină obișnuită deosebești ușor un atelier de mecanică, de cazangerie, și n-ai să poți confunda oțelăria cu laminorul, dar aici, procesul tehnologic este extrem de abstract, se petrece în interiorul instalațiilor, care poartă niște nume imposibil de ținut minte, da străzile unui oraș, de curînd construit. DAV 1, DAV 4, CT. Bitum, etc. Așa că-n primele zile te simți dezorientat, nimerеști anapoda, chiar dadă-ți fixezi puncte de reper, pe care nu le mai recunoști dacă vii din altă parte.

Încurcătura ta sporește dacă ceri să ți se explice, măcar în date elementare, rostul acestor instalații. Fiindcă abia atunci îți dai seama de imensitatea neștiinței tale, și-ți vine să zici ca filozoful acela : „Știu că nu știu nimic”.Iată de pildă ce se întîmplă în interiorul unei banale DA (distilație atmosferică), prima din șirul de instalații ale oricărei rafinării. Ești pus în fața unor Coloane înalte, înconjurate de niște forme metalice, de mărimea unor case, despre care nu știi încă ce însemnează. Și ți se spune : „Mai întăi țiteiul se curăță în aceste dedantoare (Piște vase mari și negre) unde se depun impuritățile, apoi este tras de niște pompe într-un șir de schimbătoare de căldură, în care e încălzit pe rând de păcură, de motorină, apoi iar de motorină și de păcură, care părăsesc instalația și cedează căldura noului venit etc. etc.

Ți se arată panoul de aparate, dare măsoară și înregistrează procesele pe diagrame, temperaturi și presiuni. Iar tu te gîndești, descurajat că abia ai parcurs o singură instalație extrem de sumar, și mai vin la rînd altele, — o mulțime, în care se petrec istorii și mai întortochiate.

Dar timpul macină pînă și fierul. Dacă ai reușit să treci de punctul mort și revii a doua și a treia oară, după ce ai consultat eventual și o carte tehnică, îți dai seama că neștiința ta, împărțită metodic, nu e chiar infinită. La urma urmei, toate aceste instalații diverse au la bază niște principii comune, -așa cum numărul infinit de judecăți posibile se poate reduce la cîteva figuri silogistice. Adică, în orice instalație, indiferent de rostul și de complicația ei, intră ceva (materie primă) și iese altceva (produs finit) după ce a străbătut seria de preîncălzire, cupatoare, coloane, țevi, condensatoare, după ce s-a amestecat cu solvenți și catalizatori, și-apoi iar s-a separat de aceștia, ca să meargă la depozit sau la alte instalații ca materie primă. Pînă și funcțiile lucrărilor la diverse instalații sînt cam. aceleași : un fochist, care îngrijește de injectoare, un tablonist, care supraveghează panoul de aparate, un pompagiu, și eventual, la instalațiile mai mari, încă un operator și un rafinor. Sînt apoi maiștri principali pe fiecare secție și ingineri, ca în ori ce uzină. Prin însăși natura muncii lor, ei trebuie să fie atenți, meticuloși, să dea dovadă de prezență de spirit în situațiile dificile, să

înțeleagă, chiar teoretic, fenomenele ce se petrec în instalație, și nu să răsucescă mecanic niște manivele, pentru a corecta abaterea semnalată de aparatele de control.

Astfel, cu timpul, ajungi chiar la unele subtilități. Cum ar fi de pildă să recunoști natura produsului după culoarea conductei, în care acesta circulă. Rafinăria are un complicat limbaj al culoriilor, stabilit după stas, în care verdele înseamnă apă, roșu — abur, galben — gaze, negru — păcură, maro — motorină. Predominant însă este bronzul de aluminiu, din cauza durabilității lui și a însușirii sale de a proteja rezervoarele de evaporări excesive. De aceea rafinăriile strălucesc întotdeauna ca niște escadrile de avioane, care au aterizat pe un câmp verde. Știți că culorile rezervoarelor contribuie la realizarea economiei de produse petrolifere? Dacă se vopsesc aceleași rezervoare în negru sau în roșu, în loc de bronz de aluminiu, evaporările sporesc cu câteva procente. Simpla schimbare a stării meteorologice, ca trecerea de la vânt la ploaie sau la timp senin, provoacă o respirație stăitioasă, iar schimbarea volumului de lichide din rezervoare dă naștere unei respirații dinamice, ambele fenomene ușurează evaporarea, deci măresc indicii de pierdere a produselor. Știți că o picătură pe secundă provoacă o scurgere de 130 litri pe lună? Extrem de volatile, substanțele petrolifere se uzează numai fiindcă stau sau se pritolesc dintr-un vas în altul. E deci, explicabilă marea campanie pentru evitarea pierderilor în rafinării, asupra căreia s-a pus accentul mai ales în 1959. Ca să înțelegi întreaga importanță a acestei probleme trebuie să cunoști viața de toate zilele a rafinăriei. Afli că între oameni și instalații se stabilesc relații intime mai strânse decât în alte uzine. O instalație are o viață a ei, ca o ființă vie, cu trăsăturile ei de caracter, cu năravurile ei. Este extrem de sensibilă la ori ce schimbare a vremii. Am văzut rafinorii bătrâni care o viață întreagă nu s-au mișcat de la instalațiile lor, și-am vorbit cu unul care și-a schimbat meseria, a devenit șofer, dar n-a trecut la o altă instalație. Mai afli că celor care expediază produsele și au grijă de parcul imens de rezervoare nu le place să fie socotiți că fac parte din secția depozit. Ei se consideră artiști, fiindcă realizează din câteva produse de bază, zeci de sorturi comerciale. Și dacă le spui în glumă: farmaciști ori scamatori, le face o mare plăcere. Mai afli că pericolul de foc nu e chiar așa de mare cum ți s-ar părea când vezi că produsele inflamabile circulă prin țevi încălzite de flăcări, iar ca să se producă o explozie trebuie să existe un amestec de 1—10 la sută gaz în aer. Rafinorii privesc focul ca un fenomen oricând posibil și sînt pregătiți sufletește spre a-l întimpli. Totuși, cea mai impresionantă calamitate despre care am auzit, n-a fost un incendiu ci erupția unui gaz care s-a prefăcut în ceață, producînd totodată un frig de 40 de grade. Omul care a închis conducta era să degere, deși nu ar fi fost exclus ca să ia foc. Posibilitatea unui frig inflamabil, este o combinație de domeniul fanteziei, oare nu putea apare decât în acest imperiu al infinitelor reacții chimice cum este o rafinărie.

Totuși, în ciuda unor asemenea observații, ești abia la început de drum — pe o primă treaptă a generalizărilor. Aceste observații îți permit cel mult să stabilești specificul rafinăriilor în comparație cu alte ramuri ale industriei, dar nu și criteriile după care să deosebești

o rafinărie de alta. De astă dată nu e nevoie să posezi un discernământ al observației, mult mai fin, pe baza căruia să poți să deduci, văzînd aspectul exterior al instalațiilor, cam ce fel de oameni lucrează acolo, și ce probleme îi preocupă ; așa după cum cercetînd locuința sau îmbrăcămintea unui ins poți să stabilești trăsăturile caracterului său.

Desigur că ceea ce te frapează după ce vizitezi una sau două rafinării, sînt deosebirile de ordin tehnic dintre instalațiile lor, dar aceste observații n-au nici o semnificație dacă nu descoperi și particularitățile care le corespund, din punct de vedere omenesc. Pentru aceasta însă trebuie să faci investigații, ca să le numim astfel, de istorie și sociologie comparată.

Să luăm în considerație două din cele mai mari unități prelucrătoare din țară : rafinăria nr. 1 din Ploiești și rafinăria nr. 3 Teleajen. Deși aflate în apropiere și cam de aceeași vechime și capacitate a instalațiilor, cele două rafinării se caracterizează prin stiluri de muncă diferite ; la prima, cea din Ploiești, predomină lucrătorii în vîrstă, cu experiență, meticuloși și circumspecți în faptele lor, pe cînd dincolo, la Teleajen, sînt foarte mulți tineri, ceea ce se reflectă și printr-un stil de muncă corespunzător tinereții în activitatea rafinăriei. Cum se explică această deosebire ? Prin faptul că în dezvoltarea rafinăriei de la Teleajen a intervenit o cotitură bruscă, ceea ce a însuflețit întreaga ei activitate pe cînd cealaltă rafinărie a evoluat altfel. Dar să cercetăm lucrurile sistematic.

Ambele rafinării au fost construite cam în aceeași perioadă istorică, adică înainte de primul război mondial, rafinăria nr. 1, pe atunci „Asitaa-Romiună”, sub egida trustului „Royal-Dutsch”, rafinăria nr. 3, fostă „Romîno-Americană”, sub egida lui „Standard Oii”. Deci aceiași sistem de exploatare ; americanii vroiau să pară mai democrați („băieți din popor”), dar își impuneau cu brutalitate hotărârile pe cînd anglo-olandezii erau mai distanți, mai reci, deși se comportau mai cu tact. În ambele întreprinderi însă, muncitorul simplu și inginerul român erau priviți cu dispreț colonial.

Abia după naționalizare rafinăriile s-au dezvoltat pe căi diferite. Rafinăria nr. 1, a rezultat din contopirea „Astrei” cu „Ordon” și cu încă două unități mai mici aflate prin apropiere : „Noris” și „Lumina”. Aceasta a permis o utilizare mai rațională a instalațiilor și o sistematizare mai bună a ansamblului, dar nici pînă astăzi dispersarea haotică a obiectivelor industriale, moștenită din capitalism, nu a putut fi cu totul lichidată, deși s-a depus o intensă muncă „urbanistică”. Instalațiile vechi și demodate, insalubre, au fost dărâmate, pe cînd altele au fost reconstituite și modernizate. S-au ridicat instalații noi, moderne, cerute de tehnica timpului. Socialismul și-a imprimat pecetea, în construcția a tot felul de edificii, care vădesc grija față de om, construcții neglijate altădată cu totul de capitaliști, cum ar fi: vestiare și băi în toate secțiile, un club muncitoresc, înzestrat cu una din cele mai mari săli de spectacole din Ploiești, două cantine, dispensar, grădiniță și creșă pentru copii, etc. Dar toate aceste construcții, industriale ori de folos obștești, s-au realizat printr-o acumulare lentă, în mod planificat. Obiectivele noi s-au înălțat, pe măsură ce se dărîmau cele vechi, iar cadrele tinere intrau treptat în muncă și se formau alături de cei mai în

vîrstă preluîndu-le sistematic cunoştinţele. Acest drum istoric, caracterizat printr-o anumită dialectică a elementelor vechi şi noi, care coexistă şi-n acelaşi timp lasă loc unei infiltrări persistente a noului, s-a imprimat şi în peisajul rafinăriei. Străzile întortocheate, se încrucişează cu străzi drepte, tăiate după sistematizare ; instalaţii vechi, de prin 1930, cum e „Dubbs”-ul, înegrit de vreme, cu un aspect bizar, de furnal înconjurat de ţevi întortocheate ca nişte rădăcini de copac mineralizate, cu un acoperiş de tablă ondulată, îţi lasă impresia unei locomotive de manevră demodată, faţă de un „Diesel” — 1960, cînd o compari cu noua instalaţie de cracare termiaă, ridicată de curînd cu coloane suple, vopsite în alb, cu vastele sale construcţii metalice, dispuse simetric, în plin câmp, ca pentru a fi admirată de la depărtare. Contraste similare pot fi întîlnite chiar în interiorul aceleiaşi instalaţii, unde alături de un cuptor vechi, există pompe recent montate, alături de o coloană veche stă o coloană nouă, avînd dedesubt temelia alteia oare a fost demolată. Reconstrucţia unei rafinării este ca şi sistematizarea unui oraş. Durează ani de zile, constituind un adevărat proces istoric, ce se înscrie în arhitectonica edificiilor ca-ntr-o cronică vie.

La rafinăria de la Teleajen, construcţiile noi s-au ridicat într-un ritm precipitat. Pe câmpul vast din faţa vechilor instalaţii, a apărut o rafinărie cu totul nouă, modernă, cunoscută azi sub numele de : Blocul de ulei. E ca un oraş cu desăvârşire nou, alcătuit din' construcţii miari, cu coloane şi punţi, strălucind argintiu, ca mişte uriaşe mări, în jurul cărora aerul vibrează şi sticleşte, pe cînd ele se odihnesc în mijlocul unor imense spaţii verzi, mărginite de lungii şi drepte şosele de asfalt. Mereu ai impresia c-o sa se ridice şi să plutească în aer, dar asta nu din pricina arhitecturii lor, ci din pricina bronzului de aluminiu, care le face să semene cu avioanele moderne. Pentru viaţa rafinăriei, construcţia Blocului de ulei a fost o infuzie mlăslivă de tinereţe. La început s-a deschis un vast şantier, aşa cum sînt toate şantierele din perioada primelor cincinale, cu oameni veniţi din toată ţara, cu forfotă neostenită, cu brigadieri, cu screpere şi buldozere, cu macarale turn, cu montori îndrăzneţi oare iau cu asalt înălţimile. Primele instalaţii au intrat în funcţie în mijlocul acestui vacarm de ciocane, mistrii şi tractoare uriaşe, preluînd ceva din spiritul agitat al şantierului. La conducerea acestor instalaţii — erau oamjeni tineri, chiar foarte tineri, ingineri care abia isprăviseră institutul, deci de 23—24 de ani, muncitori abia ieşiţi de pe băncile şcolilor tehnice, alţii veniţi din satele învecinate. Puţini bătrîni se înduraseră să părăsească vechile lor DA-urte şi DV-uri. Şi dealtfel alici ei ar fi trebuit, într-un anume sens, să se recalifice, căci instalaţiile funcţionau după principii noi. De aceea în special tinerii au trebuit să înfrunte greutăţile începutului, să facă faţă unor instalaţii noi, necunoscute în ţară şi să ridice cadre noi, disciplinate, din rîndul ţăranilor şi al adolescenţilor imberbi, care fugeau sîmbătă seara la bal, făceau absenţe nemotivate în zilele de salar sau dormeau pitiţi după calorifer în schimbul de noapte. Lupta cu greutăţile însă i-a maturizat în scurt timp. Pe cîtă vreme la rafinăria din Ploieşti, un tînăr de 27—28 de ani e considerat încă necopt, fără experienţă, la Blocul de ulei, acesta e de-acum un vechi şef de instalaţie, ori conduce chiar o secţie. Maturizarea rapidă a acestui tineret se vede şi din aceea că la

ria Jimăria Teleajen, toate posturile chelie, începînd cu directorul și inginerul șef, sînt deținute de tineri, în jur de 30 de ani.

Dacă am vorbit de existența unor stiluri de muncă diferite la cele două rafinării, aceasta nu trebuie să se înțeleagă că am stabilit o ierarhie, decretînd un stil mai bun decît altul. Cel mai bun stil e cel potrivit, adică acela prin care se obține maximum de randament cu materialul tehnic și ulean pe care-l ai la dispoziție. În cursul anului 1959, rafinăria din Ploiești a obținut succese de seamă. I s-a decernat Drapelul Roșu al Consiliului Central al Sindicatelor (prima distincție de acest gen acordată vre-unei întreprinderi petrolifere) pentru realizarea unor buni indici economici. În preajma lui 23 August 1959 rafinăria a fost decorată cu „Ordinul Muncii”. Tot în această perioadă, echipa de dansuri a primit premiul pe țară, la concursul final de la București, iar cabinetul tehnic un steag de frunză pe regiune. Această „ploaie de distincții”, cum remarca cineva în glumă, dovedește că s-a depus o muncă perseverentă, în cele mai diverse domenii. Printre cauzele invocate, ca să explice aceste succese, a fost desigur și tradiția, întrucît chipat în lucrătorii bătrîni, cu experiență.

„Aici, la noi, există o tradiție — mi-a spus un maestru. Totul merge parcă de la sine. Nu se bîjbiie. Oamenii se cunosc de multa vreme, se înțeleg fără multe explicații, dau dovadă de conștiinciozitate. Oricine observă o neregulă, intervine imediat, chiar dacă nu e în sectorul lui”.

La instalația de distilare în vid a uleiului, cu turnuri joase și înnegrite, cea mai puțin arătoasă din rafinărie, într-un birou mic, ascuns după niște conducte, pe lîngă care treci fără să-l bagi în seamă, lucrează maestrul Gheorghe Belu. Pentru unii dornici, poate, de imagini grandilocvente, acesta e un decor puțin potrivit pentru a încadra pe-un Erou al Muncii Socialiste. Totuși peisajul acesta simplu, scoate în evidență fără retorism, extrem de plastic, figura omului modest, care a muncit aici o viață întreagă tăcut și conștiincios, pînă cînd distincția acordată l-a impus în atenția genială. Și tocmai prin aceasta Gheorghe Belu e reprezentativ pentru generația celor vîrșnici de la rafinăria de ulei, cunoscîndu-i mersul după sunet, miros și simț tactil, fapt care-i permite să se orienteze chiar dacă aparatele de înregistrare s-au defectat. Aici a fost și-n 1933, cînd a luat parte la grevă și la manifestația din oraș și tot aici a fost în 1945, cînd a luptat pentru drepturile muncitorilor, și tot aici, la postul său, e și astăzi, remarcîndu-se nu prin depășiri senzaționale de norme, ci printr-o conștiinciozitate exemplară pentru respectarea strictă a tuturor parametrilor tehnologici — lucru esențial într-o rafinărie, dînd dovadă astfel de un eroism de fiece zi, mai puțin bătător la ochi, dar mult mai greu de culderit. Locuiește în apropierea rafinăriei, într-o casă ornată cu viță sălbatecă, ce degajă, ca și maestrul, un aer calm și liniștit. În creșterea copiilor săi, trei la număr — el ia dovedit aceeași perseverență ca și-n uzină, căutînd să-i formeze în primul rînd ca oameni, conștiinți de menirea lor într-o societate socialistă, fără să încalce înclinația fiecăruia. Fata cea mai mare, Constanța, e tehniciană, în ramura energetică, la Blocul de ulei. Soră-sa, Silvia, avînd înclinație către artă, a devenit instructoare la două formații de dansuri, după ce a urmat

un curs de specialitate. Gheorghe a terminat în 1959 liceul, avînd intenția să urmeze un institut tehnic. Preocupările copiilor sînt și ale familiei. Tata discută cu fata mai mare despre munca în rafinărie. Mama asistă la reprezentațiile echipelor instruite de Silvia. Surorile merg să încurajeze echipa de volei în care joacă Gheorghe. Și acestei familii cu preocupări atît de diverse pentru artă, tehnică sau sport, Gheorghe Belu i-a imprimat un spirit de muncă, de seriozitate, un simț pronunțat de răspundere în fața societății. Gheorghe și Silvia sînt utemiști, Constanța candidată de partid.

Aș zice că, întrucîtva, tinerii din rafinărie seamănă cu Gheorghe Belu, sau mai bine zis au împrumutat ceva din însușirile generației mai vechi, sub îngrijirea căreia s-au format. Ei sînt meticuloși, punctuali, disciplinați, fiindcă li s-a spus și li s-a repetat, cu răbdare, că un rafinor trebuie să fie punctual și disciplinat, -altfel ar încurca mersul instalațiilor. Nu s-au lovit singuri de greutăți prea mari, nici n-au făcut greșeli gogonate, fiindcă au găsit totdeauna un vîrstnic să le dea o îndrumare competentă. Asta nu însemnează oă și-au pierdut entuziasmul sau avîntul reparării sau refacerii unei instalații, în condiții grele, neluînd în seamă că e toiu iernii și dă e ninsoare sau frig. Dar toate aceste acțiuni le fac chibzuit, ou seriozitate, chiar cu gravitate. Cînd îți afirmă un lucru, sînt siguri că e așa, întrucât afirmația are girul unei experiențe verificate, nu numai de ei, dar și de înaintașii lor. Un adolescent încă, băiat de 17 ani, fochist la o instalație, înscris la Liceul seral, mi-a vorbit cu luciditate, „ca un om mare” despre planurile lui de viitor. Mi-a zis oă vrea isă învețe carte oa să devină un om cult și inteligent, că chimia nu e materie grea, dadă o înveți sistematic. Deci a analizat problema sub toate aspectele, ca și cum ar fi fost propriul său tată, oare-și trimite feciorul la școală și-1 sfătuiește cum trebuie să se poarte.

Tot în acest spirit matur se comportă și tînărul secretar ial unei organizații de bază a Utemelui. El știe să analizeze orice problemă de tehnică și de educație, conducîndu-se după principii pentru totdeauna cîștigate ca niște aforisme. Tînărul știe că munca de educație este „foarte complicată”, „că educația cere timp”, oă, „atunci cînd cineva greșește nu trebuie jignit ci făcut atent asupra consecințelor greșelii”. Cercetează revistele de specialitate, îi place chimia și fabricarea cauciucului sintetic. A fost el însuși maestru instructor și a predat altora mai tineri cursuri practice despre funcționarea instalațiilor.

La fel de serios și de matur e și tînărul inginer care conduce secția de distilație atmosferică. El este dotat cu un deosebit talent pentru munca de inovație. De cîte ori îl vezi îți spune că are una sau două probleme în lucru și se gîndește la alte zece. Posedă o inteligență „maleabilă” și cuprinzătoare. Deși a absolvit chimia pură, găsește soluții originale și-n probleme de mecanică. Inovațiile sale abordează domeniile esențiale ale producției și de aceea, odată aplicate, aduc însemnate economii (de sute de mii și de milioane de lei). Inginerul este și un tip meticulos, chiar pedant, care dă explicații asupra inovațiilor sale, rar și sistematic, oa într-o sală de cursuri, făcînd pauze pentru a da răgaz celui care notează să nu comită nici o greșeală.

La început m-a mirat aceasta aplicație didactică, pe care am observat-o și la alții, dar mai târziu mi-am explicat-o, ca fiind foarte normală, când am aflat că la rafinăria din Ploiești fac practică viitori muncitori de la combinatele chimice din Moldova sau de la alte rafinării (dat fiind că aici se găsește întreg complexul de instalații), și că mulți ingineri sînt și profesori la școlile tehnice de specialitate. La rafinăria din Ploiești domnește spiritul de seriozitate al unei școli. Formarea tinerilor sub 30 de ani, oare reprezintă 15—20 la sută din efectiv, e o problemă de interes obștesc, ce se rezolvă după norme intrate de-acum în obicei. Vîrstnieii iau parte la ședințele organizațiilor de tineret. Comuniștilor li se trasează sarcini concrete în această privință. Se organizează întâlniri între tineri și vechii luptători. Dacă vre-un tânăr calcă strîmb, imediat este atașat lîngă un muncitor bătrîn, care îl ia în grija lui. Se mai găsește oîte un șmecher, care a crescut fără să cunoască lipsuri. Bun de glume, îi place să facă lumea să rîdă, dar în producție se comportă arțăgos, răspunde ținîndu-se celor mai în vîrstă, găsește totdeauna cîte un argument ca să refuze o muncă mai grea, zicînd că el „nu e făcut pentru așa ceva”, cu un cuvînt un băiat isteț și dezghețat, dar care nu și-a găsit drumul în viață. Față de asemenea exemplare vîrstnieii desfășoară o întregă gamă de metode pedagogice, șmecherul este luat cu duhul blîndeții, se discută; cu el serios, i se dau sarcini și este controlat, i se îspune cînd a greșit și cînd a lucrat bine, — dacă munțelege de vorbă bună e retrogradat la altă muncă mai grea, Pînă cînd ajunge și el în rînd cu lumea, devine om de nădejde, ca toți ceilalți, serios, punctual, disciplinat sau se dedică unei alte cariere.

Tinerii de la rafinăria din Teleajen au învățat cu alt fel de profesori și în alte împrejurări. Ei n-au avut la fiecare pas sfătuitoari cu experiență care să-i îndrume în probleme de tehnică. De fapt mici nu se puteau prevedea toate dificultățile dinainte, deoarece Blocul de ulei fusese conceput pe baza unor proiecte sovietice, noi, iar unele instalații erau prototipuri și funcționarea lor abea trebuia verificată în practică. Experiența cîștigată aoi a fost utilă și proiectanților. A fost deci o adevărată operă de pionierat, în cadrul căreia s-au călît oamenii și s-a format spiritul de coeziune al colectivelor. Punerea în funcție a solventării cu furfurole este un caz semnificativ.

„Solventarea cu furfurole”, sau mai simplu, pe limbajul rafinării, „furfurole”, e o instalație cu coloane înalte, băgate într-un bloc masiv de metal împărțit în cîteva, platforme suprapuse, deasupra cărora se înalță un turn cu o platformă circulară, avînd aspectul unui foișor de pompieri. E construcția cea mai impunătoare din Blocul de ulei, construcție care, strălucind de lumini în timpul nopții, poate fi văzută tocmai de la Ploiești. Denumirea de furfurole provine de la solventul cu ajutorul căruia uleiul distilat, provenit de la DAV-uri se rafinează și e trimis la deparafinare, instalația constituind deci, în ansamblul Blocului, o verigă intermediară de mare însemnătate. Operațiile ce se execută aici sînt destul de complicate, mai ales în ceea ce privește regenerarea furfurolelor, oare trebuie să revină la stare pură spre a fi repus din nou în circuit. Mai e necesară o remarcă: Solventarea cu furfurole se compune din două instalații gemene:

furfural 1 și furfural 2, Blocul de ulei fiind constituit de fapt dintr-un șir de instalații-perechi și funcționează pe două fire tehnologice paralele. Gazul despre care e vorba se referă la Furfurol 1, inaugurată în anul 1956, și e important de ținut minte lucrul acesta, după cum! se va vedea.

Furfurol 1 a fost deci pusă în funcție, potrivit condițiilor din 1956 ; jur împrejur vacarm și forfotă de șantier, drumuri desfundate, fără laborator și atelier mecanic în apropiere, personal tânăr și lipsit de experiență. Și pe deasupra acestor dificultăți, suficiente și într-o situație normală, a intervenit complicația cu furfurolul. Instalația consuma, mai bine zis : risipea, solvent mult, de câteva ori peste prevederile proiectului și nici măcar nu se obținea ulei de calitate corespunzătoare.

Lupta dramatică a rafinării seamănă cu bătălia acerbă dusă de hunedoreni pentru fabricarea cocsului, și cu toate bătăliile colective duse în acești ani pentru realizarea unor obiective noi, care se-ai-că-drează în marele proces de ridicare industrială a țării. În cantități mici furfurolul are un miros agreabil de migdale amare, ca un parfum...

În 1956 îoiisă uleiul și furfurolul se manifestau ca adevărate calamități ale naturii. Tinerii înfruntau uleiul ce dădea peste coloană, țîșnind în jeturi de câțiva metri înălțime, și-l adunau cu căldările din băltoacele în care se risipea. Ori porneau cu masca de gaze pe față oa să restabilească funcționarea pompelor, prin ventilele cărora ieșea furfurol ca o ceață albă și densă cu miros înțepător, de migdale amare. Iar atunci când aparatele de măsură se parafinau, sau înghețau iarna, tinerii rafinori se urcau pe toate platformele și' conduceau instalația făcîndu-și semne. Fiecare schimb era condus de-un inginer. Când se ivea o defecțiune mai serioasă, săreau toți ca unul s-o stăvilească. Fochistul ajuta la strînsul uleiului, iar maistrul și inginerul mergeau să-nfrunte erupțiile de furfurol în casa de pompe. Totodată inginerii căutau soluția tehnică cea mai bună, analizînd cauzele defecțiunilor. Ce putea fi de vină: materia primă? instalația? modul de operare? După căutări și dispute în contradictoriu s-a hotărît modificarea unor căi de reairculare a furfurolului. Unii invocau ca argument probele de laborator și experiența câștigată în funcționarea instalației, alții nu recunoșteau această experiență, ca fiind concludentă.

Rezultatele acestei lupte de la „Furfurol” sînt evidente. S-a ajuns la un consum de solvent minim, mult mai mic decît prevederile din proiect. Experiența cîștigată de tinerii rafinori a folosit proiectanților și altor instalații similare din țările prietene. Cît privește instalația geamănă, furfurol 2, aceasta a pornit într-un timp record : 36 de ore, funcționînd în condiții ireproșabile. Acesta este cel mai bun certificat de maturitate.

*i

Victoria celor de la Furfurol 1 este un rezultat al elanului și al tinereții. La instalație au rămas pînă astăzi cei oare s-au verificat în luptă. Ei privesc epoca aceea frămîntată, cu înțelegere și cu oarecare humor : „Așa e într-o casă nouă, nici vasele nu știi unde să le așezi”. Echipele sînt formate din oameni adunați de pretutindeni. Fochistul e un fost pompier care „s-a plictisit să stea degeaba”. Pompagiul — singurul mai în vîrstă, a trecut prin câteva meserii (și e originar

din Ardeal). Um altul e fiu de țăran dintr-o comună vecină care a făcut școala profesională. Inginerul e ddln Dobrogea, a fost mai întâi mastru rafinor și după aceea a plecat la insttiut. La Furfurol 2, instalația e pe mîna unor tineri de 19—20 de anii, absolvenți de profesională, oare mai urcă scările instalației, în joacă.

Tinerii de la Blocul de ulei au învățat din proprie experiență și aceasta le-a dat încredere în forțele lor. Dacă la rafinăria din Ploești, tradiția acționează ca o forță motrice, dincoace la Teleajen avem de a face cu o coeziune cîștigată în luptă de către tineri din aceeași generație care se cunosc încă de pe băncile institutului. Deși ocupă funcții diferite în ierarhia întreprinderii, au cam aceleași cunoștințe și cam aceeași experiență. De aceea toate chestiunile importante le dezbate în colectiv cu exigență, uneori chiar pe ton laspru, cu exagerările inerente vârstei, dar în afara rafinăriei, rămîn mai departe prieteni și-și fac vizite reciproc .acasă. Pe unul din ei, care a vrut să ocupe un post de răspundere, fără să aibe experiența necesară, l-au criticat cu asprime. Acesta și-a recunoscut greșeala, a acceptat mustrarea primită pe linie administrativă, iar cînd o ialtă rafinărie iia oferit un post de inginer șef a refuzat. Altuia, oare obișnuia să muncească zi și noapte, același colectiv i-a interzis pur și simplu să stea mai mult de opt ore în rafinărie. In toate aceste măsuri și atitudini, vezi tinerețea, cam severă în exigența ei, cam prea pripijită cînd încearcă să fie ponderată, puțin tranșantă cu abaterile, fermecătoare tocmai prin aceste mărunte exagerări, fiindcă în ele vibrează un surplus de vitalitate și intenții generoase. Și fiindcă fără această cîtîme de imposibil n-ar exista însăși tinerețea.

\

CEL DINTÎI PORTRET AL AFRICII NOI

MENELAOS LUDEMIS

*sasinatul — Ia miezul nopții. Soarele era la zenit
Soarele era la zenit
\ Iniășurînd in rușine casele Europei.
Firele ce ni l-au transmis zvîcneau
Și glasurile ce ni l-au vestit tremurau.
Speriate, păsările zboară.
De pe stîlpii de telegraf.*

*O pagină albă fusese siîșiată din istoria Europei
Și înlocuită cu una neagră.
Barbaria se îmbrăcase de zile mari
Și trecea îngîmfată pe Fifth Avenue.
„Ce ne pasă nouă de capetele tăiate ?
Erau capete de negri”.*

*Asasinatul — la miezul nopții, după Hristos
Au căzut capetele a trei oameni
Pentru că și le ridicaseră-n sus
„Africane! Ești om — ai îndrăznit să spui ?
Dar ești mai puțin decît un cal.
(El are două picioare în plus!)*

*Africane! Ce scump vei plăti îndrăzneala,
Îndrăzneala de a purta un nume,
De a purta ochelari
Și a vorbi despre Libertate.
Libertate!
Libertatea e a noastră,
A celor ce știu s-o uzurpe,
S-o înăbușe
Și s-o calce-n picioare.
A lor este.
Ați spus Libertate ?*

*Să nu mai fie auzit cuvîntul acesta.
Și Ahica să lie scufundată în beznele ei.
Dumnezeu a fost alb".*

*Fii liniștii, Patrice Lumumba.
Noi îi cunoaștem destul de bine
Cunoaștem și clinele care te-a mușcat
Cunoaștem și pe stăpînul lui.
Cunoaștem și pistolul care te-a ucis
dar și pe țintaș.
Poate să-și sfîșie hainele
Ca să-și dovedească nevinovăția
Domnul Hammarskjöld
Cunoaștem și hainele, cunoaștem
și pe croitor.*

*Crima nu s-a săvîrșit în Katanga
Ci într-un birou de la Lake Success
Înconjurat de stindarde și steme,
Într-un palat de peste ocean
A cărui chirie e plătită de toate popoarele,
Pentru ca în el să locuiască un ucigaș de drept comun,
Sub pseudonimul de Secretar.*

*Crima nu s-a săvîrșit în Katanga,
Doar sîngele-a curs în Katanga.
Împușcătura a pornit dintr-o fereastră de la O.N.U.,
După un ordin dat într-o englezească
cu accent suedez.*

*Patrice Lumumba... Aveau dreptate să te urască
Acei care-atît te-au urît.
Erai cu adevărat african,
Cu adevărat președinte,—
Apăsau pe buton... și tu, tu nu dansai la poruncă,
Amenințau cu gîrbaciul și tu, tu nu-ngenuncheai,
Te făcuseși prea demn de poporul tău drag
(Și prea demn de moarte...)*

*Patrice Lumumba,
Ai intrat în vecie
Cu decorațiile rănilor sîngerînde pe trup,
Într-o vecie bogată de frați.
Acolo, te vei întîlni cu Spartacus
Care încă-și mai caută capul retezat,
Te vei întîlni cu pruncii din Hiroșima
Cu Julius și Ethel Rosenberg.*

Dormi în pace... Patrice Lumumba!
De astăzi ești o carte și un cântec de luptă,
O poveste pentru școlile populare
Și cea dintâi statuie africană,
În piețele libere, ale Europei
Patrice Lumumba,
Risul tău a rămas neîngropat
Ca să și-I împartă bărbații din patria ta
O, trist și-atât de simplu om,
Care-ai plecat cu bărbuța ta de martir
Ca și cum ai îi știut dinainte
Că o porți
Asemeni osmădiilor la moarte din patria mea,
Care se-mbrăcau — înainte de a muri — în haine
de sărbătoare.

Acest chip, îl văzusem și eu undeva,
Simplitatea, lumina, căldura... toate acestea,
Le-am întâlnit undeva.
Poate umblînd pe la tropice,
Poate rătăcind prin cărți.
Acuma știu:
E cel dintâi portret al Africii noi,
De pe coperta cu care se deschide abecedarul Libertății.

în românește de Tașcu Gheorghiu și Iannis Veakis

ISTORIA UNEI LIVEZI

VASILE SADOVEANU

„Alternam scrisul cu lucrările de regenerare a livezii vechi. Apoi, cu aceeași osîrdie, am fost învățăcel într-un stupărit și prietin al albinelor”.

(Mihail Sadoveanu : „Anii de ucenicie”
Cap. XX)

În „Anii de ucenicie”, fratele meu arată prin ce împrejurare, în 1906, a devenit proprietarul unei livezi părăginită ce se afla în capătul din deal al străzii Rădășeni din orașul Fălticeni. Cred că nu este lipsit de interes să arăt unele aspecte anterioare legate de acest eveniment din viața sa.

Cu șase ani în urmă — în 1901 — se căsătorise la Fălticeni, locuind în căsuța bătrânească a soției, din strada Rădășeni nr. 40. Trăia foarte modest din puținul ce-l putea realiza, cufundat cu totul în munca literară, cu nădejdi mari ce dăinuiau puternic în toată ființa sa plină de un optimism sănătos. De la această dată, pînă la plecarea în București în toamna anului 1903, l-am vizitat de mai multe ori, venind de acasă, de la Pașcani, cam de trei-patru ori pe an. În timpul celor cîteva zile cît stăteam, el mai lăsa scrisul și, împreună, obișnuiam să ieșim diminețile pe apa Somuzului la iazul Ciorsaci, unde ne încercam norocul la pescuit ; iar după amiezele să suim strada spre Buciumeni, unde am cunoscut *Dumbrava Minunată* și spre Opișeni, la huciul lui Cocîrță. Cîteodată ne continuam drumul și mai departe, ajungînd pînă în inima faimosului sat de merari, Rădășeni. Aici ne opream la prietenul său Nicușor Beldiceanu, cărei locuia cea mai mare parte din an la bunica lui de pe mamă, văduvă de preot, neavînd altă ocupație decît să citească cu nesaț, la umbra merilor și nucilor bătrîni, sodom de cărți literare aduse cu el din București. Bătrîna gazdă ne primea cu bunăvoință tratîndu-ne cu dulceață de cireșe amare și cafele. Apoi, după lungi, discuții în contradictoriu între cei doi vechi prietenii asupra mișcării literare la ordinea zilei, care se prelungeau pînă se lăsa seara, porneam domol spre casă.

În aceste peregrinări plăcute, de cîte ori ajungeam în deal, fie la dus, fie la întors, privirile noastre erau atrase de o livadă așezată în capătul străzii, unde se isprăvea orașul. Livada aceasta, rău împrejmuită, avea pomi mulți și, dacă cercetai conturul ei, se putea observa că fusese întocmită după un plan bine chibzuit. Perdeaua de nuci puternici dinspre Miază-Noapte-Răsărit, cea de molifți gigantici înspre Miază-Zi, precum și cea de castani frunzoși și rotați ca niște

malacoafe, dinspre Apus, arătau mijloace de ocrotire a pomilor : iarna, de asprimea Crivăţului iar vara pentru a stăvilii căderea rodului.

Nu pătrunsesem încă în interiorul ei, dar, văzută din afară, prin spărturile împrejmuirii și ale gardului viu de liliac neîngrijit de ani și ani de zile, cu pomii ce păreau viguroși, cu pajiștea verde smălțată de flori divers colorate, livada își lăsa impresia unei oaze a liniștii, pe care firile contemplative o visează adesea. Așa că în una din zilele liniștite de vară, pe înserate, trecînd pe acolo, am observat la fratele meu semne de îngîndurare pe care eu, deși încă naiv în ale psihologiei, totuși le bănuiam: se gîndea la această așezare veche. Și-atunoi, din curiozitate, l-am întrebat:

— Bădie, ce zilei mata de livada aceasta ? Iți place ?

Atunci el, oprindu-se și privindu-mă puțin mirat, răspunse cu o voce ce părea mișcată :

— îmi place foarte mult și aş vrea să am un asemenea bun în care să trăiesc liniștit și să scriu tot ce mă frămîntă !

L-am privit la rîndul meu cu duioșie și m-am gîndit că pentru a avea așa ceva trebuie să ai bani. Și fratelui meu tocmai acest lucru îi lipsea. Dar, dacă lipsa de bani era piedică pentru a avea o asemenea livadă, curiozitatea ce ne cuprinsese de a afla istoria înființării ei nu ne costa nimic și, în acest scop, a fost de ajuns să întrebăm pe unii vecini mai în vîrstă. Printre acești vecinii era o bătrînă de vre-o șaptezeci de ani, căreia lumea în spunea Ploîtoaia, după fostul ei bărbat cu numele Ploîță. Femeia aceasta, încă în putere, se ocupa cu negoțul de mere din livada ei, pe care le desfăcea în fiecare dimineață la piață, iar după amiezile își vedea de gospodărie. Ploîtoaia nu se lăsă mult rugată și depănă fratelui meu întreaga istorie, cu toate amănuntele ei. Își aducea aminte, că, de mult, cu vre-o patruzeci-patruzeci și cinci de ani în urmă, s-a așezat în tîrg un farmacist numit Vorel. N-a trecut mult de la venirea lui și a cumpărat în capătul de sus al uliței un loc ce era de vînzare ; loc frumos și neted ca în palmă, cu arătoasă vedere, pe care l-a îngrădit de îndată, întemeind livadă, precum se vede. Deși dînsa era livădăreasă pricepută, s-a mirat de felul cum farmacistul și-a întocmit-o pe a lui : perdele apărătoare de copaci pe margine, pomi puși la linie în parcele deosebite, pe neamuri și soiuri, cu drumușoare îngrijite, iar, printre pomi, ierburi și flori dintre care multe pentru leac. A clădit în fund, în partea de mijloc a livezii, spre hotarul din spate, o căsuță cu două odăi și tindă, la care ajungeai printr-o alee frumoasă de tei ; și, nu departe de casă, o magazie și un beci bun pentru păstrarea fructelor. A făcut și o finlînă adîncă, cu roată, aproape de locuință, cu apă bună și rece ca gheața.

Cînd s-a ridicat livada după gustul lui, îi plăcea să vină în deal destul de des, să mai răsufle după munca migăloasă de spițer. Iar lumea care trecea se minuna privind o astfel de grădină, ce-a folosit apoi ca model pentru mulți tîrgoveți și săteni din împrejurime.

Cu trecerea anilor, livada se împuternicea iar slătăpînul ei îmbătrînea și slăbea, încît de la o vreme nu se mai putu ocupa de farmacie și singura plăcere ce-i rămăsese era să vină din cînd în cînd la livadă, unde avea un paznic. Bătrîm cum era, de peste optzeci de lani, o lua

încetișor la deal și pînă să ajungă acolo unde stăruia o parte din viața lui, făcea cinci-șase popasuri. Odată ajuns, cu toată slăbiciunea ce o simțea, mai găsea destulă energie să vadă pomii și să strîngă unele plante medicinale ce-l interesau; apoi, oarecum odihnit, scobora într-amurg spre casă, împăcat în suflet că a putut să vadă încă o dată rodul muncii lui.

Dar într-o bună zi bătrînul se stinse și în livadă nu mai apăru umbra lui, cercetînd pomii și florile. Și Ploîtoaia, cu un glas plin de revoltă și muștrare, își sfîrși astfel istorisirea : „Sînt mulți ani de la moartea bătrînului și văd că nimeni nu se mai interesează de livadă. A rămas ca urmaș o fiică ce trăiește la Iași — mi se pare. Dînsa socoate această moștenire ca o povară și vrea să scape de ea. În livadă sălășluiește, ca paznic, un om nepriceput și rău, care deși trăiește din rodul ei, nu se îngrijește de ea nici cît îi negru sub unghie. Ba, mai mult, nu numai oă lasă să se întindă paragina, dar, cînd are nevoie de lemne de foc, oiopîrțește pomii de crengi cu toporul, fără să aleagă de-s usoate sau verzi. Dacă lucrurile mai durează mult așa, livada se va sfîrși ca și bătrînul.”

Istorisirea Ploîtoaiei l-a impresionat mult pe fratele meu și, din felul cum ne transmitea amănuntele aflate, se vedea că este mișcat sufletește, parcă s-ar fi simțit legat de livada veche. Ca de o ființă ce suferă în tăcere și uitare și pe care nu ai puțința s-o ajuți.

Cred că acest delicat sentiment, încercat atunci, s-a păstrat în stare latentă în sufletul său și după ce s-a mutat la București, în toamna anului 1903. Aici n-a stat decît pînă în 1906, primăvara, cînd, dezgustat și îngrozit de iadul de suferinți morale și materiale, fără puțință de scăpare, în care vedea cum se zbat cei mai mulți din tovarășii de breaslă, a părăsit intempestiv Capitala întorcîndu-se la Fălticeni. Dar, înainte de a pleca, se înțeleșe cu Nicușor Beldiceanu — care de asemenea dorea să se așeze la Fălticeni — să trateze și să cumpere în numele lui livada lui Verei. Ceea ce fratele meu, om de cuvînt, a și făcut, dînd arvună din restrînsul său fond de rezistență pe care se bazuia în noul fel de viață ce-l plănuse.

Cînd, peste cîteva zile de la încheierea acestei tranzacții, Beldiceanu a trimis înștiințare că s-a răzgîndit și nu mai vine la Fălticeni și, ca urmare, nici livada nu-l mai interesa, fratele meu s-a găsit într-o situație totodată și delicată și încurcată.

Delicată, pentru că era forțat să calce un (angajament personal, scris ; încurcată, pentru că urma să piardă banii dați ca arvună. Atunci, față de proprietara livezii, stingherită de această întorsătură, a luat o hotărîre eroică, oare a salvat situația : să cumpere personal livada, cu condiția să fie păsuit oa prețul să-l plătească în timp de un an. Ceea ce proprietara a primit bucuroasă.

Astfel, tînărul scriitor, venit recent din București, a devenit proprietarul acelei livezi din capătul de la deal al străzii Rădășeni, pe care o admiram împreună cu ainci ani în urmă, iar fratele meu dorea să o aibă, dar socotea acest lucru ca ceva irealizabil atunci. După cît îl cunosc, dorința de a avea o livadă ca proprietate, nu putea fi socotită la fratele meu ca o pornire meschină, de acumulare de bunuri. Această dorință era de fapt exprimarea interioară a dragostei pentru

frumusețile atât de variate ale naturii către care se simte neconținut atras și din care adună în ascunzișurile celulelor sale nervoase, impresii după impresii ca și harnicele albine dulceața florilor, ca apoi să le dăruiască în acea limbă armonioasă care farmecă pe cititorii săi de toate vârstele.

Iată-l dar întors la Fălticeni cu faimă de scriitor consacrat, cu mijloace materiale îmbunătățite datorită neobișnuitei primiri făcute de către publicul cititor cărților sale apărute pînă atunci. Astfel scriitorul, devenit și livadar ca și unii din gospodarii de pe aceeași stradă, trebuia să facă față cu cinste acestei noi ocupații. Așa că îndată după perfectarea actului de cumpărare, însoțit de mine, elev la gimnaziul din Fălticeni, atunci, ca niște adevărați pionieri, am! suit la deal să luăm în primire livada.

Cînd am trecut prin poarta dărăpănată pe alea de tei ciopârțiți, amîndoi am avut ca o strîngere de inimă. Paznicul, oare aflate de vînzare, ne-a ieșit în cale cu temeneli, încercînd să ne dea lămuriri. Fără să luăm în seamă cele ce spunea, am' început a cerceta pomii parcelă cu parcelă. Fiind spre sfîrșitul verii, deci într-o perioadă de vegetație, aveam puțința să apreciem la pomii starea lor bună sau rea. Am rămas îngroziți de ce ne-a fost dat să vedem. Livada era într-o stare de plîns. De zece ani de cînd murise bătrînul, nimeni nu o mai îngrijise și căzuse în paragină.

Totuși în paragina ce ne înconjură, fratele meu cu rara lui sensibilitate sufletească, vedea încă în ființă strădania nobilă a bătrînului farmacist amenințată atîta vreme cu distrugerea totală de nepăsarea vinovată a urmașilor. Atunci în locul sentimentelor de deziluzie și revoltă ce le încercase la vederea acestei ruini, își făcu loc, brusc, hotărîrea dîrză de a salva acest bun. Și cum la dînsul o hotărîre luată trebuia neapărat adusă la îndeplinire, în scurt timp a trecut la acțiune.

Cea dintîi măsură luată a fost schimbarea paznicului, angajînd un om muncitor și cinstit care în cîteva zile a reușit să stăvilească definitiv trecerea oamenilor străini prin livadă. Au urmat apoi, la rînd, altele : procurarea câtorva tratate de pomicultură — printr-un prieten, Ioan Rossignon, student la școala superioară de agricultură de la Herăstrău — pe care le-am consultat împreună spre a ne orienta asupra lucrărilor de regenerare și îngrijire ce se cer în asemenea cazuri ; a comandat urgent de la magazinele horticoale din București utilajul necesar pentru lucrările plănuite, care n-a întîrziat să fie înscris în inventar ; a pus câțiva meșteri dulgheri! să dureze un gard de scînduri cu streășină și inldrilită și o poartă frumoasă oare a schimbat cu totul înfățișarea exterioară a livezii. Odată pregătirile terminate, munca a început chiar din toamnă. Atunci l-am văzut pe fratele meu cită energie poate desfășura. Organizase un program de lucru pentru amîndoi pe care trebuia să-l respectăm strict și-l potrivise de așa manieră încît își orînduise orele pentru scris în timpul cînd aveam și eu școală. Așa puteam lucra împreună pentru a avea mai mult spor. Nouă ne revenea executarea lucrărilor de regenerare, săditul pomilor tineri în locurile lipsă și altoirea puieților sălbatici ce se iviseră în livadă. Noului paznic, ajutat încă de un tovarăș, îi revenea sarcina să defrișeze terenul năpădit de liliac, să sape pomii împrejur, să scoată cioatele

și să facă gropile pentru completarea lipsurilor. în felul acesta munca se făcea în condiții bune, fără târăgănare.

Doi ani au durat aceste lucrări cerute de pomii căzuți în paragină. Ca niște doctori ce-și fac datoria față de suferința omenească', așa am procedat și noi cu aceste ființe necuvântătoare. Toate tăieturile rele rămase cu ciot au fost corectate și unse cu păcură. Vârfurile uscate la pomii slăbiți au fost retezate, îndepărtând lăstarii lacomii ce nu erau de folos. Toți merii cu trunchiurile scorburoase au fost curățați de putregaiul ce-i rodea iar scorburile zidite frumos cu cărămidă și mortar, apoi tencuite bine să nu mai răzbească apa. O lucrare importantă și foarte necesară pentru viitorul livezii a fost curățirea lichenilor și a mușchiului de pe trunchiuri, și crengi cu ajutorul periloir de sîrmă și a răzuitoarelor de oțel. Nu s-a neglijat nici săpatul împrejurul pomilor, turnînd sub brazdă îngrășământ.

Deși ne apropiasem de sfîrșitul lucrărilor, fratele meu părea neliniștit, parcă-i lipsea, ceva. întrebîndu-l în una din zile dacă[^]i mulțumit de cum se prezintă livada, am primit un răspuns cu două înțelesuri :

— Bădie, îi întorc eu vorba, din cele ce-mi spui iar rezulta că livada mai are lipsuri.

•— Da, Vasilioă, te-ai apropiat oarecum de ceea ce gîndesc eu acum. Tu nu crezi că e necesar să avem în livadă niște stupi ? Albinele ar aduce în acest caz un folos îndoit: miere pentru casă și mărirea capacității de fecundare a pomilor în timpul înfloritului.

— Strașnică idee ! am exclamat eu. Rămîne să vedem însă cum poate fi aplicată.

— Cred că se poate aplica ușor, fu răspunsul lui liniștit.

„Dacă ideea cu stupii, m-am gîndit eu, este de fapt un plan ce și l-a făcut, atunci va trece neapărat la acțiune" Și chiar așa s-a întîmplat. în primăvara anului 1908, a plecat la Galați și Brăila unde avea prietenii cu care pescuia și vîna din cînd în cînd în bălțile din acea regiune. Cînd s-a întors după aproape o săptămînă, a sosit acasă și fractul de transport CFR în care se arăta că în gară așteaptă vagonul cu stupii trimiși din Galați. Pe înserate, stupii — în număr de 32 — au fost aduși cu grijă la livadă și așezați în una din parcelele cu pomi tineri. Această nouă îndeletnicire a atras după ea : procurarea utilajului apicol necesar, construirea unui temeinic-adăpost de iarnă pentru albine și organizarea unui mic atelier de tîmplărie într-o despărțitură a magaziei. Aici, fratele meu, luînd în serios stupăritul, lucra ramele de schimb necesare în timpul roitului sau construia stupi sistematici de tip nou ce erau descriși în diferitele tratate de apicultură pe oare le consulta cu mare atenție. Din cînd în cînd vizita instalații apicole străine pentru a deprinde noua ocupație ce-l pasiona. în felul acesta a reușit să întemeieze o stupărie model, devenind un apicultor încercat care-și îngrijea singur coloniile de albine.

în ce privește livada, după trei ani arăta întinerită. Pomii, regenerați și bine îngrijiți, cu înfățișarea lor nouă părea că ne salută cu recunoștință legănîndu-și domol crengile încărcate de rod bogat. Iar în lumina blîndă a sfîrșitului de vară, înveselită de jocul de aur al albinelor, zumzetul lor melodios îți lăsa impresia unui imn de slăvire a muncii creatoare.

CONFLICTELE ȘI PROBLEMATICA ACTUALITĂȚII

DAN DEȘLIU

Participarea la discuții cu temă precisă, are avantajele ei. Aspectul cel mai fericit mi se pare a fi completa inutilitate a introducerii. Știm despre ce-i vorba — slavă domnului —, se poate trece direct la subiect!

Așadar, despre conflict și problematica actualității în literatura română contemporană.

iMai întâi, consider necesar să-mi spun părerea despre unele opinii exprimate de Alecu Ivan Ghilia în dialogul său cu Al. Oprea publicat în nr. 1'1961 al Vieții Românești, dialog care deschide această dezbateră.

Pornind de la un fapt istoric, consemnat de documentele Congresului al III-lea al P.M.R. — victoria socialismului în țara noastră — Ghilia este de părere că, îndată ce socialismul a învins, se schimbă natura conflictului în viața societății și, implicit, în creația artistică. Tovarășul Ghilia se exprimă astfel: . . . astăzi . . . în condițiile când în întreaga țară a fost creată baza economică a socialismului, *însăși natura conflictului în roman se va schimba*" (sublinierea îi aparține). Eu cred că atîta vreme cît există luptă de clasă — esența conflictului va fi aceeași. Odată cu înaintarea victorioasă a socialismului, 'forme pe care le îmbracă această luptă se modifică, în sensul că — așa cum a arătat tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej la

Congresul al III-lea — accentul ciocnirilor se deplasează pe tărîmul ideologic, pe tărîmul conștiinței oamenilor, ceea ce nu înseamnă că în conținutul lor aceste ciocniri reflectă altceva decît contradicția între socialism și capitalism.

În al doilea rînd, cred că natura conflictului nu se modifică automat nici în condițiile victoriei depline a socialismului, mai ales cîtă vreme există în lume putere imperialistă.

După cum știm, conștiința nu evoluează simultan cu economia. Schimbările în conștiință, datorită caracterului lor mai complex, sînt mult mai lente decît cele din economie. De pildă, în URSS, unde se construiește comunismul, unde procesul dezvoltării sociale nu se mai caracterizează de multă vreme prin contradicții antagoniste, vedem încă, reflectate în artă și literatură, conflicte actuale, a căror esență o constituie lupta între vechea mentalitate, burgheză, care mai dăinuie în psihicul unor indivizi izolați, și noua morală, comunistă, proprie societății sovietice. Tocmai pentru că literatura se ocupă de formarea conștiinței și ținînd seama de faptul că „în prezent activitatea ideologică, munca de lichidare a înrîuririlor educației burgheze din conștiința oamenilor este tărîmul principal al luptei de clasă, al luptei între vechi și nou" (Gheorghe Gheorghiu-Dej „Raport la Congresul al III-lea al P.M.R.), mi se pare hazardat să afirmăm că s-a

schimbat natura conflictului în literatura noastră actuală.

Mi se pare, de asemenea că datorită interpretării cam mecanice a unor teze politice de mare importanță, Ghilia ajunge în continuare, la niște concluzii inacceptabile.

Primo — el tinde să taie artificial, în „felii” imagine, un proces revoluționar îndelung, complex și unitar în complexitatea lui.

Secundo — din ce spune el rezultă o opoziție falsă între romanul frescă și romanul psihologic, cu tendința de a atribui ultimului un fel de superioritate calitativă asupra celui dintâi.

Terțio — considerațiile acestea împing către o idee — după mine greșită — și anume că *natura conflictului* din primii ani ai construirii socialismului — natură pe care, cum știm, Ghilia o consideră diferită de aceea a conflictului actual — ar fi principala cauză pentru care romancierii noștri n-au reușit să dea opere de mare profunzime inspirate de acea etapă istorică!

Iată câteva citate lămuritoare:

„Perioada de trecere de la capitalism la socialism ... a putut fi transpusă artistic, ca să spunem așa — în romane și nuvele, cu o relativ mai mare ușurință”.

....în momentul de față ... conflictele nu mai îmbracă forme spectaculoase de ciocnire și nu mai cunosc dramatismul izbitor al perioadei care a furnizat cu generozitate virtuți artistice romanului frescă...”

....ceea ce în romanul frescă se petrecea pe un plan vast, *in suprafață*, în romanul de acum trebuie să se deplaseze *in a'dincime* și-n toate dimensiunile infinitezimale ale timpului contemporan, către luptele interioare dinlăuntrul indivizilor și între indivizi”.

În citatele de mai sus, vedem cum interpretarea simplistă a tezelor politice generează idei vulgarizatoare despre relațiile între politic și estetic, amenințând să diformeze însăși viziunea artistică a scriitorului.

Conform celor spuse de Ghilia, ar reeși că a existat o primă perioadă a luptei pen-

tru socialism, caracterizată prin forme spectaculoase de ciocnire și dramatism izbitor, perioadă căreia-i corespunde romanul frescă (și, probabil, poemul epic!)» cu conflicte de suprafață, iar astăzi ne aflăm într-o altă perioadă, caracterizată prin lupte interioare înlăuntrul indivizilor și între indivizi, perioadă căreia-i corespunde romanul psihologic (și, probabil, poezia lirică!) cu conflicte de profunzime.

În privința unei asemenea periodizări, ar fi multe de spus. Mă voi mărgini să observ că trecerea la desăvârșirea construirii socialismului nu echivalează cu încheierea procesului de trecere de la capitalism la socialism, ci reprezintă doar o etapă avansată a acestui proces.

Referitor la „disputa” roman frescă — roman psihologic, ea mi se pare cu totul artificială, lipsită de sens. Nu cred că există incompatibilitate, ci, mai degrabă interdependență între fresca socială și analiza psihologică. Nici „mediul” fără indivizi, nici „individul” rupt de mediu. În sprijinul acestei opinii pot fi aduse suficiente exemple, de la Dickens și Stendhal la Balzac și Lev Tolstoi, de la *Bonul liniștit* și *Calvarul* la *Cui îi bate ceasul* și *Fruitele miniei* — sau, în romanul românesc *Ion*, *Răscoala*, *întunecare* etc. Tendința de a prezenta frământările unor eroi desprinse de contextul social, politic, de a analiza dramele sufletești „în sine”, este proprie psihologismului burghez și nu are nimic comun cu realismul socialist. Situația pe această poziție sau apropierea de ea au generat slăbiciuni, adeseori grave, în opera unor artiști de seamă ca Proust, Joyce, Dos Passos și alții.

Dar principala eroare a lui Ghilia cred că rezidă în încercarea de a considera aspectele criticabile ale romanului românesc actual, drept un fel de „fatalitate” istorică. Schematizând, raționamentul cu pricina s-ar prezenta aproximativ astfel:

- a) perioada „ciocnirilor spectaculoase” generează romanul frescă ;
- b) romanul-frescă este calitativ inferior (conflict „în suprafață”) ;
- c) perioada „ciocnirilor” generează ope-

re calitativ inferioare. Nu vreau deloc să-i fac talentatului nostru prozator procese de intenții. Dar afirmațiile sale presupun un asemenea raționament, fapt pe care îl trădează el însuși, susținând că „în primii ani” — deci, în condițiile unei ascuțite lupte de clasă este cvasi indiferent cum gândește individul, toată problema fiind de partea cui luptă. Citez :

„Un asemenea om care luptă, care e alături de noi, îmi spune tot, sau aproape tot (în orice caz, se putea prezenta numai în această situație tipică pentru definirea lui de atunci) fără să mă intereseze ce crede el despre fericire și cum concepe fericirea, ce crede despre dragoste și modul cum se comportă cu iubita lui și cu femeile în general, etc., etc., dar astăzi, acum, același individ care se strecoară prin viață în mod filistin, ducând o existență dublă, un, acasă și una în producție, nu mai mi-e indiferent și nu-i mai pot trece cu vederea aceste trăsături negative numai pe motivul că la servicii „se achită conștiincios de sarcini”.

L-aș întreba pe Ghilia, unde și când a întâlnit, în teoria și practica realismului socialist, o atare poziție ? Dacă el are intenția să exprime un proces de clarificare personală, mă rog, treacă-meargă — cred doar că ar putea să fie mai autocritic. Dar dacă — și mi se pare că așa stau lucrurile — el consideră că e vorba de o situație obiectivă, că așa „se gîndea” atunci, în primii ani, că „ne era” indiferent universul sufletesc al „omului de pe barica-dă” (în sens de luptător în primele rînduri ale construcției socialiste), trebuie spus că o asemenea optică n-are nimic comun cu realitatea.

Revoluția socialistă este, în primul rînd, creația maselor muncitoare sub conducerea partidului marxist-leninist. Tocmai aceste mase au luptat în primele rînduri pentru răsturnarea burgheziei și instaurarea noii orînduirii. Acești luptători aveau, în uriașă lor majoritate, un univers sufletesc curat, luminos, demn de a fi înfățișat în opere de artă grandioase. Mulți dintre ei și-au dat viața pentru victoria socialismului.

Mergînd pe linia celor susținute de Ghilia, ajungi la concluzia că în unele împrejurări „ne poate fi indiferent” acest conținut sufletesc al luptătorului revoluționar. Desigur, anumite calități morale ale oamenilor capătă o importanță superioară în condițiile actuale, de desăvîrșire a construcției socialiste, dar aceasta nu înseamnă că în condițiile anterioare literaturii realist-socialiste îi putea fi indiferent universul sufletesc al omului de pe barica-dă. Eu cred că Ghilia personal începe să se dumirească abia acum într-o problemă perfect clară, dar în loc să înțeleagă lucrurile în sensul lor real, drept propria sa clarificare, el procedează asemenea elevului care, învățînd regula de trei simplă, exclamă cu năduf: „Greu se mai lămuresc și autorii manualului de aritmetică !”

Dar el — se dumirește într-adevăr cum stau lucrurile în problema conflictului ? Nu prea s-ar zice — ținînd seama că ne îndeamnă să investigăm „dimensiunile infinitezimale ale timpului contemporan” sau „luptele interioare dinlăuntru indivizilor (oare pot fi lupte interioare și în afară?!) și între indivizi”.

O confuzie de aceeași categorie face și Dorel Dorian, în intervenția sa, care succede dialogului Ghilia — Oprea. Citez:

„Putem oare oferi milioanei de oameni ai muncii din țara noastră ... o literatură care denumindu-se de mare actualitate să se rezume totuși la problemele, conflictele și tipurile umane care au caracterizat doar primii ani ai construcției socialiste ?”

Dacă tovarășul Dorian ar spune că literatura noastră mai are încă destule de făcut pentru a reflecta, complex și profund, lupta poporului pentru socialism de la 23 August încoace, dacă el ne-ar îndemna să *nu ne rezumăm* la mijloacele artistice cu care am înfățișat — atît cît am făcut-o — această luptă, aș fi întru totul de acord. Dar, în mod absolut explicit, tov. Dorian afirmă, ca și Ghilia, că „perioada” e de vină, că problemele, conflictele și tipurile umane care „au caracterizat” acea „perioadă”, n-ar avea ele înșile, în sine, virtu-

tea de a genera opere artistice de calitate superioară.

Evident, mă aflu în total dezacord cu un asemenea punct de vedere. De aceea, pentru mine sună destul de straniu prevenirea împotriva pericolului *de a ne rezuma*. Unde a observat tov. Dorian acest pericol? Oare avem la ora de față o abundență de romane, piese de teatru, volume de versuri care să înfățișeze viu și veridic lupta eroică a clasei noastre muncitoare, formidabilul proces de transformare a țărănimii noastre, în anii de după eliberare? Să luăm situația romanului cu acțiunea în mediul rural. Avem aici realizări de bun augur: *Setea*, *Bărăgan* (unde nu e vorba, în primul rând, de transformarea țărănimii), *Cu ghearele și cu dinții*, *Brazdă peste haturi*, *Cuscii*, romanul lui Nedelcu — poate încă 2—3 titluri care îmi scapă. Dar ne putem declara satisfăcuți? După cum se pare, Zaharia Stancu trebuie să mai scrie încă vreo 14 volume din *Descult*, în noua versiune, ca să ajungă la reforma agrară. Și câte s-au întâmplat de-atunci încoace la Slobozia-Mîndra!

Ca să nu mai vorbim de felul cum „s-au rezumat” prozatorii noștri la romane cu eroi din rîndunie clasei muncitoare! Există și aici începuturi care nu pot fi trecute cu vederea, dar e de ajuns atît? M-aș referi doar la două lucrări mai recente ale lui Chiriță: *Tutînirea* și *Oțelul*. În ele sînt multe pagini interesante dar, în ansamblu, nici una nici cealaltă nu m-au satisfăcut. Problematika vieții este mult mai vastă, mai complexă, ea trebuie să fie abordată cu mai multă adîncime — cu mai multe idei artistice în acest domeniu de o importanță capitală.

În privința periodizării, cred că Dorian face exact aceeași greșeală ca și Ghilia, încît n-am nimic special de adăugat.

Înainte de a trece la discutarea unor probleme actuale în sectorul poetic, aș vrea să fac cîteva precizări în chestiunea conflictului. Ceea ce mi se pare propriu epocii noastre, sub această prismă, este

coexistența marilor antagonisme. Întîlnim astăzi, pe aceeași planetă, zorii comunismului și rămășițe sclavagiste; nave cosmice și copii vînduți, din cauza mizeriei, ca o marfă oarecare; ziua de lucru de 5 ore și teroarea rasială. Uriașe distanțe istorice se găsesc uneori în strictă vecinătate spațială, ca de pildă, în anumite sectoare din Berlin: pe trotuarul de-aici ești la noi, în lumea socialismului, pe trotuarul opus ești cu mai bine de 5 decenii în urmă... Hotarul, ușor sezisabil pe plan geografic, trece cu totul altfel prin inima oamenilor; întîlnim cîteodată în același om, aspirația către frumos, și impulsurile primitive, tendința creatoare și actul devastator, măreție și josnicie, candoare și vulgaritate. Mă gîndesc că, poate, tocmai în exprimarea profundă a unor atari contradicții stă forța fantastică a conflictului din *Donul liniștit*.

Încercînd să definim unele trăsături specifice ale conflictului, în epoca noastră, trebuie să avem în vedere că între termenii antagonici se desfășoară o permanentă luptă, un proces dificil și complex, cu aspecte mai acute și mai voalate, mai spectaculoase sau mai interiorizate, în funcție de datele obiective ale realității. Esențial este faptul că în această epocă omenirea și-a creat o forță organizată care se orientează sistematic spre viitor, spre progres, acea forță care a devenit în prezent factorul hotărîtor în dezvoltarea societății contemporane. Tot ce se întîmplă în lume, de la cele mai dramatice confruntări pe arena politică (Congo, Laos, Cuba) pînă la cele mai „particulare” probleme individuale, este determinat în ultimă instanță de existența acestei forțe, după cum prezența soarelui, acțiunea lui, determină mișcarea tuturor corpurilor din sistemul nostru planetar, de la marele Jupiter și pînă la firul de pulbere care pluteste alene „în imperiul unei raze”.

Unele din considerațiile de mai sus, referitoare la specificul conflictului contemporan și problematica actualității, mi se par aplicabile și în sectorul poetic: a— aceeași confruntare dramatică prin intensi-

tatea ei, între elemente divergente, dar învecinate, ale vieții sociale și individuale, aceeași necesitate, tot mai acută, de a defini ceea ce este superior, pentru a-i sprinjini mersul înainte.

Nu numai poemul epic, ci și lirica „stricată” reflectă din totdeauna eternul conflict între vechi și nou.

În poezia erotică, de pildă, a dăinuit lungă vreme contradicția — sffșietoare, la Eminescu — între ideal și posibil. Problema neavînd rezolvare practică în condițiile vechii societăți, soluția absolută era anularea individului. Însuși „idealul” avea, cel mai adesea, un caracter nebulos, era un fel de Frumoasă-fără-Corp. Astăzi, acest ideal se întrupează clar, devine accesibil, realizabil. Poezia noastră contribuie la formarea noului tip uman, a omului pentru care eticul și esteticul, binele și frumosul nu se mai exclud, fiind laturi complementare ale aceluiși întreg.

Cred că ne aflăm într-un moment important în dezvoltarea poeziei contemporane: încep să apară trăsături inedite, se conturează noi prezențe poetice, se cristalizează experiențe îndelungate. Fenomenul cel mai îmbucurător este afirmarea tineretului, prin volume de debut care depășesc adesea nivelul mediu al acestui eveniment. Personal, apreciez în mod deosebit pe Nichita Stănescu, pentru îndrăzneala concepției și maturitatea expresiei, remarcînd totodată plastica ingenuă a unora din poeziile lui Ilie Constantin, de o spontaneitate cuceritoare.

Noua promoție se afirmă însă nu numai prin poezii „cu volum”, ci și prin dețasamentul ei cel mai tînăr, în care intră debutanți din ultimii ani, ca Ana Bladiana, Constanța Buzea, Ion Crînguleanu, și alții.

Dacă aș încerca să definesc aportul noii promoții în lirica noastră, m-aș referi, în primul rînd, tocmai la sfera conflictului. Tinerii poeți afirmă necesitatea imperioasă a transformării conștiinței umane în mod radical, pînă-n resorturile cele mai intime. Este „lupta cu inerția” — și influența lui Labiș se resimte chiar în anumite procedee, ca leit-motivul copilăriei umbrite de război sau elogiul lucidității, al, inteligenței

constructive. Această temă capătă adesea o rezonanță gravă, căci noua morală se formează în cadrul unui proces dificil, iar limita între vechi și nou nu-i marcată, în conștiință, prin borne de frontieră.

Uneori, însă — și nu numai în versurile tinerilor — această confruntare se petrece pe un plan cam abstract, se înfățișează ca o problemă *pur psihică*, nu poartă îndeajuns amprenta epocii. Probabil, unii consideră că aceasta a devenit o trăsătură implicită: devreme ce poezia mea apare în 1961 în RPR, termenii poetici vor fi „îmbibați”, ca să zic așa, de la sine, cu esența actualității. După mine, lucrurile nu stau chiar astfel, și este de datoria criticii să analizeze temeinic, în ce măsură exprimă poezia *caracterul socialist* al transformării conștiinței.

Același mod de a privi fenomenul se impune, cred, și în cazul liricii erotice, care cunoaște un real avînt. Mie îmi plac, în genere, cele mai multe din volumele, plachetele, ciclurile și poeziile de dragoste apărute la noi în ultimul timp. Mi se pare că în acest domeniu se dezvoltă mai profund latura luminoasă a omului, idealul său etico-estetic. În ansamblu, versurile de dragoste ale poezilor noștri din diferite generații, vădesc o atitudine comună, superioară, față de sentimente, consideră problema noilor relații între bărbat și femeie drept un factor de seamă al dezvoltării societății.

Și dacă, din punct de vedere afectiv, poemul Ninei Cassian *Spectacol în aer liber* nu mi-e foarte aproape, datorită cerebralismului excesiv, — în mod obiectiv mi se pare o lucrare interesantă, pe poziții înaintate.

Dacă am unele rezerve asupra soluțiilor artistice care mi se par, pe alocuri, simpliste, sînt întru totul de acord cu tendința generală a plachetei lui Frunză *Cupa cu garoafe*, de a sublinia unitatea morală a omului nou, concordanța între crezul social și viața sufletească personală.

Dezvoltarea liricii erotice reprezintă un succes incontestabil și trebuie salutată cu toată căldura. Cititorii, îndeosebi tinere-

tu, aşteaptă de la noi lucrări cât mai inspirate, care să contribuie efectiv la triumful „noilor relații și-al noilor iubiri”, împotriva rămășițelor moralei burgheze, a tendințelor de superficialitate, existente încă în practica vieții de toate zilele.

Dar această „viață de toate zilele”, viața societății noastre contemporane se îmbogățește neconținut cu trăsături și sensuri majore; apar mereu elemente superioare, care exercită o influență crescândă asupra nivelului general, grăbind dispariția a ceea ce «ste vechi, perimat. Tot astfel, un bloc modern printre imobile părăginite evidențiază caracterul anacronic al acestora din urmă, le grăbește sfârșitul.

Am impresia că multe din noile trăsături care luminează fața patriei se reflectă insuficient în poezia actuală — și nu atât „trăsăturile” propriu zis, cât procesul adânc și continuu care le generează. Mulți dintre noi ne rezumăm, cel mai adesea, la repetarea unor lucruri pe care le-am mai spus nu odată, în forme mai mult sau mai puțin asemănătoare. Cred că această apreciere li se potrivește adesea și lui Beniuc și lui Cicerone Theodorescu și altora — printre care mă pot enumera și eu. Jebeleanu, de la „In satul lui Sahia”, n-a mai publicat aproape nimic despre *ziua de astăzi a țării*. Veronica Porumbacu a renunțat de mult să vorbească despre „măruntul fapt cotidian” — dar, despre ce vorbește, în schimb? Ultima ei poezie remarcabilă am întâlnit-o acum doi ani, în preajma lui 23 August: *Bătrînul ostaș sovietic*.

Lucruri mai mult sau mai puțin asemănătoare se petrec și cu alți poeți fruntași: Tulbure, Iureș, Andrițoiu — acesta din urmă mai activ, ce-i drept, dar foarte inegal, ca și Tăutu, dealtminteri.

Se vede treaba, că unii dintre noi, fie că ne-am „rafinat” peste măsură, fie că încep să ni se așeze grăsime pe inimă și găsim pretimpuriu, chiar la șes. Ne-am dezvoltat să dăm atenție măruntelor fapte cotidiene; repudiem cu oroare „anecdotica”, dar avem aerul de a ignora că există o mare tradiție a poeziei care povestește

ceva, care dezvoltă, printr-o relatare *aparent simplă*, sensuri majore ale vieții. Pe de altă parte, oferim deseori cititorilor versuri constatative, care înregistrează îndeobște ceea ce era demult înregistrat. În asemenea producții abundă generalitățile, sînt multe cuvinte dar puține idei, multe versuri dar puțină poezie. Cred că poezia care nu militează, care nu intervine activ în viață, nu-și justifică existența. După mine, a nu milita înseamnă, în principal, a face abstracție de esența conflictului social-contemporan, de problematica actualității. Mutatis mutandi — fondul problemei rămîne același ca și la proză, ca și la celelalte genuri literare. Lirismul rupt de mediu, sau mediul ca o abstracțiune, neparticularizat liric, — ambele ipostaze sînt exterioare metodei realismului socialist.

Ajungem, aşadar, la „eterna Romă” spre care duc toate drumurile dezbaterilor noastre de ani de zile: cunoașterea realității.

Este de remarcat că în ultimul timp s-a intensificat legătura poezilor cu sectoare tot mai variate ale construcției socialiste, că poezii zăbovesc mai îndelung printre muncitori și țărani, avînd astfel prilejul să afle direct ce probleme ridică viața, la ce se cere să răspundă în primul rînd, cu mijloacele sale specifice — poezia. Ori, cît de înzestrat ar fi un artist, el nu poate suplini cu nimic această cunoaștere directă a faptelor și oamenilor.

În treacăt fie spus, cred că atracția pentru nou, capacitatea de a discerne ceea ce este semnificativ pe plan larg, social, reprezintă o trăsătură importantă a talentului artistic. Pentru a ilustra paranteza, îmi permit să dau un exemplu concret. Nu știu cum apreciază unii critici sau unii dintre confrății mei potențialul imagistic al Florenței Albu. Fără a fi tentat de pronosticuri, eu am încredere în progresul acestei tinere poete — între altele, pentru că observ la dînsa o sete de a cunoaște societatea contemporană, cum n-am întâlnit la mulți dintre tovarășii săi de generație.

În principiu, consider că artistul care cheltuiește mai puțin timp pentru „sine” (citește: individualism, contemplare stearpă a propriului eu, strădania de a capta bunăvoința criticii pe căi „particulare”, n.b. — și nu: lectură, instruire, cultură generală, dezbateri pe teme importante, despre viață și artă, etc.) este mai *talentat*, dintr-un anumit punct de vedere, chiar dacă imaginile artistice pe care ni le oferă sînt, la început, mai puțin scăpărătoare decît ale altora.

În problema cunoașterii, sînt și eu de părere că este extrem de important nu numai *ce* vezi, ci și *cum* vezi, cum înțelegi viața și *cum o redai în creație*.

Înregistrarea turistică a peisajelor, figurilor, întâmplărilor n-a constituit nicicînd o sistemă recomandabilă în munca artistică, mai ales în perioada de formare a artistului. Cu atît mai puțin putem fi de acord astăzi cu o asemenea „documentare”. Spunînd „astăzi” — nu mă gîndesc de fel la „schimbarea naturii conflictului” ! Am în vedere, în primul rînd, procesul viu de amplificare și adîncire a transformărilor socialiste în țara noastră, apariția unor elemente noi în conștiința socială, răs-pîndirea modului comunist de a gîndi și acționa, în luptă cu vechea mentalitate de proprietar privat sau funcționar burghez. În al doilea rînd, cred că experiența scriitorilor noștri s-a îmbogățit considerabil și cititorii au dreptul să pretindă ca asta să se resimtă mai substanțial în calitatea producției literare — cu atît mai mult cu cît și exigența lor crește neîncetat.

Subliniind însemnătatea principială a modului în care cunoaștem, trebuie, cred, să amintim mereu că, în ultima instanță, decisivă rămîne creația, actul reflectării. Căci, vorba ceea, teoria ca teoria — practica ne omoară !

Nu voi repeta clasicul adagiu goethean, întrucît teoria leninistă nu-i deloc cenușie; ea este inseparabil legată de practică și cine ignoră acest adevăr, se transformă inevitabil într-un bucher, mai priceput la citate decît la creație.

Amintesc niște opinii mai vechi — în legătură cu necesitatea unei legături directe între critica literară și sectoarele de avangardă ale construcției socialiste. Mi se pare un non sens să elaborezi soluții din birou — de pildă, în chestiunea conflictului — fără a verifica în viață noțiunile teoretice. Doar dedesubtul cuvintelor înțelepte stă o uriașă încărcătură vie, adevărul vieții. Criticii ar trebui să bată și ei din cînd în cînd drumurile țării, a lături de noi, ca să învețe cum și ce să ne învețe — mai profund, mai viu, mai convingător.

Nu vreau să spun că un critic, pentru a aprecia de pildă valoarea ultimului roman al lui Chiriță, trebuie să meargă la Reșița sau la Brașov, să stea acolo o lună de zile, apoi să se întoarcă la București să scrie un articol strălucit! Dar mă gîndesc că atunci cînd Qherea sau Ibrăileanu apreciau anumite opere literare contemporane lor, ei discutau despre un mediu pe care-l cunoșteau din propria experiență. Iar dacă Belinski reușește să facă o analiză atît de pătrunzătoare capodoperei pușchiniene, aceasta nu se datorește în ultimul rînd faptului că Oneghin, Tatiana, Sonia, Lenski și ceilalți îi erau familiari.

Și-apoi, rolul criticii nu se rezumă la a constata ce este izbutit și ce nu; critic?, adevărată are datoria să arate drumul înainte, să spună „încotro”, pe ce cale trebuie să meargă artistul.

În această privință, cred că atitudinea criticii noastre, în ansamblu, lasă încă de dorit. De pildă, unii poeți tineri — să zicem Leonida Neamțu, Tomozei, Cezar Baltag, Nicolae Stoian — sînt criticați pentru unele lipsuri reale din poezia lor, lipsuri care apar mai ales acolo unde autorii încearcă să exprime ceva încă nedefinit, necristalizat, ceva din „Ziua cea nouă a patriei”. Această critică este, în principiu, salutară, ea constituie un ajutor prețios pentru orice artist, mai ales pentru cei aflați la început de drum. Dar ce va gîndi tînărul poet, văzînd că aceiași critici care tună și fulgeră împotriva slă-

biciunilor în redarea noului, existente în versurile sale, aceiași critici trec sub tăcere (cînd nu le prezintă drept calități!) slăbiciuni asemănătoare din lucrările unor poeți mai vîrstnici?! O astfel de atitudine nu ajută, ci provoacă, mai degrabă mîhnire și deznădejde. Am avut prilejul s-o verific pe propria-mi piele — și mărturisesc că n-am avut ce învăța. Am căpătat în schimb convingerea fermă că nici măciuca nici cădelnița nu-și au locul între instrumentele criticii științifice.

Desigur, sînt încă multe de spus în chestiunea conflictului — nu a conflictului dintre mine și critică, nici vorbă! — și a problematicei actualității. Am convingerea că alți participanți la discuție vor aduce contribuții prețioase, că vom auzi numeroase opinii interesante, curajoase, argumentate.

În ce mă privește, aș avea de adăugat cîteva cuvinte în încheiere, în legătură cu expresia poetică.

Eu nu cred într-o relație simplistă conținut — formă, și mă îndoiesc că un conținut nou implică schimbarea radicală a mijloacelor de expresie — cum susțin unii cunoscuți de-ai mei — de altfel antiproletcultiști inveterați! De cînd lumea, materialul de construcție al literaturii este cuvîntul — și există temeiuri să presupunem că pe viitor nu se va produce vreo revoluție în acest domeniu. De aceea, fără să fiu împotriva inovației, și considerînd că *forma poetică* este o noțiune mai complexă — rămîn la părerea că versul clasic poate exprima cel puțin la fel de bine ca oricare altul noul conținut al vieții, oricîte schimbări se vor petrece — chiar și atunci cînd însăși „natura conflictului” se va fi schimbat.

Sînt înclinat către o poezie cu mesaj clar, convingătoare prin idei și exprimare. Cine are de spus ceva important nu numai pentru sine, ci pentru toți — va căuta s-o facă în termeni cît mai simpli.

Dar simplitatea — cum spunea Chopin e o artă dificilă.

Teorie și Critică

NOUL „DESCULȚ”

RADU POPESCU

-a remarcat mai de mult, dacă nu chiar din primul moment, că romanul „Desculț”, apărut în ^ _____1948, este o carte neterminată, întreruptă din punct de vedere epic la un punct întâmplător. Nimic de mirare. Punctul de plecare și pretextul operei fiind autobiografice, faptul era aproape firesc, el rezultând, în primul rând, din distanța de timp care îl separă pe eroul literar de autor: la ultimul capitol al „Desculțului” — 1948, Darie are vreo paisprezece, cincisprezece ani — Zaharia Stancu avea vreo patruzeci și cinci. Iar în această diferență cartea trebuia abia să se dezvolte. O carte autobiografică tinde nestăvilnit să-și adauge o nouă pagină, pe măsură ce viața autobiografului își adaugă o nouă zi. Lucru care s-a și dovedit, cu privire la „Desculț”, în 1958, când cartea a reapărut îmbogățită, crescută cu un nou capitol, intitulat „Florile Pământului”, — un pas în plus în această fugă a cărții pe urmele autorului său. E clar că „Desculț” apărea ca o carte deschisă în direcția în care precedea viața autorului ei, printr-o lege a literaturii autobiografice : și în 1948, și în 1958. Și astăzi, în 1961. Acesta e destinul romanului, aspirația lui intimă, de a se reîntîlni cu povestitorul său în același moment de timp, ca o umbră la clipa zenitului, când se topește în corpul care o proiectează. Ceea ce, vai ! este omenesc imposibil...

Dar o carte ca „Desculț” nu este deschisă numai în sensul timpului, ci și în sensul spațiului. Aici faptul apare mai complicat, dezlegarea aflându-se tot în natura sa autobiografică, ca și în nuanța specifică, foarte originală, foarte individuală, a acestei cărți.

Autobiografia lui Stancu nu este nici din categoria acelor care dau glas numai realității directe, concrete și precise, nici din a acelor care servesc de pretext ficțiunii depline : cu alte cuvinte, nu e nici din categoria *Dichtung und Wahrheit* sau a *Amințiilor din copilărie* ale lui Creangă, nici din aceea a lui *Robinson Crusoe*. Ea le îmbină pe amândouă, în sensul că mărturisește cu fidelitate destinul autorului, încadrându-l însă cu împrejurări și cu oameni pe care este evident că nu le-a cuprins orizontul experienței sale directe, fie în timp, fie în spațiu, și a căror realitate și exactitate nu poate fi confirmată prin nici un testimoniu obiectiv. Procedând astfel (deși nu în acest scop, sau nu în primul rând în acest scop), Stancu își crează o libertate absolută față de materialul său, scăpînd de rigorile tuturor genurilor și abordîndu-l pe fiecare prin hotarul său cel mai elastic. El se dispensează de obligațiile unei construcții epice de ficțiune, dînd cărții firul conducător al dezvoltării în timp a unui destin, și nu pe acela al unui conflict care trebuie să ajungă la deznodărr.înt,

— și, în același timp, își acordă dreptul de a introduce în sfera confesiunii personale, elemente de ficțiune care o depășesc cu mult, fără a o îngrădi. Astfel, libertatea sa de a-și aduna materialul cărții, de a-l îmbogăți prin cuprinderea de noi episoade privite din noi unghiuri de vedere, este practic nelimitată.

Natural, valoarea unei asemenea posibilități depinde de obiectiv, depinde de țel. Dacă *Desculț* ar fi fost sau ar fi năzuit să fie o autobiografie în spirit egocentric, o prezentare și o analiză obsesivă a eului, așa cum s-au scris atâtea, desigur că posibilitatea pe care i-a dat-o autorul nu ar fi însemnat mare lucru, nereprezentînd față de cercetarea realității decît un pretext minor și mereu umbrit, mereu fărîmițat. Iată o posibilitate de creștere și de îmbogățire care n-ar fi adus după sine nici un spor calitativ și nu l-ar fi dăruit pe cititor cu nimic în plus. Dar nu e cîluși de puțin cazul lui Stancu și al operei sale. Aci nu lumea exterioară constituie pretextul unei exaltări a subiectivismului individual, ci autobiografia servește de pretext (am întrebuințat acest termen chiar în primele rînduri ale prezentului comentariu) unei observații minuțioase și unei zugrăviri pasionate a lumii exterioare, a realității sociale obiective. Experiența autorului, tribulațiunile sale, memoria sa, nu sînt decît trambuline de pe care el se aruncă în adînc, cît mai în adîneul vieții colective, nu sînt decît fereastra și piscul de pe care ochiul său poate cuprinde, pînă la orizontul cel mai vast, împrejurările istorice și mediul social în a căror plămădă a figurat și acest detaliu, numit Darie al lui Tndor și al Măriei din Omida Teleormanului.

Noul *Desculț*, cu primele sale trei volume, ne aduce pînă în iarna 1906—1907. Ritmul înaintării în timp a scăzut simțitor. În schimb, a devenit activă creșterea în spațiu în lărgime. Avem aci și un exemplu de integrare : romanul *Dulăii*, apărut prin 1952 ca o operă de sine stătătoare, dar evident desprins din nebuloasa originală a autobiografiei lui Darie, a devenit volumul al treilea al noului *Desculț*, sub titlul „Carul de

loc". Fluviul își adună apele crescînd mai ales prin lărgimea măteii...

...Și pentru că veni vorba de fluviu : cred că *Desculț* va fi primul roman-fluviu, în adevăratul înțeles al cuvîntului, din literatura noastră. Iar ca roman-fluviu al vieții țărănești, mi se parc că va fi printre primele din lume.

*

Desigur că această forță, această lege de creștere neîncetată a cărții, nu se poate manifesta anarhic și indiferent.

Cum a procedat Stancu atunci cînd s-a hotărît să ridice *aproape* pînă sus stăvilarul memoriei și să îngăduie pătrunderea valului de amintiri în ceea ce a fost odată prima schemă cristalizată a „Desculțului” ? O primă dilatare s-a realizat prin dezvoltarea propriu zisă a textului vechiului „Desculț”. O dezvoltare care merge de la amplificarea stilistică a frazei (prin adăugarea unui atribut, a unui adjectiv, prin înlocuirea unui substantiv sau prin complicarea unui verb) pînă la introducerea de noi și scurte pasaje epice sau de noi informații documentare în cadrul aceluiași episod. Astfel, de pildă, în capitolele „Neamuri” (existent cu acest titlu și în prima versiune) și „Megieși, megieșe” (apărut prin amplificarea primului), relatarea aceluiași fapt în legătură cu strămoșii povestitorului, concentrată pe dramatica povestire a căsătoriei tinerei văduve Maria din Cîrlomanu, Cti fr nărui văduv Tudor din Omida (părinții iui Darie), a devenit mai bogată, mai variată; încă și mai captivantă la lectură! datorită tuturor acestor intervenții stilistice și narative; și datorită, în plus, unei anumite reliefări a stărilor sufletești individuale, oarecum nvelate în prima versiune a romanului. Mai discutabilă apare adăugirea pe care am numi-o documentară, toate acele pasaje în care scriitorul evocînd timpîrile -mai vechi transmite -întreaga tradiție orală a satului și a regiunii, o adevărată monografie istorică, etnografică și folclorică în stil popular, cu informații asupra situației economice, asupra luptei țărănilor împotriva aspirării turcești și a exploatării feudale, cu legende, cu basme, cu cîntece de haidur

cie, de dragoste, de jale, etc. Fără îndoială că un asemenea material e la locul său în proza- vieții țărănești, și nici un prozator al acestui domeniu n-a scăpat prilejul sau nu s-a putut sustrage necesității de a-l utiliza (o excepție, sau aproape o excepție este Marin Preda). Stancu, a cărui preocupare este de-a urmări viața satului ca atare, abundă în acest sens: nunți, înmormântări, praznice, botezuri, etc., se perindă și se repetă sub ochii noștri, văzute prin ochii lui Darie, cu o forță, cu o culoare, cu o autenticitate în care aș spune că el deține primul rang, datorită unghiului de vedere și perspectivei deosebit de originale. Dar numai atunci când acest material, cu puternica lui pecete tradițională, intră direct în sfera de activitate sufletească a autorului. Atunci, da, nu te-ai mai sătura citindu-l, atunci e într-adevăr extraordinar, măreț, cu aura tragică, cu sentimentul de dragoste amestecată cu spaimă și revoltă, cu ironia dulce și amară în același timp, în care fiecare din momentele respective se scaldă (vezi „Grapa”, vol. II, unul din capitolele antologice ale romanului). Când însă scriitorul vrea să introducă acest material ca simplu povestitor, numai prin virtuțile faptului povestit, materialul devine dintr-odată greoi, ritmul silnic, expresia stângace și forțată. Stancu nu are facultatea evocării epice și plastice, și din această cauză ori de câte ori se lasă tîrît în această direcție, ca în primele două capitole ale cărții, apare balastul. Din fericire, propriul său temperament îl întoarce repede în hotarul sensibilității lirice și al trăirii directe.

Un alt mijloc de extindere orizontală a domeniului epic al acestei noi cărți constă în introducerea unor episoade cu totul noi, de dimensiuni la fel de reduse ca și toate cele cuprinse în vechiul „Desculț”, cărora li se alătură și cu care se unesc ca ochiurile unei plase, rezultatul fiind o cronică rnozaică, cu nuanțarea imperceptibilă dar incontestabilă a destinului țărănesc, zugrăvit printr-o imensă masă de fapte ale vieții zilnice. Astfel de episoade sînt de pildă conflictul dintre Ofiță Pal și Arion Gonciu, pentru căsătoria primului cu fiica secundu-

lui, cu derivația tocmelilor în jurul despăgubirilor reclamate de Păscuta și Papelca, pentru violențele perpetrate asupra copilului lor de către fiica lui Gonciu. Astfel de episoade sînt multe și nenumărate — ochiurile, cum spuneam ale plasei în care Stancu înfășoară substanța socială a vieții țărănești.

În sfîrșit, trebuie pomenite, ca o contribuție importantă la relatare, unele porțiuni masive ale noului „Desculț”, bucăți concentrate asupra unui singur subiect, oarecum *construite* pe un conținut tematic propriu și unitar, avînd dimensiuni ample care le situează între nuvela vastă și roman. O' astfel de bucată este în primul rînd întreg volumul al treilea, intitulat astăzi „CaruE de foc”, și care nu este altceva decît romanul „Dulăii”, reîntors la matca originară. Idem „Grapa”, apărută în prima versiune ca un episod fugitiv. Idem „Costandina”, în care totul este nou, de la personajul principal, o tînără țărăncă pe care, cîndva, în timpul primei sale căsătorii, tatăl lui Darie, Tudor, o luase „de suflet” înainte de nașterea primilor săi copii, și pînă la nașterea și dezlegarea unui conflict acut, de un dramatism zguduitor, între această biată femeie și foștii săi părinți de suflet. Astfel a crescut acest roman, astfel crește el, în momentul de față. Dacă la acumularea materialului adăugăm dezordinea aparentă pe care o impune absoluta-libertate de mișcare a memoriei autorului, supusă numai spontaneității nelimitate în asociație și disociație, dacă mai adăugăm și faptul că autorul introduce visul în cronica sa memorialistică, intercalînd în realitatea împrejurărilor momente de pură; epică onirică, dacă mai adăugăm, în sfîrșit, apariția din ce în ce mai frecventă și pe față, a poemelor, ca niște interludii în cursul povestirii, — e clar că ne aflăm în fața unei construcții din cele mai ciudate, din cele mai originale, care nu se poate descrie, povesti și rezuma, și a cărei valoare nu se poate deduce decît din ideea de bază și din viziunea de ansamblu, răsfrînte în nenumăratele fărîme de lumini ale detaliilor

Tema romanului „Descuț” (de aici înainte nu mai vorbim despre un roman nou și unul vechi, acesta din urmă înscriindu-se în corpul celui dintâi, ca unul din acele cercuri interioare care arată o anumită vîrstă a arborilor) este viața țărănească în primul deceniu al secolului nostru, cam pînă în preajma primului război mondial : în cele trei volume apărute pînă acum. sîntem înainte de răscoalele țărănești din 1907. Nefiind legat nici de un subiect anume, nici de legarea și dezlegarea anumitor destine individuale, Stancu a putut, mai mult decît ori care altul din numeroșii săi predecesori și contemporani în literatura țărănească, să insiste asupra vieții de masă a țărănimii, zugrăvind-o în nenumărate detalii individuale și de fapt. Romanul nu are nici un erou ; nici un personaj proeminent, nici un protagonist. Nimeni, bărbat sau femeie, nu se înalță cantitativ sau calitativ deasupra celorlalți, nu se găsește antrenat într-o împrejurare specială și nu se bucură din partea autorului de favoarea unui „prim-plan”. Este, într-adevăr, romanul masei, al colectivității.

Această viață a tuturor e plină de evenimente oribile, se desfășoară în împrejurări feroase, cu perspective imediate, — perspectivele epocii, din ce în ce mai cumplite. În totul e o viață neomenească, sub-omenească, anti-omenească, pe care oamenii zilei de azi nu o pot concepe decît ca fruct al unui coșmar. Totuși, aceasta era viața țăranilor fără pămînt sau cu pămînt puțin, în timpul exploatării feudalo-capitaliste de la începutul secolului.

În plan *material*: Nimeni nu are o locuință suportabilă, nimeni nu e îmbrăcat nici măcar după cele mai minimale cerințe ale higienii — nimeni nu mănîncă, niciodată, pe săturate. Hrana, factorul decisiv al existenței, este întotdeauna insuficientă, mult sub limita normală, abia la limita strictei conservări biologice. În jurul hranei se concentrează și se manifestă întreaga energie fizică și morală a omului.

Poate că nici un scriitor — în afară de Șalom Alehem — nu a descris copiii mereu flămînzi, obsedați de hrană, pradă a unor

neîntrerupte halucinații alimentare — e una din laturile cele mai zguduitoare ale cărții. Puțini scriitori au vorbit despre mîncare atît de mult ca Stancu, despre mîncarea nemîncată și mîncarea nemîncăților, despre foamea de masă și despre obsesia, despre halucinația colectivă, stîrnită de posesiunea sau măcar de visarea celor mai mizere alimente din cîte există pe lume.

Natural că mizeria fiziologică își arată roadele pe scară largă : ofica seceră, sifilisul decimează, alcoolismul e general, cuprinzînd și pe copii. Tovarășii de joacă ai lui Darie, aproape toți poartă semnele rachitismului, scrofulelor, limfatismului, etc. etc. Starea sanitară e deplorabilă, fiind asigurată nu de medicul numit de stat în circumscripția medicală respectivă, care este un parazit și un exploatare al țăranilor în rînd cu toți ceilalți reprezentanți ai autorității burgheze, ci de baba Dioaica, vrăjitoare de cel mai străvechi tip, care tratează „gîlcile” (amigdalita purulentă) împungîndu-le cu degetele ! Dinții sînt îngrijiți de un cîreimar, al cărui antiseptic, după extracții, e țuica, — reumatismele, sciatica, toate nevralgiile sînt încredințate, spre vindecare, trecerii ocazionale a vreunui ursar, care pune ursul să-l „calce” pe pacient. Higiena este cu totul necorespunzătoare : nouă membri ai familiei lui Darie, părinți și copiii, dorm în aceeași cameră ; cînd țăranii se rănesc muncind pămîntul, „urinează pe rană” și pun țărînă deasupra.

Acesta ar fi regimul vieții materiale. Care e regimul vieții *morale* ? Nu altul decît cel pe care-l poate determina o astfel de viață materială. Conservarea celui mai scăzut standard de existență fiind o problemă permanentă, oamenii se comportă unii față de alții ca niște lupi. Copiii doresc moartea părinților, le-o declară cu brutalitate, și nu rareori încearcă s-o grăbească pentru a moșteni o palmă de pămînt. Flăcăii seduc fetele, pentru a putea apoi constrînge pe părinți la o căsătorie cu zestre. Toate femeile sînt bătute amarnic, umilite, căznite, terorizate pînă la desființare psihică. O brutalitate nemaipomenită constituie regula normală a raporturilor so-

oiale : femeile se păruie, bărbații se ciomăgesc, copiii se bat sălbatic. O morală crudă și utilitară e practică cu cea mai deplină inocență și de copiii. Morala sexuală e de același tip, avînd în plus nuanța dezabuzării. Un adolescent, fratele lui Darie, face următoarea profesie de morală practică și o servește chiar mamei sale: „*La o adică, cine n-a avut hoți printre neamurile lui?... Ca să trăiești e nevoie să mai înșeli din cînd în cînd pe cîte unul, ba chiar să pui mîna și să furi...*”

Analfabetismul este stăpîn absolut.

Toate acestea, arătate de autor în fapte și cazuri nenumărate, dau vieții țărănești o înfățișare dezolantă, întunecată, apăsătoare, îi dau înfățișarea unei lumi de infern, a instinotualității sălbaticice, a egoismului fără frîu, a obsesiilor feroce și a cruzimii dezlănțuite. Evident, descrierea vieții țărănești în culori sumbre are o veche tradiție în literatura noastră realistă, cu paginile ei demascatoare și condamnatoare ale exploatarei capitalisto-moșierești în agricultură și cu consecința lor — starea de mizerie și înapoiere a țărănimii. Dar nici un scriitor român nu a zugrăvit viața satului în lumina unei realități mai cumplite, nici un scriitor român nu a pus asupra ei această generală, totală pecete de infern care a izvorît din cerneala lui Zaharia Stancu. Sînt pagini în *Dsecuulț*, și nu pagini care ar descrie omul sub imperiul unor împrejurări extraordinare, ci pagini de detaliu aproape insignifiant al existenței zilnice, pe care sensibilitatea cititorului, intens și îndelung zguduită, aproape nu le poate suporta. Iată un exemplu, privitor la tratamentul aplicat animalelor, față de care sentimentul țaranilor era totuși foarte intens, — și e vorba chiar de dienele casei, Griva costeliva (desigur, Costeliva, căci și animalele sînt flămînde) - „*Cînd fată Griva costeliva opt-nouă căfei dintr-odată, îi lăsăm să sugă o săptămînă, pînă fac ochi. Atunci o înconjurăm pe Griva și-o ciomăgim pînă o alungăm din culcuș, li luăm puii, îi punem în soș, îi ducem pe prispă, îi căutăm în gură. îi oprim mimai pe cei care sînt negri în cerul gurii... Pe căteii*

care nu sînt negri în cerul gurii îi cărăm dincolo de linia ferată, la șanțuri, îi aruncăm la pămînt și-i omorîm cu bîtele. De ce să-i lăsăm să trăiască, dacă nu ne trebuie? Numai așa. ca să le dăm să mănînce degeaba? Griva costeliva, biata, se ține tot drumul după noi, abătută. Pricipe ce vrem. înțelege ce avem de gînd să făptuim. I s-a mai întîmplat. Și nu numai odată. Se gudură. Schiaună. Se Urăște pe burtă... Nu ne sinchisim de lacrimile Grivei. Nici de ochii ei. Rămînem nemiloși. Dar, ca să nu ni se moaie cumva inima, o alungăm cu pietre, cu bulgări, o lovim cu picioarele în pMecul gol, dăulat, peste ceafă o lovim. Nu se înfricoșează. Ne dă tîrcoaie. Ne grăbim să acoperim cățelandrii uciși cu pămînt. Plecăm. O lăsăm pe Griva costeliva seîncind, chelălăind încet. Dă ocol gropii. își cerșește îndărăt odraslele. Nu-i aruncăm nici măcar o privire. Pogorîm poteca tăcuți, cu ochii în pămînt. Aruncăm pe prispă ciomegele. Ne vedem de-ale noastre. Nu trece mult. Ne pomenim că Griva costeliva se întoarce pe furis acasă, cu puianzii omorîți de noi, în gură. Unul cîte unul și-i aduce în culcuș. Ne supărăm, înjurăm de îngheață apele. O mai ciornăgim odată. Ne așteaptă altă muncă. Luăm iarăși cățelandrii, îi ducem la șanț și-i îngropăm mai adine. Griva costeliva îi caută, scormone pămîntul cu labele, urlă a pustiu, fioros, urlă la lună, la stele, la nori, dacă sînt nori pe cer. O batem. O alungăm, degeaba. Nu tace...”

E una din marile calități ale lui Stancu, aceea de a reduce povestirea la nuda esență a faptului (nu după tehnica „proces-verbal” ci prin virtutea unui ascuțit instinct al trăirii), și de a-l azvîrii direct ca pe o piatră în sensibilitatea cititorului, care se elatină lovit, paralizat de violența dramei la care asistă. Cum s-ar putea altfel? Scos cu sila la muncă, pe o zi cumplită de sfîrșit de toamnă, tatăl lui Darie, Tudor, constată că boul său, unica vită, e bolnav, și are să moară; nici logofătul, nici boierul nu-i îngăduie să întreprindă munca; boul cade pe brazdă și moare; atunci, Tudor, unul din cei mai blajini și mai calmi oa-

meni din carte, și unul dintre cei mai umani, pune mîna pe un iier și începe să bată hoitul animalului, cu o sete dementă; sleit el însuși, cade apoi alături de bou, pradă crizei de furie care îi pune în pericol viața...

Cu atît mai subtilă și cu atît mai viguroasă trebuie să fie anta autorului pentru a ne dovedi că el nu înfățișează o lume în sine, o unitate condamnată dinăuntru, o ființă omească a cărei fibră psihică și morală nu poate face saltul deasupra celui mai rudimentar primitivism. Acea artă prin care să dovedească că toată această grozăvie este rezultatul unei orînduirii economice și unor împrejurări istorice.

Astfel, apare în roman, tabăra adversă, exploataorii și stăpîinii. Și abia acum începe infernul... Doi, trei moșieri, stăpînesc întreg pămîntul pe care trăiesc și muncesc locuitorii a zeci de sate de pe valea Călmățuiului. O mîna de funcționari de stat impune acestei lumi legea exploatareii feudalo-burgheze și a terorii sociale. Abuzurile se nasc și sînt încurajate de însăși matricea regimului. Moșierul Milarezi hotărăște să-și sădească o imensă podgorie, iar primarul și jandarmul dau ordin țăranilor să ia asupra lor această grea și îndelungată muncă, pe care n-o prevede contractul faimoaselor „învoieli”. Țăranii schițează o timidă rezistență. Imediat sosește un detașament de jandarmi călări, care atacă, arestează, bat,ucid. La cules, latifundiarul hotărăște ca țăranii să lucreze cu botnițe, pentru a nu mîncea struguri. Reacțiunea țăranilor e îngrozitoare, mai mult totuși de ordin moral decît fizic. Cu toate că toți au așteptat îndelung ziua culesului cu speranța să rînănce struguri, ceea ce îi indignează e jignirea umană, desconsiderarea, disprețul. Cînd în plinul foamei și ai iernii, țăranii merg la boierul Gogit Christofor pentru a-i cere cîtiva saci de porumb cu împrumut, acesta asmută dulăii curții pe ei, apoi, preocupat de o sordidă înscenare politică, trage cu arma și împușcă un flăcău. Rezultatul: întregul grup de țărani e arestat, schingiuit în mod inimaginabil de către jandarmi, apoi trimis în judecată

pentru răzmeriță... La fiecare pas, la fiecare cuvînt, țăranii sînt bătuiți de jandarmi și de primar, jefuiți de chiaburi, de popa Bulbuc, de notarul Stănescu, de perceptor. La exploatarea economică sălbatică, la teroarea fără opreliște, la violența fără răspundere, se adaugă disprețul: țăranii sînt considerați și tratați ca niște ființe absolut inferioare, asimilați moralmente cu animalele. O hăituială neîntreruptă, care are de scop conservarea brațelor de muncă la limita energiei biologice, paralizarea și anularea oricărei veleități normale de rezistență și menținerea în cea mai totală beznă culturală instalează în sufletul exploataților, al săracilor, imaginea unui univers în care omul e lup față de ori ce alt om, în care o existență înspăimîntătoare se apără de pieire doar printr-un instinct de conservare tenace, prezent în ori ce act.

Viața e nesigură, căci în ori ce clipă poți fi bătut de moarte în armată ori la postul de jandarmi, poți muri de foame, poți fi trîznit de o boală neiertătoare, poți cădea victimă unuia din nenumăratele atentate pe care oamenii și natura le-au îngmădit în jurul omului sărman, fără a-i acorda nici o posibilitate de apărare. De unde stări sufletești complicate, de loc animalice. De pildă amărăciunea lipsei de iubire, obsesia singurătății, întii între oameni, apoi în natură, pe care o resimte, în primul rînd, hipersensibilul Darie.

După obsesia singurătății, se airmă obsesia morții. Oamenii, nefiind stăpîni pe viața lor, erau cu totul la dispoziția stăpînilor și a exploatareilor, se simțeau situați sub semnul morții. *„Dar oricare ar fi fost înfățișarea cerului de zi sau de noapte, noi simțeam cum deasupra satului nostru și a ținutului se întinde aripa neagră a morții. Erau cu totul rare zilele în care nu auzeam clopotele sunînd a moarte”*. În puține cărți ale literaturii noastre se moare atît de mult și se vorbește atît despre moarte, ca în „Desculț”. Hotarul dintre moarte și viață, și mai ales dintre vie și morți, este trecut cu mare ușurință, subiectul și sentimentul fiind îndelung dezbătute, de la vîrsta cea mai

fragedă. Copiii își prezic unii altora moartea, asistă la agonii și dureri cumplite, se gândesc la moarte nu numai ca la un fenomen natural ci ca la unul iminent. Toți oamenii visează pe răposați, sînt vizitați de strigoi, fac călătorii visate în tărîmul de dincolo.

Un fenomen generalizat în întreaga lume a țărânimii lui Stancu este acela că țărani au abandonat speranța mistică a recompensării prin moarte și prin viața de apoi. Ei ironizează această promisiune și cred mai curînd în permanentizarea, *dincolo*, a nedreptei orînduirii terestre. Dacă mai execută ritualul creștin, este din pricina caracterului său tradițional, sau, mai degrabă, dintr-o inerție superstițioasă. Dar consolare prin religie, sprijin moral în biserică, ei nu mai caută, și nici nu mai vor. Atitudinea de dispreț față de popa Tomiță Buluc, este consecința acestui proces moral, după cum atitudinea de dușmănie a popii față de țărani este consecința participării bisericii la opera asupririi de clasă. Stancu descrie nenumărate morți în cartea sa, în care capitole întregi iau nu rare ori aspectul unei adevărate necrologii. Morți cumplite și morți frumoase. Unii o primesc cu spaimă, ca popa Gornilă Bulbuc, a cărui agonie e scaldată într-o atmosferă groaznică, dezgustătoare. Alții, printr-o supremă revoltă a vitalității, se apără și o resping, ca bunicul povestitorului, de pildă, care „și-a dat duhul pe prispa casei, înjurînd și apărîndu-se cu ciomagul de moartea care-i da tîrcoale... *Ho I îi striga morții. Ho I Cocîrjato! Ho! Tirfo!... Putoareo!... Ho!...*” Alții o așteaptă și o întîmpină cu o seninătate și o forță morală care amintește de „Miorița”, cu un anumit sentiment de ușurare, de lichidare a unei existențe pline de suferințe: astfel reacționează Irineu Corlat și mătușa Ocheșica, al căror sfîrșit constituie adevărate pete de lumină și de suavitate în înfrîncarea existenței curente.

Reprezentanții orînduirii infernale apar, ca și țărani exploatați, sudați într-un bloc omogen. Trăsătura distinctivă a întregului grup este caricatural-grotescă, fără caracterologie. Primarul Bubulete, jandarmul Ju-

vete, notarul Gică Stănescu, dirigințele poștei Nicolae Dimozel, șeful de gară Dichirliu, Gornilă Bulbuc, sînt întruchipări sintetice, așa cum și trebuia într-o carte poetică, într-o operă lirică în care analiza psihologică și portretistică amănunțită nu au ce căuta. Toți vorbesc la fel, fiecare avînd abia un ușor tonus profesional, toți acționează și reacționează la fel, toți îndeplinesc o singură misiune demonstrativă: să ne arate acțiunea de bloc a clasei stăpînitoare, acțiune dusă în toate planurile vieții, pentru a menține lumea exploataților într-o stare de aservire, mizerie și înapoiere. La fel mării latifundiarilor, Milian Milarezi și Gogu Cristofor, a căror apariție și intervenție directă sînt deosebit de fugitive. Dacă chipurile țărănilor sînt scoase din realismul direct al vieții de toate zilele, chipurile exploataților și ale slugilor lor sînt inspirate după modelele grotești, fantastice ale basmului popular; de aici vorbirea lor, în general artificială, de aici comportarea lor monotona și unilaterală, de aici violența trăsăturii de clasă. În noianul de cuvinte pe care le pronunță și în noianul de gesturi și acțiuni pe care le fac, spontaneitatea personală este deosebit de rară, și ea se reduce, de obicei, la unele izolate explozii verbale, a căror naturalitate și autenticitate contrastează ciudat și răsună aproape strident în imensa cantitate a restului. Nici unul dintre ei nu apare în împrejurările vieții, sale personale, și chiar acele trăsături care trebuie să dezvăluie corupția vieții intime și degenerarea latifundiarilor, a burgheziei și a funcționarilor de stat (adică a tuturor paraziților), se manifestă numai în public; beția, adulterul, șperțul, furtul, etc. Lucrul apare, evident, puțin ciudat, și în mare măsură artificial. Dar el e rezultatul, cum spuneam, al unei concepții și viziuni populare și poetice la modul basmului, în care aceste personaje simbolice sînt făcute numai pentru a zugrăvi lăcomia, cruzimea, cinismul, brutalitatea acelei lumi care apasă și împinge țărâניה spre fundurile abisului moral și spre culmile revoltei.

Așa cum sînt, cu masiva lor monotonie violentă, cinică, insuportabilă, ei dau glas <cu vigoare aceluia adevăr pe care am, vrut să-l subliniem, și anume că existența unei orînduiri economice întemeiată pe nedreptate, abuz și teroare, pe îngrădirea averilor la un pol al societății și al mizeriei la celălalt pol, este cauza directă a unei vieți "țărănești îmbrăcată în această culoare neagră. Țăranii săraci sînt „înrași de viață”, rși manifestarea brutală a acestui adevăr reprezintă și un eșapament psihologic al demnității umane permanent călcată în picioare, exasperată prin nedreptate și umilință. Procesul psihologic al acestei derivații este explicat de către autor pe larg și nuanțat de-a lungul întregii povestiri, și un exemplu poate fi următoarea scurtă scenă : Tudor, tatăl lui Darie, merge spre sfîrșitul iernii la conacul lui, Gogu Cristofor, pe a cărui moșie muncește, pentru a cere cu împrumut trei saci de porumb, sub presiunea necruțătoare a foamei: „*Se tocmește boierul. Ba că nu are. Ba că nu poate. Te lasă să te zvîrcolești. Să te milogești, te lașă. Pînă la urmă, dacă e-n toarte rele, te amină pe a doua ori pe a treia zi. Dacă-n toane bune-l găsești, te întrebă :*

– *Citi saci ziceai că ți-ar trebui, Tudor.e ?*

– *Trei, boier Gogule.*

– *Mi-i plătești în bani ori îmi dai la ioamnă porumb din partea ta, la dijmă ?*

– *N-am lescaie-n pungă, boier Gogule.*

– *Atunci mi-i plătești la toamnă cu porumb. Iți iau și dobîndă.*

Te apucă pandaliile. Iți vine să-l iei pe boier Gogu de ceafă, să mături cu el larga curte boierească. Nu-l iei. Te înclini și îi mulțumești că nu ți-a lăsat nevasta și copiii muritori de foame”.

Totuși, problema care se pune este dacă, astfel situată și înlănțuită în zonele cele de mai jos ale vieții omenești, această fără-nime și-a pierdut sau nu virtuțile morale de bază, acele virtuți populare care au constituit perspectiva sa istorică și datorită cărora ea a rezistat, a luptat și a ieșit la limanul libertății, în zilele noastre. Desigur că problema aceasta trebuie să constituie

fondul întregii cronici poetice a vieții țărănești care este „Desculț”, meșteșugul superior al scriitorului urmînd să se dovedească în dezvoltarea, sub stratul atît de aspru al comportărilor curente, a resurselor de omenie, demnitate, optimism, energie, aspirație, spre bine și frumos, încredere în dreptatea istorică, — într-un cuvînt, al sănătății morale a poporului; Eu cred că Zaharia Stancu a izbutit în această direcție într-un mod cu totul excepțional. A izbutit.ca» fără să ascundă nimic din cumplita realitate a vieții țărănești, să stîrneasce în cititor acea înțelegere profundă a fenomenului care îi interzice să arunce un blam necegetat chiar și asupra celor mai neplăcute acte. Căci, ceea ce este într-adevăr zguduitor în această înșiruire, de mizerii,este să simți; lupta surdă, ucigătoare a spiritului curat și sănătos al țărănimii cu situația de constrîngere morală în care este pusă prin jocul forțelor economice. Capitolul intitulat: „Costandina”, care este poate culmea cea mai de sus a primelor trei volume, izbește printr-o ciocnire de egoisme aprige, necruțătoare, manifestate în chipul cef maț îngrozitor, și în același timp prin sentimentul profund prin care fiecare regretă și dezavuează în sine sa comportarea. la care e constrîns. Costandina e bătută sălbatic de soț pentru că nu e în stare să obțină de la părinții săi „de suflet” p bucată de pămînt la care nu are, după legile moștenirii, nici un drept; dar Costandina, care își adoră bărbatul, îl înțelege de minune, deoarece au „cîștigat” trei copii și vor mai „cîștiga” alții, și deci, pentru a trăi *trebuie* să se agate de ori ce speranță pe care o îndrituiește morala egoismului ; părinții „de suflet” au însă șapte copii, și numai două pogoane, așa că înțelegînd-o pe Costandina, și admițînd chiar că ar avea față de ea o obligație morală, refuză cu îndîrjire să-i dea ceva. Cum femeia insistă, o znopesc în bătai, o dau cu capul de pereți, o aruncă în uliță, în noroi; dar, în pauzele acestei feroase succesiuni de izbucniri, mama o pofteste la masă, tatăl p mîngîie cu dragoste. Toți se știu săraci, incapabili să dea ceva, e o feroasă luptă

de oameni care se înecă, în jurul unei fragile scînduri, din care pînă la urmă însă iese învingătoare generozitatea umană, solidaritatea oamenilor care cred în forța lor de a birui toate greutățile, implicînd în aceasta noi și incomensurabile sacrificii... Ofiță Pal o seduce pe, fata lui Arion Gonciu, **pe care o Iubește**, apoi refuză s-o ia de soție dacă tatăl nu-i dă o bucată de pămînt, pe care acesta n-o poate da, căci ar însemna să-și condamne copiii la moarte. Cei doi se injură, se bat sălbatic, scot cuțitele, se amenință cu moartea, se tocimesc îndîrjiți pentru acel tîrg mizerabil, și în același timp simt toată grozăvia comportării lor respective, prin a cărei brutalitate țîșnesc sentimentele umane, împotriva voinții lor, ca șuvoaiele de apă printr-un stăvilar crăpat.

Desigur, noi cunoaștem aceste îndelungate lupte pentru pămînt, care au reprezentat drama centrală și permanentă a trecutei vieți țărănești, după cum cunoaștem și rolul de triste victime pe care femeile l-au jucat în desfășurarea ei. Le cunoaștem încă din „Ion”, și chiar mai de departe, după cum le-am cunoscut în mai toate cărțile care s-au inspirat din viața țărănimii romîne sub orînduirea burghezo-moșierească. Ion al lui Rebreanu o seduce pe Ana, întocmai ca și Ofiță Pal, apoi o trimete la tatăl său pentru a obține pămînt în schimbul căsătoriei, tînăra fată fiind bătută de ambii combatanți, întocmai ca și Costandina. Dar, în primul rînd Ion **n-o iubește** pe Ana, și în al doilea rînd, tatăl acesteia e chiabur (cum va fi și tatăl Polinei, din „Mormoneții”), care refuză să se despartă de pămînt, din lăcomie, nu din sărăcie. Există, deci, divergență de sentiment și conflict de interese.

În cazul descris de Stancu, și în toate cazurile descrise de Stancu, conflictul se naște între oameni la fel de săraci, sufletul fiecăruia dintre antagonist fiind, în același timp, teatrul unui conflict moral acut, între interesul brutal-egoist, izvorît din starea de forță majoră socială, și un sentiment curat, nobil, sănătos, profund omenesc (iubire, dragoste paternă sau frățească, prietenie, omenie, etc.). Acest conflict moral subteran,

este, de fapt, un proces psihologic permanent, care își face bănuită sau își afirmă prezența în toate detaliile și în toate actele importante ale vieții țărănești zugrăvite de Stancu : în uciderea cățelei Griva, în neînțetatele bătăi care se stîrnesc din senin în grupul de copii prieteni cu Darie, în scenele de harță și de violență care au loc între soți, între iubiți, între cumetre, la fîntînă sau la garduri, între părinți și copii, etc.. etc. În momentele de groaznică umilință și furie colectivă care se produc cînd se dezvăluie intenția moșierului Milorezi de a constrînge pe țărani să muncească în vie cu botniță, povestitorul, copilul Darie, speriat apucă rrîna tatălui său : **„Mina tatei, care uneori mă lovește peste ceafă, e aspră, uscată, noduroasă. Mie însă mi se pare că e cea mai catifelată mină din lume. O stîng. În vinele ei, simt cum bate inima tatei. Și tata simte cum bate inima mea. Și-o desprinde. O pune pe creștetul meu. Mă mîngîie. Șoptește: „Darie.. Darie...”**

Nu există scriitor mai puțin sentimental, în sensul declarativ al cuvîntului, decît Stancu. Momente cum- e cel de mai sus, deci, sînt rare, mai ales că Darie, invadat de la naștere de starea de necesitate și forță majoră a vieții țărănești, practică, prin contrapunere, o morală crudă, rece, aproape,, s-ar spune, cinică : „Am învățat repede să-mi înfrîng pornirile. Am învățat să-mi împietresc inima...” Zaharia Stancu își scrie cartea „dînșos” și „colțat”. Dar profunzimea sănătății și nobleții ^sufletești ale poporului rămîn neatînse, nealterate prin presiunea socială. Ele își fac loc în comportarea oamenilor, și din acest punct de vedere, în ciuda cruzimii și a violenței materialului de viață, procesul sufletesc al țărănimii sărace apare, în toată contradicția lui complexă, sub forma unui conflict moral de semnificație adîncă, iar chipul țaranului apare mai uman, mai luminos decît în majoritatea paginilor prozei noastre țărănești, de la Slavici la Rebreanu și apoi la Marin Preda. Și tocmai pentru că scriitorul povestește în stare lirică, de pe poziția sufletului său de atunci, cartea

este infuzată, în ciuda tonului „dînțos” și în ciuda stilului „colțos”, de o dragoste fierbinte, de o înțelegere adâncă pentru necăjita, pentru nedreptățita, pentru buna lume a țărănimii...

Oamenii depun eforturi de muncă uluitoare, sînt, sub aspectul lor sleit, de o energie inepuizabilă, de o tenacitate fără vreun moment de slăbiciune. Copiii au, cu burțile goale, bolnavi, jigăriți, bătuți, — o frenezie a jocului, a hălăduirii, a curiozității de viață pe care n-o infringe nimic. Mai mult decît atît, au o veselie permanentă, o veselie oare, sub nenumăratele înnourări produse de avalanșa calamităților zilnice, este a unui instinct de viață sigură de țelul și de biruința ei: e o veselie amară, crudă, plină de întrebări chinuitoare și de realități strîmbe, veselie totuși din moment ce termenul negativ al existenței nu tulbură voluptatea de a trăi, de a cunoaște,

Forța de viață se opune cu tărie și obsesiei morții, care pîndește și crește din incertitudinea existenței materiale, din jignirea neîncetată a ordinii morale. Cum, prin ce anume funcție, prin ce anume formă superioară a sa, morala țărănească a vieții se opune amenințării și chiar chemării morții? În primul rînd, prin conștiința imperioasă a datoriei, a muncii folositoare, a unei misiuni de afecțiune dezinteresată, ca de pildă aceea față de familie, de copii, care domină și primează totul. Una din cele mai frumoase, mai înălțătoare și în acelaș timp mai dramatice pagini ale cărții, ne-o arată pe Maria, mama de mai tîrziu a lui Darie, tînără văduvă de șaptesprezece ani, izgonita din casa părintească de către propria sa mamă, pornind din satul natal Cîrlomanu spre Omida, cu primii săi doi prunci în brațe. Are de parcurs o distanță lungă, în plin cîmp, pe o vreme ctimplită de început de iarrfă, cu ploaie, vînt și frig; biata mamă e abea o copilă slabă, epuizată de < lipsuri și torturi, iar cei doi copii sînt grei. Șiri brațele sale fragile. La un moment dat, *fMaria se teme pentru viața sa și a copiilor săi și trece printr-o clipă de scurtă halucinație sub spaima morții, pe care o simte apropiindu-se ca o „pasăre udă” :

„...Moartea! Iarăși moartea... Intr-o zi va veni și moartea. Va veni și se va arăta pe fereastră cu ochii ei goi. Clănțănindu-și dinții o va întreba :

— Ce faci, Mario ?

— Scald copiii, Moarte.

-- Și pe urmă ce-ai să mai faci, Mario ?

-- Am să-l legăn pe genunchi, Moarte, să-i adorm.

— Și după ce vei adormi copiii, ce-ai să mai faci, Mărio ?

— Am să le spăl scutecele, să le usuc și să le cîrlesc.

Moartea se uită pe fereastră la mama. Se uită și tace. Mama se încruntă. O întreabă :

-- Dar ce mă tot sucăleşti tu pe mine ? Ce cauți tu aici, Moarte ?

Tace Moartea un timp. Pe urmă, rinjind îi răspunde :

— Am venit să te iau, Mărio.

— Cum să mă iei ? Tu, Moarte, nu vezi că am treabă ? Trebuie să-mi cresc copiii..

— Văd, Mărio.

— Păi, dacă vezi, de ce nu mă lași în pace ? De ce nu pleci de la fereastra mea ?

— Ai dreptate, Mărio. Plec, Mărio. Ești prea necăjită, Mărio. Trebuie să trăiești,, să-ți crești copiii, Mărio...”

Mai simplu, mai adine, mai zguduitoare, cred eă nu se putea : drumul Măriei între Cîrlomanu și Omida este o Golgotă a mizeriei țărănești, dar lupta tinerei mame cu moartea, încheiată cu retragerea convinsă a Morții în fața grabei datoriei de viață a omului, este un imn al optimismului țărănesc, al unui sens superior al existenței.

Prin reacțiunea la obsesia morții, ideea de viață și hotărîrea de a învinge un destin vitreg, devine ea însăși obsesivă. Sentimentele și procesele psihologice ale lui Darie,, sînt, ca și în multe alte direcții, concludente pentru procesul sufletesc al tuturor. Trecurile abrupte de la descurajare la optimism, de la renunțare la îndrjire, ba chiar de la deznădejde la un fel de veselie disprețuitoare față de încercările oricît de grele ale momentului, caracteristice firilor puternice și sănătoase și specifice psihologiei populare, se oglindesc și se produc cu o inten-

sitate sporită în sufletul delicat și sensibil al copiilor :

„Eri îmi era silă de viață, mi se părea că e totuna dacă trăiesc sau mă prăpădesc. Mergeam istovit prin zăpadă. Runîinii duceau pe tărgi doi morți — morții noștri...”

Mi-e bine! Trăiesc I Voi trăi I Vom trăi I Eu voi spune mereu și mereu inimii mele: „bate încet, bate încet, dar bate, bate mereu I” Obsesivă, hotărîrea de a trăi începe chiar prin aceasta să capete un obscur înțeles general, în ea germinînd ideea nelămurită că viața reprezintă prin ea însăși posibilitatea revanșei asupra atîtor nedrepte suferințe, asupra epocii de împilare care trebuie să aibă un stîrșit, asupra asupritorilor înșși.

Iată o afirmație a forței vitale, care, în pragul primăverii lui 1907 are o semnificație din cele mai adînci.

Sănătatea morală a țărănimii nu se afirmă numai prin îndrîjirea forței vitale, ci și prin valori pur morale. Una din aceste valori este speranța, încrederea că viitorul nu poate eterniza opresiunea, și că împotriva nedreptății poporul a luptat întotdeauna, chiar dacă nu prin mijloacele care puteau duce la biruință definitivă. Astfel speranța într-o lume a dreptății se alimentează prin tradiția luptei, prin toate formele opoziției morale a poporului față de stăpînitori. Lungi — uneori prea lungi — evocări în jurul umilei sobe a bordeiului țărănesc, transmit celor tineri amintirea și legenda justiției populare, eroismul haiducilor, satira basmelor, imboldul tonic al dntecelor bătrînești. Darie soarbe prin toți porii povestirile mătușii sale Uțupăr, și primele două volume ale romanului răsar din dialogul și împărtășirile reciproce ale acestei mătuși mintoase și ale acestui copil precoce. În timp ce oamenii în putere sînt din ce în ce mai frecvent frămîntați de ideea răzbunării, de necesitatea de „a pune mîna pe ciomag”, „pe resteu”, „pe par”, copilul se îmbată de visuri de mari potente ideale de a ucide, de a strivi, de a sfîrteca ciocoi, moșieri, jandarmi, regi, perceptori, ofițeri, popi, primari, toată vermina apocaliptică pe care o simte sugînd sîngele ță-

rănimii. Astfel, împletindu-se și alimentîndu-se una pe alta și una dintr-alta, ura și speranța dau țărănimii lui Stancu două noi trăsături psihologice la un portret colectiv deosebit de complex.

Natural că țărănimea cultivă sentimentul demnității, al mîndriei omenești, sentiment a cărui încălcare, o dată cu exploatarea materială fără frîu, produce cele mai profunde mîinii în sufletul poporului. Copiii refuză să spună preotului „sărut mîna” și nu se lasă insultați fără a răspunde cu aceeași monedă. Darie se dedă la violențe pentru cea mai mică umilire. Simțul demnității, este o condiție a bărbăției, deci a luptei, și el se apără cu riscuri mari, pe care țăraniile le întîlnesc la fiecare pas al existenței lor. Dealtfel, după cuni, pe țărani, călcarea demnității îi doare mai mult decît orice, în aceeași măsură, pe toți exploatorii și reprezentanții lor, afirmarea demnității țărănești îi înfurie la culme, stîrnind reacțiuni bestiale. Mentalitatea feudală și burgheză fiind că țăranul „nu e om”, că el reprezintă o treaptă morală sub-umană în vecinătatea directă a animalității, apariția, tocmai, a demnității, aprinde și îngrijorează, și aproape îngrozește. Acesfei afirmații, a demnității i se datorește, ca sursă imediată, dezlănțuirea dincolo de orice limite, a bestialității jandarmerești, după incidentul de la moșia lui Gogu Cristofor, bestialitate care va provoca, la rîndul ei, izbucnirea de revoltă a țărănilor și uciderea jandarmului șef, Nichifor Budu. Cel care dă această sublimă lecție de demnitate este țăranul Popozină, eroul numai al acestui ultim moment al celui de al treilea volum. Schingiuit la postul de jandarmi pentru a da o declarație falsă, Popozină refuză — conștient că astfel va feri de urmările unei crîncene judecăți pentru rebeliune întregul grup de țărani care s-a dus la conacul moșieresc spre a cere porumb cu împrumut. Popozină se hotărăște să nu geamă, să nu se vaite, oricît ar fi de chinuitoare torturile la care va fi supus. Demnitatea lui implică și un sacrificiu, căci poate fi omorît, și e aproape omorît în bătăi. Totuși, el izbutește să tacă, și exemplul său îmbărbătează pe

toți țărani arestați, care opun, altfel asupritorilor un zid al adevăratei demnități populare. Când după schingiuire Popozină și alți câțiva țărani maltratați sînt aduși, în lanțuri, la primărie, o înaltă și patetică noblețe se degajă din comportarea lor. Acum se vede care este adevăratul fond moral al țărănimii și cum el se plămădește și se înalță din sufletul colectiv, al celor pe care, luați în parte, i-am văzut comportîndu-se după o morală îndoielnică, nu rareori reprobabilă. Dar cititorul s-a convins că esența sufletului țărănesc este aceea care viețuiește în adînc, nealterată prin presiunea exploataților, aceea care iese la iveală, cu întreața sa bogăție de demnitate, "hotărîre, încredere, sacrificiu și eroism, din acțiunea de masă și în focul luptei.

„Desculț” este o carte tristă, cea mai tristă, poate, din cîte s-au scris asupra vieții țărănești, dar învăluită, în ansamblul său, într-o adîncă perspectivă de omenie, de optimism, care se înfiripă treptat și ajunge să domine materialul amănuntului concret, printr-o dezvăluire subtilă și contrastantă de esențe.

*

„Desculț” zugrăvește un material de viață perfect omogen, dar îl zugrăvește fragmentar, mozaicat. Cartea cuprinde un torent de episoade, o puzderie de oameni, fără altă legătură în afară de aceea care rezultă din localizarea geografică, din indicația cronologică și mai ales din situația economică și socială. Cartea, care nu se poate intitula roman decît în modul cel mai convențional, nu este totuși o simplă adunare de piese independente, de „scene” din viața țărănească (cu toate că, uneori, autorul nu se dă înlături de a întrebuița forma strictă a dialogului dramatic) â la Mau-pasant, cum au scris atîți scriitori romîni. Ea are o coeziune puternică, are o unitate incontestabilă, al cărei secret adînc se ascunde în prezența permanentă a autorului în fiecare rînd, în fiecare cuvînt. Aci, intervine importanța decisivă a formulei autobiografice libere, aleasă de Stancu pentru scrierea cronicii sale țărănești. Sînt scriitori care nu pot povesti decît ceea ce

au trăit. Sînt și scriitori care nu pot decît trăi ceea ce au de povestit, ceea ce, povestesc. Zaharia Stancu e din familia acestora din urmă, și e prin aceasta cu totul opus, de pildă, lui Creangă (ca autor de amintiri). Creangă, își povestește viața, Stancu o re trăiește, adică, o trăiește sub ochii noștri. De aci nevoia de autobiografie, adică nevoia de a se deplasa direct în faptul povestit, de a participa la el, de a se confunda cu el. Ceea ce Stancu nu poate atinge cu prezența sa directă nu există, nu iese din neant. Funcția memoriei este, în cazul său, cu totul deosebită de a celor mai mulți memorialiști, scriitori de amintiri : ea nu îi servește lui Stancu pentru a se duce înapoi spre trecut, ci pentru a aduce trecutul în sfera viețuirii sale prezente. De unde acest fapt destul de rar, că amintirile lui Stancu sînt scrise în zdrobitoarea, majoritate a momentelor povestite la timpul prezent, cel mai mult lipsind, din conjugarea verbelor sale, imperfectul și perfectul compus, timpurile obișnuite în memorial și în evocări ale trecutului, Memoria lui Stancu este creatoare de prezent, paradoxul său, ca scriitor de amintiri, fiind că el, de fapt, nu are trecut, ci o succesiune de prezențuri. *Timp pierdut și timp regăsit* sînt noțiuni cu care Stancu nu are nimic comun.

Toate acestea provin din natura profund tristă, poate, din cîte s-au scris asupra vieții și proiectează totul ca fapt personal, ca act al sufletului său. Participarea directă, trăirea intensă și subiectivă a faptului, condiționează creația sa. Stancu nu e descriptiv ci e liric, nu e obiectiv ci e participant, nu e atît povestitor cît e poet.

Rezultatul aplicării acestei naturi asupra unui material de povestire și de mișcare epică e deosebit de original, deosebit de fecund. El constă în această notă de autenticitate, de violență, de prezență, de fierbințeală, care este caracteristica generală a cărții. Căci lirismul său este polemic, justițiar, patetic, trăsături care accentuează prezența și participarea autorului la faptele povestite, în sensul unei conștiințe superioare și dezinteresate. După cum spuneam

mai sus, autobiografia nu e decît un pretext pentru a ancora adine în esența umană a lumii zugrăvite: nu e egocentrică și nu e preocupată de personalitatea autorului. La fel, lirismul dăruie cărții numai suflul său de trăire intensă, problemele rămînînd ale celorlalți, ale vieții, ale sufletului lor.

Cu toate că, oitilizînd o expresie de genul Celor folosite de Creanga, Stancu declară că umbla toată zua „tălalau-bălălău” prin sat, devenind astfel JartoF înîmplător al tuturor faptelor, pe -eâre % Jrelatează, spiritul acestei mărturii este custotul altul. În realitate, el trăiește viață fieriăruia și viața tuturor, este eroul tuturor -dramelor, a căror existență și înfățișare nici * nu i se lămurește decît în măsura în care ıdevin o proiecție imediată și directă a propriei sale simțiri. El este și biata Marioica, uită pe grapă și acoperită de un strat gros de zăpadă, în timp ce în jurul său se desfășoară oribila petrecere a nuntașilor și mai oribila tocmeală pentru un plus de zestre, între soțul și tatăl său; el este și Costandina, în pateticul său du-te-vino între părinți și bărbat, înjurată, zvirlită, maltratată la fiecare etapă a cumplitei sale peregrinări, și este în același timp și tatăl său, și mama sa, și chiar aprigul Digă; el este și Ofiță Pal și Arion Gonciu, în același timp, cu îndirjirea fiecăruia de a-și comprima sentimentele și cu frumoasa înfrîngere și victorie a fiecăruia; el este și Veve chiorul, copilul mușcat lupește de către Marghita, care negociază fericit rănile sale, obținînd trei miei în schimbul spaimei, durerilor și a unui tendon atrofiat pentru toată viața; el este chiar și căteava Griva costeliva, bătută cu ciomagul și lovită cu piciorul în burtă, ca să nu-și plîngă puii uciși cu ciomegele pe malul gîrlei. El este tot, totul există numai după ce s-a petrecut în realitate, cînd se petrece din nou în sufletul său și devine o proiecție directă a acestuia, un fapt și o realitate și o dramă a sa.

Consecințele acestei participări și trăiri, prin autor, ıntregii povestiri decid totul în privința cărții. Lor li se datorește, cum am spus, nota deosebit de originală a prezenței, a săvîrșirii sub ochii noștri, a violenței su-

ferinței, a sincerității crude. Lor li se datorește, deopotrivă, substratul secret și perspectiva vastă, de omenie, de lumină morală, de optimism, care se desprind din colcăiala ıntunecoasă a faptelor. Lor li se datorește aspectul poetic al povestirii, valorificarea, prin generalizare lirică, a arnănutului epic fugar și emfer, deschiderea de perspective nebănuite prin poeme, ımpletirea detaliului prozaic cu exaltările visului, salturile neașteptate în timp și în spațiu, care fac ca drumul povestirii de-a lungul și de-a latul unui material oarecum uniform, să devină o adevărată cascadă de surprize. Efectul lirismului este cu atît mai remarcabil, cu cît Stancu îl exprimă ınt-un stil neașteptat, ınt-un stil *opus*, ca să zic așa, epurat de orice ınflorire verbală, cu fraza scurtă (de fapt, el scrie numai cu propozițiuni simple), și, foarte adesea, numai cu propozițiuni simple), cu expresia redusă la maximum, lipită pe faptul nud; — dovedind o comprimare sentimentală extraordinară, care e firesc să se reverse din cînd în cînd în poeme gîlgîitoare ca ploile torențiale după secetă.

Poziției lirice i se datorește, deci, tot ceea ce e nou, adînc, neobișnuit în această carte. Dar tot ei, și tot ceea ce e deficient.

Utilizînd antropomorfismul popular cel mai tipic (ceea, ce în alte pagini îl duce la rezultate admirabile), povestirea reține, de-a lungul citorva pagini, atenția cititorului, printr-o viziune ironic-terestră a vieții cosmice, valabilă ca demonstrație anti-romantică și anti-idilică a naturii; o stea preschimbată în femeie, practică adulterul la modul cel mai țărănesc, și ıncasează bătăi, „*taie cuie*” și „*ındrugă verzi și uscate*”, „*strănută*” apoi „*se șterge-cu. dosul mîinii la nas*”, și vorbește, cu un glas „*spărtigos*” despre soțul său, luceafăr aflat în agonie, astfel: „*o să-nghită în curînd gutuia. N-apucă miezul noptii, ca-de-n bot, dă ortul popii*”; ea se coboară din cînd în cînd pe pămînt, și atunci săvîrșește adulterul cu Laurenț Piele, amantul fidel al mătusei Uțupăr; luceafărul în agonie e „*unsuros*” și zace „*pe un nor soios, zdrențuit pe margini*”, și dacă „*n-ai fi știut*

•că e nor, ai fi crezut că e o rogojină veche". Privită la limita viziunii populare, se arată aci o intenție rare poate fi luată în considerare, dar care se epuizează repede. Continuarea insistentă pe acest ton nu mai aduce însă nimic nou, și o prea lungă poveste care vrea să anticipeze dezastrul războiului atomic pe o altă planetă, cu lupta a doi împărați grotești, este absolut nelalocul ei, obositoare.

Depresiuni apar și acolo unde ar fi necesară o îmbinare de dinamică epică și de analiză psihologică, acolo unde scriitorul extinde povestirea dincolo de limita antenelor sale de trăire directă. Atunci lirismul său se revarsă în divagații neconcludente și caracterizate sub raportul limbajului de un sociologism distonant față de autenticitatea și firescul expresiei în ansamblul cărții. Astfel de pagini apar cu deosebire în volumul III, în fostul roman *Dulăii*, ale cărui calități de atmosferă grea, de violență conținută, de vastă gravură lentă, sînt încărcate de balastul vorbirii statice ca și de acela al apariției unor personaje utile din punctul de vedere al schemei sociologice, dar nu îndeajuns de realizate din acela al vieții, al înrădăcinării individuale în celula vie a cărții, — cum ar fi muncitorul feroviar Cristea Moga.

De la poezie vine ceea ce e admirabil în carte, tot de la poezie vine și ceea ce e neplăcut, prin lipsa de rezistență a autorului față de propria sa natură. Poezia îl inundă și îl invadează din toate direcțiile, dar după ce a creat stilul nud, uscat, simplu, al povestirii sale, depășește făgașul și se arată cum și unde nu trebuie.

Izvorînd și întemeindu-se în ansamblu pe viziunea poetică și pe concentrarea lirică, sobrietatea, nuditatea stilului lui Stancu convine în mod perfect, în general, unei valorificări a materialului său. Pericolul artificialității și al abundenței poetice verbale e mereu prezent. Stancu a izbutit să-l evite în zdrobitoarea majoritate a paginilor sale. Dar nu întotdeauna.

Las altor confrăți, sau altor prilejuri, considerentele absolut indispensabile pentru o comentare cît de cît completă a noului *Desculț* privitoare la arta sa literară, artă în cea mai largă măsură de esență strict folcloristică, și prin aceasta deosebit de originală și deosebit de interesantă ca aplicație la un material atît de complex și la o zugrăvire realistă subtilă a procesului istoric în care a fost cuprinsă țărănimea noastră în epoca exploatării burghezo-moșierești. Cu resursele folclorului, Stancu a realizat o operă totuși foarte cultă și foarte modernă, în anumite direcții cea mai modernă din literatura noastră. De asemenea, considerentele privitoare la limba în care e scrisă cartea, considerente care se leagă foarte strîns și de măsura în care Stancu rămîne în limitele folclorului, și de măsura în care îl depășește, precum și de viziunea sa generală, deosebit de anti-romantică, de anti-idilică, asupra vieții și a omului.

Fără a îi spus tot, cred că am spus destul pentru că cititorul să înțeleagă că ne aflăm în fața unei opere excepționale, care stă la înălțimea celor mai strălucitoare pagini ale literaturii noastre țărănești, și care este, fără îndoială, ca factură, printre cele mai originale. Chemat la lectură, cititorul va fi cuprins în suflul de actualitate al acestei opere, deloc istorică, cu toate că ne descrie fapte și oameni de acum cinci și șase decenii. Cred că una din cele mai mari calități ale operei poetic-epopeice care este „Desculț” este de a aboli timpul prin trăire directă și exprimare poetică. Cititorului care face cunoștință, prin cartea lui Zaharia Stancu, cu epoca pentru totdeauna apusă a unei orînduirii crude, îi devine și mai prețioasă conștiința epocii în care trăiește, — epoca țărănimii eliberate și a poporului stăpîn pe soarta sa, datorită luptei sale victorioase pentru doborîrea exploatare și pentru construirea societății socialiste.

CREATORI ȘI OPERE: EUGEN BARBU (III)*)

ION VITNER

Disputa interioară dintre realism și naturalism, atât de caracteristică începuturilor literare ale lui Eugen Barbu, se rezolvă în favoarea realismului socialist odată cu apariția nuvelor oare alcătuiesc volumul „Oaie și ai săi”. Dedicat aproape în întregime formării conștiinței revoluționare în mediul muncitoresc, volumul are o însemnătate aparte nu numai pentru creația lui Eugen Barbu, dar este semnificativ pentru capacitatea prozei noastre actuale de a surprinde mari fenomene sociale și de psihologie colectivă cu totul inedite. Dată fiind importanța volumului el merită o cercetare atentă. Frîngînd cronologia firească a creației prozatorului, ne vom ocupa, în continuarea „Gropii”, de romanul „Șoseaua Nordului” nu pentru că ar exista o continuitate directă între aceste două cărți, dar ultimul roman al prozatorului este grevat de lipsuri a căror semnificație exactă nu o putem surprinde, dacă facem cu totul abstracție de serioasele tare ale „Gropii”.

Apariția volumului a fost întâmpinată de colegi, cu o butadă entuziastă, destul de inadecvată adevărului artistic, dacă o acceptăm ca atare, și anume că Eugen Barbu a părăsit în cele din urmă „Groapa”, pentru a merge pe drumul „Șoselei Nordului”, ceea ce voia să însemne că prozatorul s-n

eliberat de naturalism, integrîndu-se ferm în orizontul creator al realismului socialist.

Adevărul este că, după apariția volumului „Oaie și ai săi” care înseamnă într-adevăr o evoluție către realismul socialist, Eugen Barbu se reîntoarce cu „Șoseaua Nordului” la o viziune artistică minată de deficiențe înrudite parțial cu acelea pe care le-am putut constata în „Groapa”. Faptul ni se pare relevant mai ales pentru ideea că nu întotdeauna o tematică nouă, purtătoare de idealuri proprii socialismului, este determinanta pentru reușita realismului socialist. Trebuie să existe o perfectă concordanță între realitatea socialistă sau revoluționară abordată și înțelegerea marxist-leninistă de către artist a problematicii alese. Simpla bunăvoință, sau chiar interesul cel mai palpabil, purtat unei zone noi de viață socială, nu este de natură să genereze virtuți proprii metodei realismului socialist. Ni s-a părut utilă această paranteză pentru a evita eroarea reducerii realismului socialist la simpla tematică. Problema este cu mult mai complexă, implicînd pentru artist o cunoaștere intimă a realității pe care și-a propus să o eternizeze cu mijloacele artei, cunoaștere exercitată prin intermediul unei întregi filozofii. Viciile „Șoselei Nordului” provin dintr-un minus de cunoaștere și dintr-o insuficientă intuire a problematicii, de care prozatorul s-a apropiat cu o pasiune certă și care nu trebuie deloc minimalizată.

*) Vezi „Viața românească” nr. 3/1961

Prin „Șoseaua Nordului” Eugen Barbu a încercat să ofere un punct de vedere propriu în problema atât de disputată artistic, în literatura noastră actuală, a configurației morale și sufletești a comunistului, în această determinare artistică rezidă piatra de încercare și totodată și sensul evolutiv al literaturii și artei noastre noi. Cunoaștem, prin intermediul textelor literare, trăsăturile caracteristice ale tipului uman care a ilustrat epoca clasicismului, profilul etic și psihologic al eroului romantic, avatarurile „omului le prisos”, de pildă, pentru realismul critic. S-a înțeles faptul că o tipologie literară nu este rezultatul fanteziei creatorului, ci reprezintă o tipologie socială, pe care de multe ori o putem investiga mult mai bine cu ajutorul textelor literare, decît prin mijlocirea altor domenii ale creației intelectului.

Problema „omului comunist”, pentru a utiliza o expresie folosită de Aragon, rămîne încă deschisă în literatura noastră, cu toate succesele reale înregistrate în această direcție de numeroși poeți, prozatori, dramaturgi.

Eugen Barbu a pornit, în investigația sa de la ideea cît se poate de fericită a unei diversități caracterologice în cadrul tipologiei comunistului, a eroului revoluționar. El supune meditației estetice trei destine de luptători revoluționari : mecanicul Mareș, pe care viața îl întîmpină cu duritate, zidarul Dumitrana, un cuceritor al vieții, căruia toate îi reușesc, în ordinea sentimentală și revoluționară, și tînărul intelectual Niculescu, romantic și visător, aspirînd la mari tumulturi revoluționare, și care moare eroic în luptă cu fascismul. Pentru conturarea eroilor săi, Eugen Barbu a ales timpul istoric cel mai agitat, cuprins între pregătirea războiului antonescian și prăbușirea fascismului în România. Totul în „Șoseaua Nordului” era pregătit pentru construcția unei ample fresce istorice și sociale, în afară de prozator, care, încă nepregătit pentru astfel de edificii monumentale, a preferat un drum aparent mai simplu (dar de fapt tot atât de spinos) al studiului unor

caractere de luptători revoluționari în împrejurări istorice extrem de dificile.

Există în toată proza lui Eugen Barbu o bună atracție către dramatic și tragic, către marile impasuri pe care făptura umană trebuie să le învingă pentru a se afirma în toată plenitudinea ei. Oricîte deficiențe s-ar putea descoperi în creația prozatorului, de una singură și extrem de nedorită, Eugen Barbu nu cred că se va putea face vinovat vreodată, și anume de idilism. Viața, în viziunea sa virilă, este o acumulare de obstacole, pe care omul le învinge, uneori cu prețul grav al existenței proprii.

O astfel de individualitate marcată cu semnul tragicului, este și mecanicul Mareș. Fiu de ceferist, crescut în spiritul fidelității față de idealurile clasei muncitoare, Mareș intră de tînăr în mișcarea revoluționară, participînd la greva de la Grivița. Romanul începe, de fapt, cu momentul eliberării sale din închisoare, și nu este altceva, în toată desfășurarea lui, decît nararea dramaticelor împrejurări pe care Mareș le străbate pînă la prăbușirea fascismului.

După un scurt răgaz, odată cu terminarea condamnării sale, Mareș reintră în circuitul mișcării ilegale, este trimis pe frontul antonescian apoi dezertează, participă la misiunea extrem de periculoasă a unui transport de dinamită și din cauza unui accident stupid cade în mîinile Siguranței, suferind cu o tenacitate eroică torturi inimaginabile. Condamnat la moarte, reușește să fugă din fața plutonului de execuție deși e rănit, stînd ascuns pe urmă luni de zile în mansarda studentului Niculescu, sub continua amenințare a descoperirii refugiului său. La parte la devalizarea unui transport de arme al armatei naziste și îrt cele din urmă are prilejul suprem, atât de mult rîvnit, de a lupta ca cetățean liber împotriva rămășițelor nazismului înarmat, care amenință Bucureștiul și insurecția populară. Aceasta este latura eroică a personalității lui Mareș, lupta lui tenace, îndîrjită, cu vicisitudini sociale, înfruntate cu un mare echilibru interior și cu acel calm desăvîrșit al eroilor autentici, a căror existență este identificată unui mare ideal umanist. Și mecanicul

Gheorghe Mareș poate învinge obstacolele de care este copleșit, pentru că el trăiește în virtutea unui țel în care crede cu fervoare : posibilitatea și necesitatea distrugerii orînduirii burgheze, eliberarea celor ce trudesesc din coșmarul exploatării capitaliste.

Cu finețe, Eugen Barbu a intuit faptul că eroii autentici sînt ființe de o mare sensibilitate, a căror existență nu este lipsită de o nuanță dramatică.

Grelele încercări ale luptei ilegale, li se adaugă în conturarea portretului lui Mareș, drame de ordin sentimental. Mareș a iubit-o pe Ina, tînără tovarășă de luptă politică. Dar în timpul detențiunii sale Ina se căsătorește cu Dumifrana, acum, superiorul său în ordinea ierarhiei acțiunilor revoluționare. Dacă Mareș reușește să-și înfrîngă deziluzia sentimentală, pentru a nu dăuna luptei revoluționare comune, alături de Ina și de Dumitrana, în schimb nu poate rezista solitudinii, izolării de o comuniune sentimentală, și încearcă cea mai dureroasă experiență cu puțință alături de Marta, femeie de moravuri ușoare, insensibilă față de idealul social înalt al lui Mareș și față de corespondentul familia! al acestui ideal. În plus, în timpul bombardamentelor asupra Bucureștiului, Mareș o pierde atît pe Marta cît și pe unicul său fiu și singura-i mîngîiere în matrimoniul său nefericit. Pentru ca tabloul laturii tragice a personalității mecanicului să fie complet, prozatorul îl desparte și de unicul prieten, Niculescu, singurul om care reușește să pătrundă în universul sentimental rănit și crispat al lui Mareș. Niculescu moare în luptă cu armata nazistă și Mareș intră în orașul eliberat de dușmani și amenințări, purtînd în inimă nu entuziasmul victoriei, amețeala plăcută și tulburătoare a triumfului mult așteptat, ci amărăciunea singurătății, lipsa unui suflet foarte apropiat cu care să împartă bucurii sau necazuri, idealul său social nu este diminuat de avatarurile sale sentimentale. Continuarea luptei revoluționare a rămas singura realitate căreia Mareș i se poate dărui în întregime. Solilocviul său final nu este lipsit de grandoare : „Acum a murit și *ea, și copilul cu obraz de porțelan, cu ochii

ca ai tăi, negri și duși în fundul capului... Și acum ? Acum nimic, în ziua asta se va sfîrși totul. O să-i batem pe nemți și o să ne întoarcem în oraș. Nu am o casă... și ce-o să facem ? Am să-l întreb pe Dumitrana. El știe mai bine. O să ne întoarcem în orașul ăsta. Aici totul trebuie curățat. Și caldarîmul trebuie spălat, și casele trebuie spoite cu var proaspăt. Dacă m-ar întreba cineva de ce-am luptat, de ce stau aici și păzesc o șosea, cu arma în mînă ce-aș putea să-i spun ? Că am luptat pentru a schimba oamenii. Că vreau să schimb societatea care nu m-a primit în mijlocul ei, care m-a aruncat ca pe un animal rîios. Da, această societate vreau s-o sohimb. Și ea, această societate care nici nu visează la ce o așteaptă o să se zvîrcolească, o să asude și o să urle și o va durea capul. Ce-am vrut noi, comuniștii, în ce lume am crezut ? Intr-o lume care să trăiască fără spaima de foame, fără spaima de stăpîn, într-o lume a celor ce muncesc. Atît. Eu, mecanicul Gheorghe Mareș, fiul unui spărgător de piatră la calea ferată, sînt unul din aceia care vor scoate lumea din ghearele fricii. Și nu mi-e rușine s-o spun în gura mare... Ce-mi dă dreptul să cred că eu sînt un astfel de om- ? Calitatea mea de membru al partidului comunist".

Eroul, triumfător în ordinea idealului social, este un înfrînt și un resemnat în domeniul crosului. Meditația lui, în această privință, este tragică. Iubirea lui pentru Ina se reaprinde, în focul nefericirilor personale. „Și Ina ? O vei mai vedea din cînd în cînd ? Foarte rar. O s-o uiți. Timpul pune vată pe răni. Vor trece zile după zile și totul va fi uitat. Ar trebui totuși să-i spun lui Dumitrana. La ce bun ? El știe. Nu e nici un păcat că o mai iubești încă. Totul e să te respecti pe tine și să știi să fugi, să te resemnezi..."

Cînd Dumitrana, intuind solitudinea lui Mareș, îi spune : „— Mareș, privește mulțimea asta. Nu ești singur...", cuvintele zidarului răspund unei certitudini pe care și Mareș și-o afirmase în solilocviile sale („Sînt oare singur ? Nu. Iată tovarășii tăi, prietenii tăi. Ești bărbat, ce dracu, nu ai

nevoie să fii mîngîiat pe creștet".) Dar este o certitudine de natură intelectuală, suprapusă peste un vid sentimental și peste resemnare. Prin Mareș prozatorul a intenționat să lărgescă problematica eroului pozitiv în literatura noastră, să ofere noi dimensiuni personalității complexe a muncitorului revoluționar. Dar Eugen Barbu s-a oprit timorat în fața problematicii pe care a deschis-o cu eroul său și care în termeni simpli vrea să demonstreze că reușita revoluționară nu este în stare, singură, să ofere plenitudine sufletească, fără reușită în ordine sentimentală. Fără iubire chiar personalitatea eroică este atinsă de o infirmitate sufletească.

Problema este într-adevăr interesantă și nu departe de un adevăr real, rămînea numai ca romancierul să dăruiască toată puterea analitică demonstrării a ceea ce a intuit ca un adevăr. Din păcate problema este numai enunțată, iar afirmarea ei analitică este ocolită cu abilități și artificii livrești vizibile.

Tot de natură tragică, într-un alt sens, este și personalitatea tînărului comunist Niculescu, intelectual mic burghez atras către lupta revoluționară de o sfințită oroare față de fascism și de o conformație spirituală romantică, de mari visuri închinată libertății umane și individuale. E adevărat că Niculescu, prin lipsă de pregătire intelectuală, este un romantic întîrziat, cu admirații și visuri ceptoase, vetuste. Mare admirator al fenomenului revoluției franceze, Niculescu extrapolează în permanentă, și în contratimp cu mersul istoriei, datele revoluției care-i incită reveria, la fenomenele prezentului. Se visează un Saint-Just sau Robespierre proclamînd retoric: „lumea asta trebuie nimicită", și toată ființa lui' rîvnește cu ardoare mari bătălii de stradă, baricade și, evident, ghilotine. Existența lui sentimentală este mutilată, ca și a lui Mareș. A avut o logodnică evreică, ucisă de către fasciști, și de atunci în ordine sentimentală nu a mai întreprins nimic, cu toate că simte cu acuitate lipsa unei femei. Pierderea în împrejurări tragice, a logodnicei sale, a lăsat un gol în existența sa, dar de altă

natură decît în cazul lui Mareș. Există la Niculescu o exultantă pentru valorile vieții, care-l face să uite drama personală și să se dăruiască clipei prezente, în reverie sau activitate revoluționară. Niculescu l-a citit pe Rimbaud, inventatorul culorii literelor, și pe urmele lui el simte o culoare și un miros al zilelor. Comuniunea sentimentală cu Mareș este definitivă în momentul în care mecanicul, la modul făcetos, mărturisește o sensibilitate în aceeași direcție. „Zilele au o culoare și un miros", proclamă simplu Mareș, spre stupoarea lui Niculescu. „Miercurea în anotimpul acesta ar trebui să fie de culoare cenușie și să miroasă a sodă". Dar dincolo de interesul pentru culorile zilelor, pentru baricadele, ghilotinele sau personalitățile ilustre ale revoluției franceze, Niculescu este un comunist devotat cauzei revoluționare, nepregetînd să-și dăruiască viața pentru victoria idealului său social. Lupta finală a firavului student, bolnav de inimă, cu tancurile germane, și moartea sa eroică au accente de apoteoză. De altfel, deși tot interesul romanului este concentrat pe existența lui Mareș, figura studentului Niculescu este cel mai bine conturată, fără fisuri și hiatusuri ca în cazul lui Mareș sau al altor personaje.

Cu toate că zidarul Dumitrana a apărut unor confrăți drept personajul perfect conturat al romanului, trebuie să mărturisesc neadeziunea la o astfel de interpretare. Din Dumitrana romancierul a vrut să facă forța directoare a narațiunii, omul de ale cărui hotărîri depinde destinul epic al cărții ca și destinul individual al personajelor. Dumitrana este omul hotărîrilor ferme, al unei voințe de luptă inflexibile, pe care o comunică și tovarășilor săi, posesorul unei mari experiențe de luptă revoluționară și mai ales al unui mare optimism care nu a fost niciodată tulburat de nefericiri de ordin personal. Dumitrana este figura cuceritorului sau învingătorului permanent și absolut, atît în domeniul luptei ilegale cît și în acela al vieții sentimentale. Romancierul l-a gîndit pe Dumitrana ca o contrapondere la figura desenată numai din tonuri închise a lui Mareș. Din păcate însă,

tratat numai în tonuri de pastel, Dumitrana apare șters, construit voit și stîngaci unilateral, lipsit de o anume densitate pe care o are orice personaj destinat să dăinuie în amintirea cititorului. În timp ce Mareș coplesit de avataruri capătă această densitate, chiar dacă nu este lipsită de anume deficiente de construcție pe care le vom vedea de îndată, Dumitrana, absolvit de către romancier de obstacolele inerente vieții și fabulației romanești este lipsit de viabilitate. Ina este aceea care sancționează, într-un fel, nereușita romancierului spunîndu-i soțului ei: „Ție îți reușește tot ceea ce faci”. Lucrul nu trebuie înțeles în mod îngust și figura lui Dumitrana este palidă nu pentru că este omul reușitelor și victoriilor depline, dar pentru simplul fapt că romancierul l-a sustras dintr-un circuit de activitate sau luptă ca și dintr-un circuit de meditație intensă asupra evenimentelor. Dumitrana este un coordonator, lipsit prin aceasta de o latură eroică vizibilă a personalității sale.

Mai conturat în acest sens este bătrînul tipograf Dobre, „nunți-botezuri”, figură și pitorească și eroică, sau mama lui Mareș, care într-o apariție episodică dezvăluie un fond de eroism simplu, devenit însăși condiția sa umană, ca soție și mamă de luptători revoluționari.

Cu toate că lectura „Șoselei Nordului” nu este lipsită de reale satisfacții, prin calități ale prozatorului pe care le-am întîlnit și în lucrările sale anterioare, textul ridică numeroase obiecții și la o lectură atentă prezintă aspectul unei țesături rărită de numeroase goluri și hiatusuri, care o fac lipsită de consistență și bine înțeles de durată, în ordinea valorii estetice.

În continuitatea viziunii sociale extrem de înguste a romanului „Groapa”, în mod paradoxal și „Șoseaua Nordului” este dominată de aceeași tară a unui univers închis, și aceasta constituie mi se pare obiecția cea mai serioasă care poate fi adusă acestei cărți a lui Eugen Barbu. Romanul urmărește, în timp, existența a patru sau cinci personaje, care sînt comuniști, oameni care prin însăși conștiința lor extrem de sensi-

bilă la datele istoriei, constituie un fel de ecou sonor al tuturor transformărilor ei. Acest fapt se pare că a fost ignorat în mod fatal de către romancier.

Dacă în „Groapa” istoria era practic absentă, aici ea este în mod extrem de curios amputată. Romanul începe în preajma izbucnirii celui de al doilea război mondial și se termină în preziua victoriei finale asupra fascismului, în momentul doborîrii lui în țara noastră. În acest timp istoria a înregistrat lupte și drame teribile, cu neputință de uitat. Dacă am aminti numai de transformarea țării noastre într-o semicolonie a nazismului, de instaurarea fascismului legionar și a celui antonescian, de istorirea forțelor țării în cel mai nedrept război purtat vreodată, de urmărirea încordată de către orice om de bună credință a configurației frontierelor europene și mai ales a frontului de răsărit, de uriașul ecou al victoriei dela Stalingrad, nu am face decît să enumerăm, parțial, tot atîtea lacune ale „Șoselei Nordului”. Dacă romanul ar fi avut drept temă o aventură de alcav, plasată în această epocă istorică, fără îndoială că argumentele istoriei ar fi fost poate de prisos (cu toate că și un bum roman de acest -fel, nu și-ar fi putut extrage critica moravurilor decît tot din substanța vie a istoriei), dar în cazul unui roman în care eroii principali au drept finalitate precipitarea revoluționară a mersului istoriei, scoaterea lor din ambianța care le oferă rațiunea de a fi și conturul romanesc, nu poate fi decît] fatală. Romancierul a făcut o „selecție” în multitudinea de momente a desfășurării istorice, dar alegerea este parcimonioasă, lipsită de perspectivă și de aceea dînd impresia de enorme goluri, pe care epicul romanului nu le poate umple.

Universul închis al „Șoselei Nordului” este foarte mult accentuat și de izolarea eroilor comuniști de mediul lor firesc : de oameni, de mase, de mediul muncitoresc. Este limpede că Eugen Barbu nu este un prozator care să poată, cel puțin în momentul de față, să pună în scenă și să regizeze mari desfășurări ale mulțimilor (de unde, în parte, și ratarea ultimului timp-

istoric al cărții, insurecția populară). Dar izolarea, de exemplu, a lui Mareș, de mediul firesc al muncitorilor ceferiști în mijlocul cărora a crescut și s-a dezvoltat, izolarea lui Dumitrana de un activ revoluționar, a lui Niculescu de un mediu intelectual frământat de problemele majore ale epocii, duce în fond la o izolare a comuniștilor de mase, la o izolare a comuniștilor între ei, de aici poate și efectul de solitudine cu care este încărcat Mareș. Există o spiritualitate comunistă care face ca o celulă izolată a unui condamnat la moarte, să devie un ecou sonor al istoriei (vezi „Reportaj cu ștreangul de gît” al lui Fucik). Aceasta lipsește în bună măsură în „Șoseaua Nordului”. În camera în care stau închiși Niculescu și Mareș năvălește strada, cu pitorescul și cu semnificația ei socială (filmul pe care îl montează Niculescu este plin de vervă, umor, inteligență), dar marile probleme ale timpului rămân în afara refugiului celor doi și sînt înlocuite cu reacțiile psihologice, la curgerea înceată a timpului, a doi inși supuși unei detențiuni istovitoare și la măruntele evenimente cotidiene inevitabile în astfel de împrejurări. Apar chiar în discuțiile dintre Mareș și Niculescu false probleme, neavînd nici o legătură cu spiritualitatea comunistă. Astfel pentru Niculescu „bănuiala” este unul din pilonii activității revoluționare: „Dacă n-am fi atît de bănuitori, am ii cu toții morți de mult”. Aforismul, întîmpinat de Mareș cu deplină aprobare, constituie, evident, o falsă interpretare a vigilenței comuniste și nu are nimic comun cu adevărul univers de idei și sentimente al comuniștilor.

Lipsa unui „Weltanschauung”, a unor meditații asupra vieții care să ofere lectorului satisfacția întîlnirii cu universul interior al omului comunist, fac ca ultimele pagini în care, în jurul unor mesteceni așezați pe un dîrb, se desfășoară reverii și soliloquii ale celor trei eroi ai romanului, să apară ca extrem de reușite, tocmai prin faptul că avem prilejul să intrăm ceva mai mult și mai direct în procesul sufletesc și intelectual specific unor luptători revoluționari. Din păcate sînt pagini care diminu-

ează și mai mult substanța umană a lui Dumitrana. Zidarul : „nu vedea copacii. Lui, un pom nu-i spunea prea multe lucruri pentru că nu avusese timp să se uite la pomi...” Carența meditativă a romanului este cu atît mai surprinzătoare cu cît Niculescu este un intelectual fin, chiar dacă înțelegerea rnarxist-leninistă a vieții este încă la el în deficit, iar Mareș este un muncitor cultivat, la citit pe Stirner (sau a auzit despre el), ceea ce presupune un întreg orizont filozofic. Lipsa Weltanschauungului în „Groapa” și „Șoseaua Nordului” ține de o carență însăși a autorului, înclinat să surprindă mai mult reacțiile senzitive ale eroilor, de cît universul lor meditativ, ecourile în conștiința oamenilor ale tumultului istoric. Atitudinea prozatorului față de „materia primă” a cărților sale a și fost teoretizată, și nu în modul cel mai fericit cu putință. În „Opinii despre tehnica romanului” (Viața romînească, nr. 6, iunie 1957), Eugen Barbu trasează aforistic cîteva coordonate ale romanului modern, din care reiese mai ales un concept al reducerii romanului la acțiune, ceea ce mai ales pentru epoca noastră, de mari cuceriri în domeniul gîndirii și conștiinței umane, mi se pare o limitare primejdioasă (de altfel romanul, în accepția lui mai veche, balzaciană, tot nu este un compendium de fapte, ci, fapte explicate larg prin intermediul sensibilității și gîndirii umane). Astfel pentru Barbu : „Legea : construcție, acțiune și caractere a fost dată peste cap într-un fel. În zilele noastre romancierul adevărat aglomerează fapte extraordinare, pline de semnificații în care-și aruncă eroul, chinîndu-l să-și găsească singur soluțiile... În ceea ce privește acțiunea, deși știu că am să-i scandalizez pe mulți, romancierului nu-i este nerecomandabil să mai citească din cînd în cînd și romane polițiste. Cititorul modern trebuie hîrțuit, trebuie ațîțat și sînt permise ori ce mijloace... Că timpul nostru nu a ucis „trestiile care gîndesc” este incontestabil, dar să mi se dea voie să spun că noi gîndim mai repede și că mai ales acționăm...”

Cred că romancierul face o destul de gravă confuzie între tipul standard de cititor, pe care-l cunoaște occidentul, într-adevăr mare amator de romane polițiste și literatură pornografică, și tipul nou de cititor din țara noastră capabil să epuizeze ediții de sute de mii de exemplare din opera lui Eminescu și Caragiale, să consume o ediție din „Doamna Bovary”, de treizeci de mii de exemplare, într-o săptămână, și cam în același răstimp o ediție echivalentă din „Faust”.

Dar chiar dacă, prin absurd, am ignora structura nouă intelectuală a cititorului de romane din România contemporană, încă teoria includerii universului limitat al romanului polițist, în orizontul extrem de larg și de cuprinzător în valori umane al prozei realist-socialiste, mi se pare îndoielnică și periculoasă. Recomand, pentru înțelegerea valorii etico-sociale și estetice a romanului polițist, lectura unui extrem de serios și de concludent studiu, semnat de Roger Caillois, filozof și sociolog burghez care în capitolul „Romanul polițist”, din volumul „Forțele romanului” (editura „Sagittaire”, 1942) spune printre altele: „Romanul polițist încetează cu totul de a-și merita numele... El nu este o narațiune, ci un joc, nu este o povestire, ci o problemă... El nu descrie, nici nu analizează, și nu ia din existența înconjurătoare decât un cadru limitat, nu vede în psihologie decât o metodă de cercetare sau un punct de sprijin pentru investigație, nu se interesează de pasiuni și de emoții decât în măsura în care este nevoie de o forță pentru a pune în mișcare mecanismul care a fost construit. Romanul polițist este în întregime abstracție și demonstrație. El nu caută să atingă, să emoționeze, să exalte sau să fleteze sufletul prin imaginea dramelor, suferințelor sau aspirațiilor sale. Romanul polițist este rece, steril, perfect cerebral. Nu suscită nici un sentiment și nu îndeamnă la reverie... Romanul polițist tinde să elimine din interiorul său tot ce este viață sau umanitate; și viciful său original, cu neputință de eliminat, constă tocmai în faptul că nu se poate lipsi de om și este obligat de a pune în

scenă oameni în carne și oase, sensibili și pasionați, și nu automate, cifre sau piese de șah, a căror conduită sau ale căror caractere, perfect calculabile, nu ar păstra această țară de a rămâne, ori ce s-ar face, oarecum imprevizibile și capricioase. Această libertate caracteristică acțiunilor unei creaturi vii, și de care autorul de romane polițiste nu-și poate priva cu totul personajele sale, introduce o intolerabilă cantitate de incertitudine în raționamentele detectivului celui mai matematician... Romanul polițist, sînt prin urmare total divergente: cel dintîi este strîns legat de natura umană, cel de al doilea este stînjedit de orice privește umanul și nu-l acceptă decât în silă. Intenția sa este de a-l aboli cu totul”.

Mi-am îngăduit acest citat copios pentru că ideea utilizării, într-un fel, a romanului polițist în scopul de a da vivacitate unui text, pentru a oferi cititorului „cărți neadormitoare”, cum se exprimă Eugen Barbu, am mai întîlnit-o sporadic în discuțiile asupra prozei. Cred că apare destul de limpede din Considerațiile unui interpret, care nu are nimic comun, cu ideile realismului socialist, că romanul polițist nu poate fi acceptat nici în orizontul romanului burghez, de altfel cu totul liberal și lipsit de o estetică directoare fermă. Multe din carențele „Șoselei Nordului” provin din această extrem de nocivă încercare de a „ațîța” și „hîrțui” nervii cititorului. La o statistică sumară, cam optzeci la sută din materialul utilizat de roman, constă dintr-o aglomerare de „fapte extraordinare”. Dar la o privire mai atentă constăți, fără surprindere, dacă ești pregătit de speculațiile prozatorului asupra romanului modern, că o bună parte din aceste acțiuni pot fi atribuite în egală măsură oricărui grup de indivizi dornic de aventură. Mă refer concret la transportul dinamitei de către Mareș și Dumitrana, sau la acela al trotilului de către Niculescu, sau la devalizarea trenului german, sau chiar acțiunea de spionaj aerian a lui Tomulete. Toate aceste episoade relatate cu lux de amănunte, nu au un caracter comunist, nu au impregnate în țesătura lor intimă spiritualita-

tea comunistă. Ne aflăm aici în plină aventură, fără o determinare social-politică precisă. Fac excepție episodul anchetării comuniștilor (ratat totuși prin pedalarea excesivă pe tortură și oroare), sau acela al execuției condamnaților la moarte, în care transpare demnitatea luptătorului revoluționar, eroismul său, hotărârea de a înfrunța și de a învinge moartea hărăzită de opresori.

Eugen Barbu afirmă în considerațiile sale estetice, că „noi gândim mai repede”. Se poate riposta, fără nici o dorință de ironie sau șicană, că în general „noi”, adică lumea noastră socialistă, gândește mai profund și mai multilateral. O astfel de gândire lipsește „Șoselei Nordului” și nu poate fi suplinită prin nici un artificiu livresc de ordinul acțiunii sau al aventurii. Trebuie să adaug că nu este vorba aici de lin normativ estetic, adică de o dogmă posibilă, ci de un normativ al vieții de care esteticul nu se poate dispensa, ceea ce evident este cu totul altceva. Propun spre comparare „Șoseaua Nordului” cu un alt roman al unei mari insurecții populare, și anume „For whom the bell tolls” (1940) de Ernest Hemingway (apărut și în traducere românească, după eliberare, sub titlul „Cui îi sună ceasul”), monumental roman al războiului civil spaniol, nu prin dimensiuni, ci prin forța spiritualității progresiste. Este unul din foarte marile romane ale literaturii universale, scris de un necomunist, cu un splendid erou principal, Robert Jordan, tot necomunist, și în care se aduce un extrem de cald și de convingător elogiu luptei revoluționare a poporului, spaniol, eroismului comuniștilor și mai ales vastului orizont de gândire avansată pe care spiritualitatea comunistă l-a declanșat în păturile largi ale maselor, cărora o atitudine aristocratică le refuza creditul meditației filozofice. Și în „For whom the bell tolls” este vorba de o acțiune conspirativă (aruncarea în aer a unui pod, în teritoriul ocupat de inamic), dar acțiunea este numai un pretext pentru o pasionantă și vastă cercetare a conștiinței maselor spaniole, ridicate la o grea și inegală luptă pentru libertate. Discuțiile dintre

Robert Jordan, lectorul de limbă spaniolă al unei universități americane și gitana Pilar, cu privire la destinele individuale și universale, cu privire la sensul vieții sau acela al iubirii, dragostea dintre Jordan și Maria, ființă extrem de sensibilă, odios brutalizată de către fasciști și care găsește în tînărul luptător american iubirea mult visată, moartea tragică și profund eroică a necomunistului Jordan, care-și dăruiește viața pentru a salva existența grupului decimat al partizanilor spanioli, gândire socială sau filozofică, acțiune revoluționară, investigație introspectivă, totul are la Hemingway o precizie și riguroasă determinare istorică și politică, în sprijinul marelui lupte de eliberare a poporului spaniol.

Lipsa unei meditații curajoase, în stare să rezolve într-un spirit înaintat problematica individuală și socială, face ca o latură a personalității lui Mareș, universul său sentimental, să fie destul de echivoc surprinsă, ceea ce are repercusiuni și asupra profilului, altor personaje. În acest sens apare neclară și ca un artificiu livresc, destinat împovărării cu nuanțe tragice a figurii lui Mareș, atitudinea Inei. Nu se oferă nici, o explicație valabilă umană, gestului Inei de a-și părăsi iubitul închis pentru Dumitrana, pe care de altfel la început nici nu-l iubește. „La început nu te iubeam cît îl iubisem pe el” îi spune Ina soțului ei. „Mi-era frică de tine. Erai mai în vîrstă. Mai puternic. Parcă mă striveai”. Care este profilul exact și real al Inei? Este foarte greu ide spus și de aceea chiar, prin echivocul din care este construită, Ina apare nu ca o umbră, dar ca un argument livresc, de care romancierul a avut nevoie la un moment dat.

Tot atît de echivocă, prin lipsă de curaj în analizarea problemei, este iubirea dintre Mareș și Marta, ca și figura Martei. Dragostea dintre mecanic și cîntăreața de varietate, configurează în ansamblu un adevărat labirint sentimental, lipsit de un fir director care să aibă o legătură solidă cu Mareș eroul revoluționar. Iubirea lor pleacă de la accidental și curiozitate, „lașitate de bărbat singur” cum o numește eufemistic

Mareș, evoluează către dispreț și compasiune („O tîrfă care s-a certat cu amantul ei. Păcat că-i atât de tînără și fără căpătîi”, gîndește Mareș despre femeia pe care apoi o acceptă în patul său), trece prin gelozie manifestată vulgar, brutal și contondent („La dracu — gîndește Mareș, după ce a lovit femeia peste față — nu o iubești de loc. Ai alungat-o de mai multe ori pînă acum, te-ai făcut de rîs, tu care credeai că ești un oro ambițios, cu demnitate...”), ajunge la o motivare romantică, umanitară („ai încercat s-o schimbi. Nu ai răbdare destulă, Mareș. Trebuie s-o învingi. Trebuie să schimbi ceea ce e rău în ea... In definitiv, dacă te-ai ambiționat să schimbi o societate de ce n-ai schimba și un om?”), urmează apoi „obișnuința tiranică”, copilul, căsătoria și ura cenușie, ternă, insuportabilă („Se dușmăneau, iubindu-se fără dragoste”). Există, paradoxal, în conștiința acestui revoluționar, o bună doză de tolstoianism în materie de eros... „dragostea este mai întîi o umilință, un șir de umilințe...” îi spune mecanicul Inei și, o dată în plus, unitatea interioară a personajului este sfîșiată. Romancierul a vrut să figureze complexitatea umană sub aspectul disputei interioare antinomice. Există un Mareș* al acțiunilor revoluționare, demn, eroic, hotărît pînă în fața morții aproape inevitabile, și un Mareș al iubirii, concepută ca permanentă suferință, nrîngere și umilință. Ceea ce nu a mai putut realiza prozatorul a fost unitatea acestor contrarii, de unde un efect de dedublare a eroului principal, supărător și neartistic. Problema eroului revoluționar, purtînd în personalitatea lui nouă o întregă cantitate de balast aparținînd lumii împotriva căreia luptă, problemă pasionantă și perfect reală, este numai schițată în „Șoseaua Nordului” și repede abandonată, prin echivoc și deficiență analitică. Alături de Ina, întreaga critică a reproșat comunistului Mareș legătura lui cu o femeie de moravuri ușoare. Inscrîindu-mă în contradictoriu, reproșez eroului și creatorului său, de a fi lovit peste față, din imboldul unei comune vanități, o femeie reprezentînd comuniunea, chiar trecătoare, a iubirii. Aici

hiatusul dintre Mareș, comunistul, și un alt Mareș, învăluit într-o tristă vulgaritate, este absolut.

În egală măsură cu Ina, este un argument livresc și Marta, căreia nu i se poate determina o finalitate a gesturilor sale extrem de echivoce, argument lipsit de realitate artistică, pentru încărcarea lui Mareș cu un surplus de avataruri.

Există în „Șoseaua Nordului” o altă serie de lipsuri, provenite din necunoașterea realității luptei revoluționare, și care dovedesc cu claritate imposibilitatea suplinirii unei participări la viață prin documentare de arhivă, susținută de fantezie. În bună măsură activitatea ilegală este relatată de o imaginație hrănită poate prea mult cu literatura romanelor polițiste.

Relatarea evenimentelor din „Șoseaua Nordului” pendulează între conspirativitate montată spectaculos, dar practic inutilă în raport cu obiectivul narat (întîlnirea dintre Mareș și Dumitrana prin intermediul Inei, după eliberarea mecanicului din închisoare, sau întîlnirea tuturor personajelor principale într-o casă conspirativă, pentru pregătirea atacului împotriva trenului german, etc.) și o totală lipsă de vigilență, în contrast cu condițiile grele ale luptei ilegale (Dobre vine la Mareș, la Piatra-Olt, fără nume conspirativ; Marta găsește în valiza lui Mareș literatură ilegală și află ou inocență de la Mareș despre legătura sa cu Dobre; Mareș îi dezvăluie lui Niculescu, în spiritul unei taclale amicale, misiunile politice avute; Dumitrana cade în mîinile Siguranței ducîndu-se să vadă ce s-a întîmplat cu o „legătură” care nu mai funcționa, etc. etc.). Enumerarea deficiențelor de acest fel ar răpi un spațiu prea mare, și, practic, nu poate dezvălui în ultimă instanță decît faptul că „Șoseaua Nordului” este un roman trăit imaginar pe baza unei informații livești sau de arhivă. Cel mai supărător, din acest punct de vedere, este capitolul insurecției popule-re, sub conducerea Partidului comunist. Lăsînd la o parte faptul că toate personajele de prim plan ale romanului află despre insurecție cu totul întîmplător, ceea ce le situează, în

'logica cititorului, în afara finalității însăși a romanului, întreaga mișcare populară de largi proporții este minimalizată.

Superficialitatea tratării fondului politico-social al cărții, regretabilă din partea unui prozator realmente dotat, cum este Eugen Barbu, a generat și în critica literară păreri contradictorii. Astfel Ov. S. Crohmăniceanu se întreabă, dînd în același timp și un răspuns categoric: „În ce măsură însă Mareș, Dumitrana, Niculescu, tna, Tomulete, Dobre, Tereza, sînt comuniști, în ce măsură universul lor moral e al unor oameni de o structură deosebită rămîne — mi se pare — un lucru discutabil. Eugen Barbu — o spune de la început — izbutește prea puțin să arate aceasta, romanul lui se oprește la pragul faptei și nu pătrunde aproape *deloc* (s. n.) în lumea gîndirii, sentimentelor, ideologiei și eticii revoluționare". Iar M. Novicov este de părere că „personajele sînt tipice pentru mișcarea revoluționară a clasei muncitoare, dar situațiile nu sînt tipice". Trebuie în primul rînd să subliniem eroarea fundamentală cuprinsă în această din urmă afirmație, a cărei acceptare poate să genereze ideea existenței unor personaje tipice, în împrejurări netipice, sau a unor ființe vii în vidul se-lenar. De la Balzac încoace, care a arătat primul necesitatea tipicității împrejurărilor (și s-a dăruit cu pasiunea unui om de știință reconstituirii lor cu cît mai mare exactitate), noi nu mai putem face această neștiințifică separație între om — în artă — și mediul care-l generează, sau în care el se mișcă.

În ceea ce privește caracterul comunist al eroilor lui Barbu din acest roman, orice absolutizare este de natură să ascundă adevărul. Sîntem în fața unui efort artistic depus de un creator iubitor de nuanțe, și asemenea nuanțe, cu reușite dar și cu numeroase deficiențe, sînt înscrise în paginile romanului. În măsura în care interpretarea noastră poate fi convingătoare, ea a căutat să pună în valoare tocmai acest lucru.

În ceea ce privește arta prozatorului, „Șoseaua Nordului" amintește de calități pe care „Groapa" le-a relevat din plin. În

primul rînd capacitatea remarcabilă a lui Eugen Barbu de a crea o atmosferă. Paginile care ne oferă panorama atelierelor Grivița, sau interioarele extrem de modeste-lor locuințe ale muncitorilor ceferiști și mai ales marele spectacol al Uliței Negustorilor, ca o continuare aproape directă din „Groapa", cu inevitabilele figuri pitorești de vagabonzi (Gică Hau-hau), cu voluptatea descripției centrată pe forfota umană, de astă dată cu mult mai reușită, prin faptul că verva picturală are o finalitate socială. Nu pot fi ignorate nici episoadele bombardamentelor din aprilie 1944, sau acela al beciului Siguranței, în care pebra „Gropii" reînvie prin figura lui Lală Diabolicul. Toate acestea au, bine înțeles, o cu totul altă tonalitate, senzualitatea explosivă fiind înlocuită cu un echilibru interior al liniilor, cu o sobrietate a tonurilor, care țin în mod evident și de o altă vîrstă și de un pas făcut către maturitatea artistică.

Un singur lucru nu a reușit, în ordinea artei sale avînd un bun sigiliu personal, Eugen Barbu, și anume să facă mai puțin aparentă formula de fabricație, am spune, a romanului său. „Șoseaua Nordului" este alcătuită din acțiuni, plus minuțioasă analiză a senzoriilor, plus amintire (mai curînd un amestec de introspecție și retrospecție). Fiecare capitol sau episod remarcabil al cărții, este construit în mod invariabil pe această formulă, care devine transparentă și oarecum monotonă. Ceea ce domină acest procedeu este acțiunea, redusă din păcate, cum am văzut, de cele mai multe ori la urmărirea, cu un obiectiv condus de o mișcare extrem de lentă, a comportamentului individual, fără un răsunset în conștiință, mai amplu și semnificativ. Ilustrativ, în acest sens, este episodul devalizării trenului hitlerist, narat într-o alură de roman polițist, adică prin gesticulație nudă.

Legat de nararea uneori strictă a acțiunii, un alt procedeu reamintește în mod supărător de o deficiență fundamentală a „Gropii". Introspecția la Eugen Barbu, nu este o cale către dezvoltarea amplă a stărilor de conștiință, și de cele mai multe ori nici nu este introspecție, ci o foarte minuțioasă

analiză a senzațiilor, în legătură cu diferiți stimuli. Din pura descripție a fiziologicului textul scapă numai atunci când i se asociază retrospectivă, din a cărei materie supraabundentă este alcătuită o bună parte a romanului. Analiza senzoriilor insului deșteptat din somn (Mareș în camera lui Niculescu) stăraște retrospectivă, filmul copilăriei eroului, cu bune efecte narative. Țîrîitul apei pe trotuar și zornăitul unui burlan de tablă, auzit de Mareș în camera sa de hotel, incită retrospectivă Jilavei, construită în întregime pe comportamentul deținuților (împrumutat clișeele uzuale de acest fel) fără o dezvoltare a universului sufletesc și moral al comuniștilor. Dincolo de gestul nesemnificativ, sau prea puțin semnificativ, nu se întîmplă nimic în sfera conștiinței. La fel tot filmul, dorit ca o introspecție, al participării lui Mareș la războiul antonesoian, film cu totul inutil prin lipsă de semnificație, reducînd totul iarăși la comportament și gest, din care nu se degajă un proces de conștiință. Dacă mult citatul episod al transportării celor patru condamnați la moarte către locul execuției, este într-adevăr reușit, aceasta se întîmplă în virtutea faptului că aici senzorialul este un drum către un act de conștiință, însoțit de o frumoasă retrospectivă (rememorarea judecății, cu foarte buna atmosferă a sălii și atitudinea condamnaților). De aceea și spuneam că este vorba de unul din puținele episoade în care caracterul comunist al eroilor și faptelor, apare cu evidență.

De cele mai multe ori însă filmul psihologic înregistrat de către prozator nu are în vedere decît stimulii și reacțiile senzoriale deslănțuite, fără operații mai ample în domeniul conștiinței. Sîntem în fața unei „psihologii fără conștiință”, cum numesc foarte plastic M. Ralea și C. I. Botez (în „Istoria psihologiei”), această reducere a psihicului uman numai la stimul și la răspunsuri de ordin fiziologic, prin reducerea umanului la comportament, conduită, gestulație care însoțește ori ce acțiune. Nu doresc să spun prin aceasta că în „Șoseaua nordului” Eugen Barbu este behaviorist,

după ce a fost pesimist în „Groapa”. Etichetarea strictă nu este niciodată favorabilă adevărului. În același timp însă, nu poate fi ignorat faptul că reducerea complexității umane la acțiune, mișcare și gest, și limitarea procesului psihologic la cuprinderea senzorialului, pot genera și behaviorism și pesimism, sau alte „isme” posibile ale mentalității burgheze. Ceea ce este adevărat pentru ipostaza artistică a lui Eugen Barbu, din „Groapa” și „Șoseaua Nordului”, este faptul că nu o dată ai sentimentul că te afli în fața unui creator care are o extraordinară capacitate de surprindere a particularului, fără o egală virtute în sensul degajării cantității de general pe care ori ce particular o deține, fără posibilitatea zborului elegant și liber către înălțimile gîndirii generalizatoare.

*

Degajat din încorsetarea acestor deficiențe care reduc simțitor nivelul creației unui prozator extrem de dotat, volumul „Oaie și ai săi” dezvoltă virtuți reale în direcția unei narațiuni realist-socialiste cu acel larg univers de idei și sentimente pe care înțelegerea marxist-leninistă a vieții îl implică.

În ansamblu, volumul configurează o întreagă istorie a evoluției către o conștiință revoluționară a unor reprezentanți ai clasei muncitoare. Dacă analiza profundă a „omului comunist” nu i-a reușit prozatorului decît în parte, în schimb istoria prefacerilor pe care le comportă atingerea unei atitudini revoluționare față de viață, capătă sub pana sa o tensiune interioară și un interes palpitant. Este Eugen Barbu mai puțin un analitic și mai mult un narator, un artist al epicului? Compararea reușitei certe pe care o reprezintă „Oaie și ai săi”, față de insuccesele care grevează valoarea unor creații deloc lipsite de interes, ca cele discutate pînă acum, ar putea acredita o astfel de părere, deși ea nu ar fi întru totul definitorie pentru prozator. De fapt, în „Oaie și ai săi” nu aventura individuală este aceea care interesează în primul rînd, ci răsunsetul în conștiința oamenilor a evenimentelor istoriei, sau al acțiunilor și avaturilor individuale. În „Oaie și ai săi”

Eugen Barbu este un bun și pe alocuri („Munca de jos”) remarcabil analist al conștiinței care se perfecțează, trecînd prin mari încercări ale vieții.

Poate, Eugen Barbu nu este un romanțier, ci mai mult un artist al narațiunii scurte (pentru că „Groapa” pe care autorul ei o consideră un roman posibil, este totuși în fond o succesiune de nuvele, asemenea volumului „Oaie și ai săi”)? Nici această părere nu ar fi întru totul adevărată. „Nuvela” care dăruiește volumului titlul său, este de fapt un foarte bun roman, în accepția veche, balzaciană, a cuvîntului, și cînd spun aceasta mă gîndesc la „Moș Goriot” sau la „Eugenie Grandet”, tipuri de adevărate și excelente romane, în care foarte mult este spus în puțin. Secolul nostru a devalorizat, prin apariția romanelor-fluvii, acest roman de maximă concentrare, și, poate, singurul legitim, în sensul artei adevărate, care cere concizie în primul rînd. În felul acesta vechiul roman a devenit în timpurile noastre „nuvelă”, romanul fiind etichetat ca atare numai atunci cînd pendulează între trei sute și cîteva mii de pagini. Adevărul este că în „nuvela” „Oaie și ai săi” există o mult mai mare cantitate de timp istoric, bine fructificat din punct de vedere românesc, și o mult mai multă și mai fin interpretată viață sufletească și morală, și chiar un număr mai mare de personaje bine conturate, decît în „Șoseaua Nordului”.

Reușita volumului de care ne ocupăm, se datorește în primul rînd faptului că prozatorul și-a învins aici propriile sale teorii cu privire la preponderența acțiunii, a faptelor extraordinare și a ritmului menit să „aștîze” cititorul, și cufundîndu-se în cotidian, în existența obișnuită a oamenilor simpli, a găsit aici și drame psihologice, și eroism autentic, fără ostentație, și pasionantă narațiune a cîtorva traectorii umane către un spirit cu adevărat revoluționar.

Invalidul de război Cristache Cuțu, manipulant al unui tramvai cu cai, este tipul muncitorului dotat cu o profundă umanitate și cu acea pasiune pentru muncă atît de

caracteristică insului din popor: „De cînd se știa, nu trecuse o zi să nu facă ceva, că și truda asta avea un bine ai ei, nu se putea fără ea...” Dar dincolo de omenie, de pasiune pentru trudă, înțelegerea lui Cristache Cuțu este inoperantă.

Cu toată existența mizeră pe care o duce, în conștiința lui nu pătrunde suflul de revoltă a oprimaților, pentru că avînd o percepere rudimentară a fenomenului social, el crede în mod paradoxal într-o comunitate de interese între statul exploatatorilor și el: „...de mîrșit nu mîrșia, c-avea o vorbă a lui de om bătrîn: „Ce-i al meu e pus deoparte l' Mult, puțin, nu mă lasă statu...” În virtutea concepției lui patriarhale, dincolo de muncă Cristache Cuțu refuză practic ori ce tumult al vieții și mai ales agitația revendicativă a celor de o seamă cu dînsul. Prietenului său Stamate, socialist și tribun al celor oprimați, îi spune: „...eu de socialiști m-am săturat. Voi vreți să faceți revoluție, să răsturnați ordinea statului, că sînteți *bolșeviști!*” Cristache Cuțu este, prin urmare, un muncitor în vîrstă educat în spiritul supunerii față de ordinea burgheză, un muncitor animat de spirit conservator, evident nu din interese de clasă, ci din cecitate politică. Pentru a-i spulbera iluziile pe care și le face cu privire la posibilitatea unei păci sociale între exploatați și exploatatori, trebuie fără îndoială să trăiască o dramă puternică, să simtă mai mult ca oricînd pînă atunci, nedreptatea funciară a statului burghez, amenințarea directă asupra existenței lui de om al muncii.

Narațiunea urmărește fin mersul sinuos al conștiinței adormite a bătrînelui muncitor, către adevăruri refuzate o viață întregă, prin avataruri personale menite să-l smulgă din torpoarea sa politică. Alături de greviștilor, Cristache Cuțu moare ca un adevărat erou, în luptă cu armata statului burghez, în a cărui mărinimoasă capacitate de protecție crezuse cîndva.

Volumul se încheie asupra unui similar caz de conștiință, al cărui erou este de astă dată Oaie, muncitor ceferist, dar încă țaran prin mentalitate conservatoare și vi-

«uri de posesiune a unei sfiori de pământ. Dacă în legătură cu acest mic roman intitulat „Oaie și ai săi”, am amintit de Balzac am făcut-o printre altele și pentru faptul că, la fel ca în multe din secțiunile „Comediei Umane”, ne aflăm și cu acest foarte bun roman miniatural (față de porțiunile actuale ale specimenelor genului), în fața unei drame a paternității, cu o rezolvare în spiritul nou, al realismului socialist.

Purtător al unui nume pitoresc și simbolic, acarul Oaie este într-un tot o făptură domestică, trăind nu atât cu frica de Dumnezeu, cât cu teama de a nu veni în conflict cu autoritatea constituită a statului burghez. „Neam de slugă, fără alt avut decât trențele de pe el”, Oaie a pierdut un fiu pe frontul de răsărit și când îi este luat sub armă și al doilea băiat, Patru, nu poate nici să-i facă dar o ladă de campanie nouă și trebuie „să-i dea și celui de-al doilea copil tot lada asta în care se mai păstrau lucrurile băiatului mort”. Mizeria, pierderea lui Gheorghe, căderea în prizonierat a lui Patru, teroarea deslănțuită de aparatul represiv al statului (șeful de jandarmi Niculcea), nimic nu-l poate clinti pe Oaie din respectul amestecat cu teamă, pe care-l poartă instituțiilor statului și în-săși ideii de ordine constituită. Pe vecinii săi, Busulică, Furdui și Boancă, însuflețiți de spirit revoluționar, îi ocolește, iar lui Zamfir, mezinul, refractar supunerii orarbe și aspirând către o existență demnă, îi spune: „Mă, tu să fii liniștit, să nu te amesteci, că eu așa am învățat de la tata: oala acoperită, nu dă gunoaiile în ea... Noi să ne vedem de ale noastre. Ai o leafă a ta, ți-au dat de îmbrăcat, te-a strâns calea ferată de pe drumuri, să zici mulțumesc! Atît !”. Iar când Zamfir, după prăbușirea fascismului, vrea să se înscrie la comuniști, pentru a-și realiza un ideal de viață revoluționară, Oaie speriat și temător îl dăscălește: „Adică nu mai m-ascultă nimeni pe mine? Adică eu ce sînt în casa-asta? Ai, Zamfire...? Eu nu vreau să-ți văd pielea-n băț! Că politica asta e: care pe care. Ce ne trebuie nouă politică? N-ai

ce mînca? Slavă domnului, face mă-ta un nămol de fasole, ne-ajunge o săptămînă. Încolo, pe ce pune capul avem, nu te plouă, nu te ninge...”

Oaie este un Cristache Cuțu într-o ipostază cu mult mai acută pentru că, fost argat, el visează mereu la un petec de pământ, și o nouă conștiință, cu adevărat revoluționară, este foarte greu de imaginat în universul obtuz în care-și duce existența. De altfel prozatorul, cu bună intuiție, nici nu conferă eroului virtuți incompatibile cu mentalitatea sa, ci se rezumă în a urmări desfășurarea în conștiința lui Oaie a dublei drame a paternității: pierderea lui Gheorghe și amenințarea de a-l pierde pe Zamfir, dornic de a participa la edificarea unei lumi față de care bătrînul este completamente opac. Drama lui Oaie nu ia proporții și se rezolvă fericit, dar fără idilism. Mersul precipitat al istoriei, răsturnarea vechilor valori, respectate mistic de către bătrîn, ridicarea la suprafața vieții sociale a muncitorilor de o seamă cu el și a copiilor lui, spulberarea puterii discreționare a jandarmului, introduc în universul foarte limitat al bătrînului Oaie valori noi, acceptate, pînă ia urmă, prin inteligența nativă și bunul simț al omului din popor, de acest pater familias. De fapt cel ce primește suflul înnoitor al epocii revoluționare nu mai este Oaie, acarul care rîvnește pînă în clipa reformei agrare la o bucată de pământ, și nici Patru, mijlociul, în care a trecut o bună parte din mentalitatea ezitantă, conservatoare a tatălui, ci Zamfir, mezinul, tînărul răzvrătit împotriva tuturor convențiilor vechii lumi. În solilocviul final, Oaie devenit Zamfir, meditează amenințînd cu un pumn greoi toată lumea exploataților, a căror esență inumană în cele din urmă a înțeles-o: „Nu vă mai merge, bă, nu vă mai merge, așa să știți !”

Dincolo de drama paternă a bătrînului Oaie, acest mic roman al evenimentelor războiului antonescian și epocii de tumult revoluționar, care i-a succedat, aduce în paginile sale o întreagă lume diversă, conturată în linii precise. Jandarmul Niculcea și sublocotenentul de jandarmi Petrescu,

Te reprezentând vechiul aparat represiv care caută, zadarnic să se opună mișcării revoluționare a maselor ; figuri episodice, dar puternic reliefate prin capacitate simbolică, de felul lui Bîrzo, țăranul sărac care din războiul antonescian se întoarce invalid, purtînd însă în ranița lui soldățească, dealungul miilor de kilometri parcurși, un fier mare, ruginit, de plug: „îmi trebuia — îi spune el lui Oaie — Parcă o dată întors acasă, mă aștepta Banca Națională cu banii peșin: „Poftim domnule Bîrzo, să-ți cumperi fier de plug”. Săracul tot ia sărăcie se întoarce...”; sau personaje cum sînt fierarul Călălău și Oana fata lui, amintind prin frenezia simțurilor de Didina, din „Groapa”, fără libertinajul absolut al moravurilor acesteia, se detașează dintr-o întregă multitudine de personaje.

Excelent surprinse sînt cîteva episoade ale narațiunii. Mă gîndesc în ordinea conflictului sentimental, la scena *gorbanului*, sărbătoarea păgînă a țiganilor, fixată într-o imagine demnă de truculența maștrilor flamanzi, și în ordinea marilor drame sociale, la episodul zguduitor al „trenului foamei”, cu figurile fantomatice ale moldovenilor loviți de flagelul secetei. Conflictul țăranilor înfomețați cu jandarmeria, care caută să provoace dezordini și vărsare de sînge, și rezolvarea hotărîtă a incidentului de către comuniști, înscriu unele din cele mai bune pagini ale prozei lui Eugen Barbu.

Nuvelele „Un om bătrîn” și „Tereza”, continuă fiecare în alt fel, această investigație amplă în conștiința unor oameni ai muncii, pentru a surprinde evoluția și formarea spiritului revoluționar. „Tereza” personaj corru și fragmentului „La lumina lunii” (integrat ulterior romanului „Șoseaua Nordului”), este povestea, aparent banală, a tinerei fete venită de la țară în iureșul și existența amară a orașului. Pe un clișeu foarte vechi, prozatorul obține o imagine nouă și deloc lipsită de interes. Tereza nu va evolua către perdiție, marasm sufletesc sau sinucidere. La Eugen Barbu ea nu mai este „omul de prisos” al prozei realist-critice. Eroina înaintează prin grele

avataruri către un înțeles superior al vieții, îndemn și suport în această transformare sînt muncitorii ceferiști, în primul rînd, soțul ei, Constantin, arestat după greva de la Grivița și ucis mai tîrziu, în timpul războiului antonescian, într-una din temnițele fascismului. Prin Constantin, tînăra țărăncă află de noțiuni pentru ea, la început, cu totul de neînțeles și înspăimîntătoare, ca : exploatare, stat capitalist, ordine capitalistă. „Cuvintele o înfiorau și acum i se părea că sub ele se ascund taine nemaipomenite, pe care ea, o minte slabă de femeie, nu are cum să le deslege”.

Mai receptivă la școala vieții decît la aceea oferită de litera tiparului, Tereza învață pe propria ei piele teribilul sens al acestor abstracțiuni care o intimidează. În finalul nuvelei, eroina, în virtutea conștiinței revoluționare pe care a căpătat-o, luptă împotriva armatei naziste care amenință Bucureștii. Pregătit pentru a fi integrat „Șoselei Nordului”, fragmentul a fost apoi abandonat și în roman .Tereza are o apariție cu mult mai palidă decît în nuvelă.

Dacă nuvela „Un om bătrîn” nu constituie o piesă de rezistență a volumului, cu nuvelele „Casa nouă” și mai ales „Munca de jos”, Eugen Barbu înscrie pagini memorabile în nuvelistica noastră actuală. Ambele narațiuni sînt centrate pe puternice drame sentimentale.

Sabina, tînăra muncitoare, se dăruiește tipografului Cristea, primul bărbat pentru care simte pasiunea răscolitoare a iubirii. Dar Cristea este un cuceritor, inconstant în relațiile sale cu femeile. Sabina trăiește o primă mare dramă, atunci cînd află de duplicitatea erotică a bărbatului, și se desparte de el. După un timp Cristea revine la căminul pe care l-a părăsit.dar fericirea Sabinei este de scurtă durată pentru că bărbatul începe să întrețină un dialog amoros cu o muncitoare din atelierul său, spre disperarea tinerei femei abandonată și maltrată în spirit vindicativ, de omul pe care continuă să-l iubească. Dar demnitatea conferită femeii în socialism- rezolvă drama Sabinei. Ajudată de fabrica în care lucrează, ea își construiește un mod!

cămin al ei și părăsește căminul distrus cu brutalitate de bărbat. Inaugurarea casei noi, în mijlocul câtorva buni tovarăși de muncă, nu poate fi însă prilej de bucurie. „Pe fața femeii se așternuse tristețea. Părea acum mai bătrână și mai îngrijorată. Cei care o priveau simțeau că nu așa ar fi trebuit să arate un om fericit. Nu se mișca în scaunul ei și dacă n-ar fi fost frământarea neîntreruptă a degetelor, pe masa acoperită cu o pînză bine spălată, ai fi putut crede că nu aude nimic din cele cîte se spuneau”.

Suportul nuvelei nu este nici vechiul „triumphiu” reinstaurat de către Cristea, nici drama puternică trăită de Sabina. Pornind de la acest incident sentimental, utilizat pînă la refuz de proza burgheză, Eugen Barbu introduce noi valori etice, specifice lumii socialiste. Drama nu se mai petrece într-o sfințioasă solitudine, ca în literatura vechiului realism, și nu se amplifică pînă la anihilarea brutală a existenței actorilor. De astădată lucrurile se petrec într-o lume ostilă unui îndemn la distrugere, în domeniul material sau sentimental al vieții. Sabina nu devine o victimă tragică și nu decade. Există o forță extraordinară și de o capacitate stenică remarcabilă, care se numește colectivitatea celor ce muncesc. De drama Sabinei se interesează clipă de clipă tovarășii ei de lucru, cu o discreție a sentimentelor plină de emoție. Sînt făcute toate încercările posibile pentru ca iremediabilul, distrugerea unui cămin, să nu se producă. Dar atunci cînd nimic nu mai poate fi întreprins, această discretă dar puternică forță colectivă, își îndreaptă toată atenția către femeia ultragiată. Nuvela nu este decît o secțiune limitată dintr-o existență surprinsă într-un moment de mare zbucium, dar dincolo de marea tristețe a femeii părăsite, se simte puterea și calda afecțiune a colectivității umane, menită să dăruiască insului prăbușit capacitatea de a se ridica și a-și reface universul distrus. Există în nuvelă un subtil paralelism de planuri psihologice. Pe deoparte suferința ascunsă a femeii, care refuză, cu toate îndemnurile amicale ale tovarășilor de muncă, să-și încredințeze cuiva drama pe

care o trăiește. Pe de altă parte afecțiunea discretă a colectivului de muncă și urmărirea, din umbră, a nefericirii Sabinei de către Pîntea, secretarul organizației de partid, Anghel, președintele sindicatului și Filipache, directorul fabricii, care intervin la momentul oportun, atunci cînd disperarea femeii atinge limita suportabilului și rezolvă problema, atît cît sub raportul păstrării demnității umane, ea poate fi rezolvată. În nuvelă, peste fondul de imensă tristețe al femeii, se suprapune încrederea tovarășilor de muncă în posibilitatea Sabinei de a învinge suferința care o mistuie, și această narațiune a unei drame, a unei sfințieri interioare, are astfel un substrat foarte fin de optimism, sub raportul încrederii în forța omului de a trece peste mari vicisitudini ale vieții.

O problematică similară aflăm în nuvela „Munca de jos”. Antonică, un foarte bun muncitor tipograf și membru de partid, a căzut în mrejele Domnicăi, femeie de moravuri ușoare. Femeia nu-l iubește pe Antonică, dar profită copios de pe urma pasiunii lui tomnatice, în detrimentul familiei vîrstnicului tipograf și atmosferei de seriozitate a colectivului de muncă.

Tovarășii de muncă și vechi prieteni ai lui Antonică, aflați în posturile de conducere ale întreprinderii, caută să-i explice tipografului proporția reală a inadvertențelor sale față de morala proletară, dar fără un rezultat vizibil. Antonică nu poate înțelege : „Ce are politica cu sufletul meu ?” Amestecul tovarășilor săi „în viața lui particulară” i se pare un nonsens care-l irită. Față de refuzul său de a discuta deschis și de a înțelege *incompatibilitatea* (cuvîntul rostit de Filipache, directorul întreprinderii și foarte vechi amic al său, îl înfurie pentru lustrul de intelectualitate) dintre calitatea lui de comunist și exemplul anti-sozial pe care îl oferă, organizația de partid hotărăște să-i dea un vot de blam și să-f trimeată la munca de jos, în speță să-t mute la mașina 32, „gloaba” cum mai este numită, din cauza vechimii și a funcționării deficitare.

Nuvela începe cu luarea în primire de către Antonică, a „gloabei”. Muncitorul sancționat continuă cu el însuși, într-un soliloc în care dramatismul situației se îmbină cu o înfinită savoare a judecății și limbajului, discuția recentă cu tovarășii lui de lucru. Antonică e nemulțumit și enervat de sancțiunea care i-a fost dată. Cutreierînd în miez de noapte prin tipografia în care munca nu contenește „el își caută argumente pentru incapacitatea lui de a înțelege ce s-a petrecut. Un robinet lăsat deschis, peste care altădată ar fi trecut cu indiferență, îi incită cu exagerare grija față de bunul obștesc, un mod de a putea polemiza cu acei care l-au sancționat: „Găsise robinetul. Il strînse și înjură. „Gare-oi fi, mă, care? Becurile le furi, clanțele de la uși le furi, parcă uzina asta nu mai are stăpîn!” P-astea nu le vede Filipache! P-astea nu le vede Anghel... Pe ei îi doare viața lui particulară, ce face el acasă în pat cu nevasta!” Dar Antonică nu este lipsit de onestitate și de bun simț. De aceea solilocviul său este în contradictoriu. „Fii obiectiv — își spune — ce tot le găsești nod în papură! Pînă a nu ți se fi întîmplat ce ți s-a întîmplat, n-aveai ochi așa de buni. Că nu „so dărîma fabrica acu”? O să le spui mîine și gata!” Dar imediat celălalt Antonică, lipsit și de conduită etică și de bun simț, ripostează: „De ce-i apără? De ce le dă apă la moară? Pe el l-a apărât cineva? Au sărit toți pe capul lui. Au tras din toate părțile, cu dinții, să simtă că vorba asta: morala proletară nu e așa, de dat la spate”.

Pîrvu, topitorul de plumb, la oare speră să găsească un dram de înțelegere pentru indignarea față de amestecul în viața lui particulară, îi spune cu o maturitate de gîndire, într-adevăr muncitorească: „Dacă ar arde fabrica asta, coala la mine, la turnătorie, ce-ai face? Ai sta cu mîinile în sîn și ai zice: „Ce-mi pasă mie, arde sus, nu arde la mașinile mele!” Ia să te-aurt?... Și neprimind nici un răspuns, trase un fum adînc în piept. Adică tu crezi că tot ceea ce se spune despre noi este numai așa, o gogoriță? Dacă vrei să știi, mă doare

pentru tine. Noi sîntem toți un trup și asta nu-i o vorbă goală. Îți arde un deget, ustură și în creier. Păreră mea este că bine ți-au făcut. Să te înveți minte!”

Cuvintele lui Pîrvu constituie un adevărat șoc pentru conștiința animată de o debateră dubitativă a lui Antonică. Pîrvu nu este unul dintre tinerii pe care el i-a crescut și învățat și care astăzi îl critică de la înălțimea unei superiorități pe care vîrstnicul tipograf o contestă. Pîrvu este într-un fel chiar trecutul său de muncă și mizerii, pentru că lucrează în tipografia asta, fostă a lui Bazilescu, de aproape trei decenii. Recalcitranta lui Antonică este zguduită, întors la mașina scoasă de mult din uz, și căreia îi caută defectele ascunse, Antonică simte într-un fel că o similară operație ar trebui făcută și cu el, că și în forul lui interior, undeva unde nu-și poate da seama, ceva s-a defectat „scofîndu-l din utilitatea socială firească normală. Dialogul dintre muncitor și mașină, ca parte a lungului soliloc al lui Antonică, împinge mai departe procesul autocritic al eroului „Ca și omul — reflectează Antonică, depunînd mari eforturi pentru a repara „gloaba” — mașina asta părea perfectă cînd o priveai dintr-o dată. Nu-i lipsea nimic, numai că un șurub nu se învîrtea cum trebuie... Care să fie șurubul acela care nu se învîrtea?”

De la identitatea simbolică dintre om și mașină, Antonică trece la o lentă revizuire a întregului său trecut, în această primă noapte a „muncii de jos”, și la capătul căreia mașina trebuie redată utilității, spre folosul „revoluției culturale”, cum gîndește cu legitimă mîndrie, adică să fie reintegrată în consensul constructiv al unei întregi colectivități.

Rătăcind prin tipografie Antonică își reamintește toate momentele de veche exploatare a muncii, pe care le-a trăit din plin, ca ucenic, revede figurile dispărute ale muncitorilor care l-au învățat nu numai meseria, dar i-au infuzat sentimentul demnității umane, simte din nou răzvrătirea juvenilă împotriva nedreptății sociale, pînă la noaptea crucială a naționalizării industriilor, cînd a primit cu voluptate satisfacția

alungării lui Bazilescu din domeniul său tutelar, intrat în stăpînirea muncitorilor, deci și a lui.

Diri această vastă retrospectivă de-al lungul unei întregi epoci istorice, prozatorul acumulează magistral argumentele solide ale autocriticii sincere, profunde, cu rezultat definitiv, a eroului. Într-un târziu, Antonică începe să întrezărească mecanismul dereglării acestui mecanism, complex care este conștiința lui. „Degeaba spun unii că nu-i așa, dar înainte de a avea un dușman în față, ai unul aici, în suflet. Se numește uneori ambiție, alții i-o îi spunînd altfel. Cumplită boală ! Te fură, îți ia mințile, nu vrei să mai știi de nimeni, de prieteni, de familie. Din ce ți-e bine, vrei să-ți fie și mai bine. Da' numai ție ! Vezi ,asta dacă am putea scoate din noi, fierea oare ne mănîncă pe dedesubt, care ne face ai dracului...”

În zori, cînd mașina e redată utilității sociale, și Antonică se simte alt om, gata să întîmpine ziua de lucru cu optimismul unui univers interior în care a pătruns lumina. „— Uf, ce bine e ! Cerul s-a limpezit. Soarele a aprins frunzele arșurilor. Pînă seara or să acopere curtea măturată. Peste drum s-a deschis un geam care scilipește o clipă ca o oglindă. Închide ochii și-i vine să strănute. Se întoarce spre atelier. Ascultă duduul mașinii, pocnetul ritmic al pistoanelor, larma veselă a muncii de dimineață cu care este obișnuit, simte în nări mirosul industrial de ulei și n-are ochi și urechi decît pentru „gloaba” lui.”

Mărturisesc sentimentul pe care-l am, de a mă afla nu numai în fața celui mai bun moment al prozei lui Eugen Barbu ,dar al uneia din cele mai interesante creații navelistice din ultimii ani. „Munca de jos” posedă suflul și densitatea operelor durabile, constituind o experiență artistică extrem de bogată în sugestii. Ce anume conferă „Muncii de jos” această plinătate, caracterul de țesătură elegantă, lipsită de goluri sau de locuri de minoră rezistență? Interesul acut pe care-l incită nuvela decurge ,cred ,dintr-o perfectă întretăiere de planuri diferite, variate. În primul rînd în-

cepută ca un soliloc, și fiind în cea mai mare parte un excelent monolog interior, narațiunea nu exclude universul exterior, ambianța nocturnă, de lucru, a tipografiei ,ci, se hrănește din prezența realității înconjurătoare transformată, de fapt, prin retrospectivii ample și meditații contradictorii ,dar serioase ,ale eroului ,În suport principal al redresării sale morale. Iradierea conștiinței ezitante, dar nu lipsită de onestitate, a lui' Antonică, asupra lucrurilor și evenimentelor, capătă în nuvelă un relief și un ritm care au virtutea perfecțiunii. Totul se petrece defapt, în universul interior al eroului, și o bună parte din evenimente sînt de domeniul unui trecut mai apropiat sau mai îndepărtat. Dar jocul interferențelor dintre meditația omului și ritmul muncii sale, continua pendulare dintre trecut și prezent, pînă ce prezentul foarte proaspăt și stenic, sub raportul eticii noi, se instalează atotbiruitor, dau narațiunii o forță de atracție puțin obișnu-tă. În conștiința lui Antonică se dă o luptă extrem de dramatică între nou și vechi, proiectată temporal în trecut și în prezent, fără paralelisme etice înguste, trecutul fiind de fapt îndemnul reîntoarcerii insului rătăcit la seriozitatea și probitatea proletară ,de care o viață întreagă a dat dovadă. Acestor linii interferențe ținînd de spațiu și timp, de dispută interioară și realitate ambiantă, li se adaugă paralelismul' dintre meditație, sau reverie și muncă, în procesul ei foarte delicat și intim. Nu trebuie de asemenea să uităm punctul de pornire al dramei, ciocnirea violentă dintre individualismul brusc exaltat al tipografului și colectivitatea muncitorească, hotărîtă să spargă carapacea de indiferență față de valorile etice noi, de care Antonică dă dovadă. Ciocnirea nu este distructivă, pentru că între insul refractar unei conduite etice înalte și colectivitatea care-l condamnă pentru a-l salva, nu este un antagonism absolut. Antonică a rămas totuși un muncitor cu o înaltă calificare și cu o bună doză de onestitate.

Revirimentul lui Antonică este astfel rezultatul unor linii de forță, din ale căror

întretăieri prozatorul a țesut cu subtilitate canavaua fină și densă a narațiunii sale.

Să adăugăm, în plus, faptul că toată această dramatică dezbateră nu se petrece într-o atmosferă sumbră, încordată, pentru că nici Antonică nu este un erou tragic, ci un muncitor, un om din popor, la care chiar în situația grea în care se află nu a dispărut simțul umorului, infuzat de autor cu eleganță în toată trama monologului.

Un destin ciudat al operei de pînă acum a lui Eugen Barbu, face ca paginile cele mai reușite să le găsim nu în volume cărora în mod clar autorul le-a acordat un interes personal deosebit, ci într-un volum alcătuit din resturi și adausuri. „Truda” face parte din universul „Gropii” și demonstrează limpede caracterul destul de acut al conflictului interior, în virtutea căruia se desfășoară, oarecum zîgzagat, creația lui Barbu. Nuvela „Truda” este, pe plan estetic, o negație a erupției de violent naturalism de care „Groapa” este din nefericire dominată, și ca atare a căzut în afară, la alcătuirea volumului. De altfel prezența în „Groapa” a episodului „Truda”, ar fi părut stranie și nu ar fi salvat volumul de la alunecarea deliberată pe panta naturalismului. Nuvelele „Tereza” și „La lumina lunii” pregăteau romanul „Șoseaua Nordului”, iar „Casa nouă” și „Munca de jos”, sînt evidente fragmente ale unei narațiuni posibile din viața tipografilor. Prin ce anume acest volum alcătuit atît de disparat (ca sursă a fragmentelor, nu ca unitate de concepție) este superior restului creației lui Barbu ?

Aparent s-ar părea că virtuțile prozei din „Oaie și ai săi” sînt datorate unui echilibru interior, unei bune economii de mijloace artistice.

Într-adevăr tot ce era exuberanță necontrolată în „Groapa”, tot ce va fi dilatare și manierism în „Șoseaua Nordului”, dispar la nivelul volumului „Oaie și ai săi”. Astfel, calitățile mult lăudate ale stilului oral, specific celor mai bune pagini din proza lui Barbu, am impresia că au ajuns la desăvîrșire, de-abia aici. Proza din „Groapa” posedă o atracție, pe care nu o vom regăsi ulterior, și anume un palpîit interior al

frazei, o tensiune juvenilă și senzuală, viciată din păcate de limbajul argotic, utilizat în exces. În „Oaie și ai săi” frenezia simțurilor din „Groapa” a dispărut, după cum a dispărut și vocabularul pegrei. A apărut în schimb o remarcabilă capacitate a prozatorului de a înregistra (mai bine spus, de a reinventa) inflexiunile atît de variate ale modului în care vorbește omul din popor, marea lui experiență de viață, seriozitatea și profunzimea universului său interior, cristalizate în preferința sa pentru expresia fin aforistică, mai întotdeauna animată de o captivantă notă de umor. Dacă poate fi vorba de a-i conferi lui Barbu marea cinste a continuării excepționalei moșteniri lăsate de Creangă, acest fapt nu poate fi luat în discuție decît în legătură cu nuvelele „Truda”, „Oaie și ai săi” și mai ales cu „Munca de jos”. Într-adevăr, tendința de a vedea în Barbu un Creangă al mediului muncitoresc este serioasă și nulipsită de fundament. Eugen Barbu a trăit modalitatea specifică de a se exprima, a muncitorilor de la periferia orașului de altădată, atît de diferită de a pegrei, din aceeași zonă de existență citadină. Ar fi interesant un studiu al modului în care ruralul și citadinul se încrucișează în mod fericit în limbajul eroilor din „Oaie și ai săi”, sau asupra evoluției, în timp, și sub presiunea evenimentelor istorice, a acestui limbaj, așa cum apare cu claritate în „Munca de jos”. Trebuie să adaug că virtuțile stilistice din „Oaie și ai săi” dispar, din păcate, în „Șoseaua Nordului”, unde limbajul savuros al insului din popor este de multe ori înlocuit cu expresia foarte neutră și impersonală a modului curent, citadin, de exprimare, iar fraza prozatorului, pentru a se adapta necesităților de ritm ale romanului, este uscată, mimînd lapidaritatea, și avînd, nu odată, ceva mecanic, cinematic, la modul unei maniere lipsită de atracție.

Manierism, în „Șoseaua Nordului”, devine și modul foarte insistent în care prozatorul utilizează monologul interior, cu un efect general de dilatare inutilă a dimensiunilor cărții. Aici, în volumul „Oaie și ai săi” introspecția este utilizată în finalitatea

ei majoră, de examen al conștiinței umane și nu numai al sferei senzorialului, fără a se face exces.

Fără îndoială însă, că acest foarte bun efect de echilibru și sobrietate în mijloace artistice, provine dintr-o mai bună înțelegere a finalității artei și dintr-o aplicare mai realistă la obiectul prozei. Importanța orizontului ideologic al creatorului apare cât se poate de explicit la o sumară comparare a celor trei volume importante ale creației lui Eugen Barbu. Ceea ce a dispărut în primul rând în volumul „Oaie și ai săi” nu este nici limbajul argotic, nici înclinația factice către descripția naturalistă, sau către așa zisele virtuți ale romanului po-

lițist, nici pasiunea pentru urmărirea minuțioasă a mișcării senzoriilor. Din volumul „Oaie și ai săi” a dispărut conceperea lumii introdusă în narațiune ca un univers închis, izolat de complexitatea vieții sociale. Prin nuvelele volumului circulă liber aerul foarte stenic al istoriei, al mișcării impetuoase a conștiințelor umane, sub imperiul egalei mișcări a timpului.

Secretul mării, arte stă în contactul intim cu aspirațiile poporului, cu tumultul evenimentelor istorice și grandioarea conștiinței umane, aflată în serviciul progresului înfinit al lumii. Din acest secret, Eugen Barbu a făcut resortul intim al celor mai bune pagini ale sale.

DATE BIBLIOGRAFICE

Volume apărute: „Gtoaba” (Editura Tineretului, 1955); „Tripleta de aur” (E.S.P.L.A., 1956); „Balonul e rotund” (Editura Tineretului, 1956); „Unsprezece” (Editura Tineretului, 1956); „Groapa” (E.S.P.L.A., 1957); „Pe-un picior de wla-iii...” (E.S.P.L.A., 1957); „Oaie și ai săi” (E.S.P.L.A., 1958); „Patru condamnați la moarte” (E.S.P.L.A., 1959); „Șoseaua Nordului” (E.S.P.L.A., 1959); „...Gtt în șapte zile” (E.S.P.L.A., 1960)!

Referințe critice. La „Gloaba”: B. Elvin, Gazeta literară, nr. 45, 10.XI.1955; la „Tripleta de aur”: T. Priboi, Romfoila Liberă, nr. 3655, 8. VII.1956; Eva Dragomir, Contemporanul, nr. 29, 20.VII.1956; C. Vasiliu, Steaua, nr. 7, 1956. La „Balonul e rotund”: N. Ciobanu, Gazeta Literară, nr. 32, 9.VII.1956. La „Unsprezece”: S. Bratu, Gazeta literară, nr. 51, 20.XII.1956; Radu Popescu, Contemporanul, nr. 1, 4.1.1957; Radu Negoescu, Informația Bucureștiului, nr. 1087, 31.1.1957; Al. Hanță, Tinărul sariitor, nr. 1, 1957; H. Zalis, Scrisul Bănățean, nr. 4, 1957! La „Groapa”: Radu Popescu, Contemporanul, nr. 22 și 23, 31.V. și 7. VI.1957; B. Elvin, Informația Bucureștiului, nr. 1197, 10.VI.1957; D. J. Tribuna, nr. 18 și 19, 9.VI. și 16.VI.1957; Ion Mihăileanu, Știința, nr. 3939, 22.VI.1957; I. Oarcășu, Tribuna, nr. 23, 14.VII.1957; I. Minut Semteia Tineretului, nr. 2563, 3.VIII.1957; C. Radu, Munoa nr. 3040, 4.VIII.1957; B. Buzilă, România Liberă, nr. 3918, 15.XI.1957; D. Solomon, Revue Roumaine, nr. 3, 1957; Mariana Modreanu, Iașul Literar, nr. 6, 1957; T. L. Birăescu, Scrisul Bănățean, nr. 7, 1957; M. Tomus, Steaua, nr. 9, 1957; D. Micu, Viața Românească, nr. 9, 1957; E. Simion, Gazeta Literară, nr. 14, 31.III.1960.

La „Pe-un Picior de Dlai.”: P. Georgescu, România Liberă, nr. 4057, 26.X.1957; Geo Serban, Gazeta Literară, nr. 44, 31.X.1957; V. Mandra, Știința Tineretului, nr. 2657, 23.XI.1957; N. Mărgeanu, Tribuna, nr. 43, 30.XI.1957; M. Petroveanu, Gazeta Literară, nr. 49, 5.XII.1957; G. Horodincă, Contemporanul, nr. 51, 20.XII.1957;

C. Dornescu, Steaua, nr. 12, 1957; C. Sirbu, Presa noastră, nr. 1, 1958; M. Dragu, Informația Bucureștiului, nr. 1393, 29.1.1958; Al. Andriescu, Iașul Literar, nr. 1, 1958; N. Ciobanu, Scrisul Bănățean, nr. 2, 1958; G. Dtaisianu, Gazeta Literară, nr. 3, 14.1.1960.

La „Oaie și ai săi”: Ov. S. Crohmălniceanu, Viața Românească, nr. 12, 1958; Radu Popescu, Contemporanul, nr. 8, 27.11.1959; S. Damian, Gazeta Literară, nr. 10, 5.III.1959; P. Georgescu, Gazeta Literară, nr. 13 și 14, 26.III. și 2.IV.1959; S. Damian, Informația Bucureștiului nr. 1757, 2.IV.1959; B. Buzilă, România Liberă, nr. 4503, 7.A.V.1959; Fărășam, Știința, nr. 4497, 2.V.1959. Al. Săndulescu, Luceafărul nr. 8, 15.IV.1959; M. Călinescu, Gazeta Literară, nr. 16, 16.IV.1959; D. Isac, Tribuna, nr. 16, 18.IV.1959; H. Zalis, Flacăra, nr. 21, 23.V.1959; T. Vlrgolici, Știința Tineretului, nr. 3156, 8.VII.1959; I. D. Bălan, Luceafărul, nr. 14, 15.VII.1959; R. Lupan, Revue Roumaine, nr. 3, 1959; M. Tomus, Steaua nr. 4, 1959; N. Radu, Iașul Literar, nr. 4, 1959; Al. Andriescu, Iașul Literar, nr. 6, 1959; N. Ciobanu, Scrisul Bănățean, nr. 6, 1959.

La „Șoseaua Nordului”: H. Bratu, Contemporanul, nr. 27, 10.VII.1959; L. Călin, Știința, nr. 4602, 15.VIII.1959; Al. Oprea, Gazeta Literară nr. 34, 20.VIII.1959; E. Tudor, Luceafărul, nr. 34, 20.VIII.1959; Radu Popescu, Contemporanul nr. 36, II.IX.1959; S. Damian, Gazeta Literară nr. 38, 17.IX.1959; Al. Căipariu, Tribuna, nr. 38 și 39, 17.IX. și 24.IX.1959; H. Zallis, Flacăra nr. 39, 26.IX.1959; Ov. S. Crohmălniceanu, Viața Românească, nr. 10, 1959; L. Călin, Steaua, nr. 8, 1959; I. Siirbu, Iașul Literar, nr. 10, 1959; M. Gafița, Viața Studențească, 11.XI.1959; A. Băleanu, Știința, nr. 4682, 17.XI.1959; L. Gavrilu, Scrisul Bănățean, nr. 11, 1959; L. Dumbravă! Iașul literar, nr. 1, 1960; M. Novicov, Luceafărul, nr. 4, 15.11.1960; O. Cesereanu, Tribuna, nr. 7, 18.11.1960; T. Priboi, Viața Românească, nr. 2, 1960.

Carnet sovietic

ARHITECTURĂ, CONSTRUCȚII, URBANISTICĂ

Metodica construcțiilor trece în Uniunea Sovietică printr-o perioadă de revoluție. Industrializarea multilaterală a construcțiilor, crearea condițiilor pentru asigurarea confortului maxim, și a calităților estetice ale clădirilor cu o cheltuială minimă de muncă și materială, respectarea condițiilor specifice diferitelor raioane economice, pretind participarea directă a arhitectului la toate verigile construcției industriale, începând cu participarea la munca uzinelor care fabrică elemente de construcții și instalații pentru clădiri și terminând cu montarea clădirilor și edificiilor pe teren.

Industrializarea exercită o influență asupra tuturor laturilor creațiilor arhitectonice, începând cu rezolvarea unor probleme de urbanistică, planificare și instalare a clădirilor și terminând cu caracterul formelor arhitectonice, însă în condițiile actuale problema elaborării unor noi tipuri de locuințe nu este numai o problemă de randament industrial. Pe lângă caracterul de masă al construcției în momentul de față este foarte important ca arhitecții împreună cu economiștii să elaboreze tipuri socialmente noi de locuințe, să determine etapele dezvoltării sectorului social în construcția sovietică de locuințe și să rezolve problema locuințelor și a caselor odată cu instituțiile sociale ale cartierului,

ale microraiionului și ale centrului populat în ansamblu¹⁾ - În ***** sens dezbaterii largă care are loc printre specialiștii sovietici în legătură cu problemele de urbanistică este semnificativă; alături de revista „Arhitectura S.S.S.R.”, ecoul acestei dezbateri îl găsim și în revistele literare cum sînt: „Novii Mir” („Micul oraș al viitorului” de Q. Vasilico; „Material și stil” de A. Savcenko), „Neva” („Metropolă sau oraș-grădină” de Lisenko). Consfătuirea unională din 1959, a dat impuls nu numai unei reexaminări critice a opiniilor anterioare, dar și la o cercetare amănunțită — adeseori în contradictoriu — a posibilităților concrete în legătură cu planurile de perspectivă; convingși de faptul că ceea ce se construiește acum va determina profilul orașelor sovietice pe cel puțin 15—20 de ani, arhitecții sovietici discută pe lângă problemele concrete pe care le pune industrializarea masivă a producției de locuințe, cadrul urbanistic în care va avea loc dezvoltarea orașelor sovietice în viitoarele planuri de perspectivă, ținînd pe de-o parte seama de dezvoltarea personalității omului sovietic, a cerințelor sale în viitoarele decenii, cît și de faptul că opera de construcție urbanistică nu este o operație

¹⁾ Ivanov — Problemele filozofice ale arhitecturii sovietice — Voprosi Filozofii, nr. 3/960.

provizorie, că fondul de locuințe mi poate fi înlocuit de la un septenal la altul >).

VIAȚA COTIDIANA ȘI URBANISTICA

„Astăzi urmărim să dăm omului nu numai pur și simplu locuințe, ci să-l ajutăm să trăiască mai bine, mai confortabil, de dimineață pînă seara, din ziua în care se naște și pînă la sfîrșitul vieții sale. Concepem orașul sovietic al anilor viitori în felul următor: blocuri de case de cîte o mie de locuitori, grupate în „microraiioane” de cîte cinci mii de locuitori, centrate în jurul educării copiilor : creșe, grădinițe, școli, și cuprinzînd magazine, cinematografe, săli de reuniune, săli de sport, birouri de poștă, săli de jocuri etc. Sîntem de părere că nu e nevoie să facem orașe mari, nehygienice, incomode și obositoare. E nevoie de trei tipuri de aglomerări urbane, 30.000, 80.000, 200-250 de mii. Dacă rațiuni economice sau de altă natură obligă la concentrări mai mari (un milion de oameni, de exemplu) trebuie să constituim un sistem de așezări mici și mijlocii, legate de un centru cultural și administrativ comun.

Sarcina esențială la nivel individual este de a desăvîrși eliberarea femeii, adică de a o scăpa de sclavajul domestic, punîndu-i la dispoziție cît mai multe servicii cu caracter obștesc, economice și pedagogice”. 2)

Acestea sînt părerile directorului Institutului de cercetări științifice asupra urbanisticii, Svarikov. Principiul călăuzitor susținut de el este următorul : asfaltul la sat, natura la oraș. Facilități culturale și comerciale la țară, aerul la oraș. Este adevărat că din acest ultim punct de vedere, Moscova este privilegiată. Dacă în marile capitale occidentale, centrul urban este blocat, construit în întregime din mari imobile, la Moscova există în mijlocul orașului blocuri întregi de case vechi, joase, care mai de vreme sau mai tîrziu, vor fi înlocuite prin mari parcuri.

¹ Vorobiev — Arhitectura URSS 6/1951.
² Convorbire cu Marcel Cohen. „Nouvelle Critique”.

Acestea sînt proiecte de perspectivă, mai mult sau mai puțin îndelungată. Ce se va întîmpla însă în viitorii cinci ani ? „Exigențele oamenilor muncii cresc mereu. Posibilitățile de asemenea. Iu momentul în care o familie are un apartament de două camere, începe să dorească trei. Și este just să fie așa. Acesta este progresul. Dacă în aceste condiții fiecare cetățean dispune actualmente de la 6 pînă la 7 m. p., în douăzeci de ani trebuie să-i putem oferi 15 (sau incluzînd bucătărie, baie și dependențe) — 20” — spune tov. Svarikov. „Aceasta ne obligă la decizii importante, nu numai pe plan urbanistic. La sate nu se vor mai face case fără etaj ; sovhozurile au și hotărît de a nu construi mai puțin de două etaje ; în colhozuri se sugerează formula unui etaj. Actualmente se construiesc 50 de sate experimentale de tipuri diverse”.

PROBLEMA „TIMPULUI LIBER”

Avînd în vedere reducerea săptămînii de lucru și perspectiva a două zile de repaus, organizarea timpului liber pe scară de masă. nu mai poate fi lăsată la inițiativa întreprinderilor sau colectivităților izolate. In locul construirii unor case de odihnă individuale („dalscha”) este mai logic de a rezerva astăzi amplasamentele și mijloacele de construcție disponibile pentru construirea rapidă a hotelurilor, a „pensiunilor” unde poți locui cu sau fără masă, a locurilor de vilegiatură de lîp „bungalow” și echiparea parcurilor și pădurilor cu restaurante, drumuri, terenuri de sport, baze nautice. Tendința spre locuri de odihnă colective, este în general susținută de întregul proces al dezvoltării urbanistice, cît și de rațiuni economice foarte serioase. Într-adevăr apare din ce în ce mai evidentă astăzi necesitatea unui sistem asigurînd folosirea individuală a unor bunuri colective și întreținute în chip colectiv, decît risipirea de timp, de eforturi, de mijloace pe care-o presupune sistemul unor cabane izolate, individuale ; se observă că adversarii sistemului

lui *dalscha* sini în general tinerii pentru care întreținerea întregului complex pe carc-l presupune cabana, reprezintă o pierdere electivă de timp, precum și femeile cărora ie revin cele mai multe sarcini și obligații. Se observă în acest sens, că însăși în ceea ce privește folosirea mijloacelor de transport, formula automobilului sau a motocicletei care încă acum câțiva ani constituia idealul în materie de transport, lasă din ee în ce mai mult loc unei contradicții care se bazează atît pe rațiuni care provin din inconvenientele presupuse de risipirea unui timp și unor mijloace prețioase în întreținerea unui automobil individual, cit și din rațiuni pur economice. Economisții au calculat că gradul de utilizare a unui autovehicul particular este de 9%, în timp ce al unui taxi este de 45%.

CE REZULTĂ DI: AICI ?

În primul rînd că însăși noțiunea de confort evoluează. Ideea eă în domeniul confortului material cetățeanul lumii socialiste va trebui să parcurgă aceleași stadii de progres pe care Ic parcurge cetățeanul lumii capitaliste (unde automobilul, de pildă, continuă încă să fie criteriul de bună stare) este eronată.

În al doilea rînd, ceea ce este hotărîtor în noțiunea de confort într-o țară socialistă, esle caracterul de masă spre care se tinde. Un anumit confort material care pînă acum nu era de conceput decît la nivelul individual, va putea să fie asigurat colectiv și, ceea ce e foarte important, efortul se extinde către domeniul bunurilor culturale. De fapt, tocmai pornind de aici problema confortului devine element în dezvoltarea personalității. Toate acestea demonstrează că arhitectura sovietică a intrat într-o nouă fază în care problema ridicării unor noi cartiere și problema remodelării celor vecini se pune cu toată ascuțimea. În acest sens, N. S. Hrușciiov a atras atenția împotriva

pericolului ca în scopul realizării unor ansambluri urbanistice unitare, să se execute demolări pe ani întinse, în așa fel încît avantajele realizate prin edificarea noii construcții să fie anulate în practică prin extensiunea demolărilor (incluzînd uneori spații locative încă bune de utilizat și care în cadrul profilului actual al orașului nu apăreau ca o escrescență de prisos). Scopul principal a! construcției — arăta N. S. Hrușciiov — îl constituie rezolvarea problemei spațiului de locuit. Subordonat și în raport cu aceasta interesează estetica urbanistică. De dragul esteticii nu se poate submina scopul primordial : și ce înseamnă oare demolarea unor suprafețe întinse pentru construirea unor stadioane imense (depășind uneori capacitatea spectatorilor) și a altor edificii de acest gen dacă nu o asemenea subminare ? Ceea ce se realizează prin plasarea locatarilor în noile locuințe se anulează prin evacuarea lor în proporții de masă. Aici se vede în mod concret, cum ruperea legăturii dintre destinația social-materială a construcției și estetica arhitectonică, sacrificarea dimensiunii social-materiale în favoarea esteticului duce la anularea scopului propus. Căci de fapt această ampoare pe care au luat-o preocupările pentru estetica urbanistică, pentru realizarea unui profil integralist al unei unități de stil nu constituie altceva decît transformarea pe planul urbanistic a tendinței spre stilizare și a ornamentalismului estetizant care domina odată în problema construirii edificiului însuși. >)

Școala arhitecturală sovietică este chemată ca împreună cu econonra, filozofia, sociologia și alte științe să rezolve aceste sarcini extrem de complexe, poate cele mai importante ale arhitecturii în construcția comunistă. Însă această rezolvare trebuie să urmeze *clapele* pe care le indică cerințele reale pe baza liniei Partidului și a sarcinilor concrete ale construirii comunismului.

ii. B.

*) Svarikov — articolul citat.

CALEA VICTORIEI ACUM ȘI ÎN CURÎND

Arh. JEAN MONDA

ostul Pod al Mogoșoaiei, de veche tradiție, rămîne și azi cea mai animată și atracționasă arteră din București. Vizual, caracteristicile ei sînt: traseul strimt și șerpuit și disparitatea clădirilor ce o mărginesc. Cele cîteva biserici din sec. XVII și XVIII împreună cu un număr de edificii și palate — importante fie ca volum, fie ca valoare artistică — contrastează cu șirurile

de imobile eterocliie, așezate la întîmplare. Pe alocuri, Calea Victoriei s-a modernizat prin stilul contemporan al unora dintre blocuri sau marea înălțime a altora. Dar ea și-a pierdut o bună parte a traficului vehicular, deplasarea de tranzit fiind preluată de Magistrala Nord-Sud (succesiunea bulevardelor Ana Ipătescu, G-ral Magheru, N. Bălcescu și 1848). Cu toate că unele cotituri au fost rectificate, nu au dispărut

începutul Căii Victoriei cu vedere spre Piața Splaiului și blocul-turn
Jos stînga : Poșta cenirală
Jos dreapta : Palatul CE C

toate strangulările ; sensul unic al circulației trebuie menținut. Înțetatea acestei tipice străzi bucureștene se păstrează datorită semnificației politice, sociale ori culturale a clădirilor publice situate de-a lungul ei precum și vadului comercial moștenit, favorizat de relativa ei îngustime.

În cadrul actualelor transformări urbanistice ale Capitalei, s-a studiat firește și restructurarea Căii Victoriei, în trecut dezvoltată haotic. Ca o consecință a muncii de proiectare începute, au și răsărit câteva realizări concrete, interesante deși distanțate, fragmentare. Altele urmează a se înfăptui în anii viitori. Planurile de sistematizare au fost elaborate la Institutul Proiect-București, de către un colectiv condus de arh. Const. Moșinschi, care este totodată și autorul grupului de blocuri dominat de clădirea-turn din Piața Splaiului, ca și al imobilului de curînd construit în fața Casei Centrale a Armatei.

Pe bază de principii realiste, neputîndu-se face „tabula rasa” prin dărîmări masive, vechiul traseu răinine, în general, neschimbat : alinierea va suferi așadar numai modificări locale. Parcursul lung de 2 kilometri și jumătate s-a împărțit în două tronsoane, fiecare avînd tratarea urbanistică proprie. În primul, traversînd mijlocul orașului de la Dîmbovița pînă la Calea Criștinei, regimul comercial impune șiruri strînse, blocuri alipite, pe linia trotuarelor. E un sistem de construcții compact, cu totul deosebit de amplasarea liberă, mai puțin densă prevăzută pe porțiunea finală. Acolo, clădirile noi, lipsite de magazine, vor fi separate prin verdeață iar unele, retrase, vor încadra întrînduri plantate.

începutul Căii Victoriei, avînd forma de stradă-coridor, întreruptă din loc în loc de clădiri monumentale, diversitatea de stil și rupturile de ritm sînt greu de atenuat la integrarea blocurilor proiectate în ambianța arhitecturală existentă. Mai departe, însă, unde încetează comerțul, în zona rezidențială, vaste terenuri virane și casele degradate sortite dărîmării permit realizarea unei viziuni ordonate, geometrice. Într-un limbaj spațial clar. Apoiîndu-se criteri

moderne la trasarea viitoarelor construcții, pe al doilea tronson se va crea o serie de ansambluri cît mai unitare posibil prin concepția funcțională și ca efecte plastice.

Calea Victoriei începe și se isprăvește în cîte o mare piață. Cea terminală e încă neconturată. Ca latură definitivă a Pieței Victoriei există doar edificiul Preșidenției Consiliului de Miniștri; despre rest nu s-a precizat încă nimic. Dimpotrivă, punctul de plecare, Piața Splaiului, este aproape întregită arhitectonic în urma lucrărilor executate acum un an. Ea are formă semi-circulară. Pe fundalul ei sudic, rectiliniu, corespunzător diametrului, apare noul complex de clădiri înconjurînd turnul central, înalt de peste 60 metri. Acesta, profilat pe cer, element vizual de mare dinamism, constituie capul de perspectivă descendentă dinspre Calea Victoriei. Șiruri de porțice, unind la parter corpurile între ele, accentuează impresia de măreție produsă de gruparea simetrică. Dărîmarea fostei Administrații Financiare, din imediata apropiere, e hotărîtă pe curînd. În locul ei se vor amenaja peluze cu brazde de flori și tufe iar în mijlocul pieței, ca dotare decorativă și pitorească, s-a prevăzut o monumentală fontînă cu bazin rotund și jocuri de apă arteziane.

încadrarea arhitecturală a laturei curbe a marelui spațiu public a fost începută acum cîteva decenii : atunci s-au construit, pentru fostele societăți „Clădirea Romînească” și „Adriatică”, două imobile după proiectele întocmite de acad. prof. arh. P. Antonescu. În prelungire, la colț cu Calea Victoriei, s-a ridicat recent un mare bloc de locuit (autor arh. D. Ignătescu). Cu fațada lui îngustă, teșită spre piață, el asigură continuitatea volumetrică cu vechile clădiri. Firește, bogăția lor ornamentală, demodată, e inaplicabilă la o construcție în stilul sobru de azi; totuși, considerîndu-se efectul de ansamblu, se poate obiecta contra diferenței prea izbitoare. O adevărată armonizare stilistică — mai necesară într-o piață decît de-a lungul stră-

zilor — Jmid aci imposibila, s-ar fi putut obține, cel puțin, o aliniere plastică cu vecinătatea, lăcându-se uz moderat de o decorație simplă, aptă de a atenua austeritatea noului bloc.

Evazarca din trecut a începutului Căii Victoriei se cerea eliminată din diverse motive. Mai întâi ea ar face să se piardă curbura pieței, și așa prea întreruptă; apoi ar împiedica pătrunderea ordonată a circulației spre Splai. Dar defectul principal al formei de pilnie piezișă, larg deschisă către Dîmbovița, consta înaintea în absența axului de perspectivă destinat să îndrepte privirile frontal spre blocul-turn și cele înconjurătoare, construite pe fundațiile pregătite pentru fostul Senat și rămase nutilizate timp de jumătate secol. Prin alinierea actuală, obligată de acele condiții locale, cu lățimea limitată la 23 metri, Calea Victoriei prezintă caracterul ei specific de stradă-coridor chiar de la locul de pornire, în pantă ascendentă sensibilă.

Dărîmîndu-se casa unde se găsește magazinul „Gostat” și cele alipite și completîndu-se ambele fronturi ale arterei în dreptul străzilor Rîureanu și Filiti, lumea își va da seama de finalitatea rezolvării. Valoarea ei va putea fi atunci judecată în contextul urbanistic al zonei.

Un bloc similar celui din Calea Victoriei nr. 1—5, e preconizat pentru mai tîrziu, dincolo de Dîmbovița, unde se află acum Teatrul de Operetă, spre a încheia frontul semicircular al pieței. În spatele viitorului bloc urmează a se trasa o largă aleie plantată, ducînd spre colina Arsenalului, /Acolo, pe înălțime, se va construi, pe baza studiilor în curs, complexul de clădiri al noului Institut Politehnic, vizibil direct din spre Piața Unirii și Tribunal, valorificîndu-se astfel ca nicăieri una din puținele diferențe de nivel existente în București.

*

În planul de sistematizare a Căii Victoriei, pe porțiunea între str. Lipsani și bul. 6 Martie, proiectanții au introdus pe ambele laturi șiruri continue de portice la

parterul tuturor noilor clădiri. Foloasele unor astfel de galerii acoperite, în condițiile climatice ale orașului, sînt neîndoelnice: ele feresc pe pietoni de ploaie și vînt iar vara, umbrite, îi apără de arșiță. În cazul de fală, adăugate trotuarelor înguste, ele degajează circulația, înlesnind privitul vitrinelor. Cît despre aspectul plastic, nu există în arhitectura civilă clemente mai apte de efecte decorative și de măreție decît colonadele de susținere a construcțiilor.

La intersecția majoră cu bulevardele Republicii și 6 Martie, Calea Victoriei se lărgește mult; dar acest adevărat centru al Capitalei nu ia amploarea unei piețe. Colțul unde se găsește actualmente magazinul Compescaria se va dărîma și odată cu el și casa de alături, adăpostind Romarta Copiilor. Prin reconstrucția pe o aliniere retrasă va ieși la lumină Biserica Doamnei, vechi monument arhitectonic, azi aproape ascuns privirii trecătorilor.

Pe frontul opus Casei Centrale a Armatei a apărut anul trecut un bloc de mari dimensiuni. Locațiunea lui cerea o arhitectură impunătoare, ce a fost obținută în primul rînd printr-un portic înalt pe două nivele în fațada principală, continuat cu alte două laterale, mai scunde. Sînt cunoscute dificultățile înființării în general de proiectanți la tratarea monumentală a unor bloouri de locuit utilizîndu-se elementele exterioare mărunte ale apartamentelor obișnuite. Expunerea scheletului de beton armat, cu celula vizibilă a camerelor ca unitate de ordonanțare a fațadei, nu s-ar fi potrivit aci cu scara arhitecturală a edificiului din față. S-a recurs deci spre Calea Victoriei la alveole avînd înălțimea a două etaje. Ele constituie motive ritmice puternice: din plană, fațada devine tridimensională, capătă relief sculptural prin jocul de lumini și umbre. Negarea structurii reale, principal discutabilă în arhitectura contemporană, conferă clădirii evidente calități estetice. Acestea derivă nu numai din proporțiile juste. Contribuie și motivele neo-clasice, stilizate în spiritul vremii, cum sînt: capitolele discrete ale pilaștrilor de la parter și balustradele balcoanelor. La noutatea de compoziție și

valoarea mijloacelor de expresie se adaugă finisajul spre a da fațadelor o deosebită demnitate. Paramentul de travertin facilitează armonizarea — pe cât permite diferența de stil — cu formele fastuoase ale Casei Centrale a Armatei. Mai simple decât cea de pe Calea Victoriei, fațadele laterale asigură tranziția spre arhitectura comună a blocurilor învecinate.

În interiorul clădirii e în curs de amenajare un magazin general pentru copii. El se distinge prin înălțimea holului central precum și printr-o vizibilitate perimetrală excepțională: vitrinele de sub portice continuă și în pasajul ce traversează imobilul la parter între Bul. Republicii și str. Edgar Quinet. Prin vastitatea lui, echipament și decorația raioanelor, magazinul va deveni fără îndoială un punct de atracție pentru clienții mici și mari. Un lucru cu totul nou și foarte practic la această clădire este curtea închisă situată la etajul II, deasupra magazinului. E o terasă însoțită — un pătrat cu latura de vreo 20 metri — servind ca loc de joacă pentru copiii locatarilor.

Înaintînd pe Calea Victoriei, acolo unde se găsea Teatrul Național, este fixată amplasarea unui mare magazin universal modern, puțin retras din aliniere. Mai departe, Piața Republicii constituie obiectul unui studiu urbanistic special: întregirea ei arhitectonică și amenajarea decorativă și peisajistă îi vor sublinia caracterul reprezentativ. Magistrala transversală a orașului taie Calea Victoriei în dreptul Bisericii Albe; la încrucișare urmează să ia naștere un ansamblu de clădiri pe măsura importanței ambelor artere.

O nouă piațetă s-a format în cursul anului trecut, în punctul unde începe de o parte Calea Griviței și de alta, str. Bis. Amzei. Nu este un nod de circulație propriu zis ci mai degrabă un spațiu de tranziție între regimul comercial de pînă aci al căii Victoriei și începutul părții mai puțin rigide, agrementată de verdeață. Scurul, o compoziție liber tratată, are ca motiv principal

sediul Comisiei de Stat a Planificării, degajat acum un an prin dărîmările efectuate pe latura vestică a străzii și deplasarea alinierii respective mult înapoi. Opus în diagonală cu acest edificiu se află o clădire veche, de interes mai mult istoric decât estetic, unde este instalat acum Muzeul de artă populară.

Dintre noile blocuri de locuit, acela de lângă G.S.P. (executat după planurile arh. Dan Slavici) se remarcă printr-o largă trecere deschisă la parter, lăsînd să se vadă incinta interioară plantată, de mari dimensiuni. La colț cu str. Banului, arh. Radu Cosma a proiectat o clădire avînd la fiecare etaj numeroase balcoane și „loggie”. Acestea, pe lângă funcția practică, îndeplinesc și un rol decorativ; totuși cele dinspre squar, păcătuiesc prin orientarea nordică, defavorabilă. Volumul supraînălțat de pe colț are un mare plin, o suprafață verticală oarbă, fără ferestre spre Calea Victoriei și terase spre nord. O inversare ar fi folosit însoțirii apartamentelor, fără inconveniente plastice.

Vechea clădire a Ministerului de Finanțe, de la începutul Căii Griviței, va fi mai tîrziu înlocuită cu alta mai retrasă, avînd o arhitectură liniștită, neutră, așa ca să fie și mai mult scos în evidență edificiul C.S.P., valoros prin monumentalitatea sa modernă cît și prin îmbrăcarea prețioasă în piatră.

De aci pînă la capătul ei, Calea Victoriei, lărgindu-și pe alocuri profilul transversal, va căpăta aspectul de arteră de penetrație. Între viitoarele clădiri verdeața, utilă din motive de igienă urbană, se impune și ca factor vizual intermediar între formele plastice ale arhitecturii contemporane și stilul clădirilor existente. Plantațiile șoselei Kiseleff, trecînd peste piața Victoriei, urmează să se prelungească spre centru, peisajul natural pătrunzînd pînă în inima orașului. Pe ultimul tronson al Căii Victoriei, o notă monumentală deosebită va caracteriza proiectatul complex al Academiei R.P.R. și grupul de clădiri de acces în piața terminală.

Aliscellanea

UN EROU CIUDAT

n povestirea intitulată „Drumuri” de Nicolae Mărgeanu, apărută în „Luceafărul” din 1 martie 1961, autorul intenționează schițarea portretului unui erou al zilelor noastre. Scrisă la persoana întâia, ceea ce-i conferă oarecare autenticitate, confesiunea eroului — de profesie inginer — este axată pe ideea că un om deprins cu viața tumultuoasă de pe șantier nu se simte în largul său în altă parte. Deducem acestea din monologul cam lung și rarefiat pe alocuri al eroului, care după patru ani de activitate pe teren, se află într-un scurt concediu sau popas în București, unde urinează să i se aducă la cunoștință noua însărcinare și noul loc de muncă.

Păcat numai că această idee, menită să caracterizeze un intelectual de tip nou, rămîne neîmplinită artisticeste. Încă de la începutul schiței, izbește gândurile încețoșate ale eroului, copleșit de singurătate, înstrăinat în mijlocul Capitalei.

Că un om, obișnuit cu o activitate febrilă de șantier, cum este eroul povestirii amintite, poate să se simtă stingher într-un oraș mare cum e Bucureștiul, e posibil, însă gândurile obsesive ale eroului, observațiile sale, trădează mai de grabă, un om plictisit și blazat. Căci plictisul și blazarea unui om fără țintă, a unui om care nu știe ce vrea, sînt de fapt simțămintele reale care-l încearcă. Nu se știe de ce, în mod inevitabil, personajul „eșuează”, ca să folosim termenul din povestire, la sfîrșitul fiecărei zile petrecute în București, într-o berărie. Eroul este iritat de „căldura excesivă a caloriferului”, de „păcăniturile puternice” din țevile acestuia, pare, cu alte cuvinte, obosit. „Sînt obosit, sînt obosit”, mărturisește el la început. Foarte bine, ar putea replica cititorul, să se odihnească ! Dar eroul nostru, cîteva rînduri mai încolo se contrazice: „Cred mai curînd că mă obosește această inactivitate, această odihnă pe care nu mi-am dorit-o”... E greu de înțeles.

După cum aflăm mai departe, eroul e trist fiindcă s-a despărțit de șantier: „S-ar zice că numai pe șantier mă simt bine, vesel, în elementul meu”... „și detest singurătatea”. Sau : „N-am fost niciodată atît de singur ca acum... eu și imaginea mea din oglindă...” Sîntem gata să-l credem, dar vom vedea că „viața de șantier”, „șantierul”, rămîne doar un simplu pretext. Prin ce se concretizează această „viață de șantier”, atît de des invocată de personaj ? Prin foarte puține elemente concrete și multe afirmații vagi, generale, după părerea noastră. Cîteva referiri nesemnificative la nea Costică, șoferul, la inginerul șef Mironescu, la nu știu ce conflict pe care eroul l-a avut cu acest Mironescu, conflict stins într-o sîrnbătă la crîșmă: „Am băut în doi pînă dimineața și ne-am făcut prieteni la cataramă” spune eroul ; alte referiri la

o iubită, Viorica, dispărută brusc de pe șantier și din viața inginerului (el însuși nu știe nici pînă în clipa cînd povestește ce a provocat ruptura aceasta, dar n-a manifestat curiozitatea să afle). („Ei, da, și Viorica, pe care am iubit-o și pe care am pierdut-o nu știu de ce”). Totuși trebuie să recunoaștem că faptul nu l-a lăsat complet rece: „De cine s-o fi îndrăgostit, cine o fi făt-frumosul (!) care mi-a răpit-o?” se întreabă eroul undeva. „Și unde e acum? Ciudată fată!” Ciudat personaj! poate exclama la rîndu-i cititorul. Ba inginerul acesta e încredințat că nu poate trăi în inactivitate, se plictisește vegetînd într-o cameră de hotel, zimbînd unor amintiri vagi, strîmbîndu-se la propriu-i chip în oglindă, înerîndu-și amarul în vin, ba afirmă că e un romantic capabil de elanuri nebănuite, dar nu e în stare să facă în așa fel încît să-și ia rămas bun de la o fată pe care o cunoaște în București și de care se îndrăgostește și pleacă pe un nou șantier fără s-o anunțe, ducînd cu el un nou regret (de altfel eroul se simte bine doar cînd acumulează regrete). „N-am întîlnit-o, și nici n-am s-o mai întîlnesc. N-am cum s-o mai întîlnesc. N-am cum să-i scriu...” — după care urmează și alte asemenea considerații „poetice” despre „prietenia lor ciudată și efemeră”. Oblomov regreta și el că nu poate să ia o hotărîre în legătură cu dragostea sa. Nici măcar asigurarea ciudată din final : „Da, am s-o caut, am s-o găsesc neapărat”... etc., nu convinge pe cititor, care s-a lămurit — credem — ca și noi, că imaginea acestui erou, așa cum apare ea, a rămas foarte departe de bunele intenții ale autorului. Confesiunea inginerului e un amestec bizar de regrete nemotivate, de elanuri abstracte și de accese de sinceritate, care trădează nu frămîntările creatoare ale unui om nou, ci blazarea unui intelectual mic-burghez.

Inginerul mărturisește undeva referitor la sine:

„...pe urmă, cu trecerea anilor, a venit scepticism»!, autoironia, elanurile s-au cumințit”. Este mai aproape de adevăr această caracterizare pe care și-o face eroul povestirii „Drumuri”, erou care în mod eronat e romantic ca Werther sau Romeo, pentru că nimic nu probează romantismul său rezumat la niște simple declarații goale.

La aceasta au contribuit desigur și aglomerarea amănuntelor de prisos, ne semnificative, sau frazele gongorice prin care autorul încearcă să-și caracterizeze personajul.

N. B.

INVITAȚIE LA INSPIRAȚIE

*[Imp de mai multe numere consecutive, „Tribuna” a organizat o anchetă sub g^k tillut „In frunie comunistii”, cu scopul de a da un tablou succint al reali-
S JHB zărilor și perspectivelor economice și culturale din mai multe regiuni ale
 !~!~ F>f” a fost vorba decît de o trecere în revistă, inițiativa redacției
 clujene s-a dovedit excelentă prin faptul că a creat cciurul potrivit pentru sublinierea
 unor aspecte esențiale specifice etapei actuale de construire a socialismului în țara
 noastră. Convorbirile publicate -cu secretari ai unor comitete orășenești P.M.R. au dez-
 văluit. cu dale și cifre concludente, ritmul ascendent al dezvoltării industriei naționale
 și, ca o consecință a acestui proces, îmbunătățirea crescîndă a vieții materiale și cul-
 turale a maselor ele muncitori. S-a desprins cu claritate din aceste convorbiri însemnă-
 tatea ce o capătă pentru producția noastră adaptarea și aplicarea celor mai moderne
 cuceriri ale iehnicei și, în slrînsă legătură, cîmpul limitat deschis inițiativelor din masă,
 spiritului de raționalizare și organizare, manifestării unsei cît mai înalte conștiința
 socialiste. Referindu-se la caracterul stimulatîv al numeroaselor înfăptuiri socialiste,
 iov. MUiai Damian, secretar al comitetului orășenesc Oradea, observa: „Toate acestea*

" *Istoria...* holderUor in transformările esențiale care au survenit in modul de viață •al oamenilor, in concepțiile lor morale, politice și estetice. Educația dată de partid oame-nilor muncii a creai concepții de viață sănătoase, Iransjormiulu-i in participanți activi, entuziaști la construirea socialismului".

Tocmai aspectul acesta al transformării oamenilor, al formării omului nou, l-a avut în vedere revista întărind să publice împreună tu fiecă convorbire cile un grupaj de scurte reportaje, menite să ilustreze prin exemple luate direct clin realitate, cele re-latate în interviurile respective. In felul acesta enunțurile teoretice au prins conturul fenomenului viu, palpabil, devenind adevăr concret, verificat în practica vieții. Procedul mergea în înfăptuirea dezideratului exprimat chiar în prima convorbire de către iov. Sabin Doldur, prim-secrclar al comitetului orașenesc P.M.R. Turda, care încheia astfel turul de orizont al realizărilor din oraș : „Despre felul cum s-a reușit să se ajungă aia sud datorî insă, să vorbească mai pe larg scriitorii, căci istoria noastră nu este numai una a cifrelor și a statisticilor, ci una a omului, a frământărilor lui creatoare, a energiilor lui nelimitate, descătușate de partid".

Însemnările lapidare, portretele, crochiurile care însoțesc ancheta „Tribunei" sînt departe de a epuiza — și nici nu și-au propus s-o facă — această istorie a omului chemat la o viață nouă, luminoasă, o dată cu edificarea socialismului. Rostul lor, ca și al între-gii anchete, — pe cil înțelegem după publicarea a cinci răspunsuri — este de a atrage luarea aminte a scriitorilor spre sectoarele cele mai avansate și cele mai propice unei inspirații rodnice, care să ducă la crearea unor opere străbătute de păiosul actualității.

O. G

EVOCĂRI

„Steaua" nr. 1211960, sub titlul „N. D. Cocea — Gînduri și amintiri". Ion Vinca reconstituie un autentic portret al pasionatului pamfletar. Nu e vorba numai de un simplu document — care n-ar fi desigur mai puțin prețios — dar și de modul cum a înțeles autorul să n. transmită imaginea răzvrătiiului Cocea. Faptul biografic și anecdotic e întotdeauna revelator, urmărind să lumineze ideea foarte nuanțat și clar demonstrată, că nemulțumirile și revoltele gazeta-rului de Ia „Facla" izvorau dintr-un caracter cinstit și generos, dintr-un spirit de dreptate intransigent și timpuriu afirmat. Cocea, evocat de Ion Vinea, rămîne o dată mai mult pentru noi temperamentul prin excelență militant, neînfricatul „zdruncină!or de tronuri și de așezări seculare", „franc-tiror al revoluției" pe care a mai avut bucuria s-o vadă în primele zile ale victoriei. Ceea ce face într-adevăr viu și emoționant portretul publicat în „Steaua" e faptul că autorul său deduce sau mai bine zis leagă neîntrerupt, calitățile scriitorului de ale omului. Cocea nu este numai un nesupus, clar și un spirit îndrăzneț, stăpînind adesea o ingenioasă strategie a luptei; campaniile sale antidmastiăe și antiburghize nu sînt purtate de un gazetar de profesie — în sensul îngust a! cuvînlului — ci de o conștiință lucidă și de un suflet îndurerat, care se simte solidar cu poporul I. Vinea observă cu finețe de asemenea că pamfletarul Cocea nu poate fi despărțit de intelectualul, de artistul Cocea, pentru care munca scrisului reprezenta un act de onoare cetățenească.

Prin aceste cîteva pagini, de „Gîndiri și amintiri", portretul lui N. D. Cocea pe care-l publică „Steaua" apare nuanțat și sugestiv, imbinind farmecul autenticității bio-grafice cu observația subtilă, definitorie.

A1. S.

CUVÎNTUL CITITORILOR

mosia redacției este — de cînd presa-i presă — mijlocul cel mai obișnuit de a ține un contact strîns și intim între cititori și publicația pe care aceștia o simpatizează. Este, totodată, și o excelentă „foaie de temperatură” a publicului, o oglindă a preocupărilor sau nedumeririlor sale. Revistele occidentale — de mare tiraj — și acestea nu sînt decît cele care, ca să-și vîndă marfa de o calitate îndoielnică au nevoie s-o „înveselească”, s-o prezinte în strălucite culori tipografice — mă refer deci la revistele ilustrate care au proliferat ca ciupercile de cînd „Match” și-a trecut cu un relativ succes brevetul — revistele de mare tiraj, deci, din Occident, nu derogă — deși cu rezultate dintre cele mai iluzorii pentru solicitant — de la tradiția care vrea să i se atribuie cititorului cîteva modeste rînduri în care acesta să-și poată exala amărăciunea. Mi-a căzut, recent, în mină, o astfel de revistă. Italiană: „La settimana Incom Illustrata” Nr. 49. În puzderia de reclame, printre cronicile mondene și reportajele „senzaționale” — în care crimele cele mai crapuloase dețin primul rang — ochii mi-au căzut (nu știu de ce, de obicei nici poșta „inimilor zdrobite”, nici aceea a „convorbirilor de la inimă la inimă” nu mă ispitesc); pe cîteva scrisori adresate de cititorii revistei directorului acesteia.

Să-mi fi inspirat încredere faptul că erau semnate, că expeditorii lor nu șovăiau — cu riscul de a se pune rău cu stăpînirea, — să-și indice și adresele? Poate că da. Curiozitatea mi-a fost apoi răsplătită. Faptele relatate sînt atît de „enorme”, ele contravin atît de flagrant cu dulcea amețelă în care sînt învăluite — pentru mistificarea cititorilor — evenimentele grave care zguduie lumea „atlantică”, încît mi-au arătat, încă o dată, adevărata față a „democrației” burgeze.

Semnînd cu toate literele numelui său, iată ce scrie, de pildă, Lina Puoti, din Neapole:

„Sînt profund scandalizată de ceea ce s-a întîmplat la procesul Pupettei Maresca, unde un înalt magistrat, fost președinte al Curții de Apel, fost președinte al Curții cu Juri, care trebuia să condamne cîțiva dintre cei mai importanți protagoniști ai acestui proces, și-a dezbrăcat toga de judecător și a îmbrăcat-o pe cea de avocat apărător al aceleiași Pupetta. Ce părere își pot face oamenii despre justiție, dacă un om *u* legii poate trece cu atîta nepăsare de pe banca judecătorilor pe cea a apărătorilor?”

„Am cumpărat — scrie G. V. (Senigallia) — din economiile mele un mic apartament pentru familia mea. Cînd să înregistrez actul de vînzare-cumpărare, notarul mi-a sugerat să trec o sumă mai mică decît cea de 5 milioane lire efectiv plătită. Cum sînt eu foarte scrupulos, am refuzat. Am fost apoi chemat să plătesc laxele către stat. Acolo mi s-a spus că trebuie să plătesc o taxă de înregistrare pentru suma de 7 milioane lire. Vă dați seama ce diferență rezultă de aci. Zadarnic am căutat să conving autoritatea că suma declarată era și cea efectiv plătită. Zadarnic am produs, drept dovadă, chitanțele vînzătorului. Cu un surîs ironic, mi s-a spus: „Las' că știm noi ce știm. Toată lumea declară o sumă mai mică. A devenit o regulă...” Sînt furios — ^ nu numai din pricina banilor pe care va trebui să-i plătesc pe nedrept, dar și din pricina acestui sistem grosolan de spoliere”.

Iată ce scrie Sergio Zini-Vicenza: „Un cunoscut de-al meu, om cu vază, era candidat pentru alegerile comunale din orașul nostru. Gu cîteva săptămîni înainte de votare, m-a asaltat (pot folosi acest verb cu conștiința împăcată) în fel și fel de chipuri. A-i-a telefonat, m-a invitat de două ori seara la masă, s-a oferit să-mi rezolve, în chip amical, unele chestiuni de afaceri... Totuși nu puteam crede — cu toate că îmi trecea uneori prin gînd — că proceda astfel numai ca să cîștige votul meu și al familiei mele, destul

de numeroase. Astăzi trebuie să mă plec în fața evidenței. A câștigat în alegeri, poate va li chiar ajutor de primar. Intâlnindu-mă cu el zilele trecute, mi-am permis să-i amintesc de unele făgăduieli. M-a expediat cât se poate de plictisit, spunîndu-mi că nu are timp de asemenea fleacuri. Nu credeam, pînă acum, că politica poate corupe în felul acesta oamenii și tare mă tem că democrația duce mai degrabă la înrăutățirea decît la îmbunătățirea lor". (Ne dăm seama despre ce fel de „democrație” e vorba n.r.).

Semnificative sînt și răspunsurile directorului. Acesta, în dubla lui calitate: de „confesor” pe de o parte, de stipendiat al presei burgheze pe de alta, trebuie, firește, să știe da Cezarului ceea ce este al Cezarului... Cazurile fiind prea flagrante pentru a fi escamotate sub un potop de vorbărie goală, acesta adoptă, pentru a-i cîștiga pe reclamanți, tonul „sincerității”.

Linei Puoti, de pildă, îi scrie : „de altminteri, întîmplări ou mai puțin scandaloase, și care s-au desfășurat îndărătul ușilor închise ale birocrației, se petrec zilnic: înalți funcționari ministeriali care își părăsesc posturile de mare răspundere ca să treacă sub dependența marilor întreprinderi, în fața cărora, cu o zi înainte, apăraseră interesele Statului; funcționari ai fîscului oare devin, brusc, consilierii tributari ai contribuabililor bogați și folosesc experiența cîștigată de pe vremea cînd erau în partea de peste drum, pentru a-i ajuta să săvîrșescă cele mai grave evaziuni fiscale”.

Lui Q. V.-Senigallia îi concede că Italia, fiind o țară venerabilă în vîrstă, este „totodată și o țară de șmecheri.” „Șmecherii” — în accepția directorului revistei — „sînt cei care declară fîscului mai puțin, știind că fîscul nu-i va crede niciodată; șmecheri sînt deopotrivă și funcționarii fîscului care, știind că contribuabilii declară mai puțin, le ridică de fiecare dată venitul impozabil.”

Cît privește păcălitul în alegeri, acestuia i-a răspuns că „nu sistemul este cel care-i corupe pe oameni”, ci că oamenii, „folosind anumite procedee, îndreptătesc adesea acea definiție a politicii: arta de a te servi de alții, prefăoîndu-te că-i servești pe ei” (să recunoaștem însă că, în această din urmă frază greșește mai puțin F).

Dînd, deci, Cezarului ceea ce e al Cezarului, directorul îl va împăca și pe... Dumnezeu, asigurînd-o pe Lina Puoti că magistratul incorect își va primi pedeapsa în urma... interpelării pe care un deputat democrat-creștin o va face în Parlament; pe G. V.-Senigallia sfătuindu-l să se arate față de organele fîscului tot atît de „șmecher” ca și concetățenii săi, iar pe Sergio Zini fluturîndu-i pe dinaintea ochilor că dacă nu exista, democrația, el n-ar fi avut „posibilitatea de a-și vărsa năduful, noi (revista, n.n.) de a da publicității, iar noul consilier comunal de a lua act de reclamație, fără a o considera un atac personal sau o activitate antinațională și de a reflecta ca la viitoarele alegeri să renunțe la un anumit număr de voturi preferențiale”.

„Sfîntă”, „binefăcătoare” democrație burgheză !

L. D.

HOMUNCULUS VĂZUT DE FAUȘT ȘI GRAVIDITATEA ÎN EPRUBETĂ

Bricolul profesorului Giuseppe Alontalenti, profesor la catedra de genetică de la Universitatea din Roma, oferă date noi asupra experimentului din Bologna și asupra reacțiunilor medievale pe care le-a stîrnit între teologii catolici. În articolu său, Montalenti, un specialist în problema fecundației artificiale, atrage atenția asupra celor două extreme care s-au ivit în dezbaterile în jurul experiențelor profesorului Petrucci. Ideea unei „descoperiri epocale”, a unei revoluții

În biologie nu se susține. Fecundarea oului în afara organismului matern are loc în mod normal la multe animale acvatice, de exemplu la pești și la rime, lăsând la parte aite multe nevertebrate.

La mamifere, ca de altfel și la reptile, la insecte și la multe animale terestre, fecundația, totuși internă, are loc în mod normal în cavitatea corpului matern.

Fecundarea artificială a unui ovul uman în afara organismului matern nu-i un fapt nou. Primele experimente reușite ale fecundației oului de mamifer datează din 1880 (Schenk) și au fost publicate în periodicele științifice. În 1893 se obține nu numai fecundarea dar chiar un început de dezvoltare pînă la stadiul în care oul este divizat în opt celule. Aceste experimente sînt repetate de alți savanți, de exemplu Pincus (1934—1935) și astăzi există filme optime care demonstrează diversele faze ale fecundației, fuziunile nucleelor ovulului și spermatozoidului, prima diviziune a ovulului fecundat pînă la stadiul pe care biologii îl numesc morula.

În ceea ce privește ovulul uman, dificultatea cea mare constă în a ne procura celula-ou, adresîndu-ne la acei pacienți la care este necesară o intervenție chirurgicală la ovare. În 1914 HemiJton și în 1948 doi alți savanți au reușit fecundarea oului în eprubetă și dezvoltarea lui pînă la stadiul de patru celule. Un alt savant, în 1955, a obținut o durată și mai mare pînă la stadiul de morula. Nimic nou, nimic senzațional în ceea ce privește fecundarea oului uman „în vitro”. Ceea ce constituie însă o remarcabilă realizare tehnică este faptul că oul fecundat a putut fi observat datorită noii tehnici folosite timp de patru săptămîni; experiența este remarcabilă nu atît prin rezultatele imediat obținute pînă acum (fenomenele în stadiul de morula fiind în mare parte cunoscute), cît mai ales prin posibilitățile de investigație pe care le-ar deschide acest model experimental pentru studiul procesului embriologic, sau în limbaj fiziologic prin felul cum experiențele ar face organismul uman să „vorbească”. Într-adevăr ar fi un fapt remarcabil să se îi reușit realizarea artificială a acelor condiții de spațiu și de nutriție de care are nevoie embrionul uman pînă la 4 săptămîni. Montalenti se îndoaie de faptul că Petrucci ar fi realizat aceste condiții, precum și dezvoltarea embrionului. Microfotografiile publicate sînt puțin demonstrative și cu atît mai puțin interpretabile în ceea ce privește stadiul exact al dezvoltării embrionului uman în experimentele de la Bologna. Autorul propune un studiu științific al tehnicii utilizate, al microfotografiilor și al rezultatelor experienței în așa fel încît oameni de știință competenți să poată să-și dea seama exact ce s-a realizat, în afara artificiilor jurnalistice care au umflat datele experimentului.

Profesorul Montalenti arată că ovulul mamiferelor începe să se dezvolte imediat după fecundare în interiorul pereților uterului. Formarea placentei — prin care embrionul extrage alimentele și oxigenul necesar pentru respirație din sângele matern — și procesul invers prin care sînt vărsate produsele de excreție ne permit să tragem concluzia că în stadiul de 4 săptămîni embrionul nu este numai încuibat în mucoasa uterină dar stabilește și conexiuni placentale foarte dezvoltate care prezintă deja schița organelor, principale. Lucrul acesta nu apare clar în experiența profesorului Petrucci.

Subliniind limitele experiențelor de la Bologna, Montalenti nu exclude posibilitatea ca într-un viitor apropiat să se mențină și să se dezvolte o morula în viață timp de cîteva săptămîni, ceea ce înseamnă a crea condiții de temperatură, nutriție și respirație în mediul de dezvoltare a acesteia care să permită activitatea celulară în ciuda tendinței egalizatoare a mediului anorganic asupra celei vii. Dacă Petrucci a reușit să mențină în viață oul obținut prin fecundarea artificială în vitro în cele 29 de zile el nu a depășit însă stadiul de morula, în orice caz un stadiu care nu corespunde dezvoltării embrionare normale în timp corespunzătoare, în condițiile naturale. Aceasta se datorește condițiilor de mediu încă mult deosebite de cele naturale.

Articolul lui Giuseppe Montalenti din care un rezumat a fost publicat și în revista italiană progresistă „Vie nuove” (textul integral a fost publicat în revista „Scienza nuova”) vădește un anumit scepticism și o anumită expectativă. Totuși Montalenti folosește ocazia pentru a face o vie critică reacțiilor oficialității catolice față de experiențele de la Bologna și a sublinia că în ceea ce privește utilitatea, necesitatea și caracterul științific al unor asemenea experiențe nu poate să fie nici un fel de discuție. A pretinde că asemenea experiențe sînt vane, netirești, a încerca prohibirea lor — scrie Montalenti — reprezintă expresia unei mentalități medievale care timp de aștepta secole a inhibat progresul științei începînd cu modul în care biserica a încercat timp îndelungat să împiedice progresul anatomiei.

Ce înseamnă a acționa „împotriva naturii”? se întreabă Montalenti reievînd expresia favorită a presei democrat-creștine de dreapta. Toate progresele tehnice! modifică condițiile naturale, favorizînd înfrîngerea piedicilor și împiedicînd anumite procese determinate. Toată medicina și în primul rînd chirurgia este „împotriva naturii”. A face să circule sîngele pacientului în afara inimii, într-o inimă mecanică artificială este „împotriva naturii”. A menține un individ în stare de anestezie este „împotriva naturii”; căci natura înseamnă în cazul acesta durere atroce. A cultiva in vitro așa cum se face celulele ale corpului animal și omenesc menținîndu-le în viață pe durate îndelungate și folosindu-le apoi în diferite tratamente e de asemenea „împotriva naturii”. O asemenea expresie ar îi trebui ostracizată de toți acei care au încredere în știință. Omul are dreptul de a experimenta orice mijloace care fortifică dominația sa asupra naturii sau satisface dorința sa de cunoaștere. Trebuie de asemenea înfruntate cu curaj toate problemele etice, juridice, sociale pe care le suscită noile realizări ale științei și ale tehnicii. A lupta împotriva acestor consecințe sub cuvîntul că sînt imorale înseamnă tot a lupta „împotriva științei”.

Giuseppe Montalenti nu dă însă toate motivele care explică opoziția bisericii față de experimente asemănătoare celor înfăptuite la Bologna. Posibilitatea dezvoltării unui embrion uman obținut prin fecundarea artificială in vitro, crearea condițiilor materiale care determină dezvoltarea sa dirijată ar confirma încă odată justetea punctului de vedere materialist-dialectic, ar confirma determinismul genetic materialist, care consideră viața ca o formă deosebită de mișcare a materiei. Experiențele ar confirma încă odată justetea punctului de vedere materialist-dialectic care admite cognoscibilitatea substratului material al proceselor vieții. „Osservatore romano” se teme însă de cunoașterea legității reale a acestor procese, căci ele contribuie în mare măsură la eliberarea oamenilor de cătușele prejudecăților religioase, de credința oarbă în creația divină. Visul lui Faust, crearea unei ființe umane într-o cprubetă — „Homunculus” — a deveivt astfel dintr-odaia o altă „vrăjitorie” care obsedează imaginația obscurantismului teologic.

H. B.

INTERVIURILE LUI FAULKNER

ftxtui publicat în numărul din ianuarie al revistei „Tempo Presente” sub titlul „Faulkner raceontato da lui stesso” („Faulkner povestit de el însuși”) prezintă efectiv un interes considerabil: sînt reunite aci într-un text unitar, interviuri și declarații formulate de Faulkner în diferite împrejurări, de la ideile emise în discursul ținut cu prilejul primirii Premiului Nobel f 19-19) la interviu! acordat unui redactor a! revistei „Paris Review” în 1956, de la declarațiile publicate în „La table Ronde” din ianuarie 1957 și pînă la textele cuprinzînd convorbirile lui Faulkner cu studenții japonezi ai Universității din Nagano. Profesiile de credința asupra destinului

uman, judecățile asupra marilor scriitori americani contemporani, preferințele literare, tezele asupra originilor reale ale discriminărilor rasiale în America de azi, mărturiile asupra propriei opere — sînt reunite într-un text extrem de revelator penlni fizionomia uneia din personalitățile cele mai puternice ale literaturii mondiale contemporane.

Respingînd existența unei idei directive programatice care ar sta la baza întregii sale opere, Faulkner sublinia totuși că dacă s-ar urmări cu ori ce preț descoperirea unei asemenea idei centrale — aceasta nu ar putea li decît o „certă încredere în flinta umană”, în capacitatea ei de a obține binele, de a învinge împrejurările și propriul destin. Răspunsul acesta apărea paradoxal peniru cei care subliniau ca dominante în personagiile falkneriene — însușirile resemnării, fatalismului, supunerii absolute în fața propriului destin. Faulkner s-a împotrivit cu tărie acestei viziuni asupra operei sale, — citind ca exemple de personagii opuse unei asemenea interpretări figura Lenei Grove din „Lumina de August”, familia Burden din „In timp ce muream”, etc.,

Fără a respinge ideea de a fi elaborat o literatură dominată de „obsesia violenței” — Faulkner subliniază că personagiile sale ating adeseori „culmeaamna și a abjecției” (formula aparține interogatorului), dar aceasta se întîmplă pentru că i se pare a ii unicul mod de a „pune în lumină răul” care devorează lumea Sudului, de a-l desemna cu vigoare și provoca astfel un sentiment de rușine : „*Pe de altă parte, alături de fenomenele reale, de joshnicie și degenerare, am încercat să arat și momentele de onestitate, de integritate și de orgoliu care an făcut totuși din acest pămînt un pămînt glorios*”. Profesiile de credință umaniste ale lui Faulkner aruncă o lumină inedită asupra operei acestui scriitor.

Una din ideile la care Faulkner pare să țină mult — este teza cu aparențe paradoxale că grandoarea unui scriitor ar trebui judecată după intensitatea falimentului său în realizarea operei, după ardoarea cu care luptă pentru a realiza ceea ce îi este inaccesibil în înfăptuirea propriilor aspirații. Scriitorul american afirmă că scrierea fiecărei cărți noi i se pare a fi rezultatul „eșecului” celei anterioare — travaliul de puia atunci apărîndu-i mereu necorespunzător cu ceea ce spera. Răspunsul său da întrebarea privind ierarhia pe care ar stabili-o între scriitorii americani contemporani — răspuns care a provocat mult zgomot întrucît ordinea indicată de Faulkner era : Thomas Wolfe, Faulkner, Hemingway — s-ar cere înțeles exclusiv în lumina criteriului formulat mai sus, cel al „importanței și splendoarei falimentului lor” (și nu ca o judecată asupra valorii intrinseci a operei !). Thomas Wolfe i se parc cel care a încercat cu maximum de ardoare să ducă la bun sfîrșit o tentativă ce părea și era imposibilă: pe el însuși se situa pe locul al doilea, întrucît el ar fi încercat cu mai mult curaj, după Wolfe, sa facă un lucru care ora superior propriilor puteri ; Hemingway ar fi ocupat locul următor, întrucît Hemingway și-ar fi găsit repede formula operei proprii și ar fi rămas în limitele date fără a încerca să le depășească („Ceea ce putea face a iăcut admirabil, este un lucru de prim ordin, dar conform cu metrul meu accasla nu înseamnă succesul... Pentru mine a eșua este mai important”). Oricât de discutabil ar fi „criteriul” lui Faulkner, oricît de paradoxal apare în formularea lui brută, oricîtă subiectivitate ar fi cuprinsă în judecățile sale de ierarhizare — ideea în sine ascunde un sens profund și merită a fi reținută : a încerca perpetuu ceea ce este superior propriilor forțe, a eșua și din această cauză a încerca dm nou — aceasta i se parc Im Faulkner dialectica operei scriitorului autentic.

Printre opiniile literare emise de Faulkner merită a fi reținută consacrarea lui Thomas Mann ca unul dintre cei mai de seamă scriitori contemporani ; interesul fața dc opera lui Balzac ca o tentativă de a creia „de la pagina 1 la pagina 20.000” un unic univers, cu personaje care circulă ca membrii aceleiași familii de-a lungul întregii opere ; aprecierea lui Caldwell exclusiv pentru primul său roman, „Drumul Tutunului”

- restul operei fiind considerat ca un declin progresiv; stigmatizarea lui Steinbeck - ca fiind un simplu *reporter*, un jurnalist și nu un adevărat scriitor ; etc.

Răspunsul care pare să fi provocat uimirea și stupoarea celui care a ordonat materialul în paginile revistei lui Silone — este însă cel privind „chestiunea rasială” : imaginea unui Faulkner aristocratic și nostalgic după gloria Vechiului Sud — subit contrazisă de fermitatea cu care Faulkner explică cultivarea discriminării rasiale în Statele Unite exclusiv prin „cauze economice”, prin interesele economice ale proprietarilor albi. „Aflînd răspunsurile sale și se pare că stai de vorbă cu un marxist” — exclamă (consternat?) redactorul textului din „Tempo Presente”. Faulkner a tarataf cu cel mai profund dispreț ideia potrivit căreia cauzele discriminării rasiale în Sud ar trebui căutate în „prejudecăți”, în „complexul de superioritate al albilor” sau în „rațiuni de instinct și de sînge” : **„Nu, pentru a spune adevărul trebuie căutate în motive economice, înainte de toate economice”**. Faulkner demonstrează în continuare că interesul agriculturilor proprietari de terenuri din Sud dictează cerința de a găsi mîna de lucru ieftină printre negri, dictează „programul” de a-i menține pe aceștia într-o stare de inferioritate materială și culturală — orice „concesie” fiind considerată o amenințare directă la adresa marilor profituri obținute pînă acum „Urăsc jonsnicia motivelor invocate de albi” — spune Faulkner, denunțînd ipocrizia absolută a celor care invocă Biblia, pretinsa inegalitate biologică între albi și negri pentru a ascunde-reaele motive implicate în abjecta politică de discriminare rasială.

Confesiunile și judecățile lui Faulkner constituie un document extrem de interesant asupra modului de gîndire al unuia din marii scriitori ai Americii de azi.

T. N.

UN STUDIU REMARCABIL ASUPRA PERSONALITĂȚII LUI CESARE PAVESE

ntîmplarea a făcut să citim într-o succesiune aproape imediată evocarea dramaticii vieți a lui Cesare Pavese în biografia lui Davide Lajolo („Il „Vizio assurdo”, Storia di Cesare Pavese, Milano (1960) și studiul dens al lui Otto Hahn publicat recent în „Temps Modernes” : „Cesare Pavese ou la creation lucide”. Imaginea infinit mai elocventă asupra personalității și operei lui Pavese pe care ne-o oferă această originală și inedită „Storia di Cesare Pavese” a lui Davide Lajolo se datorește poate nu numai mult mai pronunțatei familiarități a biografului italian cu personalitatea lui Pavese — ci superiorității metodei utilizate pentru investigarea coordonatelor reale ale fizionomiei lui Pavese. În timp ce Otto Hahn rămîne totuși în tentativa sa de fixare a liniilor personalității scriitorului italian în limitele înguste, strict individuale, ale unui sondaj efectuat pe baza unei „psihanalize existențiale” (v. interpretarea sa a „miturilor” pavesiene) — Davide Lajolo utilizînd un material documentar de o mare bogăție, procedează la o perpetuă „proecție istorică” a dialecticii interioare ce caracterizează traectoria vieții și operei lui Pavese. Tensiunea permanentă existentă în Pavese între solitudine și aspirația de „comunicare” cu oamenii, între puternica sa subiectivitate și exigențele de fier ale lumii obiective, între „campagna” și „citta”, între copilăria sa aureolată fantastic și lumea dură și tristă a experiențelor maturității — apare în studiul biografic al lui Lajolo conjugată neîntrerupt cu marile evenimente social-istorice ale epocii pe care a străbătut-o Pavese. Lajolo va sublinia la Pavese deopotrivă limitele intratabile ale „solipsismului” său acut și „neliniștita dar cu-

rajoasa sa căutare pentru a se lega de lumea oamenilor" - acordînd o importanță considerabilă influenței pe care au exercitat-o asupra lui Pavese activitatea cercului to-rinez, Rezistența, lupta de partizani, epoca Eliberării, acțiunea Partidului Comunist. Nu este mai puțin adevărat că întreaga lucrare a lui Davide Lajolo se concentrează în primul rînd asupra singularității destinului lui Pavese, asupra tentativei de a oferi „cheia” înțelegerii adevărate a unei personalități sfîșiate de tendințe antinomice atît de puternice (tendința către „abulie” și „dezolantă renunțare” pe de o parte, aspirația către contactul stenic, fecund, cu viața largă populară pe de altă parte),

Sartre din „Questions de methode”, Sartre care cerea criticii științifice contemporane să depășească în explicarea fizionomiei unui scriitor „universalitatea abstractă” a unei explicații general-sociologice și să „integreze” în analiza ei totalitatea factorilor care determină individualitatea ireductibilă a unui fenomen spiritual — ar putea găsi, în studiul lui Lajolo asupra lui Pavese, un exemplu al modului în care critica marxistă contemporană tinde să îmbine armonios explicația „sociologică” și analiza factorilor „pur individuali” în descifrarea particularităților vieții și operei unui scriitor. În „li vizio assurdo”, pagini dintre cele mai pătrunzătoare sînt consacrate „obsesiei” cu reveniri crescînde care a devorat viața lui Pavese — „sinuciderea”, traumatismului psihic pe care l-a provocat în conștiința lui Pavese eșecul legăturilor sale de dragoste, tragediei pe care a declanșat-o în Pavese sentimentul incapacității de a-și cîștiga o soție și de a dobîndi o comunicare stabilă cu oamenii și cu lumea reală. Lajolo va explica destinul lui Pavese prin imposibilitatea scriitorului de a soluționa antinomiile teribile care i-au sfîșiat conștiința, de a părăsi cercul de fier al „solitudinii” sale, ceea ce l-a dus la sfîrșitul tragic (se știe că Pavese s-a sinucis).

Cartea lui Lajolo oferă oare un exemplu cu o valoare metodologică mai generală pentru preocupările criticii și istoriografiei literare din Italia contemporană? Credem că da. Critica de tip crocian a urmărit compromiterea „biografismului” în interpretarea literară, declarînd „personalitatea practică” a scriitorului ca fiind fără interes pentru înțelegerea „personalității (lui) poetice”. Cartea lui Lajolo furnizează — desigur fără a fi urmărit acest lucru în mod ostentativ — o replică cu totul convingătoare acestei „teoreme estetice” a partizanilor „autonomiei artei”: Lajolo a demonstrat ca nu poate exista o intuiție pe deplin adecvată a sensului operei lui Pavese decît pe fondul cunoașterii vieții singulare a scriitorului, comprehensiunea genezei operei fiind indisolubil legată de proiecția ei pe fondul cadrului social-psihiologic în interiorul căruia s-a născut. Pentru a cita un singur exemplu: cunoscuta pasiune a lui Pavese pentru literatura americană modernă, exprimată în numeroasele traduceri publicate — apare convingător „proiectată” de Lajolo pe fondul unei reacții polemice a scriitorului la adresa „retoricii naționaliste” și „autarhiei” propagate de fascism, pe fondul „bătăliei interioare” purtată de Pavese împotriva spiritului dictaturii fasciste. Biografia lui Pavese se dovedește așa-dar un instrument de prim ordin pentru înțelegerea exactă, obiectivă, a sensului operei pavesiene.

N. T.

TUDOR ȘOIMARU : „GRIGORE MANOLESCU" *)

^ ntr-unul din „Portretele" sale, marele nostru actor C. I. Notiara spunea: „Dacă este adevărat că artistul dramatic nu lasă despre arta sa decît o searbădă amintire, care cu vremea și aceea se subțiază din ce în ce pînă se întumecă cu desăvîrșire, apoi nu este mai puțin adevărat că ia cu sine marea taină a interpretării sale personale".

Cu cît mai mult adevăr cuprinde această aserțiune cu atît mai grea trebuie să recunoaștem că a jost sarcina lui Tudor Șoimaru de a reconstitui într-o biografie romanțată existența scurtă dar strălucitoare a lui Grigore Manolescu. Căci firave și puține se dovedesc a fi, la o cercetare mai atentă, mărturiile unor contemporani capabili să înțeleagă profund și să explice viața, gîndurile, arla marilor noștri adori înaintași. Tnir-o vreme în care slujitorii teatrului luptau amarnic cu greutateți ce se năpusteau asupra lor din toate părțile, munca lor artistică se desfășura în condiții neomeneoase. Timpul și dispoziția sufletească nu le îngăduia totdeauna să-și aștearnă în amăunnt pe hirtie gîndurile, simțămintele și mai ales modul în care înțelegeau arta dramatică și în care-și realizau rolurile. Dacă asemenea piedici există îndeobște pentru un biograf, ele se accentuează în cazul lui Grigore Manolescu, a cărui viață scurtă, trăită cu intensitate, cu neliniște, într-o continuă febră creatoare, a lăsa!

*) Ed. Tineretului, 1900

multe urme în amintirea contemporanilor, dar prea puține pentru urmașii dornici să pătrundă înțelesul vieții și artei sale.

Așa siînd lucrurile, ne apare cu atît mai merituosă fresca plină de mișcare și culoare pe care o realizează Tudor Șoimaru cu recenta sa monografie, înfățișîndu-ne un amplu tablou al societății romînești din a doua jumătate a secolului trecut. Putem sublinia două aspecte, pe cit de pozitive, pe atît de interesante ale lucrării de față.

Din pricina faptului că Manolescu s-a stins în plină tinerețe, în mintea contemporanilor și a urmașilor figura lui s-a indentificat cu imaginea actorului ideal, înzestrat cu toate darurile, capabil să-și spună replica ușor, ca de la sine, fără cel mai mic efort. Lui Tudor Șoimaru îi revine meritul de a ne fi înfățișat un Manolescu în veșnică luptă pentru a atinge desăvîrșirea artei sale. Pentru că între elevul timid care se prezintă la conservator, slîrîndu-i profesorului Ștefan Vellescu exclamația deznădăjduită: „Ce o să fac eu cu rahiticul acesta?" și „maestrul frumos, chipeș, tăiat dintr-o bucată" de mai îrziu stă cheazășie a izbinzii, adolescența și tinerețea actorului petrecute în neostoită luptă cu sine și cu cei din jur. Cu sine — pentru a-și stăpîni trupul neîndemînatec, mișcărilor, pentru a-și lucra vocea, pînă la a realiza nuanțele cele mai adinei ale simțămintelor eroilor întruchipați; cu cei din jur, pentru obținerea unui repertoriu major, prin traduceri pe care însuși le făcea într-o limbă curată, nestîlcită de neologisme și

construcții greoaie, prin munca de director de scenă, și prin stăruințele de a obține pentru actori condiții omenești de muncă și viață, de a le impune o înaltă ținută etică.

Această continuă luptă a actorilor noștri înaintași cu societatea capitalistă neînțelegătoare și disprețuitoare a valorilor teatrului românesc este prezentă în cartea lui Tudor Șoimaru.

Vorbind de actorii noștri înaintași, ne-am gândit la cel de-al doilea merit al volumului recenzat și care stă în, faptul că scriitorul reînvie nu un om, ci o generație și o întreagă perioadă din istoria teatrului nostru. Prin fața ochilor ni se perindă Bucureștii și Iașii anilor 1870—1890, cu străzi întortochiate, cu case mici, pierdute într-o mare de verdeață și grădini, cu traiul de huzur al protipendadei ce strămbă din nas în fața unei reprezentării de teatru românesc, — Bucureștii și Iașii anilor în care au trăit și au scris Alecsandri, Ghica, Emițescu și Caragiale.

Viața lui Grigore Manolescu este pusă în legătură cu un complex d. fapte și împrejurări istorice. Războiul pentru independență, răzcoalele țărănești de la 1888, guvernările nefaste ale partidelor politice reacționare — toate găsesc ecou în viața artistului și se răsfrâng asupra artei sale. Pe de altă parte, demonstrează în cartea sa Tudor Șoimaru, Grigore Manolescu nu a fost o apariție izolată în teatrul nostru din acea vreme. Destinul lui Manolescu s-a împletit strins cu al acelora care au contribuit alături de el la gloria scenei

românești: Aristizza Romanescu, CI. Nottara, Petre Sturza, Liciu și alții.

Subliniind meritele acestei biografii, nu putem trece sub tăcere faptul că autorul ei n-a rezistat totdeauna ispitei de a prezenta o imagine idealizată a marelui actor, de a-l absolvi de unele scăderi, de a forța simpatia cititorului. Astfel, anumite momente mai dificile din viața lui Grigore Manolescu rămân neexplicate. La lectura se simte că autorul știa mai multe în legătură cu unele episoade din existența lui Manolescu (purtarea sa reprobabilă față de Anicuța Popescu după despărțire, conflictul dintre el și C. I. Nottara, urmat de părăsirea Naționalului de către cel dinții), fapte care, chiar dacă sînt amintite, nu sînt interpretate critic.

Informația autorului monografiei este de cele mai multe ori bogată și precisă, deși uneori cam riscantă pentru că nu folosește sursa directă. Poate de aceea îl întâlnim pe Cincinal Pavelescu jreventînd cafeneaua Fiatkovski. împreună cu Macedonski, Diniitriadi și Obedenaru, la vîrsia de... opt ani. Credem că pentru întregirea documentării și pentru a arunca o lumină justă asupra relațiilor, de multe ori încordate, dintre Manolescu și Vasile Alecsandri, n-ar fi fost lipsit de interes să se arate că la înmormîniana bardului de la Mircești, marele actor a ținut un discurs în numele societății dramatice din București.

După această monografie, așteptăm ca și alți oameni de cultură ai patriei noastre să se bucure de aceeași tratare serioasă și atractivă.

SANDA MARINESCU

EUSEBIU CAMILAR : „NOPTI UDEȘTENE" *)

„Nopti udeștene" nu este un volum de nuvele sau de schițe, cum pare la prima vedere, ci, mai de grabă, o suită memorialistică avînd caracter autobiografic, o înmăntincheră de evocări lirice a unor

înlîmplări disparate, trăite sau auzite, mai vechi sau mai noi.

E. Camilar rămîne, de fapt, și cu acest volum, credincios recunoscutei sale arte de povestitor, precum și genului preferat și comun scrierilor sale: narațiunea poetică — împletire contradictorie de observații

*) E. S. P. L. A., 1950

acut realiste și atmosferă legendară, analiză psihologică și meditație, oglindire obiectivă și generalizare în simboluri.

Scriitorul se îndreaptă și acum către acelaș izvor al povestirilor sale: viața — prin secole — a salului său natal, Udeștii Sucevei.

Lumina aducerii aminte se proiectează pe unele fragmente ale trecutului ascuns în învelișuri dese și întunecate de uitare. Niște icoane se desprind din ceață. O lume amorțită într-un ungher al memoriei — întâmplări auzite „în nopțile vechi”, poveștile „de mama” sau de prieteni de demult — se animează, se apropie ca pe un ecran, pentru o clipă, și se topesc din nou în umbra în care dormitează toate experiențele unei vieți. Unele imagini revin pe planul iniți al memoriei, cu greu, învăluite încă de fum. Așa este amintirea unei nunți țărănești, pentru care a trebuit ca scriitorul să se întoarcă „destul de depărtător în timp” căci peste ea „s-au suprapus cicluri de duminici și multe cicluri de frunze veștede” („Bădița Constantin”) Aburit, „ca prin vis”, răsare capul blind, cu ochi triști și „țintă albă” în frunte al juncuței, crescută odată cu copiii casei și luată de stăpînire cînd s-, sîrmit „războiul cel mare” din 1916 („Ținta albă”).

Alteori, scriitorul intră brusc în povestire. Amintirea se desprinde, neîă, din pîcla trecutului, are culoarea, relieful și conturul precis al faptelor și întâmplărilor neestompate de scurgerea vremii. O suită de instantanee din copilăria-i chinuită, prezentate cu o mină sigură, într-un stil uscat și sobru, în expresii reținute și aspre, atestă acuitatea observației psihologice. Viziunea unei mese împodobite cu ștergare albe — la care se va minca 'pli... _ u incintă și-l umple de nerăbdare pe copil chiar died e legată de eumenul morții și inmormintării bolnavului („Mandache al nostru”). Povestirea nudă, neîncărcată de sentimentalism, degajă o tristețe apăsătoare, face să răsune cu atît mai sfișietor accentele tragice.

În toată opera lui E. Camilar, și deci și în volumul de față, este evidentă pre-

zența continuă a scriitorului însoțind dm umbra textului cursul povestirii. De aceea, deși vorbește despre trecui, volumul „Nopți udeștene” poartă pecetea actualității. Amintirile sînt filtrate prin înțelegerea omului de azi. Povestirea simplă, firească, orală, făcută cu' glasul și cuvintele copilului de altădată, se întrepătrunde neconținut cu reflecțiile, explicațiile și comentariile, înduioșate sau amare, ale scriitorului. Ochii uimiți ai copilului au reținut de la o nuntă de demult doar aparenta opulență, vînzoleala gospodinilor framintînd aluaturi, împletind cotau și înfășurînd sarmale. S-ar părea că avem de a face cu o viziune idilică, deformată de nostalgia copilăriei. Mai departe însă, scriitorul intervine cu aprecierea socială, explicînd: „Așa era, iubite amice ! Ca să fie și el odată în fală, măcar la nuntă, săracul îl făcea pe dracu-n patra, își zăiogea poate și ceaunul dc mămăligă, făcînd astfel rost de cele rînduite prin datină”. Veselia are grabnic sfîrșit, căci, după cum își amintește scriitorul, chiar de a doua zi după nuntă, „am intrai iar cu sapele pe umeri ca într-o noapte” („Bădița Constantin”).

E. Camilar nu prea face caracterologie. Personajele schițate sumar sînt niște intermediari, purtători ai sentimentelor, meditațiilor și mesajelor sale. De aceea seamănă ades între ele, fiecare fiind, de fapt, an „aller ego” al scriitorului. În memoria cititorului nu rămîm atît întipărite numele și chipurile individualizate, cît problematica generală, atmosfera. Scriitorul condamnă, prin glasul unui soldat, tortura la care sînt supuși de comandanții armatei burgheze — cei ce nu mai vor să-și dea votul, ciocoilor („La Sulița”); dezvăluie prin intermediul altuia, absurditatea urii șovine, căci oamenii sînt aceiași peste tot iar iubirea străbate „dincolo de necunoașterea graiurilor” („Lupoica”); exprimă, prin gura unui soldat bolnav de nervi, condamnat la moarte pentru dezertare, încrederea în geniul uman, „măsurătorul înfinitului, cuceritorul cosmosului”, precum și ura împotriva dezlănțuitorilor de războaie criminale („Ochi”). „Amintirile iui Pilot

Dragoman" sini, de fapt, niște poeme "m proză, care compun din detalii șlefuite cu migală un tablou vast al războiului.

Folosind mijloace poetice, enumerări, repetiții, antiteze, surprinzând și fixând în metaforă amănunțul plastic sau pe cei sonor, E. Camilar e un creator de atmosferă. Remarcabilă e povestirea „La coasă”, vorbind despre un exod al înfometaților, comiți pe-o secetă cumplită să caute de lucru la moșii. E un poem apăsător al durerii, al foamei, al trudei zadarnice. Monotonia, repetarea solemnă și dezolantă a gesturilor, replicilor, elementelor cadrului, încheagă o viziune de coșmar: un iărăm blestemat, nesfirșit, o miriște arsă, fără hotare, pe care se înșiră, se adună, se amestecă neîncetat urmele tălpilor desculțe, un cer tulbure pe care nori răzlețiți și goi par călăreți fantastici. Pomenirea, obsedantă a coaselor partale pe umeri e simbolică. Logofătul e cuprins de groază numai când vine vorba de această unealtă.

Cu uimire declamată se pleacă scriitorul în fața naturii. Primul paragraf din ciclul „Mama” e un imn închinat frumuseții infinite a „Firii”.

Furat de predilecția sa pentru exprimarea lirică, E. Camilar face însă nu rareori o risipă obositoare de mijloace poetice, de gesturi patetice disproporționate, de descrieri sau

digresiuni prea lungi și care încarcă textul inutil. Acesta e cazul considerațiilor asupra originii „talautiirilor muzicale”, întrezărită în negura preistoriei („Mama”). Aceeași poetizare dincolo de marginile necesare duce uneori la o diluare a tensiunii emoționale, iar alteori are ca revers inevitabil sărăcirea imaginii prin repetarea supărătoare a unor epitete banale ca „ucigător de dulce”, „îspăimântător”, „potopitor”, „uimitor”, „profund” sau „îngrozitor”. Când avântul poetic e puțin stăvilat, citim pagini de mare frumusețe, emoționante prin naturalețe și simplitate.

Pe Ungă interesai său literar, volumul „Nopți iudeșlene” slirnește și unul documentar, prin răspîndirea unor versuri populare, moștenite și îmbogățite din generație în generație de către «sihuitori» încercați ca Moș Dumitrache, „conocar cu gura de aur”, lelea. Maria sau Moș Loader de la Ronda, „bardul desculț”, cunoscător ol badei Miorița.

Geniul poporului este veșnic. „Peste tristețe amintiri din salul de demult”, scriitorul privește cu bucurie cum „geniul creator popular ridică monumente. (...) Mă uit de pe culmea anilor drept spre soare, portalul mare al viitorului” — exclamă E. Canular. „Sînt omul secolului meu I” •

RODICA FLOREA

EUGEN BARBU: ...CÎT ÎN ȘAPTE ZILE"*)

raza publicistică a lui Eugen Barbu face apel, adesea, la tehnica recursivului arghezian, călănescian sau bogz'tan. Cîteva exemple extrase la întimplare din recentul volum ni se țar concludente. Unele amintesc cu vivacitate procedeele sublimării argheziene :

„tn fiecare dimineață la șase, sirena, ascultată treizeci de ani între două amotiri de somn, își cheamă oamenii la numea' (p. il) ; „Pe Crivița au construit alandala niște negustori vreo trei, hoteluri răpciugoase pentru relații de

minute' (ib); „Guvernele burgheze an fost silite să repete în cărămidă ceea ce mîsluise un loc pe la igzo : gara de lemn” (ib.) ; „ceea ce fenomenele carstice au imaginat în stîncă a fost subliniat cu kilowați” (p. 169) etc.

Altele țin de factura subtil-intelectuală a lui G. Călinescu : „m-am întrebat de ce. cu puțină cheltuială, nu se amenajează niște magazii protectoare pentru aceste delicate vapoare argintii care sînt combainele „Semănătoare” pentru că la ploii și viscol, fragilele viori industriale sînt expuse ruginii” (p. uz) ; „In stîngă și-n dreapta răsare o pădure de luminări de granit, orgi imense sau un peplum aruncat peste o joasă

*) Editura pentru literatură. 1961

și strimă deschizătură" (p. 169); „Într-un triunghi de sfoară se zbate un tezaur acvatic de aluminiu, un foc lunar" (p. 159).

Nu arareori notația lui Eugen Barbu găzduiește patosul implacabil și hiperbolic al imaginii bogziene, asociată câteodată sarcasmului și violenței : „Un șantier naval cere... o mare investiție de imaginație" (p. 195) ; „Tortura oțelului e scurtă și dramatică" (p. 198) ; „Pîntecele locomotivelor sînt mitraliate cu ciocane pneumatice de mînă" (p. 26) etc.

E acesta — dacă vreți — tributul mimetic plătit de scriitor maștrilor săi cei mai iubiți. Dar oricîte asemenea apropieri s-ar mai putea stabili, nu ele definesc poziția lui Barbu în cadrul publicisticii noastre literare de azi. Ceea ce scriitorul a dobîndit din frecventarea înaintașilor săi este mai presus de toate cutezanța ele a fi spontan cu artă, de a fixa cu gest de stăpîn și de vrăjitor materia fluidă, în permanență modificare a actualității și, mai presus de toate, cutezanța de a capta izvoarele de frumos ale zilelor noastre într-un susur meșteșugii, lesne comunicabil auzului cititorilor. Și trebuie spus că tocmai în direcția notației și a metaforei, în surprinderea cu mare acuitate a faptului direct, a detaliului semnificativ, grăitor din realitate, obține Barbu cele mai sigure izbînzi ale sale. Iar aceasta contribuie într-o măsură anumită și formula de reportaj la care s-a oprit în 'momentul de față' scriitorul. Renunțînd aproape de tot la genul de considerații, ele reflectii și de simboluri meditative (dintre care unele nu sînt suficient expresive) caracteristice primului său volum de reportaje, Pe-un picior de plai, autorul e acum mai aproape de esența reportajului, pe care-l mlădiează și-l supune cu îndrăzneală naturii sale voluntare, focoase. A fost de-a-uns pentru aceasta sugestia raidului, împrumutată gazetăriei noastre, pentru a ne afla în fața unei specii scriitoricești ce se deplasează cu viteza telegrafului, învestigînd în calea ei o mare suprafață de teren. Cu această metodă, minutele sînt solicitate la refuz, o cantitate apreciabilă de informație semnificativă este înșesată pe spații infînitesimale, ochii reporterului capătă într-adevăr proprietatea din recomandarea populară de a fi „în patru". Racursul atinge subțirimi și volume incredibile. Loc pentru portretul minușos nu este aici. Alți

reporteri îl vor cultiva de predilecție, agremîndu-l copios cu anecdotică. Lui Barbu îi sînt de-ajuns un gest, o mireasmă, o frîntură de vorbă, un detaliu oarecare surprins cu coada ochiului, pentru a evoca — în plină viteză, se-nțelege — un cadru, pentru a sugera — mișcat — o ambianță (căci acest mare grăbit e în fond un sentimental), pentru a schița un profil și a stabili o paralelă : „Pe lingă mine trec oameni cu pachete. Cunoașteți veselul miros al ambalajului de magazin, știți cît de plăcut foșnește hîrtia asta subțire" (p. 146) ; „La „Semănătoarea" postul local de radio anunță : „Tovarăși, pentru dv. cîntă Dorina Drăghici. Fiți atenți !" Este un glas mucalit, care-mi place. Acest „fiți atenți" este atît de omenesc, atît de prietenos și mi se pare că exprimă ceea ce am simțit puțin mai tîrziu, că am intrat într-o mare familie" (p. 150) ; „Gheorghe Cristea, un Decebal cu buza ca ștevia uscată, cu un obraz, colțos și o pleoapă rebelă, mă privește serios. Are Un glas solemn și-mi place cum ține pumnul pe masă, cum ar sparge o ceapa" (p. 151) ; „Sub un acoperiș cît un peron de gară, de provincie stau bicicletele și motocicletele muncitorilor. Un întreg magazin. Alături flori (90 000 de panselile au fost plantate pînă acum în ^ curtea acestei uzine), un teren de Zgură, copaci și gălăgia tinerilor. Dîncolo de Ziduri duduie mașinile. A dispărut aerul trist de altădată al fabricilor sordide, cu curți sinistre pline de gunoaie și de fum. Aici este o grădină ;de sanatoriu, loc de idile, dar să nu mai vorbim" (p. 151).

Singurul rîgaz pe care și-l îngăduie scriitorul de-a lungul acestei goane neobosite care sînt reportajele sale este melajora. Asemenea celor 90 000 de panselile evocate, metafora înflorește pretutîndeni și în toate anotimpurile în scrisul publicistic al lui Eugen Barbu, transformîndu-l dintr-un teren al informației pur și simplu, într-un cuceritor poem. Mai ales cînd imaginea însoțește descrierea diverselor „fluxuri tehnologice", efectul plastic și muzical — este grațios : „Trestile de sticlă sînt încălzite treptat pentru a nu fi expuse spargerii... La sfîrșitul prăjirii. buza nuielor este turtită și la extremitățile lor apar petunii exacte. O lamă retează în dimensiunea cerută tulpina prea lungă și într-un coșuleț cad micile rondele, cu un zgomot ele-

licat" (p. 172). Astfel de metafore se "inscriu printre speciile reușite ale „botanicii industriale" ale scriitorului, pe care un titlu de reportaj pare a o preconiza.

Bineînțeles, răgazul despre care spuneam că și-l acordă Barbu în privința metaforizării este el însuși destul de relativ. Metafora sa, rod al primei spontaneități, nu depășește adesea un anumit decorativism și în orice caz ea nu pătrunde în zonele mai profunde - le-aș spune bogziene - ale spectacolului muncii în care om și materie apar înlănțuiți într-o încordare titanică.

Dar în genere nu gravitatea ori solemnitatea constituie tonul dominant al reportajelor lui Eugen Barbu, care se remarcă dimpotrivă printr-o tinerească și familiară, de toate zilele comunicativitate, prin însușirea de a agrega ne-trudnic, cu voioșie aproape, o impresionantă suită de observații sprintene despre realitatea noastră socialistă, despre dinamismul tonic al construcției pe cele mai felurite planuri și mai ales despre elanul și buna dispoziție care animă masa largă a oamenilor simții, îndreptați cu fața plină de încredere către ziua de mîine.

C. R.

FLORICA CORDESCU:
Ilustrație la nuvela „Ferestre
întunecate" de M> PREDA

— clin țară —

„GAZETA LITERARA” nr. 5- 10 961

— Probleme actuale ale prozei —

Și putea numi câteva dintre principalele tendințe ale prozei contemporane? Care sînt mijloacele artistice cele mai adecvate pentru a exprima actualitatea, marile teme majore ale construcției socialismului?...

Iată două dintre întrebările care au stat la originea interviurilor publicate de „Gazeta literară” la începutul acestui an. Ideea inițierii unei ample convorbiri referitoare la problemele capitale ale dezvoltării literaturii noastre și în special ale prozei, ni se pare binevenită pentru că ea poate aduce o contribuție importantă la clarificarea unor principii, sau poate la înțelegerea unor drumuri noi în creația literară. Desigur că principala problemă în discuție — proză de analiză sau proză de „creație”? — nu se află în deliberare pentru prima oară în istoria literaturii noastre. Dar spre deosebire de studiile lui Ibrăileanu și ale altor scriitori care s-au ocupat de această problemă, seria interviurilor din „Gazeta literară” referă această discuție la problemele imediate ale reflectării actualității. Ni se pare de aceea important să subliniem ca un merit fundamental al seriei de interviuri deschisă de Marin Preda, faptul că la baza convorbirilor „Gazetei literare” despre modalitățile prozei, exista tocmai intenția de a descoperi și pune în discuție mijloace adecvate temelor majore

ale epocii noastre — cum își intitula Titus Popovici răspunsul său. În ordinea apariției, dar mai ales din punct de vedere al greutateii specifice pe care a dat-o discuției s-ar putea observa că reflecțiile lui Marin Preda au adus o contribuție importantă la orientarea pozitivă a acestei alternative dintre proza de analiză și proza de creație. Referindu-se la faptul că mijloacele sale tind îndeosebi către proza de analiză, Marin Preda a subliniat însemnătatea deosebită a evidențierii acelor procese de profunde transformări morale care se petrec în conștiința contemporanilor. Astfel autorul „Moromeților” precizează că : „N-aș putea să mă hasardez să spun că analiza psihologică trebuie să fie preponderentă în metoda realismului socialist, dar analiza cred că poate fi socotită necesară pentru formarea conștiințelor, deoarece o societate în plină transformare trebuie explicată”. Referindu-se la necesitatea prozei contemporane de a oglindi în paginile sale nu numai transformările conștiinței, ci și cadența generală a acțiunii în care evoluează eroii unei cărți, ritmul și atmosfera caracteristică faptelor povestite, Ov. S. Crohmălniceanu a arătat în răspunsul său că „problema nu e a renunța la investigația psihologică, pentru că literatura nu se poate dispensa de ea și mișcarea sufletească a personajelor îl interesează în cel mai înalt grad pe cititor... E vorba prin urmare, de

a găsi mijloace literare pe-cntni a face analiza în așa fel încît sentimentul de autenticitate să nu fie alterat și cititorul să nu aibă impresia că o făptură misterioasă îi prezintă după cum vrea ea lucrurile, ci că acestea se desfășoară înaintea lui, întocmai ra în realitate".

Autenticitatea prozei, această capacitate de a desfășura înaintea cititorului anumite fapte, întocmai ca în realitate, se relevă a fi una dintre ideile fundamentale în discuțiile din „Gazete literară”. Utilizarea mijloacelor celor mai adecvate, așa după cum reiese din răspunsurile Luciei Demetrius, ale lui Tilus Popovici și Al. Ivan Ghilia, la o anumită îmbinare dintre analiză și creație, în conformitate cu obiectul unor lucrări și cu personalitatea fiecărui prozator în parte. Meritoriu este faptul că în dezvoltarea acestei idei, scriitorii amintiți s-au referit în mod direct la nume de opere și de autori, desfășurînd o discuție concretă, plecînd de la faptul literar. Astfel Lucia Demetrius a vorbit despre cîteva dintre romanele lui Zaharia Stancu și Marin Preda, Alceu Ivan Ghilia a cercetat această îmbinare de mijloace ale prozei în paginile romanului „Bărăgan” de V. Em. Galan, subliniînd faptul că romancierul a pornit în rezolvarea problemelor sale de creație de la premisele realității, și nu invers. întotdea-

una, a accentuat Alceu Ivan Ghilia, discuțiile literare sînt rodnice atunci cînd pornesc de la realitate, căci „realitatea determină „modalitatea” și nu invers!”

Teodor Mazilii a luat euvinul în sensul acestor interviuri pentru a se ocupa în mod special de problemele literaturii de idei consacrată marilor pasiuni contemporane care au la bază creația, munca. „Munca transfigurează omul, îl face să privească și viața personală într-un mod cu totul deosebit. Oamenii încep să trăiască după normele moralei comuniste, pasiunile, bucuriile, tristețile, împăcările, despărțirile, relațiile de prietenie și de dragoste decurg în mod organic din aceste convingeri. Clasa muncitoare participă efectiv la conducerea țării. Ea imprimă întregii societăți filozofia ei înaintată, punctele ei de vedere asupra lumii. Despre asemenea puncte de vedere trebuie să scriem, de o asemenea literatură de idei avem nevoie” — declară în încheiere Teodor Mazilii.

Seria de interviuri consacrate problemelor actuale ale prozei contemporane constituie o contribuție electivă la dezbaterea unor aspecte interesante ale literaturii noastre noi. „Gazeta literară” a făcut un bun început pe care e bine să-l continue.

A. B.

„VEAC NOU” nr. 4 10 1961

82șa cum se înfățișează cititorului român, revista editată de jM A.R.L.U.S. vrea și izbuteste de cele mai multe ori să fie o fereastră larg deschisă spre realitățile sovietice. Reproduse din presa sovietică ori comentarii ale unor autori români, note și informații succinte din cele mai variate domenii servesc acestui scop.

Preocuparea revistei de a se situa în plină actualitate este evidentă mai cu seamă în domeniul științei și al politicii externe. Lansarea primei rachete sovietice în direcția

planetei Venus a fost reflectată în revistă prin mai multe comentarii, între care semnalăm pe cel al ing. A. Negrea. Informații din presa cotidiană despre senzaționala experiență Petrucci („copiii în eprubetă”), cititorul român a putut găsi în „Veac nou” nr. 7 (17 febr.) expuse pe larg opiniile savanților sovietici în legătură cu „Ce ar putea aduce studiul embrionului omenesc”. La același capitol se cuvin să mai fie semnalate pentru interesul și ineditul datelor conținute articolele : „Ce ne dau și ce cerem mașinilor electronice” de Acad.

A. A. Dorodnițu (nr. 6—10 iabr.) și „Reportaj dintr-un radiotelescop” de I. Golovanov (nr. 10—10 martie). În raport cu desfășurarea evenimentelor internaționale, revista a oferit cititorilor săi mărturii ale unor ziariști sovietici care au avut prilejul să-i cunoască personal pe Patrice Lumumba și Fidel Castro, puțind astfel să relateze fapte extrem de concludente nu numai pentru conturarea personalității celor doi oameni politici, dar și pentru entuziasmul, abnegația și încrederea în victorie ce caracterizează mișcarea revoluționară anti-colonialistă.

Un capitol aproape nelipsit din niciun număr al revistei este cel al notelor de călătorie pe meleagurile Uniunii Sovietice. Cu vervă și cu o evidentă grijă pentru selecția datelor celor mai expresive sînt scrise însemnările lui Demostenc Botez la casa muzeu Maiakovski (nr. 5—3 febr.) și tot în același număr, revelatorii și folositoare pentru educația spectatorului nostru, notele regizorului Horea Popescu despre publicul teatrelor moscovite. În schimb lapidarul jurnal moscovit semnat de C. Prisnca : „La biblioteca Lenin” (nr. 8—24 febr.) și „Despre schimburile culturale” (nr. 9—3 martie) mult prea enunțativ, c lipsit de ceea ce este specific unor asemenea pagini, de reflectarea vibrației personale în măsură să asigure notelor o coloratură originală, chiar dacă tema lor ar fi totdeauna nouă, cum se și întîmplă în cazul de față.

S-a încetățenit în practica revistei obiceiul de a solicita unor oameni de cultură și știință de la noi să comenteze evenimente și aspecte din viața sovietică. Asemenea comentarii se citesc oricînd cu interes, fie pentru latura lor documentară inedită (vezi articolele semnate de dr. O. Costăchel și arii. J. Monda), fie pentru Telul cum pun în relief trăsăturile morale exemplare ale omului sovietic, înalta sa conștiință și profundul lui umanism (vezi contribuțiile publicistice semnate de Lucia Demetrius, Radu Cosașii Petru Viniilă).

Am lăsat special la urmă sectorul artă-literatură. Pe vremuri, cînd revista era în primii săi ani de apariție, ea și-a cîștigat un bun prestigiu în fața cititorilor tocmai prin atenția acordată literaturii. Reproduse bogate și variate din creațiile scriitorilor sovietici, articole despre opera lor, mărturii de creație suscitau luarea aminte. În profilul actual, revista nu mai acordă același spațiu literaturii. Într-o restrîngere din ce în ce a acestui spațiu, pînă la limitarea lui în unele numere la simple note informative, nu poate constitui decît o carență. Dacă rubricile de teatru-cinema sînt menținute la zi, cea de literatură apare deseori deficitară. Aproape că s-a renunțat cu totul, deși aceasta ar corespunde perfect specificului revistei, la recenzarea traducerilor curente ce se fac la noi din literatura rusă și sovietică. În decursul a șapte numere a apărut un singur articol de acest gen : „Personajele teatrului cehovian” de Paul Granca, scris cu seriozitate. Cărți de Șolohov, A.I. Tolstoi, Tvardovski au fost comentate în alte publicații fără ca „Veac nou” să le acorde vreo atenție.

Se observă în întreaga structură a revistei un suflu inovator, izvorît desigur din dorința de a răspunde cît mai eficace cerințelor maselor de cititori. S-a inițiat astfel, biblioteca „Veac nou”, din care au și apărut două numere : un cînt din poemul lui Tvardovski „Zări dincolo de zări” și un studiu de acad. N. N. Samanov, „Omul și natura”. Sugerăm ca în această „bibliotecă” să se publice, eventual și lucrări originale românești care ar aduce o contribuție la cunoașterea realităților sovietice (de pildă, un jurnal de călătorie al unui scriitor). Iar ca principiu general, poate că ar fi indicat să se evite fragmentele, publicării-se lucrări finite de dimensiunile respective. Chiar și în înfățișarea grafică au intervenit modificări (vezi nr. 10) de natură să facă mai viu, mai atrăgător aspectul revistei, să excludă anumite tipare monotone de paginăție sau prea uzate. În

această mișcare de îmbunătățire și înviore a revistei este de așteptat să se constate cât de curînd și o mai bogată repre-

zentare a sectorului literar (repetăm : literar nu cultural, care este destul de prezent și acum).
O. Z.

„FLACĂRA" nr. 4—10/961

ultimele sale numere „Flacăra" își îndeplinește în general cu succes datoria în domeniul informației politice, interne și externe. Paginile revistei sînt îndeosebi bogate în instantanee luate din campania electorală, oglindind participarea unanimă a poporului la acest eveniment național și adeziunea deplină la politica regimului nostru. Sînt prezente mărturiile unor scriitori vîrstnici : Demostene Botez, T. Teodorescu-Braniște, F. Brunea-Fox, care, alăturate de obișnuita foto-cronică și de cele cîteva reportaje (de remarcă: „Pe urmele unui itinerar mai vechi", de A. Alexe și „Orașul și combinatul" de C. Baci) reușesc să dea o imagine a distanței care ne desparte de falsă democrație burgheză, precum și a perspectivelor luminoase ce se deschid mereu mai largi dezvoltării țării noastre. În ceea ce privește însă materialul literar-artistic, pentru că revista se intitulează și „literar-artistică", sînt multe lucruri negative de spus. „Flacăra" publică în ultimele numere versuri, în general palide, ilustrative, fără valoare deosebită, semnate de M. Cosma, G. Ciudan, R. Mureșanu, ș.a. La un nivel acceptabil se află doar poezia „Inscripția" de Veronica Porumbacu, închinată Partidului, Versurile, anunțînd probabil revenirea la o manieră părăsită azi de autoare, au uneori într-adevăr caracter de inscripție :

Nimic din ce-a fost bun nu mi-i străin
Nimic din ce-a fost rău nu iau cu
mine.

Cu excepția schiței lui E. Camilar,
„La răsăritul luceafărului" — dintr-un

jurnal de bord pe Marea Bicăzului — proza e confecționată în general după aceeași concepție primitivă și comodă a ilustrării literare. În schița „Pe ghicite" S. Georgescu își închipuie că se află într-un tren, pe vreme de iarnă, unde contemplă niște țărani decorativi („broboada tîgaie", „ștergarul desfăcut", „cricăit de greieraș") și înregistrează discuțiile lor. Țăranii — colectivști — vin de la ședința Sfatului regional, unde au participat ca deputați, obținînd aprobarea de a ridica un nou local pentru... stația de mașini și tractoare! (Nu, nu e o greșeală !) Autorul pare de altfel urmărit de ideea construirii unor astfel de „localuri". Pentru că privind pe geam „așezările troienite ale unui sătuc", distinge niște „stîneni de cherestea răftuiți sub șopruri" din care se va „dura" poate tot o „stație de mașini și tractoare ca aceea a cărei aprobare o obținuseră de la regiune Victorina și ceilalți deputați din compartiment".

Cam așa arată beletristica „Flăcării" în ultimele numere. Cititorii mai sînt distrași cu o rubrică de satiră și umor despre care se pot spune lucruri mai de grabă triste. Ne mărginim a menționa materialele publicate aproape număr de număr sub titlul „Intîmplări cu haz". E vorba de niște interviuri luate unor actori care povestesc amintiri din teatru. Oarecare haz au uneori aceste intîmplări dar nu sînt selectate în așa fel încît să fie puse în valoare acelea care ar avea — eventual — o semnificație mai largă privind trecutul teatrului nostru. Să mai amintim cronicile rimate —

gen predilect ai redacției — scrise cam la acest nivel :

Cu prețurile sîntem în culmea
scurnpăfății
iar printre tineri culmea e-a
criminalității.

Față de o asemenea coborîre a gustului și a exigențelor, e greu de vorbit despre contribuția „Flăcării” la educarea culturală a maselor. Revista pare a ocoli problemele spinoase, care cer o luare de poziție. Spiritul critic cam lipsește. O intervenție de acest gen n-arn găsit decît în cazul unui colectivist de pe lîngă Alexandria, care nu prea vine la muncă. (Vezi reportajul lui G. Ciudan, „Ambițioșii” în nr. 10). Să mai amintim „Opinii de spectator”, semnate de B. D. în nr. 5, în care sînt criticați actorii unui teatru din provincie, interpreți ai piesei „Siciliana” de A. Baranga ? În loc să urmărească „o oarecare îmbunătățire a acelor părți ale ei într-adevăr deficitare” — concede „Flacăra”, ținînd seama, desigur, și de „discuția care se poartă în clipa de față” — echipa respectivă a adîncit „slăbiciunile (mici sau mari) ale piesei”, atribuindu-i noi lacune.

Dar în afară de aceste două cazuri — precum și de micile înțepături de la rubrica de satiră și umor — spiritul critic al revistei se dezlănțuie cu toată vigoarea doar în nr. 4 asupra... unei alte reviste care a îndrăznit să critice „lucrurile minore” din „Flacăra” !

O revistă ilustrată nu are datoria să publice studii critice ample, menite să rivalizeze cu cele din revistele de specialitate. Dar nu putem fi de acord nici cu modul în care se face în paginile „Flăcării” de la o vreme, popularizarea faptului cultural. Recenziile și anunțurile de cărți bunăoară, sînt de acest gen : „O carte care satisface gusturile tuturor categoriilor de cititori” (textual în nr. 3, despre un volum de versuri), încît ești tentat să adaugi după această apreciere făcută pe tonul reclamei de ciorapi : „încercați și vă veți convinge !” Pe același ton de reclamă lipsită de măsură se scrie despre spectacole

(cu singura excepție amintită mai înainte). Astfel, în nr. 4, cronicarul unui spectacol de operetă, găsește că decorul e „simplu, ingenios, sugestiv”, costumele „scînteietoare”, corurile „impunătoare”, ariile „melodioase”, dramaturgia „generoasă”, coregrafia „inspirată” și regia „înaripată”. Indiferent de valoarea spectacolului, tonul nu e de cronică sau de informație ci de reclamă lipsită de decență.

Era un timp cînd „Flacăra” avea un cuvînt de spus în materie de reportaj ; azi însă literatura publicată aci — cu excepțiile amintite — e vizibil sub nivelul mediu.

Un domeniu căruia am fi nedrepti dacă n-am recunoaște că revista îi acordă toată atenția și amplexarea, este cel al sfaturilor gospodărești și al curiozităților. Un mare număr de rubrici invită cititorul la omorîrea timpului în mod plăcut, instruindu-l competent în același timp asupra „bărbieritului în bune condițiuni”, asupra modei etc. ...și punîndu-l tot odată la curent cu jongleriile focilor, cu tehnica protezelor la becațe și cu alte minuni.

Nu e rău, desigur, că revista „Flacăra” se ocupă de probleme casnice — îmbrăcăminte, gospodărie — deși s-ar putea obiecta că există un număr relativ mare de publicații care instruiesc pe cititori în acest domeniu. Admitem că în perioada actuală de mari transformări în viața oamenilor, legate de ridicarea nivelului de trai, de mutările în locuințe noi, de schimbările radicale în modul de viață al populației, mar alese ale celei rurale, preocupările de acest ordin sînt binevenite. Dar de aici pînă la tendința vizibilă de a muta centrul de greutate al unei reviste „social-politice” și „literar-artistică” pe partea de curiozități, cuvinte încrucișate și sfaturi cosmetice, e o oarecare distanță.

Redacția „Flăcării” trebuie să facă un efort serios pentru a îmbunătăți simțitor partea cultural-artistică a revistei, de la o vreme la un nivel cu totul nesatisfăcător.

C. D.

ffijJT J-mntirile despre George Bernard

fydLJBi (nr. 1/1961) slul subintitulate „Intâlniri și convorbiri”. Maiski a fost ambasador al Uniunii Sovietice la Londra între anii 1932—1943, și în acești 11 ani relațiile între el și G.B.S. s-au transformat într-o strânsă prietenie. Din întâlnirile și convorbirile cu Shaw relatate de Maiski se degajă unele trăsături noi ale personalității scriitorului, cu atât mai interesante cu cât apar sub pana unui diplomat și nu a unui literat de profesie.

„Cînd încerc acum, după mulți ani, să-mi dau seama ce anume mă atrăgea cu otita putere spre Bernard Shaw, o spun jără a șovăi — este acea neobișnuită forță vitală care clocotea în el. Talentul, agerimea spiritului, strălucirea și-au jucat și ele, firește, rolul lor, dar mal presus de orice era faptul că acest trup firav purta în sine un puternic spirit optimist, iscoditor, combativ, ferm convins că în ciuda tuturor stupidităților, mirșăviei, crimelor ce se comit în lumea capitalistă din jur, omenirea merge totuși înainte, pe calea progresului”.

Dar, remarcă Maiski, marii scriitori sînt adesea slabi politicieni. Erorile, surprinzătoare situații paradoxale în activitatea literară și social-politică a lui G.B.S. confirmă această maximă. Dar, ca și Heine, el a rămas constant în umanismul său militant, un apărător al libertății, un neîmpăcat adversar al societății burgheze. Cea mai bună dovadă este atitudinea sa față de Uniunea Sovietică.

Shaw avea simpatii profunde față de U.R.S.S. și față de poporul sovietic, chiar dacă n-a înțeles întotdeauna sau a înțeles greșit unele probleme și aspecte legate de politica și viața primului sfat socialist „Țara dumneavoastră e o țară remarcabilă.”

Era la un dejun, și Shaw își povestea rrpresii din călătora în U.R.S.S. La întrebarea unui englez de ce nu sînt în Uniunea Sovietică și alte partide decît ce! comunist, el i-a replicat cu aprindere : „De ce au nevoie de alte partide? De ce au nevoie de conservatorii și laburiștii noștri? E mai bine fără ei ! Mie-mi place mai mult că în Rusia Sovietică două milioane de comuniști conduc restul de 120 milioane. Așa vor ajunge ei mai repede la socialism”.

El a apărat Uniunea Sovietică împotriva clevetirilor dușmanilor ei. „Dușmanii Rusiei sînt dușmanii genului uman” — scria el în revista „G. K. Chesterton's Weekly” în 1936.

Ceea ce nu la împiedicat pe Shaw să susțină că Uniunea Sovietică a devenit țara... iabianismului, că viitorul socialismului în Uniunea Sovietică nu poate fi decît acela pe care-l prevăzuseră... fabricii englezi și, mai ales, el, G.B.S., cu decenii în urmă. I

Shaw era un răzvrătit, dar un răzvrătit singuratic, de tip englezesc, remarcă Maiski. Oricît de ostentativ își afirma pretutindeni originea irlandeză și, ca atare, persifla societatea britanică, viața și cultura engleză și-au pus amprenta asupra personalității sale, mai puternic decît voia s-o recunoască el. Se știe că în tinerete G.B.S. a petrecut câțiva ani studiind la Muzeul Britanic („Dintre toate instituțiile Imperiului Britanic recunosc una singură — Muzeul Britanic”), printre altele, opera lui Marx și pe... Wagner. De ce această asociație ? „O, asta e ușor de înțeles! i-a spus rîzînd lui Maiski. Societatea victoriană nu-i recunoaște pe niciunul din ei; a/n hoiărît să-i studieze pe atîndoi”. Iar despre Marx : „O inteligentă remarcabilă. El a arătat în mod pregnant infernul în care trăiesc masele sub capitalism. Capitalismul nu poate nici pini

azi să se refacă și, dealtfel, nici nu se va reface vreodată de pe urma acestei lovituri". G.B.S. n-a devenit niciodată marxist. Totuși, pe Marx nu l-a acceptat, scrie Maiski, nici măcar pentru a face în ciuda societății victoriene. În timpul războiului anglo-bur Shaw a luat partea imperialismului britanic. Abia primul război mondial l-a transformat definitiv într-un adversar hotărât al politicii externe a clasei, dominante clin Anglia.

Toată forța corosivă a talentului său, el a îndreptat-o împotriva societății burgheze, a instituțiilor ei. Shaw n-a cruțat nici pe cei care, nefiind burghezi prin poziția lor socială, au servit și servesc burghezia. La un dejun l, ambasada sovietică (în 1933) se discuta despre guvernul laburist al lui Maodonald. Shaw tuna și fulgera : „Capitalismul a dat faliment, dar și partidul laburist a dat faliment /Ce trebuia să facă partidul laburist venind la putere? El trebuia să elaboreze în primul rând tehnica

administrației socialiste, dar n-a făcut-o. Iată de ce ambele guverne laburiste s-au dovedit doar administratori pricepuți ai statului capitalist. Da, da, ai celui capitaliști... cit privește cauza lor socialistă, muncitorească, au uitat-o...” Și drept concluzie definitivă încheie : „De 'la partidul nostru laburist putem să ne așteptăm la socialism, cu același succes, ca de la o mașină de cusut o omletă!” Shaw înțelegea că societatea burgheză este putredă și condamnată, dar când se pune problema căilor înlocuirii ei printr-o altă orînduire, viziunea politică a lui G.B.S. își manifesta și limitele și contradicțiile, iar acestea se oglindeau, la rîndul lor, în opera sa literară.

Dar, scrie I. Maiski, cu toate paradoxurile și capriciile sale, Bernard Shaw a fost și a rămas un sincer prieten al Uniunii Sovietice, un prieten de vreme bună și de vreme rea.

I. P.

„TEMPS MODERNES" nr. 1/1961

Hu toată străduința de a-și liniști cititorii asignrîndu-i printr-o argumentație artificială că regimul capitalist nu și-a epuizat încă întreaga vitalitate, Robert Fossaert își intitulează articolul din prezentul număr „Rezistența capitalismului.” E un titlu prea puțin optimist, dacă ne gîndim că abia cu două decenii în urmă în lumea capitalistă se pune la îndoială... rezistența socialismului ! Oricum, acest titlu trădează o anumită doză de realism, prevenindu-l pe cititor că regimului capitalist nu i-a rămas altceva decît... să reziste sistemului socialist. De ce ? Pentru că — replică autorul — „criza generală deschisă de Revoluția din Octombrie și prelungită pînă astăzi în urma extinderii socialismului, în urma primelor valuri ale decolonizării economice, a evoluat întocmai cum a prevăzut-o Lenin”. Dar cititorul să-și păstreze calmul, ea n-a alms încă rezultatele prevăzute. După acest prim șoc, cititorul

află că în urma „transformărilor” din ultimele decenii, capitalismul este totuși încă destul de apt pentru a suporta timp de „cîteva decenii” noile „presiuni” care se vor exercita asupra sa. Căci... „el rămîne viu, evoluția sa continuă”. „Vitalitatea” capitalismului contemporan este „demonstrată”, de pildă, prin dinamica comerțului extern al principalelor puteri imperialiste, prin afirmația nedemonstrată că pierderea coloniilor n-a constituit... o lovitură prea sensibilă pentru comerțul mondial capitalist, prin susținerea tezei unui „capitalism fără stipraprofituri” („Supraprofiturile au trecut pe af doilea plan”. . . . Se constată o uimitoare plasticitate a capitalismului”), precum și a tezei despre dispariția „vechilor certuri” în sinul capitalismului însuși. Cît privește lupta de clasă, situația s-ar caracteriza doar prin două fenomene „noi” : non-proletarizare” și „non-pauperizare”. De cîlva timp se consumă în Occident multă cerneală pentru a demonstra: 1) că actuala creștere

a numărului salariaților în țările capitaliste se face pe seama personalului indirect productiv (funcționari mai ales), care n-ar avea condițiile proletariatului, iar clasa muncitoare propriu zisă nu ar mai fi crescut numeric, deci „non-proletarizare”; 2) că legea marxistă a pauperizării n-ar mai acționa în capitalismul contemporan. Articolul a intrat în tipar înainte de cuvântarea lui John Kennedy, la preluarea funcțiilor prezidențiale! Nu e nevoie să cităm decât acest raport, despre starea celui mai viguros stat capitalist, ale cărui date îl corectează atât de substanțial pe economistul francez!

Este curios că din toată argumentația în favoarea „supleței” capitalismului contemporan lipsește ori ce referire la o problemă atât de vitală ca producția bunurilor materiale, ritmul de dezvoltare a acesteia, venitul național, comparația cu țările lagărului socialist. După cum nu se suflă un cuvânt despre un asemenea „amănunt” al luptei de clasă ca grevele (cînd a apărut numărul respectiv al revistei, greva din Belgia izbucnise deja), a căror intensitate și amploare a sporit în 1960 și care răs-toarnă și teza „non-pauperizării” și a „non-proletarizării”.

Într-o notă succintă nu ne putem opri decât asupra cîtorva idei mai importante ale

autorului. El constată că „*instaurarea sistemului socialist pe o treime din suprafața globului și emanciparea politică a majorității coloniilor au redus timpul de acțiune al capitalismului*”. Coroborînd această constatare realistă cu trista constatare de mai sus, că regimul capitalist n-ar putea rezista decât cîteva decenii „presiunii socialismului”, se poate pune sub un mare semn de întrebare eficiența „plasticității” capitalismului „transformat”. I De altfel, autorul nu poate scăpa de umbra scepticismului. Căci, chiar dacă toate vor merge, și nu se va produce „o criză gravă, rezistența capitalismului... — ar putea dura cu certitudine cîteva decenii. Dar... *aviitii țărilor capitaliste a jost tăiat de cîteva recesiuni. El n-a fost oprit jn. mersul său. Va fi oare la fel și în viitor?*” E un scepticism justificat, căci în dezvoltarea crizei generale a capitalismului a început o etapă nouă, a cărei trăsătură specifică este că ea a apărut în condițiile întrecerii dintre cele două sisteme, în condițiile schimbării tot mai mari a raportului de forțe în favoarea socialismului. De aceea am putea fi de acord cu autorul doar asupra limitei de rezistență în timp a capitalismului în fața socialismului, limită fixată la o perioadă atât de scurtă...

I. P.

„TEMPO PRESENTE” - decembrie 1960

[crisoarca din Madrid” semnătă de Jean. Dloch-Michel desfășoară un tablou dramatic al Spaniei terorizate de opresiunea franchistă. Michel tinde să spulbere legendele ieftine asupra unei Spâniei pitorești, folclorice, aureolate de soarele mediteranean — piinind în lumină o Spanie care e „țara cea mai oprimată din. cile există”, țara unui „oribil ancroru'sm” social-istoric, țara unde se aliază în forma cea mal brutală „mizeria cea mal crudă și bogăția insolentă”. Autorul „Scrisorii din Madrid” exprimă într-o formă aparent paradoxală

imaginea sa asupra Spaniei contemporane atunci cînd afirmă că Spania nu mai este nici o națiune, nici uni stat; ci doar proprietatea privată a unul grup de persoane care o jefuiesc pe cont propriu. Demnă de reținut această caracterizare lapidară a fizionomiei Madridului anului 1960 : „Madrid apare ca una dintre cele mai mari cetăți coloniale ale lumii — clar este poate singura unde colonizatorii și colonizatîi aparțin uneia și aceleași națiuni...”

Informațiile asupra condiției intelectualului spaniol sînt elocvente: cea mal mare parte. a intelectualilor cîștigă abia o treime

MM

din rit ar fi necesar pentru a cinic o viață la Umila decenței. „Pentru un scriitor spaniol — cu rare excepții — se pune problema nu numai a unei a doua profesioni, dar și cea a unei a treia și a unei a patra”.

Pilonul principal al regimului îl formează armata: „abilitatea” lui Conditio constă în a. încuraja și a cultiva sistematic corupția printre gradele superioare — ceea ce îi îngăduie să țină ferm în mină pe generali. Spania îi apare lui lean-Block Michel ca o țară „fără instituții” — puterea fiind un simplu instrument pentru îmbogățirea unora și conservarea privilegiilor altora. „Țara aparține Bisericii, armatei, băncilor — și acest gen de proprietari nu dorește legi !” Ura la adresa clerului catolic și bisericii aliate cu Franco ia forme dintre cele mai violente — și Michel citează ca revelatoare cuvintele pe care i le-a adresat un bătrîn republican : „Du-te să vezi catedrala din Toledo, înainte de a fi distrusă... Da, e adevărat, va fi un păcat, dar va trebui să trecem și pe acest drum...” E semnificativ că grație prevederilor Concordatului, numirile de episcopi se fac de către Franco însuși — aceștia fiind aleși dintre amicii și creaturile sale.

Michel semnaleză că dincolo de aparenta somnolență și stare vegetativă — activitatea

opozitionistă a grupurilor de intelectuali este „surprinzător de vie” (deși. „noua legislație” inaugurală cu un decret din septembrie 1960 constituie o amenințare constantă și gravă, întrucât orice exprimare a unei opinii contrarii dogmelor regimului este asimilată cu un complot împotriva statului., fiind sancționată în consecință cu pedeapsa cu moartea).

Autorul „Scrisorii din Madrid” se arată impresionat de interesul excepțional pe care tinerii studenții madrileni îl arată situației politice din Franța — textul „Manifestului celor 121” trezind, un. ecou considerabil. Înăra intelectualii spaniolă își „proiectează” propriile aspirații în destinul luptei intelectualilor francezi, căutînd o compensație pe acest plan imposibilității la care este constrînsă de a profesa pe față o veritabilă „politică spaniolă”. Nu e vorba de un simplu „surogat” — interesul pentru înfrîngerea reacțiunii franceze fiind direct legat de interesele luptei împotriva propriei dictaturi, întrucît corifeii ullracolonialismului și-au găsit în mod semnificativ refugiul la Madrid: „să ne imaginăm ce ar reprezenta și pentru Spania un guvern Salan la Paris” — o aminare fără termen a speranțelor de eliberare de tirania franchistă.